

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DİLLƏR UNİVERSİTETİ

Əlyazması hüququnda

AYGÜN HÜSEYN qızı MƏQAMİ

MÜASİR FRANSA DÖVRİ MƏTBUATINDA İNGİLİS DİLİNDƏN ALINMA
SÖZLƏRİN LEKSİK-SEMANTİK VƏ FUNKSIONAL XÜSUSİYYƏTLƏRİ

5709.01 – Roman dilləri

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi
almaq üçün təqdim edilmiş

DİSSERTASIYA

Elmi rəhbər: filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, professor
Cəmən Oruc qızı Babaxanova

Bakı – 2017

MÜNDƏRİCAT

GİRİŞ	3
I FƏSİL. Ümumi dilçilikdə alınma sözlərin bəzi nəzəri məsələləri	
1.1. İngilis alınmalarını şərtləndirən sosial-tarixi şərait.....	10
1.2. Müasir dilçilik elmində alınma söz anlayışı, alınmanın səbəbləri və onların bəzi ümumlingvistik nəzəri problemləri....	13
1.3. İngilis alınmalarının fransız mətbuatı dilində yeri	33
1.4. Fransız dilində işlədilən ingilis alınmalarının funksional-semantik xüsusiyyətləri.....	39
1.4.1. Franqlə –ingilis alınmalarından hibrid sözlər.....	40
1.5. Fransız dilində işlədilən ingilis alınmalarında leksik kompressiya ...	50
1.6. Fransız dilində işlədilən ingilis alınmalarının tematik təsnifatı	55
II FƏSİL. Fransız dilində işlədilən ingilis alınmalarının unifikasiyası, onların derivatoloji-struktur, leksik-semantik və funksional xüsusiyyətləri	
2.1. Alınma sözlərdə unifikasiyanın tipləri (fonetik, aksentoloji, qrafik adaptasiya)	62
2.2. Fransız dilində işlədilən ingilis alınmalarının derivatoloji - struktur xüsusiyyətləri (sadə, düzəltmə,mürəkkəb isimlər, prefikslər vasitəsilə və parasintez yolla düzəldilən sözlər).....	70
2.2.1. Fransız dilində işlədilən ingilis dilindən alınmış sifətlər.....	106
2.2.2. Fransız dilində işlədilən ingilis dilindən alınmış fellər.....	110
2.2.3. Fransız dilində işlədilən onomastik motivlərlə bağlı ingilis alınmaları.....	112
2.2.4. Fransız dilində işlədilən ingilis alınmalarındakı səs təqlidi yolu ilə yaranan sözlər.....	115
NƏTİCƏ.....	117
İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT	123
ƏLAVƏLƏR	136

GİRİŞ

Bu gün xarici dilləri öyrənmək, onları xalqlararası ünsiyyət vasitəsinə çevirmək, elmlərə yiyələnmək və ixtisas biliklərinin artırılmasına yönəltmək müasir insanların əsas məqsədlərindəndir. Elmin müxtəlif sahələrinə aid olan biliklər milli sərhədlər tanımayıb və ümumbəşəri dəyərlərə çevrilmişdir. Hazırda Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi faktı ilə əlaqədar olaraq əldə etdiyi nailiyyətlər, cəmiyyətimizin inkişafının hazırki mərhələsində baş vermiş dəyişikliklər, mövcud ictimai-siyasi şəraitdə özünü daha çox doğruldur.

Müxtəlifdilli millətlər arasında dil vasitəsilə ünsiyyət yaranarkən hər bir xalqın milli-mədəni xüsusiyyətlərini xarakterizə edən dil universaliləri ilə yanaşı, onun etnolinqvistik qanunauyğunluqları da aşkara çıxır. Bu baxımdan belə etnolinqvistik əlamətlərin və qanunauyğunluqların öyrənilməsi dilçilikdə daha çox maraq doğurur.

Tədqiqatımızın obyektini müasir fransız dövrü mətbuatında ingilis dilindən alınma sözlərdir. Alınma sözlərin insan həyatı və fəaliyyətində rolu həmişə böyük olmuşdu. Bu sözlər müəyyən qanunauyğunluqlara tabedir, xüsusi istiqamətlərdə unifikasiya olunur və onların semantikasını müxtəlif sahələrlə bağlıdır. Bu onunla şərtlənir ki, başqa sahələrdə olduğu kimi, onların ifadə formalarının müxtəlif olmasına baxmayaraq, alınmalar bütün dillər üçün universaldır. Bu da milli dillərin dünya mənzərəsinə qovuşması ilə izah edilə bilər.

Tədqiqat işi lüğət tərkibinin ən maraqlı laylarından biri olan ingilis alınma sözlərinin strukturu, leksik-semantik və funksional xüsusiyyətlərinin linqvistik təhlilinə həsr edilmişdir. Belə linqvistik təhlil fransız dövrü mətbuatında ingilis dilindən alınma sözlərə aid leksikanın müxtəlif aspektlərdən müqayisə edilməsinə və bir çox maraqlı dilçilik məsələlərinə aydınlıq gətirilməsinə imkan verir.

Mövzunun aktuallığı. Müasir Azərbaycan dilçiliyində aparılan tədqiqatların sırası təkcə Azərbaycan dilçiliyi ilə bağlı aparılan müxtəlif səpkili tədqiqatlarla məhdudlaşmır. Dünya dilləri, xüsusilə də ayrı-ayrı xalqlar arasında ünsiyyət vasitəsi olan aparıcı dillərin bu və ya digər xüsusiyyətləri də dilçiliyimizdə tədqiqat mövzudur. Belə ki, bu tədqiqatlardan əldə edilən nəticələr ümumi dilçiliyin

inkişafına gətirib çıxarır və dünyanın bugünkü dil mənzərəsinin etimoloji köklərinin qaynaqlandığı mənbələri şərtləndirən ictimai, tarixi, sosioloji və mədəni mühitin müəyyən olunması baxımından aktualdır. Azərbaycanda ümumi dilçiliyin, romanistikanın inkişaf etdirilməsi məqsədini güdən bu tədqiqat mövzusunun aktuallığı onunla izah oluna bilər ki, ingilis dilindən olan alınmaların fransız dövrü mətbuatına təsiri və yerinin öyrənilməsi, onların linqvistik təhlili nəinki fransız dilçiliyində, həm də ümumi dilçilik baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Ona görə də fransız dövrü mətbuat səhifələrində rast gəlinən ingilis alınmalarının müqayisəli sürətdə öyrənilməsini Azərbaycan dilçiliyində romanistikanın inkişafı və fransız dilinin leksik tərkibinin araşdırılması baxımından aktual hesab edirik.

Tədqiqatın obyektini fransız dövrü mətbuatında rast gəlinən ingilis alınmalarıdır .

Tədqiqatın predmetini müasir fransız dövrü mətbuatında ingilis dilindən alınma sözlərin leksik-semantik və funksional xüsusiyyətlərinin müəyyənləşdirilməsindən ibarətdir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Tədqiqat işinin məqsədi fransız dilində işlədilən ingilis alınmalarının fransız mediasında müxtəlif cəhətlərini aşkarlamaq, onların struktur və funksional-semantik xüsusiyyətlərini öyrənməkdir. Bu məqsədə nail olmaq üçün aşağıdakı vəzifələrin yerinə yetirilməsi nəzərdə tutulur:

- fransız dilində işlədilən ingilis alınmalarının fonetik unifikasiyasının və onların derivatoloji-struktur, leksik-semantik və funksional xüsusiyyətlərini müəyyən etmək;
- alınma sözlərdə unifikasiyanın tiplərinin fonetik, aksentoloji və qrafik planda adaptasiyasını aşkara çıxarmaq ;
- sadə quruluşlu birkomponentli, düzəltmə və mürəkkəb quruluşlu ingilis alınmalarını təhlil etmək;
- ingilis alınmalarından prefikslər və parasintez yolla (prefiks+sözün kökü+suffiks) düzəldilən sözlərin müəyyənləşdirmək;
- ingilis mənşəli sifətlərin, fəllərin xüsusiyyətlərini təyin etmək;
- onomastik motivlərlə bağlı ingilis alınmalarını öyrənmək;
- ingilis alınmalarındakı səs təqlidi yolu ilə yaranan sözləri aşkar etmək ;
- ingilis alınmalarında leksik kompressiyanı aşkar etmək;

- ingilis alınmalarının funksional-semantik xüsusiyyətlərini aşkar etmək;
- franqle – ingilis alınmalarından hibrid sözlər: a) leksik franqle; b) semantik franqle; c) sintaktik franqle; yalançı anqlisizmlər, ksenizmlər, fransızlaşmış franqle anlayışlarını müəyyən etmək;
- franqlenin xüsusi işlənmə sahələrini təhlil etmək;
- fransız dövrü mətbuat dilində işlədilən anqlisizmlərin leksik-semantik cəhətdən təsnifatını aparmaq;

Tədqiqatın mənbələri: Tədqiqat prosesində fransız, ingilis və rus tədqiqatçı alimlərindən K.A.Allendorf, A.A. Beletski, İ.K.Beloded, S.B. Bernşteyn, İ.A. Boduen de Kurtene, E.M.Vereşaqin, V.Q.Qak, B.V.Qornunq, Y.D.Deşeriyev, V.M.Semçinski, Y.A.Jluktenko, A.E.Kerminski, L.P.Krısın, Z.N.Levit, A.A.Reformatski, B.A.Serebrennikov, Y.S.Stepanov, L.V.Şerba, V.N.Yartseva, J.Vandries, U.Vaynrayx, F.Bruno, A.Vaşək, B.Qavranek, M.Qrövis L.Dörúa, A.Doza, A.Martine, A.Rosetti, A.N.Salminen, K.Sandfeld, O.Sovajo, Q.Şuxardt, E.Xauqen, milli dilçilərdən Ə.Dəmirçizadə, B.S.Həsənov, H.Ə.Həsənov B.B.İsmayılov, Ə.M.Musayev, R.C.Cabbarov, A.İ.Zahidi və başqalarının nəzəri müddəalarına əsaslanmışdır. Aşağıdakı qəzet və jurnallardan tədqiqat işində mənbə kimi istifadə olunmuşdur: “Le Monde”, “Le Monde diplomatique”, “Le Figaro”, “L’Express”, “Le Nouvel Observateur”, “Le Point”, “Libération”, “L’Équipe”, “Madame Figaro”.

Tədqiqat işində aşağıdakı metod və üsullardan istifadə edilmişdir:

- təsviri metod;
- leksikoqrafik metod;
- müqayisəli metod;
- definitiv təhlil;
- linqvistik təhlil ;
- linqvostatistik metod.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Təqdim edilən işin yeniliyi ondan ibarətdir ki, ilk dəfə olaraq fransız mətbuatı səhifələrində ingilis dilinə məxsus sözlərin fransız leksikoqrafik mənbələrində mövcud olanları və olmayanları aşkar edilmiş və onların məna çalarları araşdırılmış, az öyrənilmiş dil materialları dərinlən, sistemli şəkildə təhlil edilmiş və

fransız mətbuat dilində işlədilən ingilis alınmalarının leksik-semantik, funksional – derivatoloji və struktur xüsusiyyətləri tədqiq edilmiş, bu tip sözlərin tematik təsnifatı verilmiş və belə alınmalarda assimilyasiyanın tipləri müəyyənləşdirilmişdir.

Tədqiqatın fərziyyəsi. Fransız mediasında işlədilən ingilis alınmaları öz xüsusiyyətlərinə görə digər dillərdən alınan sözlərdən əsaslı surətdə seçilir. Əgər fransız dilinin leksik fondunun zənginləşməsi prosesində fransız dövrü mətbuatında işlədilən ingilis dilindən alınma sözlərin rolu düzgün qiymətləndirilərsə və səmərəli iş üsulları seçilərək tətbiq olunarsa, bu, alınma söz prosesinin dinamikasını öyrənməyə yol açmış olar.

Tədqiqatın nəzəri əhəmiyyəti.

- ilk dəfə fransız dilinin müasir vəziyyəti ilə bağlı, onun mətbu səhifələrində işlədilən və tədqiqata cəlb olunmuş ingilis alınmalarının işlənməsi məsələsi bir daha dəqiqləşdirilmiş və tamamlanmışdır.

- aktual dil materialları leksikoqrafik üsullarla təhlil edilmiş və nəzəri cəhətdən ingilis alınmaları adaptasiyasının çoxaspektliyi əsaslandırılmışdır.

- söz korpusunun sistematik olaraq zənginləşməsi əsaslandırılmış və bu da ingilis alınmalarının leksik-semantik və funksional nəzəriyyəsinə zənginlik gətirməklə ona öz töhfəsini vermişdir.

- bu istiqamətdə aparılmış tədqiqat fransız dövrü mətbuat səhifələrində işlədilən ingilis alınmalarının kompleks şəkildə öyrənilməsi tipologiyasını dəqiqləşdirir ki, bu da gələcəkdə bu istiqamətdə aparılacaq tədqiqatlar üçün zəngin bir mənbə rolunu oynaya bilər.

Tədqiqatın praktik əhəmiyyəti. Tədqiqat işinin nəticələrindən fransız və ingilis dillərinin leksikologiyası, üslubiyyatında, eləcə də dil tarixi, nəzəri və praktiki kursların tərtibi və keçirilməsində, dərslər vəsaitləri və tədris-metodik işlərin hazırlanmasında istifadə oluna bilər.

Bundan əlavə, tədqiqat işi xüsusişdirilmiş üçdilli „Fransız-ingilis-Azərbaycan dillərində media terminləri” və „İngilis-fransız və Azərbaycan dillərində media terminləri” lüğətlərinin yaranması üçün də mənbə ola bilər. Tədqiqatın nəticəsi kimi dissertasiyaya edilmiş əlavə və „Fransız dilində işlədilən ingilis alınmaları” lüğəti isə

tərcümə prosesində, buraxılış , kurs və diplom işlərinin yazılmasında faydalı ola bilər.

Müdafiyə çıxarılan müddəalar:

1. Müasir Fransa dövrü mətbuat səhifələrində işlədilən ingilis alınmalarının bir çoxu ingilis orfoqrafiyası ilə yanaşı, fransız orfoqrafiyası ilə də işlədilir. Məsələn: dealer – dealeur, driver – driveur, pager – pageur və s.

Fransız mətbuatında işlənən ingilis dilindən alınma sözün fransızlaşması və ya adaptasiyası substitusiyaya formasını aldıqda ingilis modelli element fransız elementi ilə əvəzlənir. Bu halda daha çox kalka və ya semantik alınmadan istifadə olunur.

2. Fransız mətbuatında işlənən ingilis alınmaları hərbi və dənizlə bağlı, elmi – texniki, kimya və biokimya, biologiya, fizika, fiziologiya, tibb və əczaçılıq, elektronika və informatika, maliyyə, ticarət və mühasibatlıq, geologiya və coğrafiya, bitki aləmi, dilçilik, idman, astronautika, aviasiya, astronomiya, musiqi, audiovizual vasitələrə, kino və televiziyaaya aid, iqtisadiyyat, fotoqrafiya, metrologiya, kənd təsərrüfatı, zoologiya, psixologiya, reklam, psixiatriya və psixanalizə aid terminlər tematik qruplara bölünür.

3. Fransız mətbuatında işlənən ingilis alınmalarının böyük əksəriyyəti terminoloji leksikaya aiddir və bu alınmalar yazılı formada, xüsusilə mətbuat səhifələrində işlədilsə də bunların əksəriyyəti şifahi yolla keçir. Belə isimlərin bəziləri qrafik cəhətdən kifayət qədər mənimsənilmədiyindən onların yazılış qaydalarında variantlılıq müşahidə olunur.

4. Fransız mətbuatında işlənən ingilis alınmalarının əksər hissəsi fransız – ingilis sözlərinin calağı, hibrididir. "Franqlə" adlanan bu sözlər mətbuat, radio, televiziya, idman və s. sahələrdə işlənən fransız dilinin xüsusi leksik layını təşkil edir.

5. İngilis dilindən fransız dilinə keçən bəzi isimlər əlavə konnotasiyalar yaradır.

6. Fransız dilində işlənən ingilis dilindən alınma fellər I qrup fransız felləri kimi " - er" sonluğu ilə işlədilir.

7. İngilis alınmalarından suffikslər vasitəsilə düzəldilən sözlər fransız dilinin sözdüzəltmə nüvəsində ən çox təmsil olunan modeldir. İngilis alınmalarından yeni sözlər düzəldilməsində iştirak edən suffikslər və prefikslərin bir çoxunun fransız dilinin məhsuladar suffiks və prefiksləri qrupuna daxil edirlər.

8. Fransız dilində işlədilən mürəkkəb quruluşlu ingilis alınmaları geniş semantik diapazona malik olur, müxtəlif sahələrdə (elmi, ictimai - siyasi və məişət leksikasında və s.) onlardan yeni anlayışların müəyyənləşdirilməsində istifadə olunur.

Tədqiqatın materialı. 1) O.Bloch, W.von Wartbourg. Dictionnaire étymologique de la langue française. P: 1956, 740 p. 2) Dausat A. Dictionnaire étymologique. P: Seil, 1960, 824 p. 3) Dausat A., Dubois J., Mittérand H. Nouveau dictionnaire étymologique et historique. P: Larousse, 1978, 804 p. 4) Larousse du XX siècle (sous la direction de Paul Augé). P : Larousse, 1929-1933.vol. 1-6, ill.; 5) Petit (le) Larousse. P : Larousse, 2003,1818 p. 6) Robert P. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. (Le Petit Robert) en 2 volumes. P : 2000; 7) Dictionnaire Quillet de la langue française. Dictionnaire méthodique et pratique rédigé sous la direction de Raoul Mortier. P : 1959. Vol. 1-3; 8) Warnant L. Dictionnaire de la prononciation française. 3-ème édition. Gembloux: 1968. 9) Longman Dictionary of Contemporary English, printed in Great Britain at the Oitman Press: 1978; 10) O. Musayev English-Azerbaijani Dictionnaire (Second Edition). Rrintig House. Baki: Qismət, 2008.

Dissertasiyanın aprobasiyası. Dissertasiya Azərbaycan Dillər Universitetinin Fransız dili kafedrasında yerinə yetirilmişdir.Tədqiqatın məzmunu və əsas nəticələri Respublika və Beynəlxalq səviyyəli elmi konfranslarda təqdim olunmuş məruzələrdə, həmçinin ölkəmizdə və xaricdə çap olunmuş elmi jurnallarda məqalələr və tezislər şəklində öz əksini tapmışdır. Fransız dilində işlənən ingilis alınmaları lüğəti çap olunmuşdur.

Tədqiqat işinin strukturu. Tədqiqat işi giriş, iki fəsil, nəticə, istifadə edilmiş ədəbiyyat və əlavələrdən ibarətdir.

I FƏSİL

ÜMUMİ DİLÇİLİKDƏ ALINMA SÖZLƏRİN BƏZİ NƏZƏRİ MƏSƏLƏLƏRİ

1.1. İngilis alınmalarını şərtləndirən sosial-tarixi şərait

Fransız dilində işlədilən ingilis mənşəli sözlərin təhlilinə başlamazdan əvvəl fransız-ingilis dil əlaqələrini şərtləndirən ictimai-tarixi amillərin üzərində dayanmaq mümkün deyildir, çünki dil, ictimai hadisə kimi, elə bir sistemdir ki, bəşər cəmiyyətinin bütün üzvlərinə eyni tərzdə ünsiyyət vasitəsi kimi xidmət edir, millətlər arasında əlaqə yaradır və nəticədə qarşılıqlı təsir özünü göstərir və dillərin zənginləşməsinə səbəb olur.

İ.İ. Timeskova və V.A. Tarxovaya istinadən demək olar ki, fransız dilinin lüğət fondunun zənginləşməsi problemi bir çox məşhur fransız dilçi alimləri tərəfindən tədqiqat obyektinə olmuşdur. Bunlar arasında Şarl Balli, Moris Qrövis, Andre Martine, Jorj Quqenheyim, Jorj Dübua, Lui Dörua, Pier Giro və başqalarının əsərləri diqqəti cəlb edir [86, s. 16].

Dissertasiya işinin bu hissəsində məqsədimiz ingilis sözlərinin fransız dilinə gəlişini şərtləndirən tarixi amilləri aşkarlamaq və ingilis leksik vahidlərinin fransız dili leksikasının zənginləşdirməsi məsələsini öyrənməkdir.

Apardığımız tədqiqatın nəticələri göstərir ki, fransız dilində olan ingilis mənşəli sözlərin sayı 2000 leksik vahiddən çoxdur. Bəzi tədqiqatçılar bu rəqəmin 700 [117, s. 7], olduğunu qeyd edir, digər alimlər iddia edirlər ki, bu rəqəm daha böyükdür [119, s. 137-162].

Yuxarıda sadalanmış rəqəmlər Avropada, xüsusilə də Fransada anqlo-sakson texnoloji və sənaye inqilabı inkişafının yayılması ilə bağlıdır. A. Salminen hesab edir ki, bugünkü ingilis dili, Fransada fəaliyyət göstərən Avropa institutlarında aparıcı dil olduğundan, onun fransız dilinə təsiri xüsusilə böyükdür [131, s. 86-88].

Pyer Gironun tədqiqatları göstərir ki, fransız dilinə gəlmiş ilk ingilis alınmaları

XII əsrə aiddir. Düşünmək olar ki, bu sözlər dənizçilik terminləri idi və fransız dilinə onlar niderland və normand dillərinin vasitəsilə (yəni dolayı yolla) gəlmişdir: *l'est, l'ouest, le nord, le sud, varech* və s. Bu terminlərin miqdarı o qədər də çox deyildi [119, s. 83]. A. D.Lyublinskayanın fikrincə, bu bir həqiqətdir ki, (müasir dövr istisna olmaqla) bütün Orta Əsrlər boyu ingilis dəniz terminləri fransız dilinə Hollandiya və Skandinav Normandiyasının vasitəsilə gəlmişlər [63, s.76].

Qeyd etdiyimiz kimi, fransız dilinə ingilis dilinin təsiri o qədər də güclü deyildir. XVII-XVIII əsrlər İngiltərəsi fransız dilinə aşağıdakı leksik vahidləri vermişdir:

- dəniz ticarəti - *yacht* m, *paqubot* m və s.
- ekzotik səyahətlər - *pingouin* m, *calicot* m, *geyser* m, *jungle* m və s.
- Britaniya adət-ənənələri - *mastiff* m, *contredanse* f. və s. [119, s. 83].

Anqlomaniyanın ilk əlamətləri XVII əsrin ortalarından özünü büruzə verməyə başlayır və *bouleponche, gigue, boulingrins* kimi sözlərin fransız dilinə axını başlayır.

Çox keçmir ki, bu alınmalar digər ingilis sözləri ilə əvəz olunacaq: *groom* [grum] m, *pudding/pouding* [pudin] m və s.

Z.N.Levitin fikrincə, həmin dövrdə İngiltərə Fransaya geyim, idman, rəqs, memarlıq motivləri və mətbəxlə bağlı terminlər verir [57, s. 49]. Bununla əlaqədar olaraq, qeyd etmək yerinə düşərdi ki, bu sözlər uzun müddət ərzində sırf ingilis sözləri olaraq qalır, yalnız yol qeydlərində və İngiltərəyə aid əsərlərdə işlədilir:

- a) rəqs adları: *contredanse, gigue* və s.
- b) geyim növləri: *redingote, frac, flanelle* və s.
- c) qida məhsullarının adları: *pudding, rosbif, toast, beefsteak* və s.
- ç) yer adları: *hall, square, panorama* və s.
- d) kart oyunlarına aid sözlər: *partenaire, singleton, chelem, trick* və s.
- e) idman terminləri: *boxe, football, cricket, jockey, golf* və s.
- ə) ingilis sivilizasiyasına aid sözlər: *anglican, fashion, conformiste, lady, gentleman* və s.

f) sənaye və elmlə bağlı terminlər İngiltərədə sonralar inkişaf etmişdir, buna baxmayaraq XVIII əsrdən başlayaraq onlarla söz fransız dilini zənginləşdirməyə

başlayır: *inoculer, ventilateur, confort, dispensaire* və s.

Bu dövrün İngiltərəsi, La Manş boğazından o tayda olan zadəgan cəmiyyətinin modelini gətirməklə yanaşı, fransız cəmiyyətinə atçılıq və idman növləri, süfrə adətləri və geyim tərzləri ilə bağlı terminləri də gətirdi [48, 69].

XIX əsrdə ingilis dili öz təsirini fransız dili üzərində gücləndirir və bu dövrdə alınma sözlərin miqdarı 400-500 leksik vahidə çatmaqla yuxarıda göstərilən sahələri əhatə edir: *tendem, handicap, poney, steeplechase, drag, outsider, starter* və s.

A.N.Salminen yazır ki, ingilis dili fransız dilinə bir çox sənaye məhsullarının adlarını vermişdir : *ébonite, catgut, linoléum, shampooing* və s. [131, s.83].

XX əsrin 20-ci illərindən etibarən *film, avion, jazz* və s. tipli anqlo-amerikanizmlər fransız dilinə keçməyə başlayır. K.A.Allendorffun qeyd etdiyi kimi, amerikalıların və ingiltərəlilərin təşkil etdikləri tamaşalar fransız dilinə külli miqdarda sözləri, o cümlədən də *music-hall, récital, festival, manager* və s. kimi sözləri gətirdi [12, s.93].

Aydın məsələdir ki, dünya dillərinin müxtəlif daşıyıcıları öz aralarında mütəmadi olaraq təmasda olurlar və bu əlaqələr bəzi dillər üçün birbaşa və aktiv xarakter daşıyarsa, digərləri üçün bu əlaqələr dolayı yolla və qeyri-fəal səciyyəli olur. Bu tipli alınmalar başqa dilə keçdikdə özlərinin fonetik və leksik xüsusiyyətlərini qoruyub saxlayır və bununla da, beynəlmiləl xarakter alır. Bu və ya digər dildə beynəlmiləl xarakterli sözlərin yaranması və onların işlənməsi intensivliyinin güclənməsi xalqlar və millətlər arasında qarşılıqlı münasibətlərin artması və yaxınlaşmasına bir növ sübutdur ki, bu da öz növbəsində, dillərin qarşılıqlı zənginləşməsinə şərait yaradır. Bu mənada XX əsr ingilis alınmaları içərisində diplomatik terminlər xüsusi və əhəmiyyətli yerlərdən birini tutur. Bu sözlərin bəzilərinə nəzər yetirək: *briefing* [brifiŋ] m., *interview* [ɛtɛrvju] f., *land-lise* m., *lobby* m. [lɒbi], *Dowing Street* n.m., *round* m., və s.

Xüsusi yerlərdən birini XII əsrdə ingilis dilindən alınmış fransız sözləri tutur. Bu sözlər bu gün doğma dilə başqa bir formada, başqa bir aspektdə yeni məna və konnotasiyalar kəsb edərək qayıdır. Bu cür leksik alınmaları fransız dilçiləri „emprunts navettes ” «geriyə qayıtmış alınmalar » adlandırırlar. F.Brünonun fikrincə,

“*bougette*”, “*verdit*” və ya “*veredictum*”, “*jurée*”, *se desporter*” və s. geriyə qayıtmış alınmalardır [102, 563].

Pier Gironun mülahizələrini qəbul edərək fransız dilinin aldığı ingilis sözlərini dörd əsas qrupa bölürük:

- anqlo-sakson mənşəli sözlər: *standard, spleen, cake* və s.
- anqlo-normand: *sport, tennis, budget* və s.
- ekzotik sözlər: *pyjama, véranda, mocassin* və s.
- latın və yunan mənşəli sözlər: *importer, inoculer, photographie* və s.[119, s. 98].

Bu gün müasir İngiltərə dünyamızın siyasi və texnoloji dəyişmələrində fəal iştirak edən ölkələr sırasındadır. İngiltərənin əhəmiyyəti, onun geniş inkişaf vüsəti və bununla bağlı digər amillər imkan verir ki, fransız dili ingilis dilindən faydalansın və bu sözləri bütün səviyyələrdə mənimsəsin.

1.2. Müasir dilçilik elmində alınma söz anlayışı, alınmanın səbəbləri və onların bəzi ümumlingvistik nəzəri problemləri

Dünya dillərinin inkişafında bir çox ekstralingvistik və intralingvistik amillər mövcuddur. Bunların arasında dillər arasındakı əlaqələr və bunun nəticəsi olaraq sözlərin alınması xüsusi yer tutur.

Müasir fransız dilində leksik yolla sözlərin alınması prosesində başqa xalqların dilləri zəngin mənbə təşkil edir. Aydındır ki, insan cəmiyyəti yaranan gündən onların kollektivləri – tayfalar, qəbilələr, xalqlar və millətlər bir-biri ilə əlaqədə olmuş, onlar arasında münasibətlər başlamış və getdikcə daha da inkişaf etmişdir.

Bəzən sülh, bəzən də mübarizə və müharibələr, ticarət, mədəniyyət və s. şəklində olan bu əlaqə və münasibətlərdə ünsiyyət vasitəsi olan dil əsas rol oynamışdır. Nəticədə, eyni məfhumların müxtəlif şəkilləri olan sözlər bir dildən başqa dilə keçməyə başlamışdır.

Dünya xalqları kimi, fransız xalqı da öz tarixi boyu müxtəlif xalqlarla müxtəlif səviyyələrdə əlaqə və münasibətlərdə olduğundan bu xalqların dillərindən fransız

dilinə minlərlə söz keçmişdir. Bu proses dilin leksikasını zənginləşdirən əsas amil olaraq, indiki dövrdə də fəal surətdə davam etməkdədir.

Başqa dillərdən keçmiş sözlər yeni dil mühitində mənsub olduğu dilin xüsusiyyətlərini qismən itirir və yeni dilin bir sıra cəhətlərini qəbul edir. Bunlardan bəzisi hətta elə bir vəziyyətə düşür ki, nəticədə, tanınmaz bir forma alır.

K. Allendorfun fikrincə, fransız dilinin inkişafı və zənginləşməsi ilə bağlı bir çox amil mövcuddur ki, onlar da əhəmiyyətli rollardan birini oynayır və iki yerə bölünür: a) dildaxili (intralingvistik) amillər; b) dilxarici (ekstralingvistik) amillər [12, s. 73].

Ümumən, tədqiqat obyektini olan leksik vahidlər dilxarici amillərə aiddir; alınma sözlərin tiplərinin aşkarlanması, müxtəlif dil səviyyələrində onların unifikasiyası müasir dilçilik elminin aktual problemlərindən olaraq qalır.

Sözün bir dildən digərinə keçməsi prosesində hər iki dil daşıyıcılarının qarşılıqlı təsirinin rolunu nəzərə almaq lazımdır. A. Doza hesab edir ki, alınma sözlərin alan dilin leksik sistemində öz yeri vardır və onlar bu xalqın tarixini dəqiqləşdirir [40, s. 97]. Başqa şəkildə desək, bu sözlər bir növ, tarixi mənbə rolunu oynayır. Dilçilik ədəbiyyatının təhlili deməyə imkan verir ki, “alınma söz” termini çoxmənalı və müxtəlifaspektli bir termdir.

T.Q.Linnik hesab edir ki, bu termin həm alan dilin strukturuna xarici sözün gəlməsi prosesini, həm də bu prosesin nəticəsini bildirir [58, s. 23]. Tədqiqatımızda o alimlərin fikri ilə razılaşıırıq ki, onlar “alınma söz” məfhumu altında xarici sözlərin dilə daxil olmasını nəzərə alırlar, deməli, leksik alınmalar mürəkkəb bir prosesdir və bu prosesin nəticəsi olaraq, xarici söz alan dilin leksik sistemində tam inteqrasiya olur. M. Grövisin fikrincə, inteqrasiya dedikdə, xarici sözləri alan dilin fonoloji, morfoloji və semantik sistemində daxil olması nəzərdə tutulur [117, s. 208].

Alınma sözlər dildə böyük rol oynayır. Müasir dövrdə elə bir dil yoxdur ki, onun lüğət tərkibi yalnız öz sözlərindən ibarət olsun. Əgər belə bir dil olarsa, deməli o, inkişaf etməmişdir. Müasir inkişaf əlaqədar olaraq xalqlar bir- biri ilə elmi, mədəni, iqtisadi, siyasi cəhətdən sıx əlaqədədir. Bu isə dillərin yaxınlaşması, birinin digərindən söz alması üçün zəmin yaradır. Başqa dildən söz alınmasının iki üsulu

vardır: *birinci üsul*: vasitəsiz keçmə. Alınma sözlər bir dildən başqasına üçüncü dilin köməyi olmadan (birbaşa) gəlir. *İkinci üsul*: üçüncü dilin vasitəsilə sözlərin keçməsidir. Belə sözlərə qısaca olaraq gəlmə sözlər demək olar. Çünki onlar bir dildən başqasına keçib sonra üçüncü dilə gəlir.

Dilçi alimlər başqa dildən sözalmanın faydasını dəfələrlə qeyd etmişlər. Lakin sözalma kortəbii olmamalı, elmi prinsipə əsaslanmalıdır. Hansı halda gəlmə və ya alınma söz dilin leksik tərkibini zənginləşdirir? Bu suala belə cavab vermək olar: Əgər söz zərurət nəticəsində keçərsə, başqa sözlə desək, söz dilə anlayışla və ya aid olduğu əşyanın özü ilə keçərsə, onda həmin söz dili zənginləşdirir.

Dilçililər belə hesab edirlər ki, hər bir millət digər millətdən və onun dilindən faydalanmalıdır. Bu nöqtəyi-nəzərdən hər bir milli dil qarşılıqlı zənginləşmə və bir-birinə təsir göstərmək üçün bu prosesdə iştirak etməlidir.

Dillərin əlaqəsi problemi qarşılıqlı əlaqələr və qarşılıqlı zənginləşmə sayəsində bu gün xüsusi aktualıq kəsb edir. Bir çox alimlər dillərin qarşılıqlı zənginləşməsi məsələlərini nəzəri və praktiki cəhətdən ətraflı surətdə öyrənmişlər.

J. Vandries haqlı olaraq yazır: “Heç vaxt ola bilməz ki, hər hansı bir dil xarici təsirə məruz qalmadan inkişaf edə bilsin. Əksinə, qonşu dillərin bu dilə təsiri onun inkişafında əhəmiyyətli rol oynayır. Dillərin qarşılıqlı sürətdə zənginləşməsi tarixi zərurətdir və bu əlaqələr mütləq olaraq dillərin biri-birini zənginləşdirməsinə gətirib çıxarır” [28, s. 257]. Buna bənzər fikirlər Vandriesdən əvvəl İ.A.Boduen dö Kurtöne və Q. Şuxardt tərəfindən də söylənilmişdir.

A.Martinenin sözləri ilə desək, dillər arasındakı kontakt sayəsində dillərin qarşılıqlı təsiri ən güclü stimullardan biridir [66, s. 81-93].

İ.A. Boduen dö Kurtöne bütün dillərin “qarışıq” xarakterini tədqiq edərkən qeyd etmişdir ki, qarışıq olmayan, saf dil yoxdur, çünki həm qəbilələr, həm də millətlərəarası əlaqələrdə poliqlotizm məsələsi mütləq olaraq ortaya çıxır. Bu alimin fikrincə, dillərin qarışmasına kömək edən əsas amillər müxtəlif tipli ictimai hadisələrdən ibarətdir ki, bu da özünü köçəri həyatda, hərbi yürüşlərdə, hərbi xidmətdə, ticarətdə, elmi mübadilədə və s. göstərir. Səciyyəvi haldır ki, dillərin leksik elementlər vasitəsilə bir-birini zənginləşdirməsi iki istiqamətdə özünü büruzə verir: bir tərəfdən

o, haqqında söhbət gedən dilə yad dilin elementlərini gətirir, digər tərəfdən isə bu dilə xas olan mənə çalarlıqlarının gücünü zəiflədir [22, s. 142].

Dillərin “qarışması” məsələsinə aydınlıq gətirərək bu problemi öyrənən akademik L.V.Şerba göstərir ki, dillərin “qarışması” anlayışı müasir dilçilikdə ən xoşagəlməz hallardan biridir və alim belə hesab edir ki, dillərin “qarışması” termini “dillərin qarşılıqlı zənginləşməsi” termini ilə əvəz olunsaydı, daha yaxşı olardı [98, s. 40-42].

Dillərin “qarışması” terminini geniş mənada işlədən B.Qavranek, ilk növbədə, dillərin interferensiyası probleminə toxunaraq belə hesab edir ki, bilinçsizlik şəraitində dillərin bir-birinə təsir etməsi mütləqdir [32, s. 94-111].

A.Rossetti dillər arasında olan əlaqələrin nəticələrini öyrənərkən iki anlayışla kifayətlənir:

1) qarışmış dil (langue mixte) – bu prosesdə iki morfoloji sistemin qarşılıqlı surətdə bir - birinə təsir göstərməsi müşahidə olunur;

2) qarışıq elementli dil (langue mélangée) – bu elə bir dildir ki, orada başqa dillərdən alınmış sözlər müşahidə olunur. Müəllif qeyd edir ki, qarışıq elementli dildə qarışma, ilk növbədə, dilin lüğət fondu ilə bağlıdır. Əcnəbi dilin təsiri altında söz alan dilin fonetikasi, morfologiyası və sintaksisi cüzi dərəcədə olsa da, bu qarışmaya məruz qala bilər. Amma bu təsir dilin lüğət fondunda daha çox nəzərə çarpa bilər və hətta onu tamamilə əvəz edə bilər [74, s. 112-119].

Fransız dilçisi Andre Martine tərəfindən ilk dəfə təklif olunmuş “dil kontaktı” termini U.Vaynrayx tərəfindən sonralar tətbiq olunmuşdur. U.Vaynrayxın fikrincə, dil əlaqəsi bilinçsizlik anlayışı ilə eynidir, çünki ikidillilər hər iki dildə bir-birinin ardınca danışma təcrübəsinə malikdirlər [27, s.163]. U.Vaynrayx biri digəri ilə dil əlaqəsində olan bilinçsizliklərin dilləri hansı dərəcədə bilməsi, dillər arasındakı fərqləri, həmçinin dillərin hansı şəraitdə işlədilməsi və onların interferensiya vaxtı istifadə miqyasını nəzərə almır [26, s. 61-62].

Dillər arasındakı əlaqələri tədqiq edən alimlərin fikrincə, bu əlaqələrin ən geniş yayılmış tipi alınma yolu ilə dilin ayrı-ayrı elementlərinin istifadə olunmasıdır. Bu elementlər xüsusi təhlildən sonra alan dilin sistemində daxil edilir. Bu mənada tədqiqatçılar dil əlaqələrini iki yerə bölürlər: a) birbaşa əlaqələr; b) dolaylı yolla olan

əlaqələr və bununla əlaqədar olaraq birbaşa alınmalar və dolayı yolla olan alınmalar [36, s. 5-15].

Dilçilikdə dillər arasındakı əlaqələrin nəticələrini təyin edən müxtəlif nəzəriyyələr mövcuddur, xüsusilə də dillərin bir-birinə təsir dərəcəsi, bir-birinin strukturuna təsir etmələri və s. Dil əlaqələrinin nəticələri müxtəlif ola bilər. Bir tərəfdən bu əlaqələr təmasda olan dillərin birinin tamamilə yox olması ilə nəticələnə bilər. Bu ya yerli əhalinin dili ola bilər ki, gəlmələr tərəfindən mənimsənilə bilər, yaxud da o gəlmələrin dili ola bilər ki, yerli əhalinin dili onu öz daxilində əridə bilər. Hər iki halda məğlub olan dil qalib dilin tərkibində öz izlərini saxlayır [11, s. 113].

Ona görə də, dil əlaqələri nəzəriyyəsində “substrat”(əsas dil) “superstrat” (əhalinin dili) terminləri fərqləndirilir. Bu mənada Fransız dilinin tarixində qədim Qallıyanın kelt dilləri “substrat”, german tayfaları olan frankların dili isə onun “superstrat”ı kimi çıxış edir. Təmasda olan hər iki dil qorunub saxlanırsa, söhbət “adstrat” və ya “instrat”dan gedir. “Adstrat” müxtəlif dillərdə danışan xalqların uzun müddət eyni ərazidə və ya qonşuluqda yaşaması nəticəsində meydana çıxan ikidillilik (bilinqvizm) növüdür. “Adstrat” dedikdə, yanaşı şəkildə mövcud olan, bir-biri ilə əlaqədar, qarşılıqlı şəkildə təmasda olan, lakin heç biri digərinə üstün gəlməyən dillər nəzərdə tutulur. “Instrat” hadisəsi isə bir dilin başqa dilə dərinlən nüfuz etməsi hadisəsi kimi nəzərdə tutulur. Bu vaxt dillərin heç birinin orijinallığı pozulmur [11, s. 113-120].

“Stratlar” nəzəriyyəsi çərçivəsində “perstrat” termini də mövcuddur. Bu termin adı altında təmasda olan dillərin birinin digəri ilə mədəniyyət, elm və texnika sahəsində əlaqədə olması nəzərdə tutulur. Məsələn, keçmiş sovet məkanında rus dili SSRİ-də yaşayan xalqlar üçün perstrat rolunu oynayır. Bütün Avropa ədəbi dilləri üçün isə bu rolu qədim yunan dili oynayır.

Qohum dillər arasındakı əlaqələri öyrənən B.V.Qornunq dillərin aşağıdakı əlaqə tiplərini göstərir:

1. Müxtəlif sistemli qohum olmayan dillər arasındakı əlaqə.
2. Qrammatik quruluşu və leksik tərkibi ilə bir-birindən çox fərqlənən qohum dillər arasındakı əlaqə.

3. Daha çox struktur oxşarlığı və kök elementlərinin çox olduğu ən yaxın qohum dillər arasında olan əlaqə [37, s. 3-27].

Elmi ədəbiyyatda bir-birinə qarşılıqlı təsir göstərən dillərin digər tipologiyaları da göstərilir [44, s. 21-27].

Əksər hallarda dillərin qarşılıqlı təsirini sonuncunun nəticələri ilə qarışdırırlar. Qeyd etmək lazımdır ki, dillərin qarşılıqlı əlaqəsi müxtəlif proseslərdə həyata keçir və müxtəlif proseslərlə dillərin elementləri bir-birinə qarşılıqlı təsir göstərir. Bəzən də bu təsir dil vahidləri və modellərinin itirilməsinə gətirib çıxara bilər. Bu proseslər dildəki meylləri ya stimullaşdırır, yaxud da onlara əngəl törədə bilər.

A.A.Beletski belə hesab edir ki, dillər arasında olan əlaqələrin birtərəfli təsirini götürmək lazımdır. Çünki bu təsir bəzi dəyişmələrə gətirib çıxarır [18, s. 254].

Müasir fransız dilində ərəb alınmalarını tədqiq edən R.C.Cabbarov belə hesab edir ki, birtərəfli dil əlaqələrində təsir bir səviyyədə – leksik səviyyədə olur [39, s. 15].

Bilinqvizm problemlərini öyrənən AV.Desnitskaya belə bir amilə diqqət yetirir ki, dillərin bir-birinə təsiri problemlərinin öyrənilməsi, haqqında söhbət gedən xalqların tarixinin birbaşa öyrənilməsi ilə bağlıdır. Şübhəsiz, burada xalqların ictimai inkişaf mərhələləri, həmçinin, nəzərdə tutulan dillərin spesifikasiyası da nəzərə alınmalıdır. Bunlarla yanaşı, dillərin nə dərəcədə bir-biri ilə qohum olub-olmaması da əsas amillərdən biri sayılır. A.V.Desnitskaya hesab edir ki, hər bir halda dillərin bir-biri ilə əlaqə və təsirində bilinqvizm məsələsi xüsusi rol oynayır [38, s. 70-77].

Dillərin əlaqəsində bilinqvizm hadisəsini xüsusi bir hal kimi qeyd edən B. K. Qavranek təklif edir ki, bilinqvizm” terminini kollektiv bilinqvizmə tətbiq etmək lazımdır. Müəllif yazır: "Əlbəttə, söhbət dillərin bir-birinə qarışmasından gedəndə onların bu cür qarışması ancaq kollektiv bilinqvizmdə olur. Burada söhbət ayrı-ayrı sözlərin alınmasından getmir. Çünki bu sözlər ən zəif dil əlaqələri nəticəsində, hətta fərdi əlaqələr zamanı daxil ola bilər". B. K. Qavranek özünün «К смещению языков» əsərində qeyd edir ki, əgər qarşımızda funksional cəhətdən bir-biri ilə sıx əlaqədə olan leksik təbəqə durursa (*məsələn, ispan dilində işlədilən ərəb sözləri təbəqəsi*), belə bir sual ortaya çıxmırmı ki, onları bilinqvizmin nəticəsi kimi

öyrənmək lazımdır? [32, s. 94-111].

S.V.Semçinskinin qeyd etdiyi kimi, individual bilinqvizmin dilçilik üçün heç bir əhəmiyyət kəsb etməməsi fikri qəbul edilməzdir. İnterferensiya hadisəsi, hər şeydən əvvəl, bir bilinqvistin nitqində peyda olur, sonra isə digər yeniliklər kimi təkdillilər arasında yayılaraq dilin sisteminə daxil olur [76, s. 33].

“Общее языкознание” adlı əsərdə göstərilir ki, dillərin əlaqələri nəzəriyyəsi anlayışında əsas yerlərdən biri bilinqvizm anlayışının payına düşür [69, s. 303].

L.P.Krısın sözlərin alınmasını şərtləndirən amillərdən danışarkən hesab edir ki, bu vaxt ən üstün rol bilinqvizmin payına düşür. Müəllifin fikrincə, bilinqvizm iki dilin ərazi əlaqələrinin nəticəsi kimi yox, haqqında söhbət gedən dil icmasının, əgər lazım gələrsə, avtomatik olaraq bir dildən o biri dilə azad surətdə keçə bilməsi kimi başa düşülməlidir. Bu cür keçid iki müxtəlif dildəşiyicilərinin birbaşa əlaqəsi zamanı baş verə bilər (xarici dillərdə kitab, qəzet və s. oxunması) [53, s. 12].

Bilinqvizmin nəzəri məsələlərinə bir çox tədqiqat həsr olunmuşdur. Bu tədqiqatların təhlili aşağıdakı nəticəyə gəlməyə imkan verir:

- bilinqvizmin müxtəlif tipologiyaları mümkündür: linqvistik, sosiolinqvistik və psixoloji;
- linqvistik nöqtəyi-nəzərdən söhbət gedəndə koordinativ (qarışmayan) və subordinativ (qarışıq olan) bilinqvizm başa düşülür;
- sosiolinqvistik nöqtəyi-nəzərdən söhbət getdikdə, fərdi və ya kollektiv bilinqvizm nəzərdə tutulur. Kollektiv bilinqvizmdən danışanda, bu vaxt parsial (hissəvi) və total (tam, ümumi) bilinqvizm nəzərdə tutulur;
- nəhayət, söhbət psixoloji nöqtəyi-nəzərdən gedəndə reseptiv (perseptiv), produktiv və reproduktiv bilinqvizm nəzərdə tutulur. Yeri gəlmişkən, demək lazımdır ki, bilinqvizmin tipologiyası məsələləri bu gün də elmi mətbuat səhifələrində müzakirə olunmaqda davam edir.

Bütün hallarda bilinqvizmin öyrənilməsi çox əhəmiyyətli məsələ olub, əhəmiyyətli olaraq qalacaq və həmişə dillərin qarşılıqlı əlaqələrini şərtləndirəcəkdir. İki dilin qarşılıqlı təsirinin nəticəsində yaranan fərqli interferensiya deyilir ki, bu da dil sisteminin müxtəlif sahələrində müşahidə olunur. Leksik-semantik səviyyədə

interferensiya hadisəsi özünü birbaşa leksik alınmalar, xarici normativ vasitələrin kalka olunması (modellərin alınması) və semantik alınmalar şəklində büruzə verir. Belə ki, söz alınması dillərin qarşılıqlı təsirinin ən vacib nəticəsidir və müəlliflərin bəziləri “alınma söz” və “interferensiya” anlayışlarını qarşı-qarşıya qoyub onların müxtəlif amillər olması fikrini söyləyirlər [13, s. 94-111].

Alınma söz prosesi dedikdə, bir dilin leksik vahidlərinin o bir dil vasitəsi ilə alınmasını nəzərdə tuturuq. Bu sözlər alan dilin strukturunun fonetik, morfoloji, sintaktik, leksik, semantik-üslubi və frazeoloji səviyyələrində iştirak edir. Bəzi amillər iddia etməyə imkan verir ki, sözlərin alınması zamanı ən çox alınan sözlər leksik vahidlərdir. Məsələn, M.V. Belkin alınma söz anlayışını dar çərçivədə, sözün klassik mənasında başa düşür, yəni, o, alınma sözü əcnəbi dilin leksik elementlərinin ərəb dilinə gəlməsi kimi qəbul edir. Onun fikrincə, bu vaxt sözdə morfoloji cəhətdən heç bir substitusiya hadisəsi baş vermir, yaxud da nisbətən morfoloji substitusiya baş verir. Bu zaman alınan sözün alan dilin sözdüzəltmə strukturuna tam tabe olması prosesi müşahidə olunur [19, s. 98-99].

Latın, yunan, ərəb, türk, italyan, ispan, portuqal, fars, ingilis, rus, fransız və s. dillərin sözlərinin dünya dillərində olması məhz bununla izah olunur. Belə ki, hər bir dilin əsas lüğət fondunda olan doğma sözlərdən başqa, bu və ya digər miqdarda alınma sözlərin də mövcudluğu nəzərə çarpır. Leksik alınmaların səbəblərindən biri dilxarici (ekstralingvistik) amildir. Bu vaxt xalqlar arasında siyasi, iqtisadi, ticarət və mədəni əlaqələr daha sıx olur. İkinci səbəb dildaxili (intralingvistik) amildir ki, bu proses söz alınması zamanı əsas rollardan birini oynayır [54, s. 5-8].

Dilçilik ədəbiyyatlarında alınma söz problemi bu sözlərin həm formal (fonetik, morfoloji, semantik mənimsənilməsi), həm də funksional (variantivlik və s.) meyarları nöqtəyi-nəzərdən öyrənilir.

Hətta U.Vaynrayx leksik alınmaları onların interferensiya mexanizminə aparan yol nöqtəyi-nəzərdən və həm də onların fonetik, qrammatik, semantik və üslubi cəhətdən də alan dildə qaynayıb-qarışması nöqtəyi-nəzərdən öyrənmək zərurətini təklif edir [26, s. 27].

Müasir ingilis dilinin leksik-semantik sistemində fransız dili fəllərini tədqiq

edən E. A. Komarova xüsusilə iki məqam üzərində dayanır:

a) *assimilyasiya* – bu, alan dilin gəlmə elementlərə münasibətdə fonetik-qrafik, morfoloji-sintaktik və leksik-semantik təsirinin nəticəsidir;

b) *inteqrasiya* – mənbə dilin fonetik-qrafik, morfoloji-sintaktik və leksik-semantik xüsusiyyətlərini alan dilin sisteminə daxil olması [50, s. 10].

Daxilolma yollarından asılı olaraq (yazılı və ya şifahi yolla) başqa dilin sözlərini tədqiq edən İ. Q. Çanturiya alınma söz prosesində aşağıdakı mərhələlərin olduğunu göstərir:

1) *daxilolma mərhələsi* – bu vaxt həlledici amillər ekstralinqvistik və linqvistik amillər sayılır;

2) *assimilyasiya mərhələsi* – bu zaman söhbət fonetik, qrafik və qrammatik adaptasiyadan gedir;

3) *həlledici mərhələ* – bu vaxt fonetik, qrafik və qrammatik cəhətdən mənimsənilmiş sözlər alan dilin leksik-semantik strukturuna tamamilə daxil olur [92, s. 10-13].

Qarşılıqlı əlaqədə olan dillərin xarakteri, onların genetik və struktur ümumiliyi alınma prosesinə xüsusi təsir göstərir. Belə bir ümumi rəyin mövcudluğunu sübut edən dəlillər göstərir ki, qohum dillərin bir-biri ilə əlaqəsi zamanı alınmış leksik vahidlər daha asan mənimsənilir [111, s. 10-15].

Bu nöqtəyi-nəzərdən qohum dillər arasındakı əlaqə problemlərini öyrənən bir qrup alimin tədqiqatı xüsusi maraq kəsb edir. Onlar dilçilikdə bir proses kimi qəbul olunmuş kalkanın tərifinə əsaslanaraq, fikir söyləyirlər ki, bu proses əcnəbi sözdüzəltmə strukturunun dağılmasına və alan dildə yeni morfoloji əlaqələrin yaranmasına gətirib çıxarır. Fransız-İspan dil əlaqələrini tədqiq edən R.S.Pomirko “kalka” sözünün şərhini formal yox, geniş mənada götürür və kalkaları xarici modellərin leksik vahidi kimi qəbul edir. R. S. Pomirkonun fikrincə, bu cür sözdüzəltmə, komponentlərin yerlərinin dəyişdirilməsi kimi qəbul edilməlidir [71, s.17].

Fransız-İtalyan dil əlaqələrini tədqiq etmiş A. S.Zorko alınma sözlərdə aşağıdakı kateqoriyaların olmasını göstərir:

1) morfemlərin əvəz olunmaması ilə müşayiət olunan alınmalar; alan dilə öz mənası ilə yanaşı, onun fonem sistemini xarakterizə edən bütün morfemlərin

gətirilməsi;

2) suffikslərlə birlikdə alınmalar; bu vaxt morfemlər qismən əvəz olunur və fonemlərin əvəz olunması xarici modelin mühafizə olunmamış hissəsində müşahidə olunur;

3) alan dilin morfoloji vasitələri ilə tam əvəz olunan alınmalar; bu zaman xarici model bütövlüklə alan dilin morfoloji vasitələri ilə verilir, bu da öz növbəsində fonemlərin substitusiyasını istisna edir [46, s. 22].

M.K.Braqına qeyd edir ki, ekstralingvistik və intralingvistik amillər xarici sözlərin dilə daxil olmasına və onların sonrakı mənimsənilməsinə gətirib çıxarır [23, s. 4-6].

V.V.Akulenko alınma söz problemi ilə əlaqədar belə bir qənaətə gəlir ki, alınma sözlərin bir hissəsinin beynəlmilləşdirilməsi ənənəsi ümumi mədəniyyət əsasında inkişaf edən Avropa dillərinin bir hissəsində işlədilən ümumi leksika kimi nəzərə çarpır. Çünki belə ölkələrdə mədəniyyət ümumiliyi vardır. Bu nöqteyi-nəzərdən V.V. Akulenkonun aşağıda söylədikləri xüsusi maraq kəsb edir: “Dilin cəmiyyət və mədəniyyətlə sıx əlaqəsi, o cümlədən də, onların inkişafında olan bir çox ümumi ənənə hamı tərəfindən bu gün tanınmış olsa da, bu hadisələr arasında paralellər yox dərəcəsindədir. Buradan da bəzi problemlərin yaxınlığı ortaya çıxır ki, onlar fəlsəfə, tarix, etnoqrafiya və lingvistikada adlanan elmlərlə həll olunur”. V.V. Akulenkonun fikrincə, dil əlaqələrinin müxtəlif formalarının həddindən artıq aktivləşməsi, tərcümələrin sayının artması, elmi-texniki dilin rolunun güclənməsi və kütləvi kommunikasiya dili olan internasionalizmlərin xüsusi fəallaşmasına şərait yaradır. Bunun da nəticəsində, xeyli yeni beynəlxalq sözlər yaranır və semantik nöqteyi-nəzərdən onlar bir-birinə çox yaxındır [9, s. 6-27].

Orelyən Sovajo alınma sözlərdə iki təsnifatın mövcud olmasını söyləyir. O hesab edir ki, onların birincisi zəruri alınmalardır: “Emprunts nécessaires”, ikincisi isə artıq (lüzumsuz) alınmalardır “Emprunts superflux” [132, s. 222].

R.A.Budaqov alınma sözləri aşağıdakı kimi təsnif edir:

- 1) sözlərin alınmış əşya və anlayışlarla əlaqə dərəcəsi;
- 2) alınma sözlərin mənbəyi (birbaşa və dolaylı yolla alınmalar);

3) tərkibinə görə alınmalar (sözün özü alınır, və ya söz kalka yolu ilə alınır);

4) alınma sözlərin alan dilin tərkibinə daxil olma dərəcəsi (alan dildə kök salmış sözlər və ya bu dildə kök salmamış sözlər [25, s. 129].

A.A.Reformatski alınma sözləri tamam başqa aspektdə tədqiq edir. Bu tədqiqat vaxtı o, aşağıdakı amilləri nəzərdə tutur:

1) sözlərin alınma yolları (şifahi və ya yazılı yolla alınmalar);

2) alınma sözlər birbaşa mənbə dildən gəlir və yaxud dolaylı yolla alınır;

3) sözlərin alınma prosesi bir dilin daxilindəmi baş verir?

4) kalkalar alınırılmı? [73, s. 115-117].

Xarici leksikanın öyrənilməsi və tədqiqində fransız dilçisi Pyer Gironun da rolu böyükdür. Onun tədqiqatının əsasında söz-anlayış və onları bildiren əşya durur. Alim aşağıdakı təsnifatı təklif edir:

a) sözlə birlikdə anlayışın alınması;

b) sözlə birlikdə anlayışın alınmaması, sözlər anlayışsız alınır;

c) anlayış alınır, lakin sözlər alınmır;

ç) alınmış sözlərin fransızlaşması;

d) alınmış anlayışın fransızlaşması [119, s. 99-100].

A.A.Beletski alınma söz problemini onomastik material əsasında tədqiq edib belə bir qənaətə gəlir ki, onomastik materiallarda adi leksimlərdə olduğu kimi, eyni proseslər baş verir (adaptasiya, assimilyasiya, kontaminasiya və “xalq etimologiyası”). Xarici mənşəli onomastik elementlərdə (eydonimlərdə) A.A. Beletski aşağıdakı təsnifatı təklif edir:

a) sadə alınmalar;

b) adaptiv alınmalar;

c) assimilyativ alınmalar;

ç) paraetimoloji alınmalar;

d) yarımçıq tərcümə;

e) bütöv (və ya tam) tərcümə;

ə) perifraza [18, s. 14].

Alan dildə başqa dildən alınan sözlərin funksional və formal mənimsənilmə

dərəcəsinə göstərən müxtəlif təsnifatlar da mövcuddur. Məsələn, bu təsnifatları təklif edən alimlərdən E.E.Birjakovanı, L.A.Voynovanı, L. Kutinanı göstərmək olar. Onlar alınma söz vahidini və onun funksional sahəsini alınma sözün əsas formasını, alınmanın mənbəyini və sözün semantik xarakteristikasını təyin edirlər. Lui Döruanın təsnifatına əsasən, alınma sözlər iki yerə bölünə bilər: birincisi, xarici söz təəssüratı bağışlayan sözlərdir. Lui Dörua onları *pereqrinizmlər* adlandırır. Bu sözlər tam mənimsənilməyən sözlərdir. İkincisi isə alan dildə *tam assimilyasiyaya* uğramış sözlərdir [108, s. 224].

İ.V.Arnold Lui Döruanın sonuncu təsnifatını üç hissəyə bölür: 1) assimilyasiyaya tam uğrayanlar; 2) assimilyasiyaya yarımqıq uğrayanlar; 3) ekzotizmlər [14, s. 215-216]

Lüğət alınmalarını tədqiq edən Q.S.Knabenin fikrincə, sözün bir dildən o biri dilə alındığı vaxtda hər iki xalqın dil daşıyıcılarının birinin digərinə təsirinin nəzərdə tutulması əmilini yadda saxlamaq lazımdır. Dildə qalmış alınma sözlər bu əlaqələr üçün, bir növ, sübutedici sənəd rolunu oynayır və bununla o, bu xalqın tarixinə aydınlıq gətirir. Başqa cür desək, bu sözlər tarixi mənbə rolunu oynayır [49, s. 65-70].

Dilçilik ədəbiyyatının təhlili onu söyləməyə imkan verir ki, “alınma söz” termini çoxplanlı və çoxşaxəli bir termdir. Bu termin həm xarici sözün alan dilin strukturuna daxil olması proseslərini, həm də bu prosesin nəticəsini bildirir. Bu dissertasiya işində biz o tədqiqatçıların fikirləri ilə razıyıq ki, onlar «alınma söz» məfhumu altında əcnəbi leksik vahidlərin dilə daxil olmasını nəzərdə tutur. Biz o meyarlardan çıxış edirik ki, “leksik alınma” prosesi mürəkkəb bir prosesdir və bunun da nəticəsində əcnəbi söz qəbul edən dilin sistemində tam surətdə inteqrasiya olunur. Şübhəsiz ki, bu təqdirdə əcnəbi sözlərin alan dilin fonetik, morfoloji və semantik sistemində daxil olması nəzərdə tutulur.

İngilis leksik alınmalarının fonetik səviyyədə öyrənilməsi bu alınmaların fransız dilində fonetik və qrafik adaptasiyasını nəzərdə tutur.

Tədqiqata cəlb olunan dil materiallarının qrammatik səviyyədə öyrənilməsi ingilis leksik alınmalarının yeni dil mühitinə uyğunlaşmasını, onların fransız dilinin qrammatik parametrlərinə uyğun gəlməsini və bu sözlərin fransız dilinin sözdüzəltmə

prosesində iştirakını nəzərdə tutur.

İngilis alınmalarının leksik səviyyədə öyrənilməsində “əlaqədə olan dillərin leksik materialının məna strukturunda baş vermiş dəyişikliklər nəzərə alınır” [44, s. 129].

P.Giro özünün “Les mots étrangers” əsərində fransız dilində işlədilən ingilis alınmaları ilə bağlı tərtib etdiyi planda XXI əsrə aid məlumatların olmadığını qeyd edir. Lakin bu o demək deyil ki, ingilis dilindən olan alınmalar fransız dilinin leksikasını zənginləşdirməkdə davam etmir.

Son vaxtlar koqnitiv dilçiliyin inkişafı və yayılması ilə əlaqədar olaraq tədqiqatçıların bir çoxu (N.D.Arutyunov, A.Vejbitskaya, T.İ.Vendina, Y.N.Karaulov, G.V.Kolchanskiy, V.V.Krasnıx, S.D.Şmelyov, E.V.Urıson və başqaları) daha çox antropoloji dilçilik anlayışlarına müraciət edirlər. Bu cür tədqiqatlar dili insanla, onun düşüncə tərzilə, gündəlik fəaliyyəti ilə sıx əlaqədə öyrənmək məqsədi daşıyır. Təsadüfi deyil ki, dil proseslərinə kontinual tərzdə antropoloji yanaşma üsulu ilə öyrənilməsi səbəb-nəticə əlaqələrinin daha yaxşı başa düşülməsinə, xalqların bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqəsinə, mədəniyyətlər və dillərin qarışmasına daha yaxşı şərait yaradır.

Dillər və mədəniyyətlərin qarşılıqlı surətdə bir-birinə təsiri və qarışması sübuta ehtiyacı olmayan bir faktdır, belə ki, ünsiyyət vasitəsi olan dil özündə onun daşıyıcılarının malik olduğu mədəni-ənənəvi bacarıqları toplayaraq, dilin sayəsində onları nəsil-dən-nəslə ötürür. V.N.Teliyanın dediyi kimi, dil, leksik vahidlər haqqında məlumatların məzmununu toplayaraq onları cəmləşdirir, başqa sözlə, işarələnən barədə bilikləri qoruyub saxlayır [85, s. 84].

Bundan başqa, dilin funksiyalarından biri də ondan ibarətdir ki, o, real gerçəkliyi, dünya dil mənzərəsini yaratmaq vasitəsilə insanın dünya mənzərəsinə konseptual obyektivliyi əks etdirir [72, s. 67]. Dünyanın dil mənzərəsi dünya haqqında biliklərin toplusu kimi təyin oluna bilər və öz əksini leksikada, frazeologiyada, qrammatika və söz yaradıcılığında həkk olunaraq tapa bilər.

Bununla yanaşı dünyanın mənzərəsi sabit, daimi olaraq qala bilməz, o xarici, kənar təsir altında dəyişir, bu da şübhəsiz, öz təsirini dildə tapır. E.V.Urıson, belə bir

tezisi təsdiqləyərək yazır ki, milli-spesifik linqvistik şüur, dilin bütün sistemində olduğu kimi, dəyişikliklərə uğraya bilər [87, s. 79].

Dil nə qədər orijinal və qapalı olursa olsun, müasir qloballaşma şəraitində, daim dəyişmələrə məruz qalır və bu proses ilk növbədə, insanın xarici və daxili aləmini əks etdirən leksik sahədə baş verir. Xalqlar arasında sıx əlaqələr şəraitində həyati əhəmiyyəti olan qida məhsullarının, yeni texnologiyaların, yeni ideyaların mübadiləsi və s. yaranır. Dil isə, öz növbəsində, maddi artefaktları adlandırmaq üçün sözlər alır. Beləliklə, onomasioloji strukturların alınması vasitəsilə mədəniyyətlərin və dillərin qarşılıqlı əlaqəsi və qarşılıqlı təsiri baş verir.

Məqsəd və vəzifələrdən asılı olaraq, tədqiqatçılar alınma sözləri müxtəlif aspektdən öyrənirlər. Struktur dilçilik nöqteyi-nəzərindən alınma sözlər bir dilin modelinin digərində əks etdirilməsidir. Üstəlik, əksətdirmə dilin müxtəlif səviyyələrində müxtəlif xarakterli ola bilər [91, s. 352-353].

Əcnəbi modelin alan dilin vasitələri ilə əvəz olunmasında morfem və fonem substitusiyasından çıxış edən E.Xauqen alınma sözləri struktur əlamətlərinə görə qruplaşdırır: 1) alınmış sözlər, yəni, tam verilmiş xarici morfemlərin sıfır, nisbi və tam substitusiyası (bu vaxt dildən sözün həm mənası, həm də onun forması alınır); 2) alınmış morfemlər, yəni, xarici modelin nisbi substitusiyası; 3) sıfır morfem və fonem mənaları ilə alınmış xarici modelin verilməsi [91, s. 352-353].

Nəhayət, Boduen dö Kurtöne iki və daha çox dilin təmasda olması hadisəsinin nəticəsini “dil yaxınlığı”, K.Sandfeld və Praqa dilçilik məktəbinin nümayəndələri isə onu “dil ittifaqı” adlandırmışlar.

Y.S.Stepanov da, həmçinin, “dil ittifaqı” ilə nəticələnən dillər arasındakı əlaqələrin öyrənilməsi lüzumu barədə fikir söyləmişdir. Müəllif qeyd edir ki, bu əlaqələrin bəziləri birbaşa, digərləri isə, dolayı yolla ola bilər. Birbaşa əlaqələr dedikdə, müəllif müxtəlif dillərdə danışan əhəlinin real tərzdə bir-biri ilə təmasda olmasını nəzərdə tutur. Onun fikrincə bu vaxt elə bir təbəqə yaranır ki, o, bərabər şəkildə təmasda olan dillərdə danışır. Dolayı yolla olan əlaqələr isə o əlaqələrdir ki, bənzərlik mədəniyyət ümumiliyinə söykənərək inkişaf edir. Burada bədii tərcümələr, elmi və bədii ədəbiyyat, kinofilmlər, gündəlik mətbuatın məlumatları, radio,

televiziya və s. əsas rolu oynayır [82, s. 14-15].

Ən geniş yayılmış dil əlaqələri o əlaqələrdir ki, bu vaxt qəbul edən dil donor dilin ayrı-ayrı elementlərindən istifadə edir. Bu elementlər qəbul edən dilin tərkibində xüsusi dəyişikliklərə uğrayandan sonra onun sisteminə daxil olur. Bəzi alimlər aşağıdakı fikirləri söyləyərək belə hesab edirlər ki, bu tipli əlaqələri birinin digərinə olan nisbətdə götürsək “adstrat”, interferensiyanın nəticələrini isə dil adlandırmaq olar. “Superstrat” anlayışı bu təqdirdə heç bir dilin mahiyyətinə uyğun gəlmir [11, s. 125].

“Substratın” mahiyyətini aydınlaşdırmağa çalışan B.A.Serebrennikov dillər arasındakı əlaqələrin iki tipini nəzərdən keçirir:

- Marjinal kontakt. Bu kontakt bitişik ərazilərdə yerləşən və bilinçsizliklə xarakterizə olunan iki dilin əlaqəsini nəzərdə tutur. Belə əlaqədə dillərin bir-birinə olan təsiri o qədər də güclü olmur.
- Regiondaxili kontakt. Bu prosesdə bir dilin daşıyıcıları o bir dilin daşıyıcıları ilə sıx əlaqədə olur və bir-birinə güclü təsir göstərmələri ilə xarakterizə olunur [77, s. 36].

L.Blumfeld “alınma söz” anlayışı altında dil dəyişmələrinin müəyyən formasını başa düşür və onların kodlaşdırılması nöqtəyi-nəzərindən “alınma söz”ləri üç növə ayırır: 1) mədəniyyət termininin alınması; 2) birbaşa əlaqələr nəticəsində baş verən və ərazi və ya siyasi yaxınlıqla şərtlənən “daxili” alınma; 3) dialektlərdən ədəbi dilə daxil olan dialekt alınmaları [21, s. 294].

L.İ.Barannikova dillər və dialektlərarası dil əlaqələrinin ikitərəfli (binar) mexanizmini öyrənərkən, bu əlaqələrdə aşağıdakıların mövcudluğunu ayırd edir:

1. Müxtəlif strukturlu dillər, yəni tipoloji cəhətdən strukturları bir-birindən fərqli olan dillər.
2. Struktur cəhətdən yaxın dillər, yəni tipoloji cəhətdən bir-birinə oxşar olan iki dil.
3. Struktur cəhətdən müxtəlif dillərə mənsub olan dillər.
4. Struktur cəhətdən bir – birinə yaxın dialektlər.
5. Bir dilin dialektləri [15, s. 197-222].

Fikrimizcə, dillərarası və dialektlərarası əlaqələri bir-biri ilə qarışdırmaq olmaz.

Şübhəsiz, bir dilin dialektlərinin qarşılıqlı əlaqəsi iki müxtəlif dilin qarşılıqlı əlaqəsindən fərqlənir. Hətta onlar struktur cəhətdən bir-birinə oxşasalar belə. Bir dilin dialektləri bütün hallarda eyni dil strukturunun təcəssümüdür.

Müasir leksikoloji tədqiqatlarda söz alınması elə iki proses kimi qiymətləndirilir: a) hər hansı bir dilin müxtəlif elementlərinin digər bir dilə keçməsi kimi xarakterizə olunur, b) dilin müxtəlif səviyyələri təmsil olunur ki, bu da özünü çox aydın tərzdə media səhifələrində büruzə verir.

Bu münasibətlə tədqiqatçıların bəziləri dildən-dilə müstəqil keçə bilən ilkin elementləri və ikinci dərəcəli elementləri, yəni, müstəqil tərzdə başqa dilə keçə bilməyənləri fərqləndirirlər. Birincilərə aiddir: 1) leksik sözlər (onlara xas olan fonem, qrafem, morfoloji və semantik mənalı sözlər), semantik işlənməsi olan: a) xarici sözün daxili forması və onun yaratdığı yeni sözlər; b) yeni məna yaradan xarici sözün ilkin mənası; əcnəbi üslubiyyatın təsiri altında yaranmış üslubi çalarlar (sözlərin məcazi, emfatik, tabulaşmış və digər formalarda işlənməsi); 2) sintaktik elementlər (xarici modellər üzərində qurulmuş cümlələrin modelləri, ifadələr).

İkinci dərəcəli elementlərə fonetik, fonoloji və morfoloji elementlər aiddir, çünki onlar xarici sözlər daxilində olaraq bir dildən digərinə keçməyə qadirdilər. Onların alınma ehtimalı sözalan dilin sisteminin daxili ehtiyacı ilə bağlıdır [13, s. 6-7].

Alınma sözlər barədə leksikoloqların söylədiklərini ümumiləşdirən E.F.Volodarskaya alınma sözlər anlamına universal tərif verir. Onun fikrincə, “söz alınması” elə dil hadisəsidir ki, bir dil digər dilin linqvistik materialını dilxarici (ekstralingvistik) əlaqələr nəticəsində əxz edir. Bu əlaqələr səviyyə və formaca bir-birindən fərqlənir [30, s. 96].

Koqnitiv dilçiliyin prinsiplərinə uyğun olaraq dil alınmaları çoxplanlı hadisədir ki, dilin üst qatında və dərinədə olan təbəqələrdən ibarətdir. İki xalqın birbaşa əlaqələri zamanı bir dildən digərinə linqvistik elementlər (leksika, qrammatik hadisələr, sintaktik strukturlar, sözlərin semantikasi) gəlir.

Bu deyilənlər, yəni “üst qatda olanlar” alınma fenomeninin üstdəki qatını təşkil edir. Dil materialları ilə yanaşı, yad aləmin dünya mənzərəsinin anlayışları, yad dil

şüuruna xas olan elementləri, gizli olan mənə strukturları, yəni donor dilin həmişə gizli olan dünya mənzərəsinin bir hissəsi hazır şəkildə qəbul olunur.

Yad dilin dünya mənzərəsinin məhz bu “parçaları” alınmalalarının dərinədə olan təbəqəsini təşkil edir. Sözlərin alınmasında dərinədə olan belə bir təbəqənin mütləq şəkildə olması məsələsinə dair bir çox tədqiqat işləri nəzəri cəlb edir [52, s. 79-82].

Alınma sözlər iki planda bir-biri ilə ayrılmaz tərzdə bağlıdır. Əcnəbi leksikanın alınması zamanı nəinki söz alan dil dəyişikliklərə məruz qalır, həm də onun leksikası, qrammatikası, fonetik və digər sistemləri ilə yanaşı, söz alan xalqın dünya mənzərəsi də dəyişikliklərə məruz qalır.

E.V.Urıson hesab edir ki, söz alan xalqın linqvistik təfəkkürü vasitəsilə alınma sözlərin mənimsənilməsində iki variant mövcuddur. Birinci halda, yad sözün semantikasını söz alan dilə xas olan konseptual üsula uyğun olaraq dəyişilir. İkinci halda söz alan dil yad konseptual üsulunu qəbul edir, özgə bir aləmin modelini qəbul edir [87, s. 80].

Fransız dilinin müasir mərhələsində yuxarıda göstərilən hər iki ənənə fəaliyyət göstərir. Bir tərəfdən alınma sözlərin semantikasını fransız xalqına xas dünya anlayışının təsiri altında dəyişir. Məs. *business* // *bizness* (m) sözü ingilis dilindən fərqli olaraq, fransız dilində aşağıdakı konnotasiyalara malikdir. Bu söz ilkin mənada “maliyyə və ticarət işlərinə həsr olunmuş fəaliyyət”i bildirir, familiar tərzdə işlədildikdə “iş” mənasını verir. Məs. *aller au business*. Loru dildə, xüsusilə müəyyən bir sosial qrupun qarşısında işlədildikdə “gəlir mənbəyi olan, gəlir gətirən dolaşq və şübhəli iş” və “adı çəkilə bilməyən hər bir şey”, fransız dilindəki “*machin, truc*” sözlərinin sinonimi kimi çıxış edir. Media səhifələrində bəzən bu sözün qadın cinsinə də rast gəlmək olur: *La First d’Air France, j’ose à peine imaginer ce que c’est, vu ce qu’est la business de la Thai* (Le Point, n° 2018/19 mai 2011. p. 11). *Business* sözünün “gəlir mənbəyi olan, gəlir gətirən dolaşq və şübhəli iş” mənasını aydın şəkildə sübut edir ki, fransız dilində bu sözün mənasını fransız xalqının dünya mənzərəsi əsasında formalaşır, əyri yollarla tez varlananlara öz neqativ münasibətini bildirir.

Digər tərəfdən, leksik alınmalar alındığı dilə mövcud olan dünya mənzərəsinin

yad dünyagörüşünü gətirməklə dəyişdirə bilər. Belə ki, *killer* “professional muzdlu qatil” semantikalı anqlisizmi fransız dilindəki “assassin (m)” sözünün sinonimi olaraq “əvvəlcədən düşünülmüş qətlə yerinə yetirən qatil” mənasında işlədilmişdir. *Killer* anqlisizmində əsas məna elementi “bir ixtisas kimi insanların öldürülməsi” semasıdır. Fransız “assassin” (məşəqə ərəb sözüdür) sözündə “başqasının həyatına qəsd etmə, başqasını qətlə yetirmə” kimi mənalar bildirir. Beləliklə, “tam emosionallığı” olan “assassin” ismi “soyuqqanlıqla” “*killer*” ləksinə qarşı qoyulur. İnsanın öldürülməsi bir ixtisas kimi “adam öldürmə günahdır” anlamına ziddir, çünki bu, səmavi dinlərin hər birində dünya mənzərəsi kimi öz yerini almışdır. Bu əcnəbi sözün təsiri altında insanöldürmə cinayətkarlığı anlamı dəyişir. *Killer* anqlisizmi fransız dilinin semantik sistemində təsir edərək onu dəyişdirir.

Əcnəbi ləksikanın alınmasının ümumi səbəbləri, həmçinin sözün dilə daxil olmayaraq işlənməsinə şərait yaradan amillər və onun sonradan dildə kök salmasına aid məqamlar V.M.Aristovanın [13], A.A.Braqınanın [24], E.F.Volodarskayanın [30], V.Q.Kostomarovun [51], L.P.Krısının [54], D.S.Lottenin [60], Y.S.Sorokinin [81] və digərlərinin tədqiqatlarında təhlil edilmişdir.

Tədqiqatçılar, əcnəbi ləksikanın alınmasında əsasən, aşağıdakı dilxarici səbəbləri göstərirlər :

- xalqların tarixi əlaqələri və müəyyən bilinmənin olması;
- millətin bu və ya digər sahədə novatorluğu, məs.: internetin vətəmindən gələn kompüter sosiolektinə aid amerikanizmlər: *web, chat, net*, və s.
- yeni advermə ehtiyacı (yeni əşyalar, yeni hadisələr, və s.). Məlum olduğu kimi, dildə, ilk növbədə, o sözlər yerini möhkəmlədir ki, onlar kifayət qədər geniş yayılmış adları və ya hadisələri bildirir: *computer, holding, sandwich, scanner, toaster*, və başqaları;
- Sosio-psixoloji səbəblər və alınma faktorları: bütün kollektivin qəbul etdiyi daha dəbdə olan, prestijli əcnəbi söz (dilə doğma sözləri ilə müqayisədə: *scoop n. m. < exclusivité n.f.; sponsor n. m. < commanditaire n. m., parrain n. m., parraineur n. m.* və başqaları).

Söz alınmasının baş tutması üçün buna müəyyən qədər psixoloji hazırlığı,

etnososiumun linqvistik şüuru sözü qəbul etmək üçün bu barədə sosial bazanın mövcudluğu zəruridir. Linqvistik alınmaların ən vacib amillərindən biri “dil kollektivinin söz alınmasına hazırlığı, hətta, söz alınmasına o qədər də ehtiyac olmayan bir vaxtda belə dil daşıyıcılarının psixoloji əhval-ruhiyyəsi, linqvistik loyallıq, yəni özgə dilə dözümlülükdür (allolinqvotolerantlıq)” [29, s. 106].

Linqvistik alınmalarının böyük əksəriyyəti yazılı yolla, kitab və mətbuat vasitəsilə alınır. Görünür, xarici sözlərin alınması kitab mədəniyyəti, kitab üslubu, media, kütləvi informasiya vasitələri ilə bağlı olduğundan bəziləri üçün bu sözlər bir növ anlaşılmaz görünür, buna görə də, daxilində əcnəbi sözlər işlədilən nitq əksər hallarda sosial baxımdan prestijli sayılır.

Bir qrup rus dilçisi, o cümlədən də, V.Q.Kostomarov əmindir ki, müəyyən dildən söz alınması üçün “dil dəbi (modası)” mövcuddur. “ Müəyyən dildən dəbə uyğun olaraq söz alınması müasir mərhələdə əksər alınmaların əsas səbəbidir ” [51, s. 111].

Bu fikri fransız dilinə daxil olan ingilis alınmalarına aid etsək görərik ki, fransız dilində ekvivalentlərin olmasına baxmayaraq, günün dəbinə uyğun olan ingilis alınmalarına aşağıdakı sözləri misal gətirmək olar : ing.: starting-block –fr. *bloc de départ* ; ing. : stripper - fr.: *tire-veine* ; ing.: check-list – fr. *liste de vérification*; ing. : briefing - fr.: *réunion*; ing. : crash - fr.: *écrasement au sol* (d'un avion) ; ing. : making-up - fr.: *grimage* və s.

Öz təbiətinə görə, sosial-psixoloji amillərə aid olan alınma sözlərin danışıq dilinə daxil olması onların bildirdikləri anlayışların kommunikativ fəallığı ilə bağlıdır.

Məzmunca yaxın olan, lakin müxtəlif anlayışları bildirən sözləri belə qruplaşdırmaq olar: a) ing.: manager –fr.: administrateur, gérant; ing.: bike - fr.: vélo; ing.: panic – fr.: peur; ing.: favour – fr.: service və s.

b) Bu və ya digər sahəyə aid, bu və ya digər məqsədlər üçün anlayışların xüsusişdirilməsi ehtiyacı: ing.: preventive –fr. : assainissant, prophylactique ; ing.: transformer – fr. modificateur; ing. : monitoring – fr. : contrôle və s.

c) Mənbə sözün omonimiya və polisemiya ənənələrini aradan götürmək üçün:

ing.: sponsor – fr.: mécène, parrain, ing.: promotion – fr.: accession, avancement, nomination və s.

d) Dilin ekspressiv vasitələrini zənginləşdirmək üçün: məs.: ing.: exclusive- fr.: particulier, personnel, spécial, spécifique.

Söz alan dilin daşıyıcıları bir leksik vahiddən ibarət alınmış sözün işlədilməsinə daha çox üstünlük verirlər. Beləliklə, fransız dilində aşağıdakı sözlər işlədilməyə başlamışdır: ing.: sniper – fr. tireur embusqué; ing. sprinter – fr. coureur à une distance courte; ing. killer – fr. tueur à gage; ing. hijacker – fr.: pirate de l'air; ing. : recruit –fr. enrôleur, agent pour recrutement des militaires və s.

Söz alan dildə özünə yer almış, bu və ya digər sahəyə və ya peşəkar mühitə xidmət edən və s. terminlər sisteminin olması, yeni alınmaların dilə daxil olması və orada möhkəmlənməsi sözlərin alınmasını asanlaşdırır. Bu mənada hesablayıcı və kompüter texnologiyaları ilə bağlı sözlərə müraciət edək. Bu sahə getdikcə daha çox yeni alınmaları fransız dilinə gətirir ki, onlar da kommunikativ nöqteyi-nəzərdən tələbatı ödəyir. Məs.: *algol* akronimi [*algo(rithmic) l(anguage)*] «langage algorithmique»; *bug* «bestiole nuisible»; *byte* ensemble de plusieurs bits constituant une unité complète d'information; C. D. *disque compact*; *convivialité* facilité d'emploi (d'un système informatique); *coprocessor* = processeur associé à un autre processeur; *driver* // *driveur* petit programme associé à un périphérique; *floppy disk* = disquette, *driver -pilote*, *provider* -fournisseur d'accès, *hacker* - enthousiaste, *mordu* de l'informatique, *pirate* informatique; *user* – utilisateur d'un programme və s. Tədqiqat materiallarında bu tipli sözlərin sayı 41 leksik vahiddir. Tədqiqatçıların fikrincə, dilxarici amillər və yaranmış şərait sözlərin bir dildən digərinə keçməsinə həlledici hesab olunur. Bununla yanaşı, sözalan dilin sistemi heç də dilə daxil olan bütün sözləri qəbul etmir. Bu vaxt həlledici rolu linqvistik amillər oynayır [17, s. 44].

Dilçilikdə belə bir ümumi fikir qəbul edilmişdir ki, əcnəbi leksik vahid sözalan dildə o vaxt kök salır ki, bu dilə məxsus leksik materiallar içərisində həmin hadisəni, anlayışı bildirmək üçün kifayət qədər öz sözü olmur. Buna görə də, əcnəbi söz boş olan yeri tutur. Əks təqdirdə, söz bolluğu yaranar, əcnəbi leksik vahid sözalan dildə danışanlar üçün lazımsız olar və təbii ki, orada yaşayıb möhkəmlənə bilməz.

1.3. Fransız mətbuatında ingilis alınmalarının yeri

Fransız mətbuatında ingilis alınmalarının yerini müəyyənləşdirməzdən əvvəl müasir dövrə qədər və hal - hazırda dərc olunan qəzet və jurnalların inkişaf tarixinə nəzər salmaq vacibdir. Çünki alınmaların daxil olma səbəbləri həmin mətbuat ədəbiyyatının meydana çıxması, fəaliyyəti və yayımlanmasında olan texniki tərəqqi ilə də bağlıdır. Buraya qəzetlərin çapında işlədilən xammalın dəyişməsi (ağacdan alınmış daha ucuz kağız), klişelərdən istifadə, reaktiv pres, məlumatın tez və effektiv ötürülməsində işlədilən elektron teleqraf və s. aiddir.

Bütün bu yeniliklər dövrü mətbuatın qiymətinin aşağı düşməsinə gətirib çıxarmışdır. Bunun nəticəsi olaraq, qəzetlərin tirajları artmış və oxucuların sayı çoxalmışdır. Bu istiqamətdə ən böyük rolu Emil de Jirardən oynadı. O özünün “*La presse*” adlı qəzetinin qiymətini aşağı saldı (illik abunə qiyməti 80 frankdan 40 franka endirildi).

Mətbuatın demokratikləşməsinin ən vacib mərhələlərindən biri qəzetlərin küçələrdə planlı surətdə satılması oldu. Məsələn, vaxtilə, “*Le Petit Journal*” 5 santimə satılırdı. Az sonra qəzet köşkləri quruldu ki, bu da qəzet satan baqqalları, şərab tacirlərini bu yükədən azad etdi. Bundan sonra, qəzetləri köşklərdən, kitab dükanlarından, kitabxanalardan almaq olardı.

Qəzetlərin qiymətlərinin aşağı düşməsində reklamlar da öz rolunu oynamışdır. Emil de Jirardənin dediyinə görə, qəzet ikinci hakimiyyət olmalıdır və öz səhmdarlarından asılı olmamalıdır.

Qeyd edək ki, nəinki dövrü mətbuatın forması ciddi şəkildə dəyişir, onun dili də hiss olunan dərəcədə demokratikləşir. Ədəbi cərəyanlar – romantizm, naturalizm qəzet dilini danışiq dilinə yaxınlaşdırır. Göstərilmiş ədəbi cərəyanların nümayəndələri O. de Balzak, V.Hüqo E.de Jirardənin sayəsində “*La Presse*” qəzetində sosial məsələlərlə, T. Qotye isə incəsənət aləmində baş verən hadisələrlə məşğul olurdular.

Vaxt ötdükcə, qəzetlərin səhifələri 6-dan 8-ə artır. Yazılı mətbuatın üslubuna

gəldikdə isə, xronika janrı öz yerini xəbərlərə, reportajlara və s. verir. İdman (xüsusilə də at idmanı xronikasına) və teatr xəbərlərinə maraq getdikcə artır. XIX əsrin axırı və XX əsrin əvvəllərindən yazılı mətbuatda boks, qılıncoynatma, yelkənli qayıq idmanı haqqında ölkədə və xaricdə baş verənlər barədə yazılar dərc edilir.

I-II Dünya müharibələri arasında fransız yazılı mətbuatı reportaj janrına, xüsusilə də, xarici tematikalı reportajlara üstünlük verir. Bu mətbuat əyləncəli rubrikaya daha çox səhifə ayırır: idman, kino, turizm və s. XX əsrin birinci yarısında ABŞ-dan gəlmiş komediya janrı inkişaf edir. Bu da illüstrasiyaların səhifələrinin artmasına gətirib çıxarır.

Bu dövrdə “Presse magazine” adlanan rəngli illüstrasiyalı jurnalların nəşri də geniş vüsət alır. O cümlədən də informativ xarakterli xüsusiləşmiş jurnallar - “*Vu, Le Miroir, Match*”, əyləncə xarakterli “*Déetective*” və kino haqqında - “*Ciné-Miroir*”, “*Cinémonde*” və sairələri nəşr olunur.

II Dünya müharibəsi ərəfəsində ən böyük fransız qəzetləri “*Le Petit Journal*”, “*Le Matin*”, “*Le Journal*”, “*L’Echo de Paris*”, “*L’Intransigeant*” kimi qəzetlər Parisdə nəşr olunur. Bu müharibə milli qəzetlərin əksəriyyətinin Parisdən kənardə, əyalət şəhərlərində nəşr edilməsi lüzumunu ortaya çıxardı. Məs.: “*Le Figaro*”, “*L’Action Française*”, “*Le Journal*”, “*Le Temps*” Lionda, “*La Croix*” Limojda nəşr edilirdi.

Müharibə illərində “*Combat*”, “*Défense de la France*”, “*Libération Nord*”, “*Libération Sud*”, “*Franc-Tireur*”, “*L’Humanité*” kimi mətbuat orqanları gizli nəşr olunur və yayılır.

Ölkə azad olunandan sonra fransız dövrü mətbuatının mənzərəsi hiss olunan dərəcədə dəyişir: “*L’Aube*”, “*Ce Matin*”, “*Le Pays*”, “*Le soir*”, və s. kimi qəzetlər öz fəaliyyətini dayandırır, “*L’Humanité*”, “*La Croix*”, “*Le Monde*”, “*France soir*” kimi qəzetlər materialın təqdimatında və məzmununda yeni yanaşmalar tapır.

Müharibə illərindən sonra regional qəzetlərin mövqeyi güclənir. Onlar arasında “*Le Progrès*” (Lion), “*Le Républicain Lorrain*” (Metz), “*La Dépêche*” (Tuluz), “*La France*” (Bordo) və sairələrini göstərmək olar.

Texniki inkişaf və cəmiyyətin həyat ritminin artması yeni qəzet növlərinin

yanmasına gətirib çıxardı. Belə ki, qısa informasiyalar üçün «brève», sərbəst reportajlar üçün “papier de synthèse”, bloknötler “blocs-notes” və s. nəşr olunur. Bu vaxt gündəlik dövrü mətbuata maraq azalsa da, xüsusiləşmiş illüstrasiyalı jurnallara diqqət artır.

Müasir fransız dövrü mətbuatından danışanda mətbuat anlayışının məzmunu üzərində ətraflı dayanmaq və hər şeydən əvvəl, onu mətbuata aidiyyəti olmayan periodik nəşrlərdən ayırmaq lazımdır. Hər şeydən əvvəl, biz mətbuat deyəndə, pulsuz paylanan elan qəzetləri, reklam-bukletləri, kompaniyanın personalına hesablanan “zavod qəzetləri” (revue d'entreprise) adlanan dövrü nəşrləri hesab etmirik. Qeyd edək ki, “zavod” və pulsuz qəzetlərin siyahısı 2001-ci ilin QUID ensiklopediyasında xüsusiləşdirilmiş mətbuat bölməsində verilmişdir [164, 1278 s.]. Sirkulyar tipli və hər hansı bir təşkilatın üzvlərinə aid olan dövrü nəşrləri və bir çox başqalarını da biz mətbuat anlamı ilə qarışdırmırıq.

Biz mətbuat anlayışına qəzetləri və həmçinin də, jurnalları aid edirik, çünki jurnallar qəzetin bütün ekstralinqvistik xüsusiyyətlərini özündə cəmləşdirir: periodik xarakter, aktualıq, əksər hallarda materialın həqiqiliyi, ötürdüyü məlumatın tamlığı, operativlik; baxmayaraq ki, operativlik sahəsində jurnallar qəzətlərə uduzur. Qəzet və jurnalların digər bir səciyyəvi xüsusiyyəti onların səhifələrində və kağızın keyfiyyətində olan fərkdir.

Dövrilik meyarından çıxış edərək müasir fransız mətbuatını iki tipə ayırmaq olar:

- a) gündəlik mətbuat (les quotidiens)
- b) dövrü mətbuat (les hebdomadaires, les mensuels)

Gündəlik mətbuat məlumatları hər gün, dövrü mətbuat isə onu həftədə, ayda bir və ya iki aydan bir verir. Funksiyaların bu oxşarlığı onlar arasında rəqabətə gətirib çıxarır.

Fransız gündəlik mətbuatı auditoriya baxımından və müxtəlif coğrafi yönümünə görə, əhatə etdikləri mövzular və işıq üzü görmə baxımından bir-birindən fərqlənən qəzətlərdən ibarətdir. Onlar aşağıdakı qruplara bölünə bilər:

1. Səhər və axşam qəzetləri. “*Le Figaro*”, “*Le Parisien*”, “*L'Humanité*”,

“*Libération*” və başqaları səhər qəzetləridir. “*Le Monde*”, “*La Croix*” axşam qəzetləridir və əsasən böyük şəhərlərdə çıxır.

2. Milli və regional mətbuat. Əgər “*Le Figaro*”, “*L'Humanité*”, “*France soir*”, “*Libération*”, “*Le Monde*”, “*La Croix*”, “*L'Equipe*” milli və beynəlmiləl xarakterli məlumatlara üstünlük verirlərsə, “*Ouest-France*”, “*La voix du Nord*”, “*Sud-Ouest*” “*Le Progrès*”, “*Le Dauphiné libéré*” regional məlumatlara üstünlük verirlər.

3. Xüsusilaşmış mətbuat. Buraya dar tematikalı nəşrlər daxildir. Məs. ” *Les Echos*” maliyyə məsələlərini işıqlandırır, ” *L'Equipe*” isə idman xəbərlərini yayır. Xüsusilaşmış mətbuatın bir növü də “yeraltı” (ing.underground) və ya “parallel” mətbuatdır. Anderqraund nəşrlər (1968-ci ilin mayında tələbə inqilabı vaxtı yaranmışdır) adi satış kanalları ilə paylanır. “Parallel” mətbuat hər hansı bir ideologiya ətrafında cəmləşmiş peşəkarlar tərəfindən hazırlanır və rəsmi mədəniyyətə qarşı əks-mədəniyyət kimi çıxış edir.

Ümumi istiqamətli fransız dövrü informasiya nəşrləri, məs.”*L'Express*” , ” *Le Nouvel Observateur*”, anqlo-sakson mətbuat üslubu olan «news magazine» (magazine d'actualité) illüstrasiyalı jurnal üslubunu qəbul edir. Kiçik formatı (28x30) olan bu jurnallar rəngli şəkilləri və rəsmləri əks etdirə biləcək keyfiyyətli kağızda çap olunur və kifayət qədər səhifələri olur.

XX əsrin 80-ci illərindən məşhur şəxslər barədə yazan mətbuat (presse indiscrete, presse people: ing. people-xalq) xüsusi populyarlıq qazanır ki, onu şərti olaraq bulvar mətbuatı (“*France dimanche*,” “*Ici Paris*”, “*Gala*” və s.) adlandırmaq olar. Bu və digər mətbu orqanları ingilis sözlərinin alınması və yayılmasında xüsusi rol oynayıb və oynamaqda davam edir. Bu anlamda demək yerinə düşərdi ki, hər bir milli dilin mövcudluğunun müxtəlif yaşam formaları və nitq müxtəlifliyi vardır. Bu formalar aşağıdakılardan ibarətdir.

- a) cəmiyyətdə özünə yer almış ümumi norma və qaydalara tabe olan ədəbi dil;
- b) dildən kənara çıxan, qeyri-normativ dil.

Dilin qeyri-normativ formalarına dialekt və loru sözlər, professional və xüsusi arqotizmlər, yəni hər hansı bir xüsusi, sosial və ya professional sözlər aiddir. Dilin qeyri-normativ formalarının öz normaları ilə yanaşı, “lüğəti”, özünün nitq qaydaları

mövcuddür, lakin onlar bir qrup dildaşyıcıları üçündür.

Mətbuat səhifələrində dil faktları şərti olaraq müxtəlif funksional üslublarla verilə bilər. Bu da insanın həyat fəaliyyəti, sosial durumu, mənşəyi, təhsili və s. ilə sıx bağlıdır. Tədqiqatçılar insanın həyat fəaliyyətini aşağıdakı sahələrə bölürlər: məişət, hüquq, siyasət, elm, incəsənət, din və s.

Bu sahələrin hər birində insanlar arasında xüsusi münasibətlər mövcuddür.

Məişət, ev, ailə həyatı ilə bağlı qeyri-rəsmi münasibət sahəsində insan danışq dilinə üstünlük verir. Bu vaxt rəsmi şəxslərə müraciət edəndə o, hüquq sahəsinə daxil olur və öz nitqini rəsmiləşdirməyə çalışır.

Hüquq münasibətləri sferasında ilk plana insanlar arasında rəsmi münasibətlər çıxır və bu vaxt publisist üslub rəsmi-işgüzar üsluba müraciət edir. Siyasət dilində də, publisist üslub işlənir. Danışan ya rəsmi yaxud da qeyri-rəsmi tonda danışa bilər. O ki, qaldı bədii əsərlərin dilinə, burada yazıçı və oxucu arasında olan münasibətlər nəzərdə tutulur.

Funksional üslublar dedikdə, çox yüksək səviyyədəki dil materiallarından tutmuş, ən aşağı elementləri, loru sözləri nəzərdə tuturuq. Təbii ki, ingilis alınmaları bu deyilənlərdən geridə qalmır. Bu vaxt dilin funksional müxtəlifliyini üç sferaya bölmək olar: 1) içtimai həyat sahəsi; 2) dominant funksiya; 3) nitqdə iştirak edənlərin arasındakı münasibətlər. Hər bir funksional müxtəliflik dil vasitələrini öz istədiyi kimi dilin normalarına uyğun, müəyyən qayda və qadağalara uyğun işlədir.

Fransız tədqiqatçılarının əsərləri içərisində ən geniş yayılmış təsnifatlarda ümumxalq dili (*langue commune*), yazılı - ədəbi dil (*bon usage*) və bayağı, qeyri - normativ dil (*langue vulgaire*) ayrılaraq göstərilir. Yazılı-poetik üslub (*langue poétique*), bədii ədəbiyyat üslubu (*langue littéraire*); yazılı üslub (*langue écrite*) və danışq üslubu (*langue familière*) da qeyd edilir. Yazılı üslub da öz növbəsində xüsusişmiş üslublara (*spécialisations fonctionnelles*) bölünür. Burada inzibati üslub (*style administratif*), hüquqa aid üslub (*style juridique*), elmi üslub (*style scientifique*) və digərləri seçilir. Bayağı, dildən kənara çıxan üsluba loru sozlər (*langue populaire*), müxtəlif jarqonlar (*jargons*) və arqo (*argot*) daxildir.

Yeni media vasitələrinin daim meydana çıxmasına baxmayaraq, köhnələri öz

mövqələrini qoruyub saxlayır, bu mənada İnternetin informasiya vasitəsi kimi insan həyatında əhəmiyyəti danılmazdır.

Media dili, «Langage médiatique», KİV çərçivəsində formalaşan həqiqəti spesifik tərzdə əks etdirir (qəzetlər, jurnallar, radio, televiziya, və s.). O, yazılı vasitələrin ifadəsini səsle və görüntülərlə möhkəmlədir [176, Elektron resurs].

Fransız dilinin tədqiqatçıları «langage médiatique» anlamını nitq praktikasına getdikcə daha çox təsir edən xüsusi fenomen kimi öyrənirlər. «Langage médiatique» getdikcə özünə işlənmə normaları qazanır ki, onun əsasında ədəbi dil normaları durur. Media dili ekspressiv üslubi çalarlığa da malikdir [94, s. 11].

Danışıq dilinə xas olan ingilis alınmalarının qəzet dilinə təsiri, fikrimizcə, aşağıdakılardır: 1) danışıq dili ünsiyyət vasitəsi kimi kütlə içərisində ən geniş yayılan vasitədir; 2) danışıq dilinin qısa olma, lakoniklik xüsusiyyəti vardır; 3) danışıq dili qəzet səhifələrində kitab dilinə əks durur.

Yeni televiziya və radio verilişlərinin müxtəlifliyinin artması, yeni tipli mətbuat nəşrlərinin ortaya çıxması müxtəlif yaş qrupu olan insanlara yönəldilir. KİV mətnləri içərisində əsas yerlərdən birini kişi və qadın jurnalları tutur və bu nəşrlərdə ingilis alınmaları xüsusi yer tutur [105, s. 58] .

A.Y.Şaşurina Fransız KİV-ləri arasında aşağıdakıları göstərir: presse TV/spectacles; presse feminine; presse masculine; presse des jeunes; presse économique; presse culturelle; presse sportive və s. [103, s. 61] .

Üslubi cəhətdən çox zəngin olan bu nəşrlərdə ingilis alınmalarının işlədilməsi, hər şeydən əvvəl, ekspressivliyi və snobizmi təmin etməkdir.

Q.Y.Solqanikin fikrincə, elmi-texniki tərəqqinin, mədəniyyətin inkişafının təsiri altında qəzet dili tez və mütəmadi olaraq yeni sözlərlə zənginləşir [80, s. 40] .

Bu sözlərin köhnəlməsi də, demək olar ki, eyni cür baş verir. Müasir fransız dilində işlədilən ingilis alınmaları buna gözəl misal ola bilər.

İctimai-siyasi fransız qəzet materiallarının ənənəvi olaraq aşağıdakı leksik xüsusiyyətləri vardır: 1) ictimai-siyasi leksikaya aid külli miqdarda terminlərlə yanaşı, digər fəaliyyət sahələrinə aid alınma sözlərin olması (elm, texnika, və s.); 2) özlərinin ilkin obrazlılığını itirmiş ifadələr və sabit birləşmələr; 3) bu və ya digər hadisə

ilə bağlı ortaya yeni çıxmış və ya yeni mənalar kəsb etmiş sözlər. Belə sözlər, heç də həmişə, lüğətlər tərəfindən qeydə alınmır; 4) başqa dillərdən alınan sözlər; 5) müsbət və ya mənfi çalarlığı olan sözlər [34, s. 26-27].

Ekspressivlik axtarışında olan qəzetlərdə yeni spesifik sözdüzəltmə modelləri meydana gəlir və ona görə də qəzet dili mütəmadi olaraq ifadə vasitələrini dəyişdirir və daim onları yeniləşdirir.

Fransız yazılı publisistikası metaforadan geniş istifadə edərək sözü ünvanladığı şəxsə parlaq obraz yaradır: Məs.: Les jeunes hommes, nouvelles fashion victimes. Gənc kişilər, yeni dəb qurbanları. (Le Monde, 12 septembre 2006, № 19169, p. 2).

Fransız yazılı publisistikası ingilis alınmaları ilə bağlı evfemizmlərdən də geniş istifadə edir. Məs.: «Depuis huit ans, la tolérance envers les unions *gay* semble pourtant avoir progressé.» - Səkkiz il ərzində homoseksualların evliliyinə tolerantlıq daha da inkişaf etməkdədir. (Le Point, 04/11/2008). Bu cür üsullar ya müsbət yaxud da mənfi obrazın yaradılması və lazımi fikri çatdırmaq üçündür. Məsələn, *jeu de go* fransız qəzetlərində “*müharibə* və ya *münaqişə*” mənasında işlədilir: «Un gigantesque *jeu de go* se met en place en Asie, où le paysage stratégique est entré dans une phase de turbulence.» - Strateji atmosferin təlatümlü dövrünə qədəm qoyan Asiyada, oyunçular strateji üstünlük uğrunda mübarizəyə atılıblar. (Le Point, 24/01/2007).

Beləliklə, fransız KİV-lərinin əsas səciyyəsi özlərinin qəzet- publisist fondunu yaratmaqdır. Burada nəinki ümumədəbi leksika, terminoloji leksika, digər dillərdən, o cümlədən də ingilis dilindən alınmış leksik vahidlər öz sözünü deyir.

1.4. Fransız dilində işlədilən ingilis alınmalarının funksional-semantik xüsusiyyətləri

Yeni məfhumların adlandırılmasında ingilis dilindən götürülmüş terminoloji elementlərdən istifadə zamanı müxtəlif vasitələrə müraciət olunur. Qeyd edək ki, fransızlar terminoloji elementlərin alınması baxımından öz dilinin lüğət tərkibinə ingilis dilindən bir çox söz-termin daxil etmişlər ki, bunların da böyük bir hissəsi fransız-ingilis sözlərinin calağı (hibridi) ilə bağlıdır. Tamamilə olmasa da, bu calaq

sözlər, şübhəsiz, öz əksini fransız dilinin lüğət tərkibində tapıb vətəndaşlıq hüququ qazanmasa da, mətbuat, radio, televiziya, idman və s. sahələrdə geniş işlənir.

Lüğət tərkibi dilin ən mühüm hissəsi olub, cəmiyyət həyatının hər hansı dəyişikliklərini, dövrün inkişaf mərhələlərini və s. özündə əks etdirir. Ümumiyyətlə, tədqiqatçıların diqqətini, ilk növbədə, dilin leksik, bir çox hallarda isə onun terminoloji xüsusiyyətləri özünə cəlb etmişdir.

Franqle adlanan calaq leksika fransız dilinin leksik layını hərəkətə gətirir və dilin rəngarəngliyini artıraraq onu zənginləşdirir. Tədqiqata cəlb olunmuş *franqle* ilə bağlı söz korpusunun təhlili, terminologiya alınması nöqtəyi-nəzərindən maraqlı faktları ortaya çıxarmağa imkan verir.

1.4.1. *Franqle* – ingilis alınmalarından hibrid sözlər

Müasir dilçilikdə hibrid söz anlayışına yanaşmalar müxtəlifdir. Belə ki, müasir ingilis alınmaları özlərinin üslubi çalarlıqlarına görə fərqləndiyindən ümumxalq dilinin müxtəlif variantlarını – ədəbi dili (həm kitab, həm də danışmaq üslubu) və sosiolektləri (jarqonlar, gənclərin dili, kompüterlə bağlı terminlər) əhatə edir. Bu barədə V.Q.Kostomarov, E.V. Lyubitskaya, E.V. Marinova öz tədqiqatlarında qeyd etmişlər [51, s. 62- 65].

Digər tədqiqatçılar (V.N.Nemçenko, M.İ.Fomina) belə hibrid sözləri “varvarizmlər” kimi izah edirlər. V.N.Nemçenko varvarizmlərə aşağıdakı tərifini verir: “Varvarizm –xarici dilə məxsus söz və ya ifadə olub, alan dildə ya tam mənimsənilməmiş, yaxud da heç mənimsənilməmiş sözdür” [68, s. 20]. Bu təriflə müəllif göstərmir ki, “mənimsənilməmiş” alınmalar necə olmalıdır.

M.İ.Fomina “varvarizmlər”in, bir alınmış söz kimi, fonetik və qrammatik cəhətdən ya tam mənimsənilmədiyini, yaxud da heç mənimsənilmədiyini göstərir və onun fikrincə, alan dildə bu sözlərin ekvivalenti yoxdur [88, s. 186].

E.V.Marinova “varvarizmlər” məfhumu altında o hibrid sözləri nəzərdə tutur ki, alan dildə onların ekvivalenti vardır, lakin onlar xüsusi olmayan məişət anlayışlarını bildirir, üslubi çalarlara malik deyil və sıfır sözdüzəltmə qabiliyyətinə malikdir. Yerli

əhalinin dilində onların işlədilməsi “non-sans”dır, mənasız bir şeydir, üslubi cəhətdən neytraldır və müəllif bu misalları verir: *kinder, papy, super star, shop* [65, s. 29-30].

L.M.Baş öz tədqiqatında “qarışıq sözlər” (слова-миксты) və hibrid (слова-гибриды) sözlərdən, yəni alınma sözlərin əsasında yaranan sözlərdən danışır [16, s. 29-30].

Müasir fransız dilində mənbə dilə və ingilis alınmalarının yayılması arealına görə anqlisizmlər iki qrupa bölünə bilər: 1) beynəlmiləl sözlər; 2) sırf ingilis alınmaları. Bir çox müasir ingilis alınmaları beynəlmiləl xarakterli leksikaya aid olaraq fransız dilində kompüter, maliyyə, iqtisadi terminologiya sahəsinə aid sözlərdir [96, s. 110-112].

E.M.Bereqovskaya beynəlmiləl xarakterli ingilis alınmalarının fransız kitab satanlarının dilində də olduğunu qeyd edir. *Internet, chat, managemant, marketing* və başqaları [20, s. 72-75].

Deyilənlər hibrid sözləri daha ətraflı öyrənməyə əsas verir. Franqlə, bəzən ingilis dilində *Frenghish* çəmodan sözlər kateqoriyasına daxildir və «français» və «anglais» sözlərindən ibarətdir. Franqlə yazılı və şifahi ifadədə çox güclü *ingilis* təsirinə məruz qalmış *fransız dili* deməkdir. Daha konkret desək, burada söhbət bir qrup ingilis sözünün və sintaktik ifadəsinin fransız dilində ingilis dili üzərində kalkalaşmasından gedir. Fransız dilinin təmizliyinin tərəfdarları bunu ingilis dilinin işğalı hesab edirlər.

İngilis dilinin təsiri digər dillərdə də hiss olunur. Almanlar bunu *denglish*, ispan dillilər isə *spanghish* adlandırırlar.

«Franglais» termini ilk dəfə 1959-cu ildə “France-Soir” qəzetində məqalələrin birində verilmişdir. Sonralar Röne Etyambl “Parlez-vous franglais” ? əsərini çap etdirdi və 1999-cu ildə 8.000-dən çox sözü birləşdirən «Dictionnaire franglais-français» adlı lüğət nəşr olundu. İngilis dilindən olan bəzi sözlər fransız dilində leksik alınmalara çevrilir, digərləri isə silinib gedir. Məsələn, *tramway* (*tram* formasında) ümumişlək sözə çevrilib, *software* sözü isə dəbdən düşüb sifət və isim kimi işlədilən «logiciel» sözünə öz yerini vermişdir.

«Franglais» termininin inkişafını izah etmək üçün bir çox səbəb göstərilir: latın

və yunan dillərinin təhsildə reqressiyası, ingilis dilinin beynəlxalq aləmdə hegemonluğu, mədəni mimetizm (fransız dili mövqeyinin zəifliyi, gənclərin fransız dilinin tədrisinə adaptasiya olunmaması və medianın neqativ təsiri). Gənc nəsil arasında ingilis dili, doğma dilin ziyanına olaraq, frankofon Afrikasında fransız dilini sıxışdırır və ona rəğbət ediləsi dil statusun qazandırır.

1. Latin və yunan dillərinin reqressiyası və ingilis dilinin hegemonluğu. Klassik təhsil görmüş insanlar minlərlə latın və yunan köklü sözləri yaxşı bilir və bu da, yeni sözlərin anlaşılmasında onlara kömək edirdi. Lakin 1980-ci illərdən etibarən, latın və yunan tibbi terminlərinin «dəlisi» olan tibbi korpus, bu terminlərin latın-yunan kökləri üzərində qursalar da, tibbi terminləri ingilis alınmaları və ya kalkaları vasitəsilə əldə edirlər. İngilis dili beynəlxalq ünsiyyətdə aparıcı dilə, Fransanın gəncləri üçün isə rəğbətə ediləsi dilə çevrildi. İngilis dili beynəlxalq ünsiyyətdə özünün işlənilib hazırlanmış, həmçinin sadələşdirilmiş formasında, klassik qrammatikanın qaydalarına hörmət edərək işlədilir və *le globish* adlanır. Birləşmiş Ştatların və ingilis dilli ölkələrin iqtisadi, siyasi və mədəni çəkisi həm beynəlxalq təşkilatlarda, həm də ikitərəfli əlaqələrdə artıqca ingilis dili məcburən qəbul edilir ki, bu da ingilis dilinin getdikcə daha çox sahələrdə kvazi-monopoliyasını təmin edir, xüsusilə elmi nəşrlərdə, ticarət və elmi sahələrə aid ali təhsildə, orta məktəbdə ikinci dil kimi, reklam dilində, kino, musiqi və s. sahələrdə işlədilir.

Anqlisizmlər üç böyük kateqoriyaya bölünür: 1) leksik alınmalar; 2) semantik alınmalar; 3) sintaktik alınmalar. Buraya yalançı anqlisizmləri və ksenizmləri də əlavə etmək lazımdır.

2. Leksik franqlə: informatika və işgüzar aləm

Məlumdur ki, Amerika Birləşmiş Ştatları elm, texnika, əyləncə, qida və geyim dəbləri sahəsində üstünlüyə malikdir. Bu iqtisadi dünyəviləşmə və mədəni eyniformalılıq dil sahəsinə də öz təsirini göstərir, xüsusilə də işgüzar və informatika sahələrində yüzlərlə anqlə-amerikanizmlər işlədilir.

İngilis terminləri informatikada üstünlük təşkil edir: ing. *rebooter* - fr. redemarrer - yenidən işə salmaq; ing. *drivers* - fr. pilotes - idarəedicilər; ing. *updater*-fr. de mettre à jour - aydınlaşdırmaq; ing. *loadés* - fr. chargés - yüklənmiş.

Lakin fransız lüğətləri «materiel» modelinə əsasən düzəldilmiş «logiciel» sözünü peşəkarlar və texniklərin işlətdiyi *hardware* et *software* sözlərinə nisbətən asanlıqla qəbul etdi. *Computer* sözü fransızlaşaraq «ordinateur» kimi yox, «computeur» kimi işlənir.

Ticarətdə «*booster - les ventes*» ifadəsi ənənəvi forma olan «relancer les ventes» «satışı canlandırmaq» ifadəsi ilə rəqabətə meyillidir.

«*Top*» sözü tez-tez işlədilsə də, fransız dilində «*sommet*», «*comble*», «*faite*», «*apogée*», «*zenith*», «*cime*», «*pinacle*», «*plus haut de...*», «*au mieux de...*» kimi ifadələr geniş işlədilir. «*T'es au top, ma fille*» (Sən tam formadasan, qiyamətsən, bərq vurursan, qızım).

Ticarət markaları, sosial şəbəkələr və xidmətlərin adları da bu ənənədən yaxa qurtara bilmir: *Fashion Shopping.com*, *Actus People*, *Live Transport*, *Top annonces*, *Top music*, *Must Institute*, *Creditmust*, və s.

Müəssisələrin idarəçiliyində: *reporting*- istismar haqqında məlumat; *marketing* -satışa çıxarma; *stock-options*- alma seçimi; *staff* - fəaliyyətdə olan heyət.

3. Semantik franqle

Təxmini tərcümələrdə, xüsusilə media səhifələrində dilə ingilis təsiri çox hiss olunur ki, bu da «yalançı dostların» ingilis dilindən kalka olunmuş ifadələrin sayəsində baş verir: imkan əvəzinə ing. *Opportunity*-fr. *opportunité*; «*bibliothèque*» əvəzinə; ing. *Library*- fr. «*librairie*»; «tətbiq edilmiş» əvəzinə ing. *implemented* - fr. tərcüməsi «*implementé*».

4. Sintaktik franqle

Franqlenin işlədilməsi fransız dilindəki bəzi sintaktik formaların işlədilməsinə gətirib çıxarmışdır; isimdən əvvəl sifətlərin yazılması («*l'attitude positive*» əvəzinə «*la positive attitude*») buna misal ola bilər;

- zərflər əvəzinə sifətlərin işlədilməsi - *ment* ilə bitən zərfin feli sifətdən əvvəl yazılması; «*organismes modifiés génétiquement*» əvəzinə «*organismes génétiquement modifiés*» (ingilis OGM –dən kalka);

- fransız dilindən daha çox ingilis dilində yayılmış məchul formanın getdikcə daha çox işlədilməsi; «*on a entrepris des travaux*» əvəzinə «*des travaux ont été*

entrepris»;

- mağazaların, restoranların, hotellərin, reklam lövhələrinin, festivalların, idman görüşlərinin adlarının inversiyası: «*Hôtel des Alpes*» əvəzinə «*Alpes Hôtel*»; «*le Festival de Jazz de Nice*» əvəzinə «*le Nice Jazz Festival*»; «*la Coupe de Biarritz*» əvəzinə «*la Biarritz Cup*» və digərləri.

- appelyativlərin hər bir hissəsinin böyük hərflə yazılması. Məs.: «*Association Les Plus Beaux Villages de France*», «*Le Bébé du Mois*». Bununla yanaşı, internet saytlarında onlar ümumi isim kimi yazılır : *notrefamille.com*.

4. Yalançı anqlisizmlər

Franqlenin elə bir xüsusi forması da vardır ki, onlar zahirən ingilis sözlərinə oxşayan sözlərin adaptasiyasından ibarətdir. Bu anqlisizmlərə aşağıdakıları aid etmək olar: *forcing* - faire le *forcing* ifadəsində (tələsimək, səylərini əsirgəməmək); və ya *bronzing* (bronzage - günəş altında qaralma, bains de soleil - günəş vannası). Burada «*forcer*» və «*bronzer*» fransız fellərinə *-ing* suffiksi artırmaqla göstərdiyimiz misallar düzəldilib. Burada söhbət doğrudan da, yalançı anqlisizmlərdən gedir.

Yalançı anqlisizmlərin digər bir növü ingilis mürəkkəb ismin abreviaturu ilə bağlıdır. Bu vaxt elə söz götürülür ki, ingilislər üçün sağdakı söz əhəmiyyət kəsb edir. Çünki, onu ləğv etmək olmaz. Məsələn, axşam şənliyi üçün geyilən *smoking* həm fransız dilində, həm də bir çox başqa dillərdə işlədilir. Bununla belə, britaniyalılar *dinner jacket*, amerikalılar isə *tuxedo* və ya onun abreviaturası *tux* sözünü işlədirlər, çünki *smoking* sözü ingilis dilində yoxdur və o, yalnız *to smoke* (siqaret/papiros çəkmək) felində vardır. Məhz, *smoking* franqləsi fransızlara xas olan ingilis *smoking jacket* sözünün abreviaturasıdır.

6. Ksenizmlər

Alınmanın xüsusi bir tipi də ksenizmdir. Ksenizm əcnəbi ifadədir və bəzən bir sözlə ifadə olunur. Belə alınmalar dilə inteqrasiya etməyən bir element kimi qəbul olunur, əksər hallarda, əcnəbi mədəniyyəti xatırladır və yazıda ya kursivlə ayrılır, yaxud da dırnaq içərisində yazılır. *Happy birthday to you, To be or not to be, Time is money* ifadələrini buna misal gətirmək olar.

All right = hər şey öz qaydasındadır (İtaliylıların «*tutto bene*» -si kimi)

Business is business = Biznes biznesdir.

Damned! = Lənətə gələsən !

Darling = Əzizim

Fuck off! = Get, rədd ol ! Sürüş !

Go! = Getdik !, İrəli !, Sıçrayış !,

Make love, not war! = Eşqlə məğul olun, müharibə ilə yox !

Peace and love! = Bacı və qardaşlarım, bir-birinizi sevin!

Nobody's perfect! = Heç nə kamil deyil!, Bu dünyada kamil yoxdur!

No comment! = Şərhsiz !

No problem! = Razıyam! Problem yoxdur !

Of course! = Əlbəttə !, Şübhəsiz !

Oh my God = (Oh) İlahi !

Shit! = Zibil ! (Məcəzi mənada: narkotik maddə)

Shocking! = Biabırçı !, Təhqiredici !

The end! = Son !, Pərdə !

The show must go on = 1/ (hərfi mənə) Qoy tamaşa davam etsin; 2/ (törəmə mənada) işlər davam edir.

Time is money = Vaxt puldur

Wait and see! = Gözləyək görək !

Yes! = Ouais ! (sevinc, qələbə səsi)

7. Fransızlaşmış franqlə

İnformatika, şəbəkə proqramları və ekran üzərində olan oyunlar sahəsində bir çox ingilis feli I qrup fransız fellərinin - *er* sonluğunu qəbul edərək fransızlaşır. Misallara müraciət edək: - *to blast* - *blaster* felini verir, «*blaster* les ennemis avec des tonnes d'armes- tonlarla silahla düşmənin kökünü kəsmək» ifadəsindəki kimi; - *to download* fransız dilində *downloader* sözünü verir; «*downloader* un logiciel depuis le site de son auteur - müəllifin saytından proqram təminatını həyata keçirmək, yükləmək»; - *to mail* fransız dilində *mailer* sözünü verir « *passer son temps au bureau à mailer des photos à ses collègues* – vaxtını idarəsində kolleqalarına elektron poçtu vasitəsilə şəkillər göndərməkdə keçirmək»; - *to forward* fransız dilində *forwarder*,

felini yaradır və s.

Belə bir uyğunlaşma – *eur* suffiksini qoşulması ilə ingilis ismi və ya feli əsasında yaranır və icra edilmiş hərəkəti bildirir: - un *bikeur* - motosiklet və ya velosiped sürməyi öyrənən şagird (bike) ; - un *longboardeur* – yelkənli ağır taxta və ya böyük diyircəkli taxta sürən şəxsdir; - un *tuneur* –avtomobilini fərdiləşdirən şəxsdir; - un *rockeur* –rok musiqisi ilə məşğul olan, amerikan *rocker* sözünün fransızlaşması; - un *rappeur* –rep mahnısı oxuyan, *rap* –sözündən; - un *zappeur* - un *zappeur fou* başqa istifadəçilərin ziyanına olaraq televizor pultunu qeyri-ixtiyari olaraq öz monopoliyasına çevirən şəxs.

Digər fransız suffiksi olan *ette* - in əlavə edilməsilə qadın cinsli isim yaradılır: *punkette*, gənc *punk* qızı bildirmək üçün; - *zapette*, *to zap* ingilis felinin derivatı, onun özü də *zapper*- « televizoru bir proqramdan digərinə keçirmək » kimi fransızlaşmış. Fransızlaşma bəzən fonetik xarakter daşıyır və əksər hallarda yumor bildirmək məqsədilə işlədilir. Məsələn : le *Web* əvəzinə - le *Ouèbe*; *wow* ! (yəni *oh la la* ! və ya *bravo*) əvəzinə - *ouaouh* ; *football* əvəzinə - le *foute*; *travelling* əvəzinə *travelingue* (*travelling shot* sözlərinin abreviaturası).

8. Franqlenin xüsusi işlənmə sahələri

● Musiqidə :

Vilyam Şellerin - *Rock'n'dollars* mahnısı;

Jil Vinyonun - *I Went to the market* mahnısı;

Rober Şarlöbuanın - *The Frog song* mahnısı;

Rönonun - *It is not because you are* mahnısı;

Milen Farmerin - *We'll never die* mahnısı;

Raul Pötitin -*You got no woman* mahnısı;

Youssefin Mon côté punk mahnısı;

Medianın ingilisləşməsi barədə - *I want to pogne* mahnısı;

Fatals Pikardın - *I live in Picardie et L'amour à la française* mahnısı.

● Filmlərdə:

Klod Lölüşün - *And Now... Ladies and Gentlemen* filmi (2001) ;

Alən Robakın - *Baby Blood* filmi (1989);

Toma Jilunun -*Black mic-mac* filmi (1986);
 Leos Karaxsın - *Boy Meets Girl* filmi (1984);
 Joze Pinheironun- *Family Rock* filmi (1981);
 Jan Lük Qodarın - *For ever Mozart* filmi (1996);
 Fabien Ontenientenin - *Grève party* filmi (1998);
 Alən Resnenin - *I Want to Go Home* filmi (1989);
 Patris Dallinin - *Le grand bluff* filmi (1957);
 Pier Butronun - *Les années sandwiches* filmi (1978);
 Fransua Lötterrienin - *Les babas-cool* filmi (1981)
 Laetisiya Massonun - *Love Me* filmi (2000);
 Kristian Klavye və Jan Mari Puarenin - *Opération corned-beef* filmi (1990);
 Jak Tatinin- *Playtime* filmi (1967);
 Jan Tölenin - *Rainbow pour Raimbaud* filmi (1995) (*rainbow* = qövsi-quzeh);
 Jerar Piresin - *Riders* filmi (2001);
 Marsel Muazinin - *Saint-Tropez Blues* filmi (1961);
 Alən Resnenin - *Smoking* və *No Smoking* filmi (1993);
 Serj Qənzburqun - *Stan the Flasher* filmi (1990);
 Lük Bessonun - *Subway* filmi (1985) (*subway* = metro);
 J.-C. Tarçellanın - *Travelling avant* filmi (1987);
 Jan Mari Puarenin - *Twist again à Moscou* filmi (1986).

● Internetdə :

Newsletter (və onun azca da olsa fransızlaşmış variantı *newslettre*) = məlumat verən məktub, informasiya bülleteni, infoməktub, kiberməktub;

- e- mail//email// courriel = elektron poçtu;
- *spam* = xarab olmuş, çürümüş;
- *spamming*= xarab olmuş poçtla göndərmə;
- *messenger* = fövri (həmən göndərilən) mesaj;
- *chatroom* = söhbət salonu, zalı;
- *chat* [tʃat] = çat xəttində aparılan dialoq, söhbət;
- *chatter* [tʃate] = tchatcher, söhbət aparmaq, dialoq aparmaq;

-*shopping* = alış-veriş (*faire du shopping = faire les boutiques – dükənləri gəzib alış-veriş etmək*);

- *news* = xəbərlər, informasiyalar, aktual xəbərlər. *New!* = Yeniliklər sözü ilə qarışdırmamalı !);

- *webmaster = webmestre*, saytların inzibatçısı, idarəedicisi;

- *home* = qəbul, qarşılama ; - *home page* = qəbul səhifəsi;

-*pishing* = *qarmağa* salma, tutma, ələ keçirmə və s.

- Televiziya, radio və yazılı mətbuatda:

İngilis dilinin fransız dilinə müdaxiləsini göstətən bir misal : məşhur, görkəmli şəxslər, ulduzlar əvəzinə, *people* sözünün işlədilməsi. Televiziya, radio və yazılı məlumatlar əksər hallarda franqlədə verilir:

- *prime time* (Fransada) = *première partie de soirée* - əyləncə axşamının başlanğıcı ; ən çox dinləmə saati (radioda) ; ən çox baxılma saati (televizorda) (saat 20 - dən 23 - ə dək həftəiçi, saat 19 - dan 23 - ə dək bazar günü) ; - *access prime time* (Fransada) = axşamın lap əvvəli;

- *timing* (Fransada) = 1) dəqiqlərə bölmə (*faire une erreur de timing* : işini pis hesablamaq); 2) sinxronlaşdırma 3) proqramlaşdırma 4) təqvim (un *timing serré* = çox yüklənmiş təqvim) ;

- *pitch* (Fransada) = filmin, romanın qısa xülasəsi ;

- *one man show* (Fransada) = solo tamaşa, tək aktyorun tamaşası (*se produire dans des one-man shows* - solo tamaşada çıxış etmək ; (söhbət qadından getsə : *one-woman show* yazılır);

- *jingl* = qısa reklam musiqisi, mesajı ;

-*senior, sénior* = yaşlı, qoca, köhnə;

-*people* (ingilis *famous people* və ya *beautiful people* –in abreviaturası) (Fransada) = 1) (*les/des people*) varlı və məşhur şəxs, *bo mond*, daim nəzər-diqqətdə olan şəxs, məşhurlar, ulduzlar; 2) (*le/du people*) – ulduzlar mətbuatı, ulduzlar haqqında xəbərlər ;

- *week - end* = bu termin xüsusilə mediada işlədilir. Adi danışmada «*həftə sonu* deyilir»;

-*show* = tamaşa, konsert ;

- *live* = canlı, birbaşa. Diffusion d'un spectacle en direct. Tamaşanın birbaşa yayımlanması. Enregistrement *live* = canlı səs yazısı (konsertdə, tamaşada, kütlə içərisində). *Direct live* pleonazmı da vardır ;

-tout le *High Tech* - Bütün Yeni Texnologiyalar : *Nouvel Observateur*, 2 octobre 2008. *L'Express*, 3 octobre 2008 ;

-Buzz sur le web - vebdə səs-küy , *Nouvel Observateur*, 2 octobre 2008 (*buzz* : 1) nəyinsə ətrafında hay-küy salma , 2) musiqi yeniliyi ilə bağlı zümzümə ;

- Le zapping – həftənin siyasəti, *Le Figaro*, 3 octobre 2008 (Canal+ kabel kanalında işlədilən jarqon söz) ; *replay* (videonun sonunda *replay* sizi yenidən baxmağa, yenidən işə salmağa dəvət edir;

- *Breaking News*, *La Dépêche*, 4 octobre 2008 (fransız dilində : « Ən sonuncu xəbərlər» - *breaking* : (xəbərdən söhbət gedəndə) partlayan, səs-küy salan) ;

- de *Playmates*, « *Playboy* », le 2 octobre 2008: 1) məsləhətçi, 2)(törəmə mənasında) gözəl bitki ;

- les *podcasts* - *broadcast* = radio verilişi, internetdən teleyüklənən audio kart;

- *concept-cars* - *voiture-concept* (ingilis dilindən kalka) - təcrübə üçün yaradılan avtomobil və s.

- İdmanda:

Yeni idman növlərində özlərini bürüzə vermək üçün, adətən, ingilis dilində seçilir və işlədilir. Le *skater* və ya *skateur* (diyircəkli taxta idmanı ilə məşğul olan), *skatepark*- da realizə olunan (diyircəkli taxta idmanı üçün ayrılmış meydança) ; *tricks* (akrobatik fiqurlar), *boneless* (taxtadan qalxaraq əlini yerəvurmaq), *no comply* (eyni şey, lakin ayağı ilə), *shove-it*, le *heelflip* və le *kickflip*. *Skatepark*-ın modülləri aşağıdakılardır: *crub*, *ledge*, *kink rail*, *quarter - pipe* və *boowl*. *Skater*, həmçinin *longskate* adlanan diyircəkli uzun taxtadan da istifadə edir. *Snowboard* idmanında (qar üzərində sürüşmə), *regular* və ya *goofy* deyilən vəziyyətdə dururlar və *switche* edib (keçib) *backside* vəziyyətini alırlar və bunların hamısı *freeride* deyilən yolda azad surətdə həyata keçirilir. Bu deyilənlərdən əlavə idmanda *surf*, *spots*, *shape*, *bottom*, *ski freestyle*, *big air*, *step-ups*, *half-pipes*, həmçinin *skicross*, *boardercross*,

streellige kimi terminlər və digərləri geniş şəkildə işlədilir.

1.5. Fransız dilində işlədilən ingilis alınmalarında leksik kompressiya

“Kompressiya” termini informasiyanın toplanması üçün səmərəli vasitələrdən biri sayılır və bu da dilin inkişafı və fəaliyyəti üçün dil vasitələrinin qənaəti meylinə yönəlmiş unuversal proseslərdən biridir. Kompressiya nəticəsində məzmun planının tam saxlanması ilə ifadə planında söz qısalır. Nitqdə kompressiya nəinki dil (nitq) qənaəti prinsipi ilə şərtlənə bilər, həm də sözlərin ekspressivliyinə yönələ bilər.

Tədqiqatımız fransız dövrü mətbuatında ingilis dilinin leksik alınmalarına həsr olduğundan biz leksik kompressiya üzərində dayanmağı məqsədəuyğun sayırıq və leksik kompressiya anlayışı altında aşağıdakı bölgünü qəbul edirik: a) bir leksik vahidin səs və ya qrafik formasının kiçildilməsi prosesi və ya bir söz daxilində bütöv bir söz birləşməsinə yerləşdirmək; b) bu proseslərin nəticəsində elə leksik vahidlər yaranır ki, özündə inisial birləşmələri (abreviaturalar), qısaldılmış sözlər və teleskop yaranmaları birləşdirir. Inisial qısaltmalar prosesi dilin inkişafı üçün heç də yeni bir şey deyil. Antik dövrdə abreviaturalarla hərbi terminlər ifadə olunurdu, qısaldılmalara qəbr daşlarının üzərində, pul sikkələrində rast gəlinirdi. Bu cür abreviaturaların bir çoxuna epigraflarda (roma yazılarında) rast gəlmək olur: SPQR - Senatus Populusque Romanus (Roma Senatı və xalqı - Roma dövlətinin standart adı), DN – Dominus Noster (bizim ağamız) və s.[47, s. 18].

İntibah dövrü roma yazılarını kilsələrin ön hissəsində təqlid edir, müqəddəs Məryəmi bildirmək üçün SM (Santa Maria) abreviatur üslubu yaranır və s.

1890-1920-ci illərdə ilk abreviaturalar yaranmağa başlayır. XIX-XX əsrlər arasında fransız dilində ilk abreviaturalar yaranır ki, onlar da həmkarlar və siyasi təşkilatların adları olur. Məs.: SFIO (Section française de l'Internationale Ouvrière - Fəhlə İnternasionalının fransız bölməsi), C.G.T. (Confédération générale du travail – Ümumi əmək konfederasiyası), I Dünya müharibəsindən əvvəl P.T.T.- (Poçt, teleqraf, telefon) və digərləri. Birinci Dünya müharibəsindən sonra inisial qısaltmalar çox məhsuldar sözyaratma vasitələrindən biri olmuşdur və abreviaturalarla sözyaratma dəbi

insan həyatının bir çox sahələrini əhatə etməyə başladı: siyasət, iqtisadiyyat, maliyyə, elm, mədəniyyət. Bu ənənə bu gün də davam edir [107, s. 201-202; 126, s. 103-104].

Abreviaturaların yaranmasına olan meyil yeni yaranmış elmi-texniki terminləri fransız leksikoloji tiplərinə uyğunlaşdırmaq lüzumundan doğmuşdur. Bu abreviaturaların yayılmasında ticarət və reklamlarla yanaşı, audio-vizual vasitələr də əsas rol oynayır.

Fransız dilində qısaldılmış sözlərin inkişafı – *apokopa* və *afereza* üsulu-hələ Orta əsrlərdən bəlli idi. Bu vaxt insan adları qısalmağa məruz qalırdı: Toine (Antoine), Colas (Nicolas), Margot. (Marguerite) [89, s. 117].

Artıq XIV-XV əsrlərdə söz qısaltmalarının yeni növü - ümumxalq sözlərinin əsasında yeni sözlər yaranır: *marque* (*marquise* – oğrunun arvadı), *saupiquet* (*sauce + piquante* – fırldaqçı) [48, s. 192].

Tədqiqata cəlb etdiyimiz sözlərdən *apokopa* ilə yalnız bir sözü qeydə ala bilərik ki, bu da *funk* sözüdür. n. m. et adj. - fank (rok musiqisinin bir növü); ingilis *funky* sözündən *apokopa*. Fankidən törəyən 70 - ci illərin rok üslubu.

Adj. Fanka aid olan. *Musique funk*. Fank musiqisi. *Un groupe funk*. Fank musiqiçiləri qrupu.

İki bütöv mənalı sözün birləşməsi- teleskopiya üsulu ilə - yeni sözlərin sintaktik əsasla yaranması fransız dili üçün bu gün yeni deyil. M.M.Dübua qeyd edir ki, teleskopiya üsulu ilə yeni sözlərin yaranması hələ XX əsrdən çox əvvəl məlum idi [114, s. 156]. Bizim tədqiqatımızda teleskopiya üsulu ilə 3 sözə rast gəlinir: *héliport* n. m. – helikopter aerodromu; ing. *heliport*; *hélicoptère* və *port* sözlərinin teleskoplaşması. Helikopterlər üçün *aéroport*; *motel* n. m.- motel; ing. *motor (car)* «avtomobil» kökündən və *hotel* sözlərindən (teleskopiya) yaranmışdır. Hərəkəti çox olan yolların kənarında yerləşən və yoldan ötən avtomobilçiləri qəbul etmək üçün təchiz edilmiş hotel; *motopaver // motopaveur* n. m. - döşəyici (asfalt-beton örtüyünü); ingilis *moto(r)* «mühərrik» və *paver* «döşəyən». Yapışdırıcı maddəni yayan və cihazları yerinə qoyan özüyeriyən maşın.

Mətbuat ədəbiyyatından fərqli olaraq teleskopiya yolu ilə söz yaradıcılığından

XX əsrdə bədii ədəbiyyatda və publisistikada ekspressivlik yaratmaq üçün daha geniş istifadə edildiyini dilçilər xüsusi vurğulayır [94, s. 68].

Leksik kompressiyanın üç növünü nəzərdən keçirək:

1) İnisial qısaltmalar – abreviaturalar, akronimlər; 2) kəsilmiş sözlər; 3) teleskopiya yolu ilə sözdüzəltmə.

1. İnisial qısaltmalar. İnisial qısaltmaların yaranması dildə qənaət prinsipi ilə bağlıdır. Bu da leksik-qrammatik kompleksdə informasiyanın, yığcam vahid kimi ötürülməsinə imkan yaradır [31, s. 80].

Fransız dili mütəxəssisləri abreviaturalar barədə müxtəlif təsnifatlar təklif etmişlər. Tədqiqatımızda biz Timeskova, Tarxova, Xalifman, Makeyeva, Çekalina, Uşakova, Doppane və digər alimlərin fikrinə əsasən fransız dilində abreviaturaların təsnifatını veririk: [86; 89; 94; 110].

1. Alfabetizmlər və ya hərfi qısaltmalar; burada hər bir hərf əlifbadakı kimi tələffüz edilir. Tədqiqat materialında bu sözlər aşağıdakılardır: *A. B. S. n. m.* - abees (*A. B. S.*) sistemi: (*Anti Blocking System*): maşın təkərlərinin optimal tormozlanması-na nəzarət edən sistem; *basic n. m.* - beysik. *Beginners All-Purpose Symbolic Instruction Code* «debütant pillədə tədris üçün işlədilən universal rəmzi kod». Inform. Mikrokompyuterdə danışmaq üçün uyğunlaşdırılmış, inkişaf etmiş dil.; *C. B. n. f.* - sibi. a) şəxsi danışmaqlar üçün tezliklər diapozonu (xüsusilə avtomobildə); b) bu verilişləri tutmaq üçün radioqəbuledici. 1975-ci ilə yaxın *Citizens'Band* sözündəndir. Kütlənin (xüsusilə də avtomobil sürücülərinin) ixtiyarına verilmiş müxtəlif radiokommunikasiyaları həyata keçirmək üçün radio tezlikləri dalğası. Törəmələri: *cébiste, cibiste*; *D. A. T. n. m.* - deate. «*Digital Audio Tape*» «audiorə-qəmsal maqnit yazı». Maqnit daşıyıcısı üzərinə rəqəmsal forma altında səslərin yazılması üsulu. Oxuyub yazan qurğu və ya bu üsulla yazılmış kaset; *G. I. n. m.* - ciay (*Government Issue*) «hökumət təchizatı». Amerika ordusunun əskəri; *p. m.* – peem, günortadan sonra - *post meridiem* -dan (*A. M.-in* əksinə olaraq) yazılı (saat on ikiyə qədər hesablanan ölkələrdə).

2. Akronimlər və ya bir çox sözün baş hərfi və ya hecalarından yaradılmış ayrı-ayrı sözlərdən düzələn, tərkibində ən azı bir sait olan və bitişik yazılan sözlər.

Tədqiqat materialında akronimlərin sayı 34 leksik vahiddir. Onlardan 18-i leksik akronimlərə 16-sı isə qrafik akronimlərə bölünür. İşlənmə dairələrinə görə inisial abreviaturalar ənənəvi olaraq leksik və qrafik abreviaturalara bölünür.

a) leksik abreviaturalar həm yazılı, həm də şifahi dildə işlədilir. Leksik abreviaturalar qrafik abreviaturaların əsasında təkamül tapmışdır və hərfi qısaltmalar bir neçə mərhələdən keçirlər. Əvvəlcə, mətbuatda yeni abreviaturun izahı verilir və sonra hərfi və ya səsli tələffüz aparıcı rol oynayır [10, s. 151]. Tədqiqat materiallarına müraciət edək: *algol* n. m. - alqol: *algo(rithmic) l(anguage)* «langage algorithmique» (alqoritmik dil. Inform. Alqoritmlərin yazılması üçün nəzərdə tutulan və hər hansı bir konkret kontekstdən asılı olmayan proqramlaşdırma dili (rəqəmsal hesablaşdırma)); *cobol* n. m. - kobol. 1960: *Common Business Oriented Language*. Inform. İdarəetmə problemlərini həll etməyə yönəldilmiş informatika dili; *écu* n. m. – ekü: *European Currency Unit*. Avropa iqtisadi birliyinin pul vahidi; *laser* n. m. -lazer; *Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation*. Fiz. Stimullaşdırılmış koherent monoxromatik şüalanmanın ötürmə prinsipi ilə işləyən, böyük energetik güc və çox nazik şüa əldə etməyə imkan verən elektromaqnit dalğaları generatoru (infraqırmızı rentgen şüalı); həmçinin: *lidar* n. m.; *radar* n. m. - radar (radiolokator); *sonar* n. m. - hidrolokator; *arc* n. m. inv. -ark.; *bit* n. m. - bit. *binary* və *digit* ; *gift* n. m. – cift; *incoterm* n. m. – inkoterm; *lisp* n. m. - lisp; *loran* n. m.- «Loran» radionaviqasiya sistemi; *maser* n. m. - mazer; *pal* n. m. – pal.

b) qrafik abreviaturaların işlənmə dairəsi adətən yazılı nitqlə məhdudlaşır. Yeni sözlər olmayan qrafik abreviaturalar danışmaq dilində də işlədilir və müxtəlif miqdarda hərflərlə işarə oluna bilər.

İki hərfdən ibarət olanlar beş leksik vahiddir: *C.B.* n.f. - sibi. *Citizens' Band* 1) şəxsi danışmaqlar üçün tezliklər diapozonu (xüsusilə avtomobildə); 2) bu verilişləri tutmaq üçün radioqəbuledici; *F.M.* n.f. inv.- tezlik modulyasiyası. Tezlik dəyişikliyi. *Frequency Modulation*; *G. I.* n. m. - ciay (*Government Issue*) «hökumət təchizatı». Amerikan ordusunun əskəri; *P.C.* n.m. – pese. *Personal Computer* «fərdi kompüter», EHM markalı. Markasından asılı olmayan fərdi kompüter; *p. m.* – peem, günortadan sonra - *post meridiem*-dan (*A.M.-in* əksinə olaraq) (saat on ikiyə qədər hesablanan

ölkələrdə).

Üç hərfdən ibarət olanlar 18 leksik vahiddir. Bir neçə misala müraciət edək: *A.B.S.* n.m. - *A.B.S.* (abees) sistemi: (*Anti Blocking System*): avtomobil təkərlərinin optimal tormozlanmasına nəzarət edən sistem; *D.A.T.* n.m. - deate. «*Digital Audio Tape*» «audiorəqəmsal maqnit yazı». Maqnit daşıyıcısı üzərinə rəqəmsal forma altında səslərin yazılması üsulu; *HIV* n.m. - immun çatışmazlığı virusu; *Human Immunodeficiency Virus*. Biol. QİÇS-ə (qazanılmış immun çatışmazlığı sindromu) cavabdeh olan virus agent; *I.L.S.* n.m. - cihazlarla yerə enmə sistemi: *Instrument Landing System*». Görünmə olmadan təyyarələrin yerə enməsinə imkan verən radioqoniometrik metod; *LAV* n. m. inv. - QİÇS-in retrovirusu: *Lymphadenopathy Aids Virus*. QİÇS (qazanılmış immun çatışmamazlığı sindromu) virusu; *P.V.C.* n.m. inv. – polivinilxlorid. *PolyVinylChloride*. Nazik qalınlıqlarda işlədilən xlorid və polivinildən ibarət plastik material və s.

Dörd hərfdən ibarət olanlar 15 leksik vahiddir. Misallara müraciət edək: *A.C.T.H. ou ACTH* n. f. - adrenokortikotrofik hormon (<*Adrenocorticotrop(h)ic Hormone*) sözlərinin mürəkkəb ixtisarı. Biol. Aşağı beyin çıxıntısının daxili hissəsindən sekresiya olunmuş və böyrəküstü qabıq tərəfindən hidrokortizonun sekresiyasına təsir göstərən polipeptidik hormon; *ICBM* n. m. inv. - qitələrarası ballistik raket (Q.B.R). *InterContinental Ballistic Missile*; *ISBN* n. m. - Beynəlxalq Kitap Nömrəsi Standartı. *International Standard Book Number*. Nəşr edilmiş əsərin beynəlxalq qeydiyyatını sübut edən identifikasiya nömrəsi. *BKNS* nəşir tərəfindən beynəlxalq kodlaşdırmaya əsasən verilir, nəşr olunmuş məmulatın nüsxəsinin hökumət orqanlarına mütləq verilməsi nömrəsi nəşriyyat tərəfindən verilir; *MIRV* n. m. inv. et adj. inv. - «Müstəqil şəkildə idarə olunan, ayrılan və çoxbaşlı raket». *Multiple Independently Targetable Reentry Vehicle*. Hərb. Öz hədəflərinə doğru müstəqil idarə olunmaqda ehtimal olunan bir çox nüvə başlığından ibarət raketin sonuncu pilləsi; *STOL* n. m. - qısa məsafədən havaya qalxan və yerə enən təyyarə; *Short Taking-Off and Landing*. Texn. Çox qısa məsafədə uçmağa və enməyə qadir təyyarə və s.

Beş hərfdən ibarət olanlar 2 leksik vahiddir: *ASCII* n. m. - ASKİİ. *American Standard Code for Information Interchange*. Inform. ASKİİ kodu: periferik qurğu və

kompüter arasında mübadilələrdə, yaxud da daxili məlumatları kodlaşdırmaqda işlədilən kod ; *CD-ROM* n. m. inv. - kompakt optik disk. *Compact Disc Read Only Memory*-dən. Məlumatların (mətn, səs, şəkil) saxlanıldığı və yalnız oxutmaq üçün olan rəqəmsal optik disk.

Altı hərfdən ibarət olanlar 1 leksik vahiddir: *QWERTY* adj. inv. - KVERTİ ingilis dili üçün hazırlanmış yazı makinasının ardıcıl yerləşən birinci altı hərf düyməsinin ardıcılığı. Kompüterin KVERTİ klaviaturu: ingilis klaviaturu.

1.6. Fransız dilində işlədilən ingilis alınmalarının tematik təsnifatı

Fransız dilinin lüğət tərkibində kifayət qədər özünə möhkəm yer tutan ingilis alınmalarının lüğət müxtəlifliyi bir sıra nöqteyi-nəzərdən və səbəbdən izah edilə bilər. Məlumdur ki, ingilis dili fransız dilini nəinki öz sözlərilə zənginləşdirmiş, həmçinin onun vasitəsilə fransız dili bir çox dillərin sözlərini də almışdır. Bu prosesdə ingilis dilinin vasitəçi rolu danılmazdır. Məsələn, ingilis dili müxtəlif dillərdən kifayət qədər sözü fransız dilinə gətirmişdir. Haqqında danışılan bu sözlər tədqiqat işimizdə “*anqlisizmlər*” adı altında verilir, çünki onların hamısı ingilis dilindən fransız dilinə gəlmişdir. Biz belə hesab edirik ki, ingilis alınmalarının sistemləşdirilməsi məqsədilə onları işlənmə dairələrinə görə təsnif etmək tədqiqatımız üçün daha əhəmiyyətli ola bilər.

Anqlisizmlərin tematik tərkibi geniş, müxtəlif və rəngarəngdir və onlar ingilislərin həyat durumunun müxtəlif sahələrini-sosial ideologiya, məişət, mədəniyyət, ümumiyyətlə, insan həyatının ,demək olar ki, bütün sahələrini əhatə edir. Tərtib və təklif etdiyimiz tematik bölgü aşağıdakıları söyləməyə imkan verir: mənbə dil hansı səviyyədə söz alan dilə təsir edir, bu təsir dilin hansı səviyyəsində baş verir, bu sözlərin xarakteri nədən ibarətdir və dil daşıyıcıları bu reallıqları necə qavrayır, doğrudanmı alınan sözlərin hamısı eyni mənbədən gəlir və nəhayət, öz sözləri ilə xarici mənşəli sözlər arasında olan nisbət necədir və s.

Belə bir faktı da nəzərə almaq gərəkdir ki, cəmiyyətin sosial strukturunda baş verən bir çox dəyişikliklər öz əksini birbaşa dilin leksikasında tapır, çünki hər hansı

bir dilin leksikası birbaşa və gözə çarpan tərzdə ictimai həyatda baş verən bütün dəyişiklikləri özündə əks etdirir.

Fransız dilində işlədilən ingilis sözləri üzərində apardığımız tədqiqat onu göstərir ki, bu alınmaları tematik nöqtəyi-nəzərdən iki qrupa bölmək olar:

1) ingilislərin həyatı və etnoqrafiyası ilə bağlı olanlar: flora, fauna, astronomiyaya və s. aid sözlər;

2) xüsusiləşmiş alınmalar: geyim və parça adları, musiqi və hərbi leksikaya aid terminlər.

Belə bir tematik bölgü ilk dəfə olaraq bu tədqiqat işində öz əksini tapmışdır.

1. Hərb və dənizlə bağlı terminlər. Bu tematik qrupda topladığımız 20 leksik vahid ingilis alınmaları korpusunun 2 % - ini təşkil edir. Bu sözlər hərbin müxtəlif sahələrini əhatə edir. Onların bəziləri fransız dilinin qanunlarına tabe olaraq qaynayıb-qarışmış, onun leksik sistemində yeni sözlər yaratmış və mənalar kəsb etmişdir: *asdic* n. m. - hidrolokator (asdik). Dəniz. Ultra səslərlə sualtı aşkarlama aparatı; *bollard* n. m. - körpü tumbası. Dəniz. Sahilin kənarında gəminin bağlanması üçün olan böyük dirək ; *drill* n. m. - qaba və sərt hərbi təlim; *drone* n. m. - pilotsuz; *droppage* n. m. - paraşütlə atma və s.

2. Elmi-texniki terminlər. Bu tematik qrupa aid sözlər 72 leksik vahiddən ibarətdir və ingilis alınmaları korpusunun 7.2 % -ni təşkil edir. Bu sözlər elmin və texnikanın müxtəlif sahələrini əhatə edir. Onların bəziləri sözdüzəltmə prosessində də iştirak edir. Buna misal olaraq aşağıdakıları göstərmək olar: *bit* n. m. - bit. *binary* (qoşalaşmış, binar) və *digit* işarə «diskret element; *cénozoïque* adj. - kaynozoy (təyin kimi); *climax* n. m. - ən yüksək nöqtə; *gunite* n. f. - torkret-beton ; *neck* n. m. – nekk; *stretch* n. m. - elastik parça və s.

3. Kimya və biokimya sahələrinə aid terminlər 37 leksik vahiddən ibarətdir və ingilis alınmaları korpusunun 3.7 % -ni təşkil edir. Misallara müraciət edək: *chimioluminescence* n.f. - kimyəvi lüminessensiya. Kim. İstilik verməyən kimyəvi reaksiyanın yaratdığı gözəgörünən işıq; *équimolaire* adj. - bərabərmolekullu. Kim. Eyni həcmli əridicidə (həlledicidə) müxtəlif tərkibli molekulların eyni miqdarından ibarət olan; *isooctane* n. m. – izooktan. Kim. Oktanın düzxətli olmayan izomeri;

ligand n. m. – liqanda. Spesifik əlaqələrlə və uyğun valentli olmayan proteinə yapışan kiçik molekul; həmçinin *abzyme* n. f., *accélérine* n. f., *acétylcoenzyme* n. f., *bradykinine* n. f. və s. göstərmək olar.

4. Biologiya terminləri buraya 30 leksik vahid daxildir və ingilis alınmaları korpusunun 3%-ni təşkil edir. Misallar: *capacitation* n. f. - kapasitasiya.; *chromatide* n. f. - xromatid.; *cladisme* n. m. -kladizm.; *dysgénique* adj. - disgenik (nəsli pozulmaya aid olan); həmçinin *A.C.T.H.* və ya *ACTH*, *HIV* n. m., *listeria* n. f. inv., *néoblaste* n. m.; *sympatrique* adj. və s.

5. Fizikaya aid terminlər sahəsində 26 leksik vahid aşkarlanır və ingilis alınmaları korpusunun 2.6% -ni təşkil edir. Misallar : *admittance* n. f. - admitans (tam keçiricilik qabiliyyəti, naqillik); *albédo* n. m. – albedo; *anomalon* n. m. – anomalon; *capacitance* n. f. - tutum (həcm) müqaviməti; *cryogénique* adj. - kriogen (təyin kimi); *exciton* n. m. - eksiton; *inertiel, ielle* adj. - inersiyaya əsaslanan; *laser* n. m. *lepton* n. m., *permittivité* n. f., *spallation* n. f. və s.

6. Fiziologiyaya aid terminlər. Bu tematik qrupa nisbətən az söz 10 leksik vahid daxildir və ingilis alınmaları korpusunun 1% -ni təşkil edir. Misallar : *adrénergique* adj. - adrenerjik; *déconnexion* n. f. - kəsmə (aralama, ayırma, əlaqəsini kəsmə); *extéroceptif, ive* adj. – eksteroseptiv; *liminal, ale, aux* adj. – başlanğıc; *proprioceptif, ive* adj. – proprioseptiv və s.

7. Tibb və əczaçılığa aid terminlər. 22 leksik vahiddən ibarət olan bu terminlər ingilis alınmaları korpusunun 2.2% -ni təşkil edir. Misallar: *angioneurotique* adj. - angionevroz; *arc* n. m. inv. - ark: «QİÇS-lə bağlı sindrom»; *chloroquine* n. f. - xlorokin; *gift* n. m. – cift *gift* ingilis dilində “hədiyyə, bəxşiş, sovqat”; *ecstasy* n. f. - ekstaz (cuşa gəlmə), «vəcd, cuşa gəlmə»; *placebo* n. m. - plasebo «mən xoşa gələcəyəm» dərman əvəzləyicisi neytral maddə; *potentialisation* n. f. - gücləndirmə (potensialını artırma).Əcz. İkincini qəbul etməklə dərmanın təsirini artırma və s.

8. Elektronika və informatika terminləri 41 leksik vahiddir və ingilis alınmaları korpusunun 4.1% -ni təşkil edir. Misallar: *algol* n. m. - alqol: *algo(rithmic) l(anguage)* «langage algorithmique»; *ASIC* n. m. - ASIK. Xüsusi İntegral Sxemin Tətbiqi; *bug* n. m. - böq (proqramda səhv) «ziyanverici böcək, həşərat»; *impédance*

n. f. - impedans (tam müqavimət); *lisp* n. m. – *lisp* : *List Processing* « məlumatların emalı»; *pentode* // *penthode* n. f. – pentod. Beş elektrodu olan elektron boru; *tweeter* n. m. - yüksək səs tonu üçün olan reproduktor və s.

9. Maliyyə, ticarət və mühasibatlığa aid terminlər 12 leksik vahiddir və ingilis alınmaları korpusunun 1.2% -ni təşkil edir. Misallar : *broker* n. m. - broker (makler, dəllal, vasitəçi; *cannibaliser* v. tr. < *to cannibalize*. Eyni istehsalçının malının oxşar malla bazardan sıxışdırıb çıxarılması; *cash-flow* n. m. - nağd pul axını; *clearing* n. m. – klirinq, kompensasiya və s.

10. Geologiya və coğrafiya terminləri. Buraya aid olan 5 leksik vahidin alınması müxtəlif növ anlayışların ifadəsi lüzumundan irəli gəlir. Bu leksik-semantik qrupdakı sözlər “coğrafi mühit”ə aid olan alınmalardır: *anticlinal*, *ale*, *aux* adj. - antiklinal. Geol., coğr. *Pli anticlinal* antiklinal qırış. *Un anticlinal* (isim kimi) : strukturun tən ortasında yerləşən qatlar cavan qatlar hesab olunur ; *conurbation* n. f. - böyük şəhər (şəhəratrafi ilə birlikdə). Coğr. Şəhər və şəhəratrafi qəsəbələrlə birlikdə və ya qonşu şəhərlərin genişlənməsi nəticəsində yaranmış yaşayış məntəqəsi; *scrub* n.m. -sıx kolluq; *tombolo* n.m. tombolo, qum və ya çınqıldan ibarət sahil zonası və s.

11. Bitki aləminə aid sözlər. Tədqiqatımızda bitki aləminə aid sözlərin miqdarı 11 leksik vahiddən ibarətdir. Tədqiq etdiyimiz anqlisizmlərin ümumi korpusunda bu rəqəm o qədər də böyük faiz təşkil etmir (1.001%). Onların bəziləri digər dillərə məxsus sözlərdir ki, ingilis dili vasitəsilə fransız dilinə keçmişdir; *golden* n. f. – qolden; *granny smith* n. f. inv. – qranismis (alma növü); *grapefruit* // *grape-fruit* n. m. – qreypprut. *kaoliang* n. m. - kaolian (darıyaoxşar dənli bitki); *kiwi* n. m. - kivi; *tangerine* n. f. – tanjerin (mandarin və naringinin turş dadlı hibridi).

12. Dilçiliyə aid terminlər. Bunlar 12 leksik vahiddən ibarətdir və ümumi ingilis alınmaları korpusunun 1,002 faizini təşkil edir; *acronyme* n. m. – akronim (mürəkkəb ixtisar); *cooccurrence* n. f. - eyni vaxtda rast gəlmə; *descriptivisme* n. m. – deskriptivizm; *idiolecte* n. m. – idiolekt; *passivation* n. f. - passivləşdirmə və s.

13. İdman terminləri 34 leksik vahiddir: *challenger* və ya *challengeur* n. m. - iddiaçı (çempion adına); *corner* n. m. - küncdən zərbə; *green* n. m. - oyuq ətrafında olan yaşıl meydança (qolf oyununda); *pressing* n. m. - ütüləmə; *stoppeur* n. m. –

dayandırıcı və s.

14. Astronavtika, aviasiya, astronomiya terminləri. Bu sözlərin miqdarı 12 leksik vahiddir: *bang* interj. et n. m. inv. - banq, partlayış səsi; *booster* n. m. – buster; *clairance* n. f. – klirens. Uçuş planının bir fazasının icrası üçün nəzarət xidməti tərəfindən verilmiş icazə; *looping* n. m. - ölü düyün (Nesterov düyünü); *supernova, cəmdə supernovæ* n. f. - supernova. Bəzi ulduzların həyatının sonunu bildirən çox işıqlı partlayış və s.

15. Musiqi terminləri. Buraya 9 leksik vahid daxildir. Misallar: *break* n. m. - fasilə, pauza; *cluster* n. m. - klaster; *drummer* n. m. - zərb alətində çalan; *drums* n. m. pl. - zərb alətləri qrupu; *lyric* n. m. - vokal partiyası (kinoda, pyesdə, müzikhollda) və s.

16. Audiovizual vasitələrə aid terminlər. Bunlar 9 leksik vahiddən ibarətdir: *chrominance* n. f. rənglilik (parlaqlıq); *colorisation* n. f. - ağ-qara filmlərin rəngləndirilməsi; *mixage* n. m. – qruplaşdırma, qarışdırma; *monitoring* n. m. – monitorinq. Audiovisual nəzarət metodu ; *prime time* n. m. - əsas verilişi əhatə edən ən əlverişli vaxt.

17. Kino və televiziya aid terminlər 10 leksik vahiddir. Misallar: *clap* n. m. – klap, çəkilişin başlanmasını xəbər verən balaca lövhə; *flash* n. m. - işıq (parıltı, qısamüddətli görüntü); *gag* n. m. - gülməli səhnə (komik epizod); *insert* n. m. – insert (verilişə əlavə edilmiş səsli element (telefon söhbəti və s); *moviola* n. f. - səs montajı; *off* adj. inv. et adv. - kadrarxası.

18. İqtisadiyyat terminləri. Bu tematik qrupa 14 leksik vahid daxildir. Misallar: *coopérant, ante* adj. et n.- kömək edən (yardım edən), köməkçi; *déflation* n. f. v. – deflyasiya; *dumping* n. m. - dempinq (dəyərsiz mal ixracı); *gold point* n. m. - qızıl nöqtə; *joint venture* n. f. - birgə müəssisə; *marginalisme* n. m. – marjinalizm və s.

Beləliklə, apardığımız təhlillər aşağıdakı nəticələri əldə etməyə imkan verir:

Fransız dövrü mətbuatında işlənən ingilis leksik vahidləri dilxarici amillərə bağlıdır və onların tiplərinin aşkarlanması, müxtəlif dil səviyyələrində assimilyasiyası müasir dilçilik elminin aktual problemlərindən olaraq qalır və onlar bir növ tarixi mənbə rolunu oynayırlar.

İngilis alınmalarının sayının çox olması anqlo-sakson texnoloji və sənaye inqilabının inkişafı Avropaya, xüsusilə də, Fransaya təsiri ilə bağlıdır və bu təsir ictimai həyatın bütün sferalarını əhatə edir. Alınmalar təhlildən görüldüyü kimi media səhifələrində protoyipdəki xüsusiyyətlərini qismən də olsa itirir, yeni dil mühitində elə bir vəziyyətə düşürlər ki, nəticədə tanınmaz görkəm alırlar.

Tədqiqat dilçilikdə olan mövcud fikri bir daha sübut edir. Belə ki, bir tərəfdən alınma sözlərin semantikasını fransız xalqına xas dünya anlayışının təsiri altında dəyişir, digər tərəfdən, leksik alınmalar alındığı dilə mövcud yad dünyagörüşü gətirir. Belə dünyagörüşün formalaşmasında fransız nəşrlərinin rolunu tədqiqat göstərdi. Burada ingilis alınmalarının işlədilməsi, hər şeydən əvvəl, ekspressivliyi təmin etmək, ictimai-siyasi məsələlərdə başqa dillərdən alınan sözləri işlətməkdir. Bu mənada ingilis sözləri istisna deyil və onlar müsbət və ya mənfi mənə çalarlığı yaratmaqdadır.

Fransız dilində işlədilən ingilis alınmalarının funksional-semantik xüsusiyyətlərinin təhlili maraqlı faktları üzə çıxarmağa imkan verir. Fransızlar öz dillərinə ingilis dilindən bir çox söz-termin daxil etmişlər ki, bunların da böyük bir hissəsi fransız-ingilis sözlərinin calağı (hibridi) ilə bağlıdır. Tamamilə olmasa da, bu calaq sözlər, şübhəsiz, öz əksini fransız dilinin lüğət tərkibində tapıb və vətəndaşlıq hüququ qazanmasa da mətbuat, radio, televiziya, idman və s. sahələrdə geniş işlənir. “Franqle” adlanan bu calaq leksika fransız dilinin xüsusi leksik layını hərəkətə gətirir və dilin rəngarəngliyini artıraraq onu zənginləşdirir.

Fransız dilində işlədilən anqlisizmlərin tematik təsnifatına aid araşdırmalar göstərdi ki, ingilis alınmaları fransız dilinin lüğət tərkibinin bir çox sahələrini rəngarəng terminlərlə zənginləşdirmişdir. Aparılmış bölgü 18 tematik qrupun olduğunu aşkarladı və bu təsnifat çox zəngin bir dil materialını aşkara çıxardı ki, bu da gələcəkdə bu sahədə fundamental işlərin görülməsinə geniş imkan yaradacaq.

Əlavə olaraq demək lazımdır ki, tədqiqat materialında fotoqrafiyaya aid (2 söz), metrologiyaya aid (5 söz), kənd təsərrüfatına aid (2 söz), zoologiyaya aid (5 söz), psixologiyaya aid (7 söz), reklam terminləri (5 söz), psixiatriya və psixanalizə aid (4 söz) və bir çox digər sahələrə aid az miqdarda da olsa, teminlər vardır.

Deyilənləri nəzərə alıb sonrakı fəsilə fransız dilində işlədilən ingilis alınmalarının unifikasiyasını, onların derivatoloji-struktur, leksik-semantik və funksional xüsusiyyətlərini nəzərdən keçirməyi məqsədə uyğun sayırıq.

II FƏSİL

FRANSIZ DİLİNDƏ İŞLƏDİLƏN İNGİLİS ALINMALARININ UNİFİKASIYASI, ONLARIN DERİVATOLOJİ- STRUKTUR, LEKSİK-SEMANTİK VƏ FUNKSIONAL XÜSUSİYYƏTLƏRİ

2.1. Alınma sözlərdə unifikasiyanın tipləri

Alınma sözlər sözü alan dilin yaddaşında monolit şəkildə, sabit qala bilməz, onlar mütləq dəyişir; əks təqdirdə, alan dil tərəfindən qəbul edilmir və nəzərdiyyətdən uzaqda qalır.

Başqa dildən gəlmiş sözlər söz alan dilin qanunları ilə yaşamağa başlayır. Buna sübut olaraq alınma sözlərdə baş verən unifikasiya (mənimsəmə) prosesini göstərmək olar. Əcnəbi leksikanı tədqiq edən alimlər bu qənaətə gəlirlər ki, alınma sözlərin unifikasiyası mürəkkəb hadisədir və uzun bir diaxron prosesi təşkil edir.

Rus dilində ingilis alınmalarını tədqiq edən V.M.Aristova alınmaların adaptasiyasında üç əsas mərhələnin birincisini sözün “daxil olma” mərhələsi adlandırır. Bu vaxt sözlərin bir çoxu hələ mənbə dildəki yazılış formalarını qoruyub saxlayır. Alan dilin vasitələri ilə əcnəbi sözün formalaşması vaxtı ortaya tərəddüdlər də çıxır ki, bunun səbəbini kontaktda olan hər iki dil sisteminin xüsusiyyətlərində axtarmaq gərəkdir. V. M. Aristovaya görə, əcnəbi sözün alan dilə daxil olması heç də “sözün alınması” demək deyil [13, s. 9].

Sözlərin alan dilə daxil olmasının ikinci mərhələsi xüsusi mərhələ adlandırılır. Bu mərhələdə alınmış sözün forması stabilləşərək özünün ingilis etimonundan ayrılır və alan dilin normalarına yaxınlaşır. Bu mərhələdə alan dil alınmış sözlərə daha güclü təsir göstərir. Üçüncü mərhələ əcnəbi sözün alan dildə “köksalma” mərhələsidir ki, bu vaxt alınmış söz alan dilin normalarına tam tabe olur, onun daxili inkişaf imkanlarına geniş şəkildə qoşulur (sözdüzəltmə, abreviatura, xarici və daxili valentliyin inkişafı, semantik və üslubi dəyişmələr və s.). V.M.Aristova hesab edir ki, hər bir prosesdə olduğu kimi, bu mərhələlər arasındakı sərhədlər tam silinə də bilər [13, s.

10].

L.P.Krisin və Y.S.Sorokin kimi alimlərin fikrincə [54, s. 145-150; 81, s. 151], alınmış sözün alan dilin leksik sistemində mənimsənilməsi üçün kifayət və mütləq hesab edilən aşağıdakı meyarlar mövcuddur:

1. Əcnəbi sözün fonetik-qrafik formasının alan dilin vasitələri ilə verilməsi.
2. Əcnəbi leksik vahidin alan dilin müəyyən qrammatik kateqoriyalar və təsnifatlarla verilməsi.
3. Alınmış sözün semantik müstəqilliyi, alan dilin leksik vahidləri ilə sinonim dubletlərin olmaması.
4. Alınmış sözlərin sözdüzəltmə fəallığı

Dilçi alimlərin bir çoxu [54, s. 145-150; 81, s. 151; 30, s. 96-118] alınma sözlərin adaptasiyasında aşağıdakı növləri göstərirlər:

- 1.fonetik adaptasiya;
2. aksentoloji adaptasiya;
3. qrafik adaptasiya;
4. qrammatik (morfoloji) adaptasiya;
5. semantik adaptasiya;
6. sözdüzəltmə vasitəsilə adaptasiya.

Alınmanın mahiyyəti, tipologiyası və prosesi barədə alimlərin fikirləri üst-üstə düşür.

Beləliklə, öz strukturuna söz qəbul edən hər bir dil bu sözü hərtərəfli mənimsəməyə məruz qalır, onu öz sistemində fəaliyyət göstərən, dil strukturunun müxtəlif təbəqələrində olan qanunlara tabe edir. Əcnəbi sözün bir dildən digərinə keçdiyi vaxtda, sonralar olduğu kimi, onun material forması dəyişikliyə uğrayır və alan dildə qrammatik və sintaktik əlaqələrə yiyələnir.

1. Fonetik adaptasiya

Fonetik adaptasiya əcnəbi sözün alan dildə mövcud olması və inteqrasiyası üçün əsas şərtlərdəndir. Adaptasiyanın başqa növlərini fakültativ hesab etmək olar. Fonetik adaptasiyaya alan dildə istisnasız olaraq bütün alınmalar məruz qalır və özünün ilkin formasını itirir. İngilis alınmalarının fonetik assimilyasiyası hər bir

əcənəbi sözün unifikasiyasında olduğu kimi baş verir, yəni fonetik cəhətdən uyğun səslər fransız dilinin oxşar səsləri ilə əvəz olunur.

İngilis alınmalarının fransız dilində fonetik səviyyədə unifikasiyasının öyrənilməsi tədqiq olunmamış məsələlərdən biri hesab olunur və bu problem araşdırılmadan fransız dilində işlədilən ingilis alınmalarının statusunun tam müəyyənləşdirilməsi barədə iddia irəli sürmək mümkün deyil.

Məlum faktdır ki, dillər özlərinin səs xüsusiyyətlərinə görə, bir-birindən fərqlənir və eyni fonem tərkibli iki dil tapmaq qeyri-mümkündür. Bu mənada fransız və ingilis dilləri genetik cəhətdən bir-birindən fərqlənən dillərdir və ona görə də fonetik adaptasiya məsələsi çox mürəkkəbdir. Bununla belə, ingilis alınmalarının fransız dilində fonetik adaptasiyasında bəzi məqamlar mövcuddur və bu barədə irəlidə danışacağıq.

Fransız və ingilis dillərinin səs tərkibində olan fərqlər, xüsusilə də, ingilis və fransız dillərinin sait fonemləri, həmçinin müxtəlif tarixi dövrlərdə fransız dilinin sait və samit sisteminin mənimsədiyi alınma sözlərdə bir sıra dəyişikliklərə gətirib çıxarır. Təmasda olan dillərin fonetik sistemlərinin qarşılıqlı surətdə öyrənilməsinin müxtəlif aspektləri yad mənşəli sözün fonetik cəhətdən mənimsənilməsi məsələsi ilə birbaşa bağlıdır.

Leksik alınmaların müxtəlif aspektlərini təhlil edən L. P. Yefremovun fikrincə, yad dillərdən alınan sözlərin tərkibində baş verən dəyişmələr alınma söz üçün o qədər tipikdir və bir proses kimi onu o dərəcədə xarakterizə edir ki, bu prosesi alınma sözlər üçün mütləq hesab etmək olar, çünki bu vaxt, mənbə dildə qalmaqda davam edən yad sözün bazasında alan dil öz sözünü yaradır [43, s. 24].

V. A. Sıçeva daha irəli gedərək yazır ki, belə hallarda alan dil üçün səciyyəvi olmayan səslər alan dilin keyfiyyətə onlara yaxın olan səsləri ilə əvəz olunur və alınma söz bir sıra müxtəlif kombinator dəyişmələrə məruz qalır (metateza, epenteza, sinkopa, apokopa, və s.) [84, s.19]

A.İ. Zahidi və E.D.Polivanov öz tədqiqatlarında göstərilən kombinator dəyişmə faktlarının olmasından danışirlar. Onlar hesab edirlər ki, doğma dil sistemində yad səsə tamamilə oxşar səsənin olmaması qeyri-adi, çətin görünür və sözalan dil-

daşıyıcısının təfəkkürü alınmış sözün tələffüzünü təkrar etməyə qadir olmadığından, təbii ki, bu sözü ya ona bu dildə yaxın, yaxud da ona oxşar səslə əvəz edir [70, s. 81].

Müasir dilçilik elmində fonoloji baxımdan dilin səs sisteminin öyrənilməsi məsələsi barədə çox aydın nöqteyi-nəzər formalaşmışdır. Belə bir fakta J.V. Qəniyev bu tezisə rus leksik elementlərinin özbək dilində fonetik mənimsənilməsinə aid tədqiqatında diqqət yetirir. Müəllif hesab edir ki, yad sözlərin fonetik mənimsənilməsi məsələləri müxtəlif dillərin fonetik sistemlərinin müqayisəli öyrənilməsi ilə sıx əlaqədədir. Müəllifin fikrincə, başqa dilin sözləri doğma dilin adı “fonoloji ələyindən ələnilir”. Buna görə də, yad dilin səsləri tamamilə başqa bir fonoloji təsvirdə işlənir. Bu vaxt söhbət bu və ya digər xarici səsin prinsiplial tələffüz imkanlarından deyil, bu səslərin fonetik cəhətdən səhv, qeyri-düzgün qiymətləndirilməsindən gedir. Bu həm yad dilin akustik-fizioloji xüsusiyyəti ilə, həm də onun və doğma dilin fonoloji fərqlərilə şərtlənir [35, s. 12].

Alınma sözlərdə fonetik dəyişmələri öyrənən N.D.Dyaçkovski və L. P.Yefremov da öz tədqiqatlarında analoji nəticələrə gəlirlər [41, s. 10-11].

Tədqiqat işimizin mövzusu ilə əlaqədar olaraq qeyd etmək yerinə düşərdi ki, ingilis mənşəli sözlərin böyük əksəriyyəti, fransız dilinə daxil olduqda, özlərinin doğma dildə mənsub olduqları xüsusi formalarından məhrum olur və fransız dilinin fonetik qaydalarına tabe olur.

Fonetik mənimsəmə sahəsində ingilis leksik vahidlərinin təhlilində biz iki əsas fonetik dəyişikliklə qarşılaşırıq:

1) sistemlərarası dəyişikliklər: bu cür dəyişikliklər fransız və ingilis dillərinin fonoloji sistemlərinin müxtəlifliyi ilə bağlıdır. Bu dəyişikliklər alınmış ingilis sözlərindəki həm sait, həm də samit səslərə aiddir.

2) sistemlərdaxili dəyişikliklər: Belə sözlər fransız sözlərilə təmasda olmasının nəticəsi kimi, fransız dilinin qanunauyğunluqlarının təsirindən ortaya çıxır.

Yuxarıda göstərilmiş dilçilərin nöqteyi-nəzərlərini qəbul edərək, həmçinin tədqiqatımızın materiallarına əsaslanaraq söyləmək olar ki, ingilis sözlərinin heç də hamısı eyni tərzdə fonetik dəyişikliklərə uğramır.

İngilis alınmalarında fonetik dəyişmələr, hər şeydən əvvəl, ingilis səslərinin

onlara keyfiyyətə daha yaxın olan fransız səsləri ilə əvəzlənməsindən ibarətdir. Fransız və ingilis dillərinin səslər sistemində bir-birinə çox yaxın səslər asanlıqla əvəzlənə bilər. İngilis dilində səslərin artikulyasiyası fransız dili səslərinin artikulyasiyasından çox fərqli olduğundan, onlar fransız dilində təkrarlana bilmir. Məhz buna görə də, ingilis saitləri həm kəmiyyət, həm də keyfiyyət baxımından fransız saitlərinə uyğun gəlmədiklərinə görə, fransız dilinin fonetik sistemində daxil ola bilmir və hər bir ingilis sait səsində fransız dilində uyğun substrat (əvəzedici) tapılır.

Cədvəl 2.1

İngilis alınmalarında saitlərin fransız saitləri ilə substitusiyası (əvəzedilməsi)

İngilis səsi	Fransız dilində əvəzedici səs	İngilis alınması	Sözün tələffüzü	
			İngilis dilində	Fransız dilində
[i:]	[i]	jamboree m	[dzæmbə'ri:]	[zābəri:]
[e]	[ɛ] qapalı hecədə 2 eyni məxrəcli samit qarşısında	ferry-boat m	[ˈferibout]	[fəribo:t]
[ɑ:]	[a]	dancing m	[ˈdɑ:nsiŋ]	[dāsiŋ]
[ʌ]	[œ]	pick-up m	[ˈpikʌp]	[pikœp]
[ə]	[œ]	bacon m	[ˈbeikən]	[bekœn]

Cədvəl 2.2

İngilis alınmalarında fransız dilinə yad olan diftonqların substitusiyası (əvəzedilməsi)

İngilis səsi	Fransız dilində əvəzedici səs	İngilis alınması	Sözün tələffüzü	
			İngilis dilində	Fransız dilində
[iə]	[i]	clearing m	[ˈkliəriŋ]	[kliriŋ]
[ɛə]	[ɛ]	teddy-bear m	[ˈtedi'bɛə]	[tedibɛ:r]
[au]	[a]+[u] və ya [aw]	black-out m	[ˈblækaut]	[blakaut] [blakawt]
[ou]	[o:]	goul m	[goul]	[go:l]

Bəzi hallarda fransız dilində ingilis diftonqunun ifadə edilməsi mümkün olmur. Bu halda fransız dili heca bölgüsündən istifadə edir. Məs.: *m. copyright* sözü Le Petit Robert lüğətində [ko-pi-rajt] kimi verilir [162, s.547]

Aşağıdakı cədvəldə ingilis samitlərinin fransız dilində substitusiyası göstərilir.

Cədvəl 2.3

İngilis səsi	Fransız dilində əvəzedici səs	İngilis alınması	Sözün tələffüzü	
			İngilis dilində	Fransız dilində
[p]	[p]	pull-over m	[ˈpul.ouvə]	[puləvə:r] [pyləvə:r]
[b]	[b]	baffle m	[ˈbæfl]	[bafl]

[n]	[n]	nurse f	[ˈnə:s]	[nɔ:rs]
[j]	[j]	yearling m	[ˈjə:liŋ]	[jɛrliŋ]
[s]	[s]	snack-bar m	[ˈsnækˈba:]	[snɛkba:r]
[t]	[t]	tea-room m	[ˈti:rum]	[tɪrum]

Sözalan dil kimi, fransız dili özünün inkişafının bugünkü mərhələsində göstərir ki, mənbə dildəki sözlərlə hərflərin uyğun gəlməsi nöqtəyi-nəzərindən tam ekvivalentlik müşahidə olunur. Bu uyğunluğun səbəbləri aşağıdakılardır:

1. Fransız və ingilis dilləri latın əlifbasından istifadə edir.

2. Sözlərin alınmasında yazılı yolla alınan sözlərin şifahi yolla alınan sözlər üzərində üstünlük təşkil etməsi alınan sözün orfoqrafiyasını düzgün verməyə imkan yaradır.

3. XIX əsrin sonundan etibarən ingilis alınmaları fransız dilinə ingilis orfoqrafiyası formasında daxil olur. Lakin alınma sözlərdə orfoqrafik variantların olması hələ o demək deyildir ki, sözalan dildə pis mənimsənilib və ya heç mənimsənilməmişdir. Fransız dilinin leksik sisteminə daxil olmuş “*bulldozer* (m) və ya *bull-dozer* (m)” «buldozer» sözü buna nümunə ola bilər.

E.Hauqen hələ 1950-ci ildə Fransız qəzetlərində ingilis sözlərinin qəbul edilməsi məsələsi ilə bağlı aşağıdakı sxemi təklif etmişdir:

- mənbə dildəki model;

- alan dildə modelin replikası və ya təqlidi [99, s. 210-231].

Lizelot Biderman-Pask və Cohn Humbleyin söylədiyi kimi, bu vaxt alınmanın iki yolu mövcuddur:

1) idxal yolu ilə (yəni mənbə dilin elementlərini gətirməklə);

2) substitusiya yolu ilə (alan dilin elementləri vasitəsilə) [119, s. 57- 65].

Burada bizi maraqlandıran ingilis elementinin modelidir ki, onu fransız dilinin söz korpusunda (dövri mətbuat nəzərdə tutulur) aşkar edirik.

İdxal prosesində ingilis forması qorunub saxlanır, substitusiyada isə fransız forması ingilis formasını əvəz edir. E . Hauqenin fikrincə, sözün idxalı müəyyən bir səviyyədə, substitusiyanın isə digər bir səviyyədə baş verməsi mümkündür [99, s. 210-231].

Prinsip etibarilə, burada bizi maraqlandıran sözün idxalıdır, baxmayaraq ki, substitusiya əksər hallarda alınma sözlərin morfoloji inteqrasiyasına təminat yaratmaq üçün işlədilir.

Lügətlərdə ingilis alınmalarının yeri təkzibolunmaz və qanuni kimi özünü göstərir, onların adaptasiyası isə alan dilə birbaşa inteqrasiyası ilə bağlıdır.

Tədqiqat obyektı olan ingilis alınmalarının orfoqrafik müxtəlifliyi heç də tamamilə təsadüfi deyildir; bəzi kateqoriyalar nəzəri cəlb edir, məs.: mürəkkəb sözlər, cəmliyi bildirən işarə (isimlər və sifətlər), böyük / kiçik hərflərlə yazılanlar, alınan sözlərin morfoloji adaptasiyası, abreviaturalar və s.

Bəzi kateqoriyalar kifayət qədər və dərinlən öyrənilməmişdir: məsələn, böyük / kiçik hərflərlə yazılan alınmalar kateqoriyası. Onu da qeyd edək ki, fransız dilində bu sahədə müəyyən bir sabitlik nəzərə çarpır. Məs.: French sifəti. Bu söz ingilis dilində milliyyət bildirən bütün sifətlər kimi böyük hərflə yazılır (French doctors, French touch, French cancan – da olduğu kimi). Tədqiqatımıza cəlb edilmiş sözlərdə isə kiçik hərflə yazılır və sözün inteqrasiyası maneəsiz tərzdə baş verir.

Beləliklə, ingilis dilində milliyyət bildirən və böyük hərflə yazılan bütün sifətlər kimi French sifəti də (məs. French doctors, French touch) araşdırdığımız mətnlərdə kiçik hərflə yazılır. Burada sözün qrafik inteqrasiyası problemsiz baş verdiyindən, alınma sifətin uzlaşması məsələsi, həmçinin mürəkkəb sözlərdə onların defislə yazılması və qrafik adaptasiyanın bəzi tipləri nəzərdən keçirilir.

2. Sözün fransızlaşması və ya adaptasiyası

Sözün adaptasiyası substitusiya formasını aldıqda ingilis modelli element fransız elementi ilə əvəz olunur.

Bu halda daha çox kalka və ya semantik alınmadan söhbət gedir. Məs. “gai” sözünün “gay” sözü ilə sərbəst variasiyası. “Pass” yerinə “passe” «laissez-passer» analogi haldır, həmçinin “bug” yerinə “bogue”.

Bu vaxt bir çox yarımqrupların olması bu vaxt özünü büruzə verir:

- fransız qrafemi bəzən ingilis qrafemini əvəz edir: tagger / taguer,
- “eur” fransız morfemi bəzən ingilis dilindəki “er”-i əvəz edir. Məs.: tagger /

taggeur; rapper / rappeur; manager / manageur,

– nadir hallarda fransız leksik morfemi, ingilis leksik ekvivalentinin morfeminə qrafik cəhətdən yaxın olanla əvəzlənir: top model / top modèle; pole position / pôle position; bunlardan bir az fərqli olanlar: pass / passe (= «laissez passer»); bug / bogue.

– ingilis derivatı fransız dilində yaxın elementlərin substitusiyası ilə, lakin defislə verilir (variasiyalar modelə uyğun həyata keçir). Məs.:

ingilis: counterproductive > fransız : contre-productif

ingilis: cowrite > fransız : co-écrire.

3. Aksentoloji planda adaptasiya

Alınma sözün aksentoloji planda adaptasiyası alan dilin aksentoloji modellərinin qəbul edilməsindən ibarətdir. İngilis sözlərinin fransız dilində vurğu dəyişmələri labüddür və alınma sözlərdə vurğunun yeri həmişə mənbə dildən asılı deyil. Tədqiqatçılar hesab edirlər ki, fransız dilində yeni sözün mənimsənilmə prosesində dəyişiklik sözün alınması vaxtı daha dəqiq olur. XX əsrin sonundan başlayaraq ingilis dili leksik vahidlərinin aparıcı donoru kimi getdikcə daha çox özünü təsdiqləyir ki, bu da vurğunun ingilisləşməsinə gətirib çıxarır. Əksər hallarda bütün ingilis alınmaları fransız dilinin vurğu sistemində tam tabe olur: *actuary* “katib, qeydiyyatçı”- *actuaire* “sığorta texnikası üzrə mütəxəssis; *cotton* “pambıq, pambıq parça”- *coton* “pambıq, pambıq parça” və s.

4. Qrafik adaptasiya

İngilis alınmalarının fransız dilində qrafik cəhətdən verilməsi söz verən və söz alan dilin sistemləri arasındakı fərqdən irəli gəlir. İngilis sözlərinin qrafik cəhətdən mənimsənilməsi iki mərhələdə baş verir: 1) ingilis qrafik formasında alınmış sözün fransız modelinə uyğun yazılması; 2) sözün yazılış formasının yeni dil əhatəsinə uyğunlaşması. Burada sözün hansı yolla (şifahi və ya yazılı yolla) alan dilə gəlməsi mütləq nəzərə alınmalıdır.

Müasir dövrdə ingilis alınmalarının səciyyəvi xüsusiyyəti onların qrafik planda yüksək tərzdə unifikasiya olunmasıdır: *manager* n. m.- *menecer*“ işə, idarəyə rəhbərlik edən şəxs” Məs.: “...les deux écoles sont retenues par le Ministre du Travail

pour former les futurs managers...» (le Point, 19/05/2011) ; *black-out* n. m. inv. - *blakaut* “passiv müdafiə vaxtı yaradılan tam qaranlıq”; *after-shave* m. inv. - *losyon* (üzü qırxandan sonra işlədilən xoş ətirli maye). «J'ai toujours été très curieux et je touchais les produits de maquillage de ma mère ou l'*after-shave* de mon père.» (L'Express, 18 /09/2008).

İngilis alınmalarının böyük əksəriyyəti terminoloji leksikaya aiddir və əsasən yazılı formada, xüsusilə mətbuat səhifələrində işlədilsə də, alınmaların bir çoxu şifahi yolla dilə keçir:

C. B. - *Citizens' Band* - şəxsi danışmalar üçün tezliklər diapozonu (xüsusilə avtomobildə); *C.D.* - kompakt (yığcam) disk; *CD-ROM* - kompakt rəqəmsal optik disk; *F. M* - tezlik modulyasiyası - kimi qrafik planda unifikasiya olunmuş alınmaları varvarizmlər adlandırmaq olar.

Bəzi isimlər qrafik cəhətdən kifayət qədər mənimsədilmədiyindən onların yazılış qaydalarında variantlar mövcuddur. Tədqiqat materiallarında bu tipli ingilis alınmalarının miqdarı 30 leksik vahiddən çoxdur. Bir neçə misala müraciət edək: *because* // *bicause*; *disque-jockey* // *disc-jockey*; *drugstore* // *drug-store*; *duffel-coat* // *duffle-coat*; *grizzli* // *grizzly*; *jackpot* // *jack-pot*; *pacemaker* // *pace maker*; *tansad*//*ta-sand* və s.

Mətbuat səhifələrində işlədilən ingilis alınmalarının bir çoxu ingilis orfoqrafiyası ilə yanaşı, fransız orfoqrafiyası ilə də işlədir. Bu da ingilis alınmalarının getdikcə daha çox inteqrasiyasına dəlalət edir. Aşağıdakı misallara nəzər salaq: *brushing* // *brossage*; *caravanning*//*caravanage*; *dealer* // *dealeur*; *driver* // *driveur*; *pager* // *pageur*; *squatter* // *squatteur* və s.

2.2. Fransız dilində işlədilən ingilis alınmalarının derivatoloji-struktur xüsusiyyətləri

Tədqiqata cəlb olunmuş ingilis alınmalarının mənimsənilməsi fransız dili leksikasının zənginləşməsində müəyyən rol oynayır və fransız dilinin obyektiv inkişaf qanunauyğunluqları ilə bağlıdır. Bu inkişafın kəmiyyət baxımından durmadan art-

ması və keyfiyyət nöqteyi-nəzərindən dəyişilməsi günün tələbidir. “Leksikanın inkişafı” anlayışı çoxaspektli və həddindən artıq mürəkkəb bir prosesdir. Dilin leksik tərkibinin linqvistik tədqiqi göstərdi ki, analitik dillərdə dilin daxili nominasiya vasitələri daha fəal olur və mövcud sözlərə yeni mənə gətirir. Sintetik dillərdə isə yeni nominasiya modelinin yaranmasında daha çox sözdüzəltmə forması işlədilir. Beləliklə, analitik dillərdə çoxmənəlilikə (polisemiyaya) meyil daha çox olur.

Dil resurslarının rolu təkcə yeni sözlər və terminlər almaqdan və yaratmaqdan ibarət deyil, eyni zamanda, onlar böyük miqdarda terminlərin yaranmasında da bir növ baza rolunu oynayır, terminologiyanın ixtiyarına çox zəngin sözdüzəltmə vasitələri verir. Bu isə, öz növbəsində, dilə kor-koranə daxil olmuş “yad” sözləri sistemləşdirir və bəzən də onları “doğmalaşdırır”, öz modellərinə uyğun mənimsəyir. Dilin leksik-semantik sisteminə daxil olmuş leksik vahidlər dildə mövcud olan qanunlara tabe olur. Bu, həm alınmaların dilin ümumi sisteminə daxil olaraq işlənməsinə, həm də onun yeni törəmələr yaradaraq dili zənginləşdirməsinə aiddir. Yeni leksik vahidlərin yaranması hansısa xüsusi derivatoloji normalar əsasında deyil, ümumxalq dilinin canlı sözdüzəltmə modelləri əsasında baş verir.

Tədqiqat göstərir ki, hər bir dilin leksikasını təşkil edən müxtəlif söz qrupları, ayrı-ayrı leksik laylar tədricən əmələ gəlmişdir. Təbii olaraq müəyyən sahələrə aid yaranan ilkin-sadə sözlərdən yeni-yeni dil vahidləri təşəkkül tapmış və bunlar sistem halını almışdır. Bütövlükdə dil üçün ümumi olan bu qanunauyğunluq alınma sözlərin də mənimsənilməsində özünü büruzə verir.

Fransız dilindəki sözlər (isimlər), öz quruluşlarına görə, ənənəvi olaraq üç qrupa bölünür: a) sadə quruluşlu birkomponentli alınma sözlər; b) düzəltmə sözlər; c) mürəkkəb quruluşlu çoxkomponentli alınma sözlər. Bu bölgü yalnız tədqiqat materialındakı alınma sözlərə şamil edilir. Beləliklə, tədqiqatımızdakı ingilis alınmaları sadə, düzəltmə və mürəkkəb sözlər kimi araşdırılır.

1. Fransız dilində işlədilən sadə quruluşlu ingilis alınmaları. Yalnız bir kökdən ibarət olan sözlər sadə sözlər adlanır. Bütün alınma sözlər də quruluşca, eyni qaydada təsnif olunur. Lüğətlərin verdiyi məlumatlara əsasən V.Q.Qak hesab edir ki, müasir fransız dilində sadə sözlərin miqdarı təxminən 30%, törəmə (düzəltmə) sözlərin sayı

60 %, və mürəkkəb sözlərin sayı isə 10 %-ə bərabərdir [33, s. 97] .

Hər bir dilin bütövlükdə leksik sistemində olduğu kimi, onun xüsusi bir qatını təşkil edən alınma sözlərə aid leksik sistemdə də daimi dəyişikliklər özünü göstərir. Bu isə müxtəlif mənbələr və üsullar vasitəsilə həyata keçir.

Məlumdur ki, fransız dilinin lüğət tərkibinin kəmiyyətə durmadan artması, zənginləşməsi və keyfiyyət nöqtəyi-nəzərindən dəyişməsi onun leksikasının inkişafının obyektiv qanunauyğunluqlarındandır. Leksikanın inkişafı anlayışı çoxaspektli və həddindən artıq mürəkkəb prosesi bildirir. Dilin leksikası onun qrammatikası və fonetikasından daha tez dəyişir və dilin lüğət tərkibi insanın ehtiyaclarına cavab verən sözlərlə zənginləşir.

Qloballaşan bugünkü dünyamızda heç bir elm lüğət tərkibində bir neçə əsr müddətində baş vermiş dəyişikliklərin adekvat mənzərəsini verməyə qadir deyil. Bu inkişafı dilçilik elmi iki əsas aspektdə nəzərdən keçirir: *sosiolinqvistik aspekt və lingvistik aspektdə*.

Sosiolinqvistik aspekt leksikanın inkişafının səbəblərini dildən kənarında, ekstralingvistik baxımdan nəzərdən keçirir, yəni onları sosial problemlərdə, xalqın tarixində və qeyri amillərdə axtarır. Belə olan halda lüğət tərkibinin öyrənilməsi cəmiyyətdə baş verən sosial, iqtisadi, ideoloji, mədəni və s. dəyişmələri əks etdirərək onları qoruyub saxlayacaqdır. Fransız dilinin leksikası barədə olan tədqiqatlarda məhz bu aspektlər şərh olunur.

Bu problemin digər aspekti *lingvistik* aspektdir ki, leksikanın formalaşmasının yol və üsullarını intralingvistik aspektdə nəzərdən keçirir, başqa sözlə, lüğət tərkibində baş verən kəmiyyət və keyfiyyət dəyişmələrinin necə baş verməsi sualına cavab verir. Belə bir yanaşmada, ilk növbədə, leksikanın dildaxili problemləri xarakterizə olunur: yeni sözlərin düzəldilməsi və yaradılması, semasiologiyanın, frazeologiyanın, terminologiyanın və s. bəzi məsələləri öyrənilir. Müxtəlif olan leksik vahidlər özlərini nəinki semantik dəyişmələrdə, yeni anlayışları bildirmək üçün əvvəlki sözlərin məcazi mənada işlədilməsində, mövcud sözlərin mənalarının genişlənməsi və ya formasının dəyişilməsində, həmçinin haqqında söhbət gedən dilin elementlərinin yeni söz yaratma qabiliyyətində göstərir.

Dil resursları öz rolunu nəinki yeni sözlər almaqda, həmçinin yad sözlər bazasında böyük miqdarda terminlərin yaradılmasında da görür, onlar terminologiyanın ixtiyarına çox zəngin sözdüzəltmə imkanları verir. Bu isə, öz növbəsində, dilə kor-koranə gətirilmiş “yad” sözləri öz daxili qanunlarına uyğun sistemləşdirir və bəzən də onları özünün əsrlərlə işlənib hazırlanmış modelləri əsasında doğmalaşdırır.

Dilin leksik-semantik sistemində öz yerini tutmuş yad leksika dilin qanunauyğunluqlarına tabe olur. Bu onların həm dilin ümumi sistemində işlənməsinə, həm də onun yeni elementlərlə zənginləşməsinə aiddir. Yeni sözlərin yaranması ümumxalq dilinin canlı sözdüzəltmə modelləri əsasında formalaşır. Aparılmış tədqiqat göstərir ki, hər bir dilin leksikasını təşkil edən müxtəlif söz qrupları, ayrı-ayrı leksik laylar tədricən əmələ gəlmişdir. Təbii olaraq müəyyən sahələrə aid yaranan ilkin-sadə sözlərdən yeni dil vahidləri təşəkkül tapmış və bunlar sistem halını almışdır. Bütövlükdə, dil üçün ümumi olan bu qanunauyğunluq alınma sözlərdən yeni leksik vahidlərin formalaşmasında özünü büruzə vermişdir.

Dünyanın əksər dillərində olduğu kimi, fransız dilində də dilin ən qədim dövrlərində yaranmış sadə quruluşlu təkkomponentli adlar sistemi ilə yanaşı, dilin nisbətən sonrakı inkişaf mərhələsində meydana çıxmış düzəltmə və çoxkomponentli mürəkkəb sözlər leksikanın zənginləşməsində mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu baxımdan fransız dilində ingilis alınmalarına aid leksikanın struktur və derivatoloji xüsusiyyətlərinin araşdırılması aktual dilçilik məsələlərindən sayıla bilər.

Fransız dilçiləri söz yaradıcılığını tədqiq edərkən hesab edirlər ki, bu vaxt iki məqamı unutmamaq olmaz:

a) *diaxron perspektiv* - sözün mənşəyi və onun inkişafı mərhələsinin (evolyusiyasının) öyrənilməsi;

b) *sinxron perspektiv* - sözlərin dil sistemində hər hansı bir dövrdə olduğu kimi öyrənilməsi [130, s. 540].

Tədqiq etdiyimiz ingilis alınmaları müasir fransız dili sözlərinin strukturu baxımından həm diaxron, həm də sinxron aspektlərdə öyrənilir.

Tədqiqat materialındakı alınma sözlər öz quruluşuna görə üç növə bölünür:

- a) sadə quruluşlu birkomponentli ingilis alınmaları;
- b) düzəltmə sözlərdən ibarət ingilis alınmaları;
- c) mürəkkəb quruluşlu çoxkomponentli ingilis alınmaları;

1. Sadə quruluşlu birkomponentli ingilis alınmaları.

Fransız dilində yalnız bir kökdən ibarət olan və ən kiçik hissələrə bölünməyən sözlər *sadə sözlər* adlanır. Başqa dillərdən alınmış isim mənba dildə düzəltmə isim olmasından asılı olmayaraq fransız dilində əsasən sadə isim kimi hesab olunur.

Tədqiqat materialı 346 isimdən (və ya ümumi söz korpusunun 34.6 %-i) ibarətdir. Buna misal olaraq fransız dilində zooloji termin olan *abalone* n. m. - dəniz qulağı (qarınayaqlılar fəsiləsindən olan yeməli dəniz molyusku); *ace* n. m. - es. (tennis oyununda rəqibin götürə bilmədiyi, lakin xal qazandıran top); *baffle* n. m. - akustik ekran; səs kolonkası (səslənməni yaxşılaşdırmaq məqsədilə reproduktorun səsyayıcısının quraşdırıldığı lövhə, akustik çəpər). *Les baffles d'une chaîne haute-fidélité*; *barn* n. m. - barn. Metrologiya terminidir. Nüvə fizikasında işlədilən (10-28 m²) effektiv en kəsiyi vahidi (rəmzi b) və s.

Tədqiqat materialının böyük əksəriyyəti sadə quruluşlu ingilis alınmalarından ibarətdir.

2. Düzəltmə sözlərdən ibarət ingilis alınmaları.

Nəzərə alsaq ki, dildə sözdüzəltmə, əsasən, suffikslər, prefikslər, mürəkkəb sözlər vasitəsilə formalaşır, fransız dilində olan affikslərin (suffiks və prefikslərin) yaxşı mənimsənilməsini öyrənən hər bir şəxs həmin dilin leksikasını asanlıqla qavraya bilər.

Müasir fransız dilində sözdüzəltmə modelləri, xüsusilə də morfoloji sözdüzəltmə modeli çox əhəmiyyətli yerlərdən birini tutmaqla lüğət tərkibinin zənginləşməsində böyük rol oynayır. Sözdüzəltmənin leksik-semantik səviyyəsindən fərqli olaraq morfoloji sözdüzəltmə yeni leksik vahidlərin yaranmasında ən məhsuldar və çoxşaxəli bir vasitədir ki, bu da dildə artıq mövcud olan modellərin əsasında həyata keçirilir. Bunlar dildə olan kök və affiks morfemləridir. Nəticədə, yeni sözlər yaranır, sözün forması dəyişir, yeni mənalar kəsb olunur. Bu cür yaranmış yeni sözlər öz tərkibində ilkin sözün elementlərini qoruyub saxlayır, bununla yanaşı,

mövcud olan sözdüzəltmə modellərinə uyğun olaraq ondan özünün yeni elementləri ilə fərqlənir. M.D.Stepanova hesab edir ki, sözdüzəltmə modeli sabit strukturdur, onun ümumiləşmiş leksik mənası var və o, muxtəlif leksik materiallarla zənginləşmə bacarığına malikdir [83, s.147].

Hər bir dildə olduğu kimi, fransız dilində də, lüğət tərkibinin zənginləşməsində bir çox üsullardan istifadə olunur. Müasir fransız dili çox mürəkkəb və çoxşaxəli sözdüzəltmə vasitələri sistemində malikdir. Hər bir nitq hissəsi üçün yalnız ona məxsus olan sözdüzəltmə modeli vardır. Yeni leksik vahidlər dilin bütün səviyyəli vasitələrinin köməyi ilə yaradılır. Bu səviyyələr aşağıdakılardır:

1. Fonetik səviyyə.
2. Morfoloji səviyyə.
3. Leksik-semantik səviyyə.
4. Sintaktik səviyyə.

Sözdüzəltmə vasitələri, aid olduqları dilin səviyyələrindən asılı olaraq, üç tip əsas sözdüzəltmə modelinə malikdir:

- 1) fonetik;
- 2) morfoloji;
- 3) semantik;

Fransız dilində söz yaradıcılığının sözdüzəltmənin əsasən morfoloji və analitik yolları mövcuddur. Bununla bərabər, fransız dilində parasintez, semantik və alınma sözlər (bizim tədqiqatımızda) vasitəsilə sözdüzəltmə, ixtisarlar vasitəsilə söz artımından da geniş istifadə edilir.

Affiksasiya adı altında tanınan morfoloji sözdüzəltmə daha çox öyrənilmiş və geniş yayılmış sözdüzəltmə üsullarındandır. Bu üsulun mahiyyəti ondan ibarətdir ki, sözün sözdüzəltməyə qabil olan kökün əvvəlinə və yaxud sonuna prefiks və suffikslər artırılır. Parasintez yolla isə söz kökünə həm suffiks, həm də prefiksin eyni zamanda artırılması ilə sözlər düzəldilir.

Analitik yol mürəkkəb sözlərin düzəldilməsində əsas rol oynayır. Buraya iki sözün arasında eyni zamanda sözününün işlədilməsi ilə yeni sözlər yaratma üsulu da daxildir.

Qeyd etmək lazımdır ki, müasir fransız dilində söz yaradıcılığında daha da yeniləşən, yeni metod və üsullardan istifadə edilir. Fransız dilçiləri bu və ya digər söz yaradıcılığı üsulunun səmərəli olub-olmaması barədə ziddiyyətli fikirlər söyləmişlər. Lakin fransız dilçilərinin əksəriyyəti affiksasiya və analitik yollara, həmçinin, alınma sözlər vasitəsilə sözlərin yaradılmasının daha məhsuldar olduğunu qeyd edərək öz əsərlərində bu sahəyə daha çox yer ayırmışlar.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, fransız dili leksikologiyası üzrə tədqiqat aparan bütün fransız dilçiləri söz yaradıcılığının öyrənilməsi məsələsini dilin leksikasının mənimsənilməsində ən vacib sahə olduğu qənaətindədirlər.

Fransız dilçilərinin bir çoxu öz müşahidələrində və çıxarıqları nəticələrində hesab edirlər ki, müasir fransız dilinin zənginləşməsində əvəzsiz rol oynayan söz yaradıcılığı üsullarından daha çox morfoloji yol ən məhsuldar üsul hesab edilir. Lakin şəkilçilərin artırılması yolu ilə dilin lüğət tərkibinin zənginləşməsi məsələsi müasir fransız dilindəki söz yaradıcılığı sistemində həmin üsulun məhsuldar olub olmaması məsələsi kimi mübahisəli olaraq qalması da qeyd edilməlidir.

Morfoloji yolla sözdüzəltmə barədə çoxlu tədqiqatlar aparmış fransız dilçisi Eduard Pişon belə qənaətə gəlmişdir ki, müasir dövrdə fransız dilində yeni sözlərin yaranmasında ən səmərəli üsul məhz sonluqlar vasitəsilə söz yaradıcılığıdır. Eduard Pişon yazır: “Digər söz yaradıcılığı üsulları ilə müqayisədə suffikslər və prefikslərin artırılması yolu ilə söz yaradıcılığı ən məhsuldar üsuldur” [125, s. 73].

E.Pişon söz yaradıcılığı sahəsinə həsr olunmuş çoxlu elmi əsər və məqalə dərc etdirərək söz yaradıcılığının fransız dilinin leksikologiyasında tutduğu yerdən, söz yaradıcılığı üsullarının təsnifi problemlərindən, müasir fransız dili lüğət tərkibinə yeni daxil olan suffikslər və prefikslərdən (xüsusilə də yad suffiks və prefikslər) və onların məhsuldarlığı problemlərindən bəhs etmişdir.

Eduard Pişona görə, fransız dilində suffikslərin artırılması yolu ilə sözdüzəltmə müstəqil fəaliyyət göstərən bir hadisə deyil; suffikslər bir çox hallarda eyni dəyərdən çıxış edərək biri digərilə rəqabətə girir, eyni zamanda, söz kökünün kiçik, yaxud da böyük dəyişikliyə uğramasına səbəb olur. Eduard Pişonun fikrincə fransız dilinin lüğət tərkibinin zənginləşməsində mühüm mənbə kimi çıxış edən şəkilçilərin

artırılması ilə sözdüzəltmə öz aktuallığını heç zaman itirməmişdir. O göstərir ki, fransız dili bəzi söz yaradıcılığı xüsusiyyətlərinə görə digər dillərdən fərqlənir.

E.Pişon suffiksləri yerinə yetirdikləri funksiyalarına görə iki qola ayırmışdır:

a) *birinci* halda suffikslər söz kökünün sinfini dəyişir, bir nitq hissəsindən digərinə keçmə imkanı yaradır (konversiya);

b) *ikinci* halda suffikslər söz kökünün qrammatik kateqoriyasını dəyişir, ona üslubi, yaxud semantik əlamət əlavə edir, buraya kiçiltmə mənasını bildirən suffikslər də daxildir [125, s. 73].

Digər fransız dilçisi Jan Dübua müasir fransız dilində morfoloji üsulla, xüsusilə də suffikslərin artırılması ilə söz yaradıcılığının daha məhsuldar olduğunu qeyd edir.

Onun fikrincə, qədim fransız dilində məhsuldar olmuş suffikslərin müasir fransız dilində məhsuldarlığı azalmış, yaxud da tamamilə itmişdir. Buna misal olaraq, Jan Dübua *aste, ille, ail, ain, oyer, eur* və s. kimi suffikslərin qeyri-məhsuldar olduğunu yazır.

Eyni zamanda, müəllif məhsuldarlığını qoruyub-saxlayan suffikslərdən də bəhs edir və göstərir ki, *-iste, -tion, -ique, -(em)ment* kimi suffikslər həm qədim fransız dilində məhsuldar olmuşdur, həm də müasir fransız dilində hələ də məhsuldar olaraq qalır.

Suffikslərin mənşəyi barədə daha çox araşdırma aparmış alim belə qənaətə gəlmişdir ki, alınma söz ola bilər, lakin "*alınma suffiks*" ola bilməz, bu anlayış düzgün deyil. O, latın, yunan, italyan, ingilis və sair mənşəli suffikslər dedikdə, həmin dildən alınmış sözlərdən ayrılmış suffiksləri nəzərdə tutur. Bununla əlaqədar olaraq, J. Dübua suffikslərin üç növünü göstərmişdir:

- 1) *latın* mənşəli suffikslər;
- 2) *yunan* mənşəli suffikslər;
- 3) *fransız* dili suffiksləri [116. s. 69].

İngilis alınmalarından suffikslər vasitəsilə düzəldilən sözlər fransız dilinin sözdüzəltmə nüvəsində ən çox təmsil olunan modeldir. Bizim tədqiqatımızda ingilis alınmalarından düzəldilən sözlərin sayı 259 leksik vahid, və ya ümumi söz korpusunun 25.9 %-nə bərabərdir. Bu suffikslərinin əksəriyyəti yeni sözlərin əmələ

gəlməsində iştirak edən latın mənşəli suffikslərdir (bəzi ingilis suffiksləri nəzərə alınmazsa).

Tədqiqat işimizdə suffiksləri əlifba sırası ilə veririk.

- *ade* suffiksi. XVI əsrdə məhsuldar idi. Müasir dildə onun bu keyfiyyəti yoxdur.

Bu suffikslə tədqiqat materiallarında heç bir isim yoxdur.

- *age* suffiksi. Y.S. Stepanov hesab edir ki, *-age* və *-ment* suffiksləri bir-birinə rəqibdir; *-age* konkret mənanı, *-ment* isə mücərrəd mənasını ifadə edir [82, s. 129-130]. Tədqiqat materialının təhlili göstərdi ki, ingilis alınmalarından kişi cinsli isim yaradan *-age* suffiksi bu alınmalardan 15 yeni söz yaratmışdır. Məs.: *couponnage* n. m. - ticarət termini olaraq «hər hansı bir malın və ya xidmətin reklamı məqsədilə əlavə məlumat almaq üçün kuponların əvvəlcədən ödənilməsi»; *craquage* n. m. - texniki termin kimi “ağır maddələr molekullarının parçalanması yolu ilə yüngül maddələrin nisbətinin artırılmasını nəzərdə tutan neft karbohidrogenlərinin emalı üsulu”. Rəsmən *cracking* sözü tövsiyyə olunur; *dopage* n. m. - dopinqin (narkotik maddələrin) qəbulu. 1) dopinq qəbul etmə. *Le dopage d'un cheval de course*. Cıdırda iştirak edən ata dopinq verilməsi. 2) texniki termin kimi «dopinq vermə, onun nəticəsi». Rəsmən *doping* sözü tövsiyyə olunur; *droppage* n. m - paraşütlə atma. Hərbi termin kimi “şəxsi heyəti və ya hərbi ləvazimatı paraşütlə atma”. *Zone de droppage*: Paraşütlə atma zonası, təyyarə ilə hərbi ləvazimatı tullamağa yararlı olan meydança; *flocage* n.m. - parçaya yumşaqıq, zəriflik vermə. Texniki termin kimi «(daranmış adlanan) səthə məxmər görünüşü vermə üsulu» və *franchissage*, *linkage*, *hydrocraquage*, *maternage*, *mixage*, *monitorage*, *nursage*, *package*, *patentage*, *vintage* kimi sözlər.

- *ain*, *-e* suffiksi. Bu suffiks vasitəsilə ingilis alınmalarından bir isim düzəldilib: *cheftaine* n. f. -dəstəbaşçısı. «Gənc skautlar qrupuna cavabdeh gənc qız, və ya qadın».

- *aire* suffiksi. Bu suffiks, əsasən, isim yaradan suffiksdır, *-ier* suffiksinin kitab variantıdır. Yaratdığı yeni sözlər baxımından, *-aire* suffiksinin fransız dilində ən məhsuldar suffiks hesab edilə bilməsinə baxmayaraq, ingilis alınmaları nöqteyi-nəzərindən çox da məhsuldar deyil və yalnız bir neçə sifət yaradıb.

- *ance* (-ence) suffiksi. J. Pikoş və K. Marsello-Nizianın birlikdə tərtib etdiyi “Fransız dilinin tarixi” adlı əsərdə müasir fransız dilində yeni sözlərin dilin artıq

malik olduğu iki üsul vasitəsilə yaradılmasından bəhs olunur; bunlardan *birincisi suffikslər və prefikslər vasitəsilə sözdüzəltmə* və *ikincisi mürəkkəb sözlər vasitəsilə sözdüzəltmədir*. Burada bəzi frazeoloji birləşmələr də mürəkkəb sözlər kimi tədqiq olunur və mürəkkəb sözlərin dilin leksikasının zənginləşməsində mühüm rol oynaması qeyd edilir. Bu iki üsul müasir fransız dilində ən məhsuldar və ən çox inkişaf edən üsullardır. Belə ki, dilçilərin fikrinə görə, qədim fransız dilində məhsuldar olan suffikslər hazırda da məhsuldarlığını qoruyub-saxlamışdır, onlardan bəziləri qeyri-məhsuldar olmuşdur. Əsərin müəllifləri hətta artıq qeyri-məhsuldar hesab olunan - *ance* suffiksi vasitəsilə anqlisizmlərin yaradılmasının mümkün olduğunu qeyd edirlər [127, s. 103-104]. Göstərilən suffiks ingilis alınmaları əsasında qadın cinsli 9 yeni leksik vahid yaradıb: *admittance* n. f. - admitans (tam keçiricilik qabiliyyəti, naqillik). Fizikaya aid termindir. Elektrik sisteminin tam müqavimətinin və ya dəyişən cərəyanın sistemə daxil edilmiş naqilinin ekvivalent müqavimətin ötürücülük vahidi; *capacitance* n. f. - tutum (həcm) müqaviməti. Fizikaya aid termindir. Özünü kondensator kimi aparan şəbəkənin tam müqaviməti (impedansı); *chrominance* n. f. - rənglilik (parlaqlıq). Audiovizual termindir. Şəklın rənginə aid olan məlumatların təqdimatı. *Signal de chrominance*. Rənglilik siqnalı; *clairance* n. f. - klirens. 1. biol. Parçanın, hər hansı bir orqanın orqanik maddə axınından təmizləmə qabiliyyətinə uyğun gələn saflaşdırma (təmizləmə) koefisienti. 2. aviasiya. Uçuş planının bir fazasının icrası üçün nəzarət xidməti tərəfindən verilmiş icazə. Misallar: *cooccurrence* n. f.; *impédance* n. f., *interférence* n. f., *obsolescence* n. f., *prévalence* n. f.

-*at* suffiksi. *Partenariat* n. m. < ingil. *partnership* - tərəfdaşlıq. Ümumi bir hərəkət aparmaq üçün müəssisələr, institutlar assosiasiyası. *Un accord de partenariat*. Tərəfdaşlıq müqaviləsi.

-*erie* suffiksi. Tədiqat prosesində bu suffikslə yaranan yalnız bir söz qeydə alınmışdır: *ingénierie* n. f. – injinering. Analogiya yolu ilə bu söz müxtəlif sahələrə aid bilik və bacarıqları bildirir. *Ingénierie financière, politique, culturelle*. Maliyyə, siyasi, mədəni injineringi. Informatika termini kimi: *Ingénierie des systèmes*: xüsusi ehtiyaclara cavab verən informatika sistemlərinin yaradılması və həyata

keçirilməsindən ibarət ixtisas. Elmi termini kimi: Elmi tətbiqlər sahəsi. *Ingénierie de l'atome*. Atomun injinerinqi. Biologiya termini kimi: *Ingénierie génétique*. Genetik injinerinq. Rəsmən *engineering* sözü tövsiyə olunur.

-eur//euse suffiksi. Tədqiqata cəlb olunmuş materialda bu suffikslə 25 termin düzəldilmişdir. Bu da ümumi söz korpusunun 2.5 %-ni təşkil edir. Hesab edirik ki, *-eur//euse* suffiksi bu sahədə məhsuldar olaraq qalır, kişi və qadın cinsli isimlər yaradır. Bəzi misallara müraciət edək: *boumeur* n. m. - səsucaldan (cihaz). Səs-küy yaymaq üçün nəzərdə tutulan reproduktor; *chiropracteur* n. m. - əl ilə müalicə üsulunu tətbiq edən can həkimi. Fransız dilində rəsmən tövsiyə olunan termin: *chiropraticien,- enne*; *joggeur,- euse* n.- coqinqlə məşğul olan (kişi, qadın). Bu söz yalnız kişi cinsində işlədildəndə « Altlığı qalın və yarıq göndən olan, qaytanlarla və ya yapışqanla bağlanan alçaq idman ayaqqabısı » mənasını verir; *surfeur,- euse* n. - serfinq idmanı ilə məşğul olan (kişi, qadın). Digər sözlər aşağıdakılardır: *chALLENGEUR, coprocesseur, cutteur, dealeur, driveur, égaliseur, émulateur, exerciceur, flaveur, interpréteur, microprocesseur, mixeur, motopaveur, multiprocesseur, nébuliseur, pageur, processeur, séquenceur, stoppeur, toasteur, volleyeur, -euse*.

-er // -ère suffiksi ingilis alınmalarından 36 leksik vahid yaratmışdır. Fransız dilində onların otuzu isim, altısı isə birinci qrup felidir. *Challenger // challengeur* n. m. - iddiaçı (çempion adına). 1) İdman termini kimi. Boksçu; sözün mənası genişlənərək-çempion adını qazanmağa iddialı hər bir idmançı, hər bir komanda. 2) Siyasi termin kimi. Rəqib üzərində qələbə çalmağa çalışan şəxs; *freezer* n. m. - frizer. Soyuducunun buz bağlayan hissəsi (buzxanası); *supporter* n. m. - azarkeş «tərəfdar olan», (idmançıya, komandaya) dayaq duran tərəfdar. *Les supporters d'un champion*. Çempionun azarkeşləri (tərəfdarları). Kiməsə dayaq duran şəxs. *Les supporters du candidat*. Namizədin tərəfdarları; *déboguer* v. tr. - proqramda səhvləri düzəltmək. İnformatikaya aid termindir; *débriefeur* v. tr. - yekun vurmaq, nəticə çıxarmaq, hesabatı dinləmək. Kimisə əsaslı sorğu-suala tutmaq (familiar mənada *cuisiner qn*). Tədqiqata cəlb olunmuş bu sözlər insanın həyat fəaliyyəti, gündəlik həyyat tərz, qidası, geyim tərz və onu əhatə edən aləmin real mənzərəsi və s. ilə sıx bağlıdır. Digər sözlər və fellər aşağıdakılardır: *corner, cracker, crooner, cutter,*

dealer, décimaliser v. tr, déclassifer v.tr, décoder v. tr., déconnecter v. tr., designer, drifter, driver, drummer və s.

-er//esse suffiksi. Tədqiqat materialında bu suffikslə cəmi 1 leksik vahid vardır. *quaker, quakeresse n.- kvaker* «titrəyən». G. Fox tərəfindən əsası qoyulmuş “Xristian dostlar cəmiyyəti”, pasifizmi, insanpərvərliyi və adət-ənənələrin sadəliyini təbliğ edən protestant dini hərəkatın üzvü.

-et, -ette suffiksi. Bu suffiks kiçiltmə mənasında sözlər yaradır. Tədqiqat materialında bu suffikslə olan sözlərin sayı 6 leksik vahiddir. *disquette n. f. - disket*. 1. Məlumatları qoruyub saxlamaq üçün istifadə edilən elastik disk. 2. Disketə yazılmış faylların cəmi; *kitchenette n. f. - kiçik, dar mətbəx. Studio avec kitchenette*. Balaca mətbəxi olan birotalı mənzil. Rəsmən *cuisinette* sözü tövsiyə olunur; *majorette n. f. – majoret*. Qeyri-standart hərbi uniforma geymiş və əlində tambur-major çubuğunu oynadan gənc qız. *Défilé de majorettes*. Majoret qızların paradı ; *socquette n. f. - qısa corab, topuğun üstünə çatan corab; starlette n. f. - gənc ulduz (təzə başlayan kino ulduzu); suffragette n. f. - sufragist (seçkilərdə qadınların hüquq bərabərliyinin tərəfdarı)*; Tarixi termindir. İngiltərədə seçki qanununun dəyişdirilməsindən əvvəl qadınların seçki hüququ üçün mübarizə aparan qadın.

-ier // ière suffiksi. Tədqiqatlar sübut edir ki, müasir fransız dilində bu suffiksin məhsuldarlığı 88%- ə bərabərdir. Lakin bu suffiks ingilis alınmalarından cəmi bir söz düzəldib: *lift-ier, ière n. – liftçi (lifti idarə enən şəxs)*.

-if // ive suffiksi. Tədqiqat materialında bu suffikslə bir ismə rast gəlirik: *coopérative n. f. - kooperativ təşkilatı*. Öz üzvləri üçün ən yaxşı xidmətlər göstərmək məqsədi daşıyan və bu üzvlər tərəfindən hüquq, məsuliyyət və gəlirlərin iştirak bərabərliyi ilə idarə olunan kooperativ cəmiyyət, assosiativ müəssisə. *Coopérative d'achat, de vente*. Alqı-satqı kooperativi. *Coopérative de production* İstehsal kooperativi; *coopératives agricoles* kənd təsərrüfatı kooperativi. *Coopérative de consommation* İstehlak kooperativi.

-in, -ine suffiksi 3 terminin yaranmasında iştirak etmişdir: *adrénaline n. f. – adrenalin*. Bu söz - *ad-* prefiksi “yanında, üzərində”, *renal* «böyrək» və *-ine* suffiksindən ibarətdir. Böyrəküstü vəzlərinin beyin qatının hormonu. Əsasən

qlandanın böyrəküstü vəzlərinin «beyin» qatı tərəfindən sekresiya edilmiş, periferik sirkulyasiya üzərinə vazokonstriktor (damardaraldıcı) kimi, hamar əzələlərə requlyator (tənzimləyici) kimi və müxtəlif aqressiyalarda «təcili hormon» kimi təsir edən hormon; *mélatonine* n. f. – melatonin. Bioloji termindir. Bioloji ritmlərdə əsas rol oynayan, serotoninə başlayaraq epifizdə sintezlənmiş neyroötürücü; *tangerine* n. f. – tanjerin. Botanika terminidir. «*Tanger*» şəhərinin adı ilə bağlıdır. Mandarin və naringinin turş dadlı hibridi (calağı, peyvəndi).

- *ing* suffiksi ingilis alınmalarından fransız dilinə müxtəlif sahələrə aid sözlər vermişdir. Onların miqdarı 50 leksik vahidə bərabərdir (ümumi söz korpusunun 5 % - i). Bir neçə misala müraciət edək: *brushing* n. m. - saç düzümü. Yumru şotka və əl saçqurudanı ilə saçların bir-bir kəsilməsilə edilən saç düzümü. *Se faire une coupe et un brushing*. Saçlarını kəsdirmək və saç düzümü etdirmək; *caravanning* n. m. - avtoturizm (avtofurqonla, treylerlə). Avtofurqonda səyahət və yaşama (qalma). Fransız dilində *caravanage* n. m. sözü rəsmən tövsiyə edilir. Bu suffiks, əsasən, kişi cinsli isimlər yaradır. Bununla belə, qadın cinsli sözlərə də rast gəlmək olur: *starking* n. f. – starkinq. Botanika terminidir. Amerika mənşəli qırmızı alma növü.

- *ien // ienne* suffiksi. Bu suffiks fransız dilində iki törəmə isim verib: *obstétricien, ienne* n. - mama həkimi. Mamalıq elmi üzrə mütəxəssis; *portlandien* n. m. - portland qatı. *Portland* sözündən; Dorset yarımadası. Geologiya termini. Yur dövrünün son qatı (təbəqəsi).

- *ique* suffiksi. Tədqiqat materiallarında bu suffikslə 6 leksik vahid qeydə alınmışdır və ingilis alınmalarından terminoloji səciyyəli qadın cinsli isimlər yaradılmışdır: *cybernétique* n. f. - kibernetika. Canlı adam və maşında nəzarət, tənzimləmə və kommunikasiyaya aid nəzəriyyələrin toplusundan ibarət elm; *dysgénique* n. f. – disgenik. Biologiyaya aid termin. Reqressiv inkişafa şərat yaradan, nəslin yaxşılaşmasına zidd; *électronique* n. f. – elektron. 1. Elektron xas və ya aid olan. *Charge électronique* Elektron yük. *Théorie électronique de la valence* Valentliyin elektron nəzəriyyəsi. *Émission, faisceau électronique*. Elektron ötürmə, şüa. 2. n. f. Fizikanın elektronların istehsalı, onların vakkumda davranışları, qazlar, yarımkəçiricilər, və s. və bu fenomenlərin texniki tətbiqi ilə məşğul olan hissəsi. 3.

Elektronlara aid olan, elektron qanunları ilə fəaliyyət göstərən. *Optique électronique*. Elektron optika. *Microscope, télescope électronique*. Elektron mikroskop, teleskop. *Calculateur électronique*. Elektron kalkulyator. *Jeux électroniques*. Elektron oyunlar. *Musique électronique*. Elektron musiqi. *Monnaie électronique*. Elektron valyuta (pul); həmçinin *optoélectronique* n. f. – optoelektronika; *phonématique* n. f. – fonematik; *proxémique* n. f. – proksemika.

-isme suffiksi ingilis alınmalarından 14 leksik vahid yaratmışdır. Bu da ümumi söz korpusunun 1.4 % - ni təşkil edir. Yaranmış bu sözlər kişi cinslidir və müxtəlif xarakterli terminoloji leksikaya aiddirlər: *cladisme* n. m. - kladizm. Biol. Canlı varlıqların filogenetik əlaqələri üzərində qurulmuş sistematik təsnifat. *Le cladisme structural est fondé sur la seule distribution des caractères*. Struktural kladizm yalnız xarakterlərin distribusiyası üzərində qurulub; *consumérisme* n.m. - konsünerizm < ingil. *consumer* «istehlakçı» sözündən. Assosiasiyalar tərəfindən istehlakçının maraqlarının qorunması; *eugénisme* n. m. - yevgenika. İnsan nəsli bioloji yolla yaxşılaşdırmaq haqqında nəzəriyyə; *luddisme* n. m. - ludditlər hərəkatı. Qəzəb içərisində toxuculuq dəzgahlarını dağıdan Ludd adlı bir şəxsin soyadındandır. Tarixi termindir. İngiltərədə qiyam etmiş fəhlələr tərəfindən (1811-1816) sənaye maşınlarının dağıdılması. Nümunələr: *culturalisme, descriptivisme, distributionnalisme, ethnocentrisme, hospitalisme, instrumentalisme, isolationnisme, marginalisme, mongolisme, pancosmisme*.

-iste suffiksi. Bu suffiks ingilis alınmalarından 4 leksik vahid yaradıb: *carriériste* n. - vəzifəpərəst (mənsəbpərəst, karyerist). Tutduğu vəzifə vasitəsilə hər şeydən əvvəl sosial uğur qazanmağa çalışan şəxs. *C'est un/ une carriériste; cibiste* n. - fərdi radiotezliklərdən istifadə edən şəxs. 1980; *Citizen's band* ingilis sözlərinin baş hərfləri «kütlə üçün ayrılmış tezlik»; *cryptocommuniste* adj. et n. – kriptokommunist: *crypto-* və *communiste*; sözlərindən. Köhnəlməmiş söz. Kommunizmin gizli tərəfdarı; *eugéniste* n. – yevgenist. Yevgenika nəzəriyyəsi üzrə mütəxəssis.

-ité suffiksi ingilis alınmalarından 6 leksik vahid yaradıb: *convivialité* n. f. - mehribanlıq, ünsiyyət. 1. Cəmiyyətdə insanlar arasında müsbət münasibətlər. Qonaqlar arasında dilxoşluqla birgə yemək yemə nəşəsi. 2. Informatika termini kimi.

Asanlıqla idarə olunma (informatika sisteminin); *faisabilité* n. f. - həyata keirilən şey. *Injenerinq.* Texniki və iqtisadi imkanları nəzərə alaraq həyata keçirilə bilən şeyin xarakteri. *Critère de faisabilité.* Həyata keirilən şeyin kriteriyası. *héritabilité* n. f. – irsilik. Bioloji termin kimi. Fərdin nəzərə çarpan, görünən xüsusiyyətinin irsən genetik amillərlə ötürülməsi ehtimalı; *iconicité* n. f. - rəmzlik. Rəmzi, simvolik xarakteri olan, nəyinsə dəqiq işarəsi. *Iconicité de l'entrée de dictionnaire.* Lüğətin giriş hissəsinin simvolik işarələri; *permissivité* n. f. – permissivlik. Qadağa olmama faktı, şərtsiz icazə vermə imkanı; *permittivité* n. f. - dielektrik keçiciliyi. Fizikaya aid termin. Vakumda eyni qüvvələri tətbiq edən, elektrostatistik qüvvələri zəiflətmək xassəsi olan dielektrik. Dielektrikin belə konstant xüsusiyyəti bu zəifləməni ölçəndir.

-itude suffiksi ingilis alınmalarından cəmi 1 leksik vahid yaradıb: *finitude* n. f.- məhdudluq. Bitmə, məhdud olma faktı. Riyaziyyat və məntiqə aid termin. Sonsuz miqdarda elementlər və əməliyyatlardan ibarət faktın olması.

-logie suffiksi. Əsasən, qadın cinsli isim yaradan bu suffiks ingilis alınmalarından 6 leksik vahid əmələ gətirmişdir: *gemnologie* n. f. - gemmologiya. Qiymətli daşların təbiətini təyin etmək məqsədi daşıyan elm; *néonatalogie* n. f. - neonatologiya (yeni doğulmuş uşaqlar haqqında elm). Təbabətin yeni doğulmuş uşaqlar barəsində olan sahəsi. Bu söz *néonatalogie* n. f. kimi də deyilir; *palynologie* n. f. - palinologiya. Tozcuqların (bitkilərdə erkək cinsiyyət hüceyrəsi) və xüsusilə də tozcuqların verdyi çöküntülərin öyrənilməsi; *phénologie* n. f. - fenologiya. Bitki və heyvan həyatının dövrü fenomenlərinin variasiyalarının, mövsümdən asılı olaraq, öyrənilməsi; *sédimentologie* n. f. - sedimentologiya. Geologiya termini. Çöküntülü qayalar və onların yaranmasına kömək edən tədqiqat; *ufologie* n. f. - ufologiya. İngilis akronimi *Unidentified Flying Object*, (Uçan Naməlum Obyekt) və *logie* sözlərindəndir. UNO ilə bağlı fenomenlərin öyrənilməsi.

-ment suffiksi. Əsasən, kişi cinsli isim yaradan bu suffiks ingilis alınmalarından 3 leksik vahid yaradıb: *establishment* n. m. – isteblişment. Müəyyən qayda-qanunla bağlı olan şəxslərin cəmi. Fransız dilində bu sözün mənası genişləniib: «qoyulmuş qayda-qanun». Sonuncu mənada bəzən *établissement* sözü də işlədilir; *management* n. m. – menecment «idarəçilik, müəssisənin idarəçilik qabiliyyəti». 1. Müəssisənin

təşkili və idarəedilməsi haqqında biliklərin toplusu. *Cours, séminaire de management*. Menecment üzrə kurs, seminar. Hər hansı bir işə biliklərin tətbiqi. 2. Fransız dilində bu söz mənasını genişləndirib və « müəssisəni idarə edən dəstə » kimi işlədilir; *positionnement* n. m. - yerləşdirilmə. 1. Texniki termin kimi. Qurğunu, cihazı işlətmək məqsədilə dəqiq bir vəziyyətdə yerləşdirmə. *Positionnement avant arrière d'un avion devant une aérogare*. Aeroport qarşısında təyyarənin irəliyə, geriyə yerləşdirilməsi. 2. Texniki termin kimi. Olduğu yeri təyin etmə (gəminin, təyyarənin, raketin və s.). 3. Maliyyə termini kimi. Hesabın bankda qalığını müəyyənləşdirmə. 4. Reklam termini kimi. Məhsulu yerləşdirmə. 5. Familyar işlənmə. Münasibət bildirmə, tərəfini saxlama.

-tion suffiksi (və onun variantları: *-ation, -isation, -ion*). *-tion* suffiksi ingilis alınmalarından 16 leksik vahid yaradıb ki, onlar da müxtəlif terminoloji sahələrə aiddir və ümumi söz korpusunun 1.6 %-ni təşkil edir: *acculturation* n. f. - akkulturasıya. 1) bir bəşər qrupu tərəfindən digər bir bəşər qrupunun mədəni dəyərlərinin tam və ya qismən mənimsənilməsi prosesi; 2) fərdin əlaqədə olduğu özgə xalqın mədəniyyətinə alışması, adaptasiyası. *L'acculturation d'un immigré* hər hansı bir mühacirin akkulturasıyası; *déflation* n. f. - deflyasiya.

İqtisad termini (inflyasiyaya əks olaraq). Qiymətlərin əhəmiyyətli dərəcədə və uzun zaman azaldılması. *Politique de déflation* Deflyasiya siyasəti. İnflyasiyaya qarşı mübarizə siyasəti (pul kütləsinin, ictimai xərclərin azaldılması, vergi təzyiqinin artırılması); *écholocation* n. f.- exolokasiya (*echo* « əks-səda, səs » və *location* « yerini təyin etmə »). Səslərin və ya əks-səda verən ultra səslərin yayılması ilə şikarların (ovun) və ya bəzi heyvanlara xas olan maneələrin aşkarlanması metodu. *Le système d'écholocation des marsouins, des chauves-souris*. Dəniz donuzlarının, yarasaların aşkarlanması sistemi. Digər sözlər isə bunlardır: *contraception* n. f., *conurbation* n. f., *détection* n. f., *dévaluation* n. f., *dynamisation* n. f., *électrostriction* n. f., *inflation* n. f., *intermédiation* n. f., *malnutrition* n. f., *malposition* n. f., *microdissection* n. f., *spéciation* n. f. n., *superproduction* n. f.

-tion suffiksini variantları:

-ation (latın dilindən *-ationem, -itionem, -tionem, -ionem* suffikslərindən

alınmışdır) –*ition, -tion, -ion* variantları daha çox işlənən formalardır).

N.M.Şteynberq hesab edir ki, *-ation* suffiksi müasir fransız dilində yalnız I qrup fellərdən, xüsusilə də *-itier, -iser* ilə bitən fellərdən sözlər yaradır [97, s. 76].

Bu suffiks ingilis alınmalarından 13 leksik vahid yaradıb ki, onlar da müxtəlif terminoloji sahələrə aiddir və ümumi söz korpusunun 1.3 %-ni təşkil edir:

brachiation n. f. - qollar vasitəsilə hərəkət (braxiasiya). Zooloji termindir. Qollarının köməyi ilə budaqdan-budağa sıçrayan, ağacda yaşayan bəzi meymunların hərəkət etmə tərzini; *implémentation* n.f. – implementasiya (həyata keçirmə, icra etmə). İnformatika termini kimi. Həyata keçirmə; onun nəticəsi; *nébulisation* n.f.- pulverizator ilə mayeni tozlandırma. Mayenin narın toz halında səpələnməsi. Digər sözlər bunlardır: *capacitation* n.f., *estérification* n.f., *exfiltration* n.f. *flottation* n.f., *insémination* n.f. *intubation* n.f., *micromanipulation* n.f., *novélisation // novellisation* n.f., *passivation* n.f, *spallation* n.f.

-isation. Bu suffiks ingilis alınmalarından 8 leksik vahid yaradıb, onlar da müxtəlif terminoloji sahələrə aiddir: *bondérisation* n. f. - fosfatlaşdırma. Texniki termindir. Pasdan qorumaq üçün dəmir məmulatlarının səthinin fosfatlaşdırılması. *parkérisation* n.f. – parkerizasiya. Texniki termindir.. Mürəkkəb fosfatlar vasitəsilə metal hissələrin səthinin qorunması; *upérisation* n.f. - uperizasiya. Texniki termindir. Maye qidaların çox isti buxar inyeksiyası etməklə sterilləşdirmə metodu. Digər sözlər: *colorisation* n.f., *formalisation* n.f., *potentialisation* n.f., *pressurisation* n.f., *standardisation* n. f.

-ion. Bu suffiks ingilis alınmalarından 3 leksik vahid yaradıb: *déconnexion* n. f. - kəsmə (aralama, ayırma, əlaqəsini kəsmə). 1. Fiziol. Orqanik əlaqənin ləğvi. 2. Elektr. Bir-biri ilə əlaqəni kəsmə. 3. Əlaqəli şeyləri bir- birindən ayırma; *intension* n. f. - niyyət. Məntiq termini. Hər hansı bir anlamı dəqiqləşdirməyə imkan verən xarakterlərin cəmi; *malocclusion* n. f. - ağızda dişlərin üst-üstə düşməməsi. Tibbi termin. Yumulu ağızda dişlərin deffektli vəziyyəti (bəzi dişlərin qeyri-normal düzümü, çənələrin vəziyyətinin anomaliyası).

3. Fransız dilində işlədilən mürəkkəb quruluşlu ingilis alınmaları

Fransız dilində işlədilən mürəkkəb quruluşlu ingilis alınmalarında baş verən dəyişiklikləri daha yaxşı başa düşmək üçün fransız lüğətinin xüsusi sahələrinə aid olan üç sözün dərinlən təhlilinə ehtiyac duyduq: *freelance*, *offshore*, *showroom*. Bu gün bütün fransız lüğətləri bu sözlərin bitişik yazılışını göstərirlər, baxmayaraq ki, onların üç mümkün yazılış qaydası da qeyd edilir; defislə, iki söz şəklində və bitişik formada:

1. Freelance (freelance, free-lance) adj.

“Le Grand Robert” lüğəti bu sözün tam fransızlaşmasını onun cəmdə “s” qəbul etməsilə əsaslandırır. Həmin mülahizəyə 1990-cı ildə nəşr olunmuş “Le Petit Larousse Illustré” adlı lüğətdə rast gəlirik. 1966-cı ildə nəşr olunmuş “Le Dictionnaire des anglicismes” lüğəti sözü həm sifət, həm də isim kimi qeydə alır ki, bu da digər fransız sözləri kimi kəmiyyətə görə uzlaşa bilər. 1993-cü ildə çap olunmuş “Le Petit Robert” isə, əksinə, onu “adjectif invariable” kimi təqdim edir. Fransız mətbuatında bu sözün defislə yazılan variantına rast gəlirik: «Ce Canadien qui travaillait en *free-lance* pour le bureau londonien d'ABC avait refusé de se rendre en Irak pour “des raisons familiales“.» (Libération, 04/01/2006).

2. Offshore adj. inv. et n. m..

Lüğətlərdə bu sözün üç forması mövcuddur. 1985-ci ilin “Le Grand Robert” və 1986-cı ilin “Le Dictionnaire des anglicismes” lüğətləri bu sözün iki variantını verirlər: defislə yazılan forması və bitişik forması. 1991-ci ildə nəşr olunmuş “Le Petit Robert” lüğəti isə onun yalnız bitişik formasını dəyişməz sifət (adjectif invariable) və isim kimi qəbul edir və cəmdə “s” qəbul etməsini göstərir: *offshore* və ya *offshores*. 1993-cü ilin “Le Petit Larousse Illustré” onun bitişik və iki sözlə yazılışını qəbul edir. Fransız qəzetlərinin səhifələrində onların bitişik və iki sözlə yazılışının şahidi olduq: «Aujourd'hui, l'essentiel de sa production est *offshore*.» (Le Point, 14/07/2005); «M. Sarkozy, dont la politique monétaire est l'ombre portée des intérêts de BNP Paribas reproche au premier ministre britannique David Cameron de vouloir faire de la city de Londres « une zone off shore au cœur de l'Europe » (Le Monde diplomatique Journal mensuel, № 694 -59e année. Janvier 2012).

3. Showroom m.

1991-ci ildə çapdan çıxmış “Le Petit Robert” də bu sözün üç yazılış forması vardır: defislə, ikinci elementi “s” qəbul edən iki sözlə və bitişik formada. Sonuncu forma daha arzuolunan forma hesab edilir. Bununla belə, mətbuat səhifələri bu sözün defislə yazılış formasına üstünlük verir. «Au *show-room* de la Via Stendhal, nous avons remarqué des parkas à motifs damier, traités dans un tissage qui donne au final des effets d'hologramme.» (L'Express, 26/06/2007).

Bu deyilənlər bir daha onu göstərir ki, fransız dilində işlədilən mürəkkəb quruluşlu ingilis alınmalarının özünəməxsus cəhətləri var, bu cəhətlər elə fransız lüğətlərinin özündən irəli gəlir.

Mürəkkəb sözlər vasitəsilə yeni söz yaradılması üsulu bugünkü fransız dilində affiksasiya yolu ilə söz yaradıcılığına həm yaxın hesab edilir, həm də ona qarşı qoyulur. Hər şeydən əvvəl, mürəkkəb sözlərin tərkib hissələri müstəqil fəaliyyət göstərir. Ayrı-ayrılıqda mürəkkəb sözlər cümlədə isim kimi çıxış edir. Məs.: boy - scout n. m. - boyskaut.

Düzəltmə sözlərdə isə yalnız bir tərəf müstəqil işləyə bilər, məsələn, *freezer* n. m- frizer. Soyuducunun buz bağlayan hissəsi (buzxanası); *freezer* n. m (frizer: soyuducunun buz bağlayan hissəsi, buzxanası) sözündə *freez* sözün kökü, *-er* isə suffiksdır və *-er* ayrılıqda heç bir leksik məna kəsb etmir. «Enfin, nous avons laissé le sac, rempli d'eau à température ambiante, puis d'eau très chaude, dans le freezer jusqu'à ce que l'eau gèle» (Le Point, 22/11/2007).

Fransız dilində elə mürəkkəb sözlər vardır ki, onların tərkib hissələri müstəqil fəaliyyət göstərmir. Bu mürəkkəb sözlərin tərkib hissələri əsasən latın, yunan mənşəli sözlərdir [130, s. 546].

Söz yaradıcılığı prosesinin ikinci qolu - sintaktik üsul ilə sözyaratma prosesidir ki, bu da fransız dili leksikasının inkişafında, termin yaradıcılığında mühüm rol oynayır. Ümumi ədəbi dildə sintaktik üsulla yaranan sözlərin sayı nisbətən azdır. Adlar sahəsində bu üsulla çoxlu miqdarda mürəkkəb sözlər yaradılmışdır. Belə adlara mürəkkəb adlar və mürəkkəb anlayışları ifadə edən adlar – söz birləşmələri daxildir. Son dövrlərdə müxtəlif terminoloji sahələrdə müşahidə edilən iki və çox sözdən

ibarət olan terminlərin qrammatik-struktur baxımdan formalaşması özünəməxsusluğu ilə seçilir. Tədqiqat materialları üzərində apardığımız təhlil göstərir ki, ingilis alınmalarının mühüm bir hissəsini sintaktik üsulla əmələ gələn alınmalar təşkil edir. Dilçilər sintaktik üsulla yaranan sözləri iki şəkildə qruplaşdırmağın vacibliyini önə çəkirlər: a) mürəkkəb terminlər; b) termin - söz birləşmələri. Ayrı-ayrı dillərin tədqiqində və ümumi dilçilik məsələlərində mürəkkəb söz problemi çox zaman müxtəlif mülahizə və mübahisələrə səbəb olmuşdur. Fransız dilinin bir çox tədqiqatçıları vahid anlayış ifadə edən istənilən söz birləşməsini mürəkkəb söz hesab edirdi, məsələn: *salle à manger, chemin de fer* kimi birləşmələr. Lakin fransız dilinin söz birləşmələri və neologizmləri sahəsində L.Gilber və Q.Mitteran kimi məşhur mütəxəssislərin işlərində nominativ xarakterli, quruluşca müxtəlif vahidlərin identifikasiyası məsələsi öz əksini tapmışdır [118, s. 572].

Mürəkkəb sözlərdən ibarət ingilis alınmalarını müşahidə edərkən müasir fransız dilində isimlərin geniş semantik diapazona malik olması, müxtəlif sahələrdə (elmi, ictimai-siyasi və məişət leksikasında və s.) onlardan yeni anlayışların müəyyənləşdirilməsində istifadə olunmasını görmək olur. Bu onunla izah olunur ki, iki və daha artıq sözdən ibarət olan alınmalar mürəkkəb anlayışları kompressiya (sıxılmış) formasında çatdırı bilir, bu da terminlərin yaranmasında vacib şərtlərdən biridir.

Fransız dilində mürəkkəb sözlər dilin daxili inkişaf qanunları, dildə olan ümumi qaydalar əsasında yaranır və bu dildə sözün quruluşu köklərin yox, bütöv sözlərin birləşməsindən ibarətdir. Fransız dili analitik dil olduğundan, mürəkkəb sözləri bu dil üçün xarakterik hesab etmək olar.

Müasir fransız dilində mürəkkəb terminlərin struktur-semantik baxımdan formalaşmasında iki üsul özünü göstərir: 1) leksik-sintaktik üsul; 2) morfoloji-sintaktik üsul. Bu üsullar ümumiyyətlə, fransız dilinin lüğət tərkibinin zənginləşməsində fəal rol oynayan söz yaradıcılığı prosesinin əsas göstəriciləridir. Fransız dilinin qrammatikası kitablarında mürəkkəb sözlərin morfoloji strukturu aşağıdakı kimi verilir: isim+isim; sifət+ isim; isim + sifət; fel + isim; isim + de + isim və s.

Mürəkkəb quruluşlu ingilis alınmalarının təhlili göstərdi ki, onlarda da leksik-

sintaktik üsulla söz yaradıldığında heç bir morfoloji vasitələr iştirak etmir. Bu zaman ancaq leksik vahidlər, ayrı-ayrı sözlər heç bir qrammatik vasitə olmadan birləşərək yeni termin əmələ gətirir. Leksik-sintaktik üsulla sözlərin, eləcə də terminlərin formalaşmasında sözlərin semantik bağlılığı aparıcı rol oynayır. Qrammatik göstəricilər isə burada iştirak etmir.

Leksik-sintaktik üsulla yaranmış mürəkkəb ingilis alınmaları, əsasən iki (bir neçə halda üç) komponentdən ibarət olur və müxtəlif yollarla düzəlir: (bu sahədə 201 termin qeydə ala bildik). Aşağıda mürəkkəb ingilis alınmalarının komponentləri və onların əmələ gəlmə yollarının bəzilərini təqdim edirik:

isim + isim: baby-foot - stolüstü futbol. « Le *baby-foot* ne compte que 800 licenciés à la fédération française mais 400 000 personnes y jouent quotidiennement en France.» (Le Figaro, 08/01/2009); *bodybuilding* – kulturizm. «Hygiène, diététique, bronzage, *bodybuilding*, chirurgie plastique, piercing, tatouage et mille autres soins prodigués au corps pour entretenir son énergie, remodeler son esthétique, retarder son vieillissement ont existé dans pratiquement toutes les civilisations.» (Le Nouvel Observateur, 10/02/2005); *cheeseburger* – çizburger. «On réchauffe son *cheeseburger* au micro-ondes, bien à l'aise dans ses santiags.» (Le Nouvel Observateur, 09/12/1999). Həmçinin, «battle-dress- hərbi formalı gödəkcə» və «banana split- bölünmüş banan».

sifət + isim: black-jack - bləkcək. (kart oyunu). «On joue gros au *black jack*, en luttant contre la touffeur tropicale à coups de mojitos et de cuba libre» (Le Figaro, 01/07/2008); *free-jazz* - improvizə olunmuş caz. « Cet ancien pionnier du *free-jazz* a pris ses distances avec ce genre difficile pour revenir aux racines musicales classiques» (Le Point, 18/08/2000); *high-tech* - yüksək texnologiya. «Le magazine mensuel *Que Choisir?* dans son numéro de décembre 2007 notait que sur tous les produits *high-tech* ou de grande consommation, aucune entreprise ne tentait de faire bénéficier le consommateur européen d'un change euro-dollar favorable» (Le Monde, 21/03/2008);

hot-dog - isti sosiska. «Pour choisir entre un hamburger et un *hot dog* chez MacDo, ce n'est peut-être pas nécessaire, mais pour décider entre un coq au vin et un

boeuf miroton, c'est indispensable.» (Le Point, 01/04/1995); *new-look* yeni zahiri görünüş. «Même des sympathisants du parti lui envoient par courriel des messages de félicitations pour son *new-look*.» (Le Monde, 21/01/2006) Həmçinin, aşağıdakı sözlər də bu qəbildəndir: *badlands* - pis, münbit olmayan torpaqlar ; *black-bass* - qara xanıbalığı ; *irish coffee* - irland kofesi.

sifət+sifət: negro-spiritual, als - neqro-spiriçuels.

say+isim: prime time - ən əlverişli vaxt. «Le suicide assisté a bien été diffusé en *prime time*» (Le Nouvel Observateur, 11/12/2008) «Le suicide assisté a bien été diffusé en *prime time* » (Le Nouvel Observateur, 11/12/2008)

say+say: fifty-fifty loc. adv. et n. m.- yarıbayarı.

fel + zərf: knock-down - nokdaun

sözönü (yaxud zərf) + isim: after-shave – losyon. «J'ai toujours été très curieux et je touchais les produits de maquillage de ma mère ou l'*after-shave* de mon père. (L'Express, 18/09/2008); *interface* - interfeys; *interférence* - interferensiya ;

interfluve – çayarası ; *interlingual, ale, aux* – interlinquial ; *interlock* - interlok və başqaları.

E. A. Xalifmanın təklif etdiyi N1+N2 struktur modelini qəbul edərək deyərək bilərik ki, bu model üzrə düzələn vahidlər onların strukturu ilə bağlı olan bəzi formal xüsusiyyətləri ilə səciyyələnir [89, s. 98].

Tədqiqat materiallarında defislə yazılan N1+N2 struktur modeli üzrə 100 dil vahidi qeydə alınmışdır. Bu da əksər hallarda onların tam mürəkkəb söz olmasından xəbər verir.

Tədqiqat materialının təhlilinin nəticəsi kimi demək olar ki, müasir fransız dilinin ingilis alınmaları sahəsində leksik-sintaktik üsulla mürəkkəb termin yaradıcılığı morfoloji qrammatik üsuldan daha məhsuldardır. Ümumilikdə isə, mürəkkəb sözlər ümumi söz korpusunun 20 %-dən bir az çoxunu təşkil edir və öz orfoqrafiyasına görə, müxtəlif formada yazılışa malikdir. Müasir fransız dilində işlədilən mürəkkəb tərkibli ingilis alınmalarının komponentləri bitişik, ayrı və defislə yazılır.

Mürəkkəb adlar başqa üsullarla yaradılan adlardan onunla fərqlənir ki, burada

dildə əvvəlcədən mövcud olan iki və daha artıq söz, yaxud ad, bir-biri ilə əlaqəyə girərək semantik, qrammatik və fonetik cəhətdən tam formalaşmış vahid-ad əmələ gətirir. Məs. *pacemaker* // *pace-maker* n. m. - hərəkətverən (hərəkətə gətirən). «Les *pacemakers* et les *défibrillateurs* du futur n'auront peut-être plus besoin de source d'énergie externe» (Le Nouvel Observateur, 12/11/2008).

Müstəqil vurğuya malik olan mürəkkəb sözlər öz mənaları, qrammatik quruluşları və fonetik nöqteyi-nəzərdən vahid mənə, yaxud anlayış bildirir. Onlar vahid bir ritmik qrup və müstəqil nitq təşkil edirlər.

Niklas-Salminenə görə, mürəkkəb sözlər sözdüzəltmə bazası kimi çıxış edən iki elementin birləşməsidir.

Niklas-Salminen, eyni zamanda, “*mürəkkəb sözlər*” fəslində ifadələr arasında fərqli cəhətləri araşdırmışdır. O, isim, sifət, felə aid olmayan və iki- üç sözdən ibarət daha mürəkkəb quruluşlu söz birləşmələrini ifadələr adlandırmışdır: *au fur et à mesure*; *qu'en dira-t-on*. Bu ifadələr mürəkkəb sözlərdən fərqli olaraq, bir sözlə əvəz oluna bilər. Məsələn, *qu'en dira-t-on* sözünü *ragot* sözü ilə əvəz etmək olur [130, s. 72-74].

Bəzi fransız dilçiləri mürəkkəb sözləri ayrı-ayrılıqda müstəqil fəaliyyət göstərən sözlərin birləşməsi kimi qəbul edirlər. Lakin Niklas-Salminenə görə, bu fikir yanlışdır. Məsələn, *anthropologie* sözü mürəkkəb sözdür, onun tərkib hissələri olan *anthropo* və *logue* sözləri müstəqil işlənməsə də, sözdüzəltmə bazası kimi çıxış edir: *anthropien*, *logistique*. Onlar, dilçinin fikrinə görə, affiks hesab oluna bilməz. Fransız dilində bu formada çoxlu mürəkkəb sözlər mövcuddur.

Mürəkkəb sözlər vasitəsilə söz yaradıcılığında isim, sifət, fel kimi nitq hissələrinə mənsub yeni sözlər yaratmaq mümkündür. Yeni mürəkkəb isimlər yaratmaq üçün sözlərin isim, sifət, fel, yaxud da hər iki sözün isim, fel olması vacibdir: *match-play* n. m. – matçpley. İdman terminidir. İki oyunçu yaxud iki komanda arasında oyuq-oyuq (çuxur-çuxur) oynanan qolf yarışması; *milk-bar* n. m. - süd məhsulları satılan bar: *milk* «süd» və *bar* sözlərindən; *public-relations* n. f. pl. - ictimaiyyətlə əlaqə şöbəsi, *ski-bob* n. m. - xizəkli velosiped; ingilis - *ski* və *to bob* «çalxalanmaq»; *fox-trot* n. m. inv. - fokstrot; «trot (*cəld yerləş, yeyin addım*) du renard (*tülkü*) *cəld tülkü*

yerişi». Mus. İrəliyə və geriyə sürüşkən addımlarla ifa olunan, sinkopalı musiqi ritmli iki ölçülü həzin rəqs və s.

Tədqiqat materiallarına əsasən, ingilis dilindən alınmış mürəkkəb sözlərin sayı fransız dilində 201 leksik vahid təşkil edir. Bu da ümumi söz korpusunun 20 faizindən bir az çoxdur.

Müasir fransız dilində işlədilən və mürəkkəb sözlərdən ibarət ingilis alınmalarının orfoqrafiyasına gəldikdə isə, onların 72 leksik vahidi bitişik yazılır. Bu isə tədqiqata cəlb olunmuş ümumi söz korpusunun 7.2 faizini təşkil edir. Məs.: *brain drain* n. m. - beyin (zəhn) axını. Dəyərli kadrların (mühəndislər, tədqiqatçılar və s.) Birləşmiş Ştatların xeyirinə xaricdə işə cəlb olunması; «À un peu plus d'un an des prochaines élections législatives, le “*brain drain*“ allemand commence à occuper les partis politiques» (Le Point, 27/06/2008). *Cheeseburger* n. m. - çizburger; ingil. *cheese* «pendir» və (*ham*)*burger* sözlərindən. İçərisinə pendir qoyulmuş bulka, çörək. «On réchauffe son *cheeseburger* au micro-ondes, bien à l'aise dans ses santiags.» (Le Nouvel Observateur, 09/12/1999); *patchwork* n. m. - tikə, parça; ingil. *patch* «tikə» və *work* «əl işi», bir-birinə tikilmiş müxtəlif tikələrdən ibarət parça - «Et comme le créateur n'aime rien tant que de mélanger les mondes, ces mannequins de la ligne Burberry Prorsum, la plus chic, ont les yeux masqués par des chapeaux cloches comme rapiécés, leurs bracelets de bois cachent des incrustations d'alligator et le sac qu'elles balancent à bout de bras se présente tantôt en *patchwork* de raphia tantôt en plissé de cuir crocodile» (Le Monde, 24/09/2008); həmçinin, *bodybuilding* n. m. - kulturizm; *motorship* n. m. - teploxod; *sistership* n. m. - eynitipli gəmi və s.

İngilis alınmalarının digər bir hissəsi həm mövcud lüğətlərdə, həm də, media səhifələrində də defislə yazılır. Tədqiqat materialında onların sayı 88 leksik vahiddir. Bu isə tədqiqata cəlb olunmuş ümumi söz korpusunun 8.8 faizini təşkil edir. Misallara müraciət edək: *fish-eye* n. m. - fotoobyektiv; ingil. «balıq gözü», çünki balıq panoramik görmə qabiliyyətinə malikdir. Ən azı 180° bucağı əhatə edən fotoqrafiya obyektivi, «Imaginé par Franziska Faoro, le Triops est un appareil photo numérique équipé de 3 objectifs *fish-eye* assurant une couverture de 360 degrés» (Le Point, 19/06/2008); *stop-over* n. m. inv. - yolüstü yerə enmə; ingil. *to stop over*

«yolüstü yerə enmək». Hava yolunun bir hissəsində sənişinin könüllü olaraq yolüstü yerə enməsi, «Et on peut imaginer que c'est pure coïncidence qu'il ait soudain annoncé qu'il allait se rendre en Colombie, avec un *stop-over* au Mexique sur le chemin du retour, il y a deux semaines » (Le Point, 04/07/2008). Bunlardan əlavə: *box-office* n. m. - kassa uğuru (kinoda, teatrda); *cabin-cruiser* n. m. - mühərrikli kreyser yaxtası; *know-how* n. m. inv. - bacarıq (işni bilmə); *milk-shake* n. m. - südlü-meyvəli kokteyl; *sea-line* n. m. - sualtı boru kəməri və s.

İngilis alınmalarının üçüncü bir hissəsi ikili orfoqrafiya ilə yazılır. Tədqiqat materialında onların sayı 25 leksik vahiddir. Bu isə tədqiqata cəlb olunmuş ümumi söz korpusunun 2.5 faizini təşkil edir. Misallar; *jackpot* // *jack-pot* n. m. - cəkpot (qumar oyununda əsas uduş); ingilis *jack* «valet» və *pot* «qumar oyununda ortaya qoyulan pul».

Bəzi qumar maşınlarında toplanmış pulu udmağa imkan verən fiqurlar kombinasiyası; *motopaver* // *motopaveur* n. m. - döşəyici (asfalt-beton örtüyünü); ingilis *moto(r)* «mühərrik» və *paver* «döşəyən». Yapışdırıcı maddəni yayan və aqre-qatları yerinə qoyan özüyəriyən maşın; *sex-symbol* // *sexe-symbole* n. m. - seksual rəmz, ideal. Kişi və ya qadın seksual idealını rəmzləşdirən kino ulduzu, «Le *sexe symbole* ne se confiera à aucun journaliste de la presse écrite en tête à tête. » (Le Figaro, 04/02/2009). Lüğətlər bu sözü defislə və ikili orfoqrafiya ilə verir. Media səhifəsi isə onu iki ayrı söz kimi təqdim edir. Bunlardan əlavə *drugstore* // *drug-store* n. m. - droqstor; *chiropraxie* // *chiropractie* n. f. - əl ilə müalicə üsulu; *chris-craft* // *chriscraft* n. m. - kriskraft (mühərriki içəridə yerləşən qayıq növü) və s.

İngilis alınmalarının dördüncü qrupu isə 2 müstəqil söz kimi yazılır. Tədqiqat materialında onların sayı 13 leksik vahiddir. Bu isə tədqiqata cəlb olunmuş ümumi söz korpusunun 1.3 faizini təşkil edir. *bloody mary* n. m. inv. - bludi meri «Qana boyanmış Meri». Araq və pomidor şirəsinin qatışığından hazırlanmış kokteyl, "Une victoire, une défaite": au bar du Plaza, devant un *bloody mary*, Marc-Antoine Jamet commente avec gourmandise les deux faits marquants de sa semaine» (Le Nouvel Observateur, 19/01/2006); həmçinin, *irish coffee* n. m., *banana split* n. m. inv., *french cancan* n. m., *irish stew* n. m., *joint venture* n. f., *no man's land* n. m. inv., *one man*

show loc. subst. m., pole position n. f., pop art n. m., prime time n. m.

Fransız dilində mürəkkəb quruluşlu ingilis alınmaları əksər hallarda iki müxtəlif semantikəli sözün mənə və qrammatik baxımdan birləşməsi yolu ilə yaranır. Bu sözlərdən biri təyinedici funksiya daşıyır, digər bir sözə məxsus olan müəyyən əlamət və xüsusiyyəti ifadə edir və bununla da, dildə müxtəlif anlayışların verilməsinə imkan yaradır.

Tədqiqat materiallarının təhlili göstərdi ki, müasir fransız mətbuatı öz səhifələrində tərkibində ingilis alınmaları olan mürəkkəb komponentli sözlərə də geniş yer verir ki, onlar da öz struktur xüsusiyyətləri ilə fərqlənirlər.

1. Tərkibində ingilis alınmaları olan mürəkkəb komponentli sözlər

Tədqiqat materialının təhlili göstərdi ki, müasir fransız publisistikasında tərkibində ingilis mənşəli sözün təyinedici komponent rolunu oynayan birləşmələrdən də geniş istifadə edilir.

Müasir fransız publisistikasında elə hallar qeydə alınmışdır ki, mürəkkəb tərkibli sözlərin ikinci komponenti ingilis sözüdür və təyinedici funksiya daşıyır. Adətən, belə konstruksiyalar qəzet mətnlərində ölkənin iqtisadi həyatını əks etdirmək üçün işlədilir.

Apardığımız təhlil göstərdi ki, belə birləşmələrin əksəriyyəti *marketing* və *shopping* sözlərinin bazasında yaradılır:

a) «*shopping*»: *idée (f) shopping* - «ticarət sahəsi ilə bağlı yeni, orijinal fikir»;

b) *espace (m) shopping* - «ticarət məkanı, kataloq»: *L'espace shopping de Voila vous ouvre sa boutique et vous offre un éventail de cadeaux originaux et des idées ludiques pour faire plaisir à toutes les mamans (Biba, 1996, № 202, p. 7);*

c) *idée (f) shopping* – ticarət sahəsində yeni ideya

effort (m) marketing – marketinq tədbirləri

action (f) marketing - malların tələb və satışını öyrənən xidmət: *Les actions marketing conquies pour un ségment dééterminé sont nécessairement mieux adaptées, donc plus efficaces, que les actions générales et globales (L'Express, 2000, № 2552, p. 8);*

service (m) marketing – malların tələbatı və satışı üzrə xidmət: *Je travaille au*

service marketing *d'une entreprise europeene, où je touche un gros salaire* (L'Express, №2552, 2000, p. 10).

programme (m) marketing – marketing proqramı.

Həmçinin, *actualité (f) groove* – növbəti yenilik, sensasiya.

2. Tərkibində hər ikisi ingilis alınması olan mürəkkəb komponentli sözlər.

Tədqiqat materialı göstərdi ki, hər iki komponenti ingilis alınması olan mürəkkəb sözlər fransız publisistikasında az da olsa işlədilir ki, onlar da digərlərindən özlərinin struktur xüsusiyyətləri ilə fərqlənir.

1. *Show-business (m)* - şou-biznes. «En effet, le comédien remarque qu'en France, si l'on ne fait pas partie du show-business et que l'on ne possède pas un réseau adéquat, il est très difficile d'adopter un enfant» (Libération, 28/07/2008).

2. *Show-room (m)* - sərgi zalı. « Au show-room de la Via Stendhal, nous avons remarqué des parkas à motifs damier, traités dans un tissage qui donne au final des effets d'hologramme » (L'Express, 26/06/2007).

3. *Week-end (m)* - istirahət vaxtı (şənbə günündən bazar ertəsinədək).

4. *Drag (m) queen* - kral ovu

Bir çox hallarda fransız yazılı mətbuatı alçaldılmış semantikəli ingilis isimləri bazasında yaradılan modellərdən də istifadə edir. Məs.: «gay (*adj. inv.*) » sözü:

vie (f) gay - «homoseksualistlərin həyatı»;

culture (f) gay – « seksual azlıqların mədəniyyəti»;

communauté (f) gay - «homoseksual cəmiyyət, birlik»;

- *Bien sûr qu'il y a un style de vie gay, une culture gay. Mais il n'existe pas une commune gay* (Elle, 1190, №23026, p. 6);

mariage (m) gay - «homoseksualistlərin nigahı»;

militant (m) gay - «seksual azlıqların hüquqları uğrunda mübarizə aparan aktivist»;

- *Et embarrassé Dick Cheney, en plein débat sur le mariage gay, Mary Cheney avait alors précisé que «cet enfant était une bénédiction, non un acte politique» et déclenché la grigne des militants gays lui reprochant sa frilosité!* (Elle, 4 juin 2007, № 3205, p. 28).

4. İngilis alınmalarından prefikslər vasitəsilə düzəldilən sözlər

Roman dilçiliyində aparılan tədqiqatlar əsasən prefiksasiya affiksəl sözdüzəltməyə deyil, söz quruluşuna aiddir. N. N. Lopatnikova və N. A. Movşoviçə görə, A. Dauzat və E. Pichon prefikslərin funksional və qismən də semantik cəhətdən suffikslərə yaxın olmasını qeyd edirlər [59, s.101].

Fransız prefikslərinin əksəriyyəti latın sözlərindən yarandığı üçün F. Diez və A. Darmesteter onları mürəkkəb sözlərə aid etmişlər. Lakin sonralar dilçilər etimoloji baxımdan bu konsepsiyadan uzaqlaşmışlar. Kr. Nirop prefiksasiyanı suffiksasiyaya bərabər olan affiksəl sözdüzəltmə kimi qəbul etdi [105, s. 111].

Martən Rijel, Jan Kristof Pella və Röne Riul özlərinin «Grammaire méthodique du français» əsərində hesab edirlər ki, affikslər vasitəsilə sözdüzəltmə müasir fransız dilində digər sözdüzəltmə formaları ilə yanaşı, aparıcı yerlərdən birini tutur [130, s. 541-546].

Prefikslər yeni sözlərin yaranmasında ən fəal üsullardan biri olaraq qalır. Son vaxtlar fransız dilində *super-*, *ultra-*, *archi-*, *extra-*, *sur-* kimi yeni prefikslər peyda olmuş və dil daşıyıcıları onların vasitəsilə yeni sözlər yaratmışdılar. Məs.: *superproduction*, *supermarché*, *superfin*, *ultramoderne*, *archimillionnaire*; *extrafort* və s.

Müasir fransız dilində ən məhsuldar və fəal prefikslər iki semantik qrupa ayrılır. Birinci qrupa intensivlik bildirənlər daxildir. Bu prefikslər asanlıqla həm isimlər, həm də sifətlərlə yazılır. Fəal prefikslərin ikinci semantik qrupuna inkarlıq bildirən *dé-*, *in-*, *anti-*, *non-* kimi prefiksləri aid etmək olar.

auto- ilə tədqiqat materialında 4 söz qeydə alınmışdır: *autofocus* adj. - avtofokus. Avtomatik fokusa salma sistemi ilə təchiz olunmuş fotoapparat, kamera, proyektor barədə deyilir; *automation* n. f. - avtomatlaşdırma. Avtomatik sistemlərə və onların tətbiqinə aid olan bilik və texniki bacarıqların cəmi. *Théorie de l'automation*. Avtomatlaşdırma nəzəriyyəsi; *autoreverse* adj. inv.- avtorevers. Aparıcı mühərrikin fırlanma istiqamətini avtomatik olaraq dəyişən, lentin hər iki tərəfini ardıcıl olaraq dinləmək imkanı verən kasetli maqnitofon barədə deyilir; *auto-stop* // *autostop* n. m. - avtostop. Yoldan ötən avtomobili əylədir pulsuz yol getmə. Familyar dildə : stop.

Faire de l'auto-stop Avtostop etmək. *Voyager en auto-stop* Avtostopla səyahət etmək.

Tədqiqat prosesində *inter-* prefiksi ilə beş söz qeydə alınmışdır: *interfluve* n. m. - çayarası (iki çay arasındakı yer, suayrıcı). Coğrafi termindir. Vadiləri ayıran relyef; *interlock* n.m. – interlok. Adətən, pambıqdan olan alt paltarlarında işlədilən genəlməyən parça; *intermédiation* n. f. - vasitəçilik. Maliyyə termini. Resurslar toplamaq və üçüncü şəxslərin ixtiyarına fondlar verməkdən ibarət funksiya. *Intermédiation bancaire*. Bank vasitəçiliyi; *interpréteur* n. m. - interpretator. Inform. Kompüterdə, inkişaf etmiş dildə (bazik, fortran) qoyulmuş instruksiyaları, icra olunduqca, binar dilə, birbəbir tərcümə edən proqram; *intertidal, ale, aux* adj. intertidal (dəniz qabarması). «Qabarma». *Zone intertidale*: dəniz qabarmasının dəyişməsi zonası. Prefikslər vasitəsilə ingilis alınmalarından külli miqdarda yeni sözlər (isim, sifət, fel və s.) yaranır. Onlardan bir neçəsini göstərək: *be-bop*, *by-pass*, *désaisonnaliser*, *impédance*, *in-bord* // *inbord*, *poly-ribosome* və s.

Fəal prefikslərin ikinci semantik qrupuna inkar-privativ mənalı prefikslər daxildir. Bu prefikslər fel və isim köklərinə əlavə olunur. Məs.: *dé-* (*des-*) prefiksi tam sözdüzəltmə mənasına malik olan prefiksdır: *to decode* > *décoder* - şifrini açmaq (oxumaq); *to disconnect* > *déconnecter* - kəsmək (aralamaq, ayırmaq, əlaqəsini kəsmək); *to debrief* > *débriefing* - hər hansı bir hadisədən sonra dərhal yekun vurma, nəticə çıxarma aksiyası; *deconnection* > *déconnexion* – *connexion* kəsmə (aralama, ayırma, əlaqəsini kəsmə) və s.

Eyni sözləri də isimlərin önündə duran - *anti*, *non* prefiksləri haqqında da demək olar. İnkara-privativ mənalı prefikslərin sözdüzəltmə mənalı qrammatik nöqtəyi-nəzərdən birmənalıdır, bu da göstərilən prefikslərin sabit vahidlər olmasına maneçilik törədir. Buna görə də ingilis alınmalarna aid tədqiqat materialında - *anti*, *non-* prefikslərilə söz o qədər də çox deyil.

anti- prefiksi ilə tədqiqat materialında 5 söz vardır: *antifading* n.m. – antifedinq. Telekommunikasiya terminidir. Fedinqin törətdiyi variasiyalardan azad olmaq üçün işlədilən elektron cihaz; *antipsychiatrie* n. f. - antipsixiatriya. (psixi xəstəliklərin sosial amillərlə izah edilməsi). Əqli xəstəliyin klinik əlamətlərini geniş sosial

simptomologiyaya inteqrasiya edən nəzəriyyələrin məcmusu; bu nəzəriyyələrə uyğun olan və klassik psixiatriya üsulları ilə əlaqəni kəsən terapevtik (müalicəvi) praktika; *antiradar* n. m. – antiradar (radiolokasiya əleyhinə). Radar vasitəsilə aşkarlanmağa maneçilik törətməyə xidmət edən; *antiskating* n. m. – sürüşmə əleyhinə olan vasitə. Valçalan mexanizmin dəstəyinin mərkəzəqaçan sürətlənməsini tənzimləməyə xidmət edən vasitə; *antitrust* adj. - antitrust. Trestlərin fəaliyyətinə zidd olan. *Lois antitrusts*-Antitrust qanunlar.

Müasir fransız dilində inkarlıq bildirən ən fəal prefikslərdən biri də – *non* prefiksidir. – *pas* inkar hissəciyini işlətməmək istəyi ona aparıb çıxarır ki, dil daşıyıcıları *non* sözünü inkar hissəciyi kimi işlədirlər. Bu prefikslə yaranmış bir çox yeni *non-agression*, *non-violence*, *non aligné*, *non-alignement*, *non-belligérant*, *non-belligérance* kimi sözlərə fransız mətbuatı səhifələrində rast gəlmək olar.

Fransız dili –*non* prefiksi ilə ingilis alınmaları tərkibində 5 leksik vahid alıb. Onlar aşağıdakılardır: *non-directif*, *if-ive* adj. - nüfuzlu olmayan. Etibarlı (nüfuzlu) olmayan. *Chef non-directif*. Nüfuzsuz başçı. Psixol. *Entretien*, *questionnaire non-directif* – təsir göstərilməyən, yönəldilməyən söhbət, həmsöhbətə təzyiq göstərmədən aparılan sual-cavab. *Psychothérapie non-directive* – Yönəldilməyən psixoterapiya, psixoterapevtin xəstəyə istiqamət təklif etməməsi və ona məsləhət verməməsi; *non-linéaire* adj. - qeyri-xətti. Elektron. *Dispositif non-linéaire* –qeyri-xətti qurğu: çıxış həcmnin böyüklüyü giriş həcmnin böyüklüyünə mütənasib olmayan cərəyan; *non-retour* n. m. - kritik nöqtə. Point de non-retour. Yanacaq çatışmazlığı səbəbindən təyyarənin yola düşdüyü yerə qayıda bilməməsi. Məcələ: Artıq geriye qayıtmaq mümkün olmayan an; *non-stop* adj. inv. et n. inv. - fasiləsiz. I. 1. Adj. Birbaşa uçuş barədə deyilir. *Un vol non-stop entre Paris et New York*. Paris və Nyu York arasında birbaşa uçuş. 2. (İdman, spektakl, və s.) Fasiləsiz, arasıkəsilmədən. *Descente non-stop*: Xizəklə birbaşa enmə. II. n. m. ou f. Arasıkəsilməyən proses. *L'orchestre a joué toute la nuit en non-stop*, sans arrêt. Orkestr bütün gecəni fasiləsiz olaraq, dayanmadan çaldı; *non-violence* n. f. - zorakılıq metodlarından imtina. Bütün hallarda, siyasi aksiyalarda zorakılıq işlətməkdən yan keçməni tövsiyə edən doktrina.

mini - prefiksi. Son vaxtlar bu prefiks fransız dilində fəallaşsa da, ingilis

miniskirt sözünün tərcüməsi (və ya kalkası) yolu ilə yalnız *minijupe* n. f. - miniətək (çox qısa ətək) sözünü mənimsəmişdir.

5. İngilis alınmalarından parasintez yolla sözdüzəltmə (prefiks+sözün kökü+suffiks)

A. Rey leksikologiyaya həsr etdiyi tədqiqat əsərində, habelə tərtib etdiyi fransız dili lüğətlərində suffikslər və prefikslər vasitəsilə söz yaradıcılığının müasir fransız dilində məhsuldarlığına görə digər söz yaradıcılığı üsullarından seçilən üsul olduğunu qeyd edir. O, müasir fransız dilində daha çox - *iste*, - *ance*, - *isme* suffikslərinin əlavə olunması ilə yaranan sözlərin məhsuldar olduğunu yazır. Buna baxmayaraq, müəllifin fikrincə, dilin leksikasının zənginləşməsində yalnız prefikslər və suffikslər deyil, eyni zamanda, digər üsullara, parasintetik yola, mürəkkəb sözlər vasitəsilə sözdüzəltməyə, ixtisarlara vasitəsilə söz yaradıcılığına da müraciət olunması vacibdir [128, s. 258].

Parasintez yolla sözdüzəltmə affikslər vasitəsilə sözdüzəltmənin xüsusi bir formasıdır. Bu vaxt düzəldilmiş sözün kökünə eyni vaxtda bir prefiks və bir suffiks əlavə edilir [130, s. 545].

M.Grövis hesab edir ki, isim, sifət və ya fel köklərinə bir prefiks və bir suffiks əlavə etməklə, parasintetik yolla söz düzəldilə bilər [117, s. 228].

A.N.Salminenə görə, bu, affiksləşmənin elə bir xüsusi sözdüzəltmə üsuludur ki, bu vaxt sözün kökünə eyni vaxtda həm prefiks, həm də suffiks əlavə edilir. O, misal olaraq *embourgeoiser* sözünü göstərir : burada *en-* prefiks, *bourgeois* sözün kökü və *-er* suffiksidir [131, s. 98]. Tədqiqat materialında bu qəbildən olan sözlərin sayı 42 leksik vahiddir ki, bu da ümumi söz korpusunun 4.2%-ni təşkil edir. Misallara müraciət edək: *coprocesseur* n. m. - koproprocessor. *Inform.* İstehsal vahidinə qoşulmuş və bəzi təlimatların hazırlanmasında ixtisaslaşmış proprocessora uyğunlaşdırılmış proprocessor. *Un coprocesseur mathématique.* Riyazi proprocessor ; *déboguer* v. tr. - proqramda səhvləri düzəltmək. *Inform.* Proqramlaşdırma səhvlərini ləğv etmək ; *débriefting* n. m. - hər hansı bir hadisədən sonra dərhal yekun vurma, nəticə çıxarma aksiyası. Kimisə əsaslı sorğu-suala tutma; *dysgénique* adj. - disgenik (nəslə pozulmaya aid olan). *Biol.* Reqressiv inkişafa şərait yaradan, nəslin yaxşılaşmasına zidd olan. Digər misallar aşağıdakılardır: *cryptocommuniste* n. et adj., *décimaliser* v.

tr., déconnexion n.f., désaisonnaliser v. tr., intubation n.f. və s.

Göstərilən suffiks və prefikslər barədə internet ünvanından da istifadə olunmuşdur [169, www.yahoo.com.fr.lexicologie].

Aparılan tədqiqatlar göstərdi ki, ingilis alınmalarından yeni sözlərin düzəldilməsində iştirak edən suffikslər və prefikslərin bir çoxu fransız dilinin məhsuldar suffiksləri və prefiksləri qrupuna daxildir.

J. Dübuə, L. Jilber, H. Miteran, J. Pinyonun ümumi işlək fransız dili lüğətlərinin təhlilinə həsr etdikləri məqalələrində müasir fransız dilində məhsuldar olan və artıq məhsuldarlığını itirmiş şəkilçilərin siyahısını vermişlər [113, s. 2-3]. Bu siyahıya əsasən şəkilçilərin hansı sahədə daha məhsuldar və qeyri-məhsuldar olmasını müəyyənləşdirmək mümkündür.

Ferdinand Brüno özünün «Histoire de la langue française dès origines à nos jours (tome I)» adlı əsərində suffikslər vasitəsilə sözdüzəltmə prosesinə böyük əhəmiyyət verir. O hesab edir ki, şəkilçilərin işlədilməsi yolu ilə sözlərin yaradılması fransız dilinin bütün inkişaf dövrü üçün məhsuldar yollardan sayılır [101, s. 25].

Digər fransız alimi D. Korbən şəkilçilər vasitəsilə sözdüzəltməyə, başqa sözlə desək, *şəkilçiləşməyə* belə tərif verir: “*Şəkilçiləşmə artıq mövcud olan sözə müstəqil olmayan element, yaxud affiks artırılması yolu ilə yeni leksik vahidin yaradılması hadisəsidir*”. O, affiksasiya yolu ilə söz yaradıcılığına suffikslər və prefikslərlə yanaşı, parasintetik yolu da daxil etmişdir.

Söz yaradıcılığına, xüsusilə də şəkilçilər vasitəsilə söz yaradıcılığına həsr etdiyi əsərlərində bu üsulun əhəmiyyətindən danışan Daniel Korbən şəkilçilərin xüsusən də, suffikslərin məhsuldarlığını vurğulamışdır. O, məhsuldarlığını qoruyub saxlayan suffikslərdən *-ation, -iste, -isme* və digər suffikslərin üzərində araşdırmalar aparmışdır [104, s. 54].

Başqa bir fransız dilçisi J. Peytar «*Recherche sur la préfixation en français contemporain*» adlı tədqiqat əsərində 40 illik müddət ərzində prefikslər artırılması yolu ilə söz yaradıcılığı sistemində baş verən dəyişikliklər üzərində müşahidələr aparmışdır. O yazır ki, *-re, -anti, -contre, -para* kimi prefikslər XVIII əsrdə olduğu kimi, 1960-cı illərdə də eyni tərzdə fəaliyyət göstərmişdir. Bununla bərabər, o, əlavə

edir ki, isim, yaxud sifətlərin əvvəlinə *non-*, *pseudo-*, *quasi-* kimi prefikslərin artırılması daha çox qrammatik hadisədir. J. Peytar bəzi dilçilərin fikirləri ilə razılaşmayaraq, yunan və latın mənşəli sözləri prefikslər kimi qəbul edir, onları mürəkkəb sözlər deyil, məhz prefikslər vasitəsilə söz yaradıcılığı fəslində tədqiq edir.

J. Peytar prefiksləri suffikslərdən fərqləndirən xüsusiyyətlərindən danışarkən, ilk növbədə, prefikslərin iki fərqi bəhs edir. İlk növbədə, prefikslər əlavə olunduqları söz kökünün sinfini deyil, yalnız onun mənasını dəyişə bilir. Onun fikrincə, prefikslərin ikinci fərqi isə onların söz kökünün formasını dəyişmək imkanına malik ola bilməməsidir [124, s. 50].

Robert Galisson fransız dilinin tədrisi və metodologiyası sahəsində apardığı tədqiqatlar nəticəsində belə qənaətə gəlmişdir ki, dilin tədrisi zamanı suffikslərin artırılması ilə söz yaradıcılığının tədrisində daha çox səmərə əldə etmək mümkündür [115, s. 19].

Fransız dilçisi A. Doza hesab edir ki, morfoloji yolla söz yaradıcılığı, xüsusilə də suffikslərin köməyi ilə sözdüzəltmə fransız dilinin lüğət tərkibinin formalaşması və zənginləşməsində əsas vasitələrdir. Bir çox fransız dilçiləri kimi, A. Doza da suffiks və prefiksləri müqayisəli şəkildə tədqiq etmiş, onların semantik və leksik xüsusiyyətləri barədə olduqca dəyərli fikirlər söyləmişdir. Onun fikrincə, suffikslər vasitəsilə sözdüzəltmə lüğət fondunun zənginləşməsində ən vacib mənbə kimi çıxış edir. Eyni zamanda, o göstərir ki, prefiksləşmə suffiksləşməyə nisbətən o qədər də möhkəm yer tuta bilmir və sözlər uzun zaman qalmaq qabiliyyətini itirərək daha çox müstəqilliyə malik ola bilir. Suffikslərdən fərqli olaraq prefikslər daha müstəqildir, artırıldıqları söz kökünə daha az təsir edir. Hətta elə prefikslər vardır ki, onlar bir çox hallarda zərf, sözünü kimi çıxış edir. A. Doza onları düzəltmə və mürəkkəb sözlər sırasına daxil etmişdir. Bununla yanaşı, müəllif bu deyilənlərə zidd olan digər bir fikir də irəli sürür. Onun fikrinə görə, şəkilçilərin işlənməsi yolu ilə sözdüzəltmənin zəifləməsi müasir fransız dilində analitizmin (analitik yolla sözdüzəltmənin) güclənməsi nəticəsində baş verir [44, s. 163-167].

Ş.Balli, J.Maruzo, V.Bröndal və digər dilçilər belə hesab edirlər ki, şəkilçilərin artırılması yolu ilə yeni sözlərin yaradılması müasir fransız dilində məhsuldar səciyyə

daşımır. Fransız dilində şəkilçilər vasitəsilə söz yaradıcılığından danışan Ş. Balli belə nəticəyə gəlir ki, ilk baxışdan suffikslərin məhsuldar olması nəzərə çarpır, lakin daha dərin tədqiqatlar aparılsa, aşkar ola bilər ki, suffikslərin məhsuldarlığının artması fikri yanlış olsun. Ş. Balli də A. Doza kimi bunun səbəbini müasir fransız dili üçün səciyyəvi olan analitizm meyillərinin daha da güclənməsində görür [100, s. 47].

Jül Maruzo müasir fransız dilinin söz yaradıcılığında ən məhsuldar üsulun təyin edilməsi nəzəriyyəsi ilə çıxış edir. O, hər hansı bir üsulun, istər morfoloji olsun, istərsə də analitik, leksik-semantik və ya alınma sözlərin daha məhsuldar olub-olmamasını onun nitq prosesində işlənməsi ilə əlaqələndirmiş və nitq prosesində aktuallığını qoruyub saxlayan sözdüzəltmə vasitəsini ən məhsuldar hesab etmişdir [124, s. 1- 6].

A. Darmesteter yazır ki, söz yaradıcılığı üsulları dilin inkişafının müxtəlif dövrlərində məhsuldar və qeyri-məhsuldar hesab oluna bilər. Bu zaman həmin üsulların (əsasən morfoloji və analitik yolla sözdüzəltmənin) məhsuldarlıq və ya qeyri-məhsuldarlıq problemi intralinqvistik və ekstralinqvistik amillərdən asılıdır. Onun fikrincə, müasir fransız dilində şəkilçilərin artırılması yolu ilə sözdüzəltmə elmi və publisist nitqdə (media səhifələrində – A.M.) yeni sözlərin yaranmasında olduqca məhsuldardır. Bu baxımdan - *ation*, -*iste*, -*isme*, -*ique* kimi suffiksləri məhsuldar suffikslərin sırasında göstərmək olar [106, s. 103].

Qeyd etmək lazımdır ki, P. Gilberin lüğətində fransız dilində morfoloji yolla yaranan sözlərlə yanaşı, analitik yolla yeni yaranmış sözlər üstünlük təşkil edir. Bu P.Gilberin müasir fransız dilində suffikslərlə yanaşı analitik üsulun da məhsuldar olması fikrinə sübutdur. Müəllif mürəkkəb sözləri analitik yolla yaranan sözlər sisteminə daxil etmişdir. Onun fikrincə, müasir fransız dilində analitik üsulla yaranan artiklsiz işlədilən mürəkkəb sözlər (*avoir besoin*, *faire mal*) daha məhsuldar şəkildə çıxış edir [118, s. 90].

Digər alimlər suffikslərin yeni sözlər düzəldilməsində daha məhsuldar olduğunu dəfələrlə qeyd etmiş, hətta müasir dövrdə hansı suffikslərin daha məhsuldar olması barədə də fikirlər söyləmişlər. Onlar morfoloji yolla söz yaradıcılığının sabit, daimi olduğu qənaətinə gəlmişlər.

Moris Qrövis özünün «Le Bon Usage» adlı əsərində sözdüzəltmə ilə əlaqədar

olaraq aşağıdakıları yazır: «...*la langue française a subi, dès ses origines, et continue en tant qu'organisme vivant, à subir des variations. Elle a perdu, au cours des siècles, un grand nombre de mots en compensation avec une intensité de vie plus ou moins grande selon les périodes, elle a constamment enrichi son vocabulaire ...surtout par la création des termes nouveaux*» [117, s. 74-75]. O, söz yaradıcılığına, eləcə də onun əsas iki forması olan düzəltmə və mürəkkəb sözlərə xüsusi əhəmiyyət vermiş və söz yaradıcılığı mexanizmlərinin konkret işlənmə dairəsini və təsnifatını aparmışdır. Məsələn, suffikslərin təsnifatını izah edərkən onları əvvəlcə mənşəyinə, funksiyasına, daha sonra isə söz kökünün tərkibinə, formasına görə təsnif etmişdir. Nəhayət, isim, sifət, fəl, zərf düzəldən şəkilçilərin də təsnifatını vermişdir. Məntiqi ardıcılığa riayət etməklə təqdim olunan bu təsnifat dilin söz yaradıcılığı sahəsində tədqiqat apararı hər bir dilçiyə lazımı məlumat verməklə, onun üçün zəngin və dəyərli mənbə hesab edilə bilər.

Moris Qrövisin fikrincə, burada suffikslərin aid olduğu növdən, təsnifatlarından asılı olmayaraq, onların mənşəyi və tələffüz qaydası həmişə suffiksləri müşaiyət etməkdədir. M.Grövisin fikrincə, suffikslər vasitəsilə sözyaratma müstəqil, ayrıca bir şey deyildir; bir tərəfdən, bir çox suffiks müxtəlif xüsusiyyətlərə malikdir, eləcə də eyni xüsusiyyətlərinə görə, bir-birilə ziddiyyətdədirlər; digər tərəfdən, suffikslər söz kökünün az və ya çox dərəcədə dəyişilməsinə səbəb olur. Prefikslər isə suffikslərlə müqayisədə artırıldıqları sözün təbiətini dəyişmir, onların ancaq mənasını dəyişir, söz kökünün heç bir formal dəyişməsinə təsir etmir [117, s. 198]

A.Martine şəkilçilər və mürəkkəb sözlər vasitəsilə söz yaradıcılığına kifayət qədər geniş yer ayıraraq, düzəltmə və mürəkkəb sözlər arasındakı oxşar və fərqli xüsusiyyətlərdən, onların məhsuldar olub-olmamasından bəhs edir. O yazır ki, düzəltmə sözlər və mürəkkəb sözlər arasındakı oxşar cəhətlərdən bəhs edərkən, yadda saxlamaq lazımdır ki, onlarda ifadə olunan modallığın ayrı-ayrılıqda düzəltmə və mürəkkəb sözlərin tərkib hissələrinə heç bir aidiyyəti yoxdur. Düzeltilmə və mürəkkəb sözlərin tərkib hissələri bir-birindən ayrılmazdır, onları ayırdıqda, ifadə etdikləri məna itir. Bu üsulların məhsuldarlığı məsələsinə gəldikdə isə, müəllif şəkilçilər vasitəsilə söz yaradıcılığının daha məhsuldar olduğunu qeyd edir [123, s. 131-138].

Fransız dilçisi M. Trevilin fikrincə, sözdüzəltmə qaydalarını öyrəndikcə, sözün mənasını dərk etmək də asanlaşır və onun uzun müddət yadda qalmasına kömək edir. Hətta bunları bildikdən sonra tədqiqatçı bu qaydalara riayət edərək fransız dilində yeni sözlər yaratmağa nail ola bilir [133, s. 75].

Digər bir fransız dilçisi Jaklin Pikoş leksikologiyaya həsr etdiyi kitabında söz yaradıcılığına kifayət qədər geniş yer ayırmış, xüsusilə də, suffiks və prefikslər vasitəsilə dildə yeni söz yaratmanın daha səmərəli olduğunu vurğulamışdır. O, prefikslərin daha səmərəli olduğunu vurğulayaraq, bu xüsusiyyətin prefikslərin dilin köhnəlməməsində böyük rola malik olduğundan bəhs edir. Lakin Jaklin Pikoş bu cəhəti suffikslərə şamil etməmiş, prefikslərdən fərqli olaraq, suffikslərin köhnəlməyə daha çox məruz qaldığını söyləmişdir. Hətta bəzi suffikslər bu səbəbdən istifadədən çıxmışdır. Belə ki, bu problemlə qarşılaşmayan prefikslər aktuallığını heç bir zaman itirmir və daha işlək olaraq qalır. J. Pikoş onu da qeyd etmişdir ki, Şarl Balli də göstərilən əsərində sözdüzəltmənin dilin leksikasının zənginləşməsində əhəmiyyətli rol oynadığını vurğulamışdır. Balli xüsusilə, morfoloji və analitik üsulun daha çox səmərəli olduğunu qeyd etmiş, fransız dili dərsliklərində məhz bu sahəyə xüsusi önəm verildiyindən bəhs etmişdir [126, s. 116-127].

Aino Niklas Salminen özünün “Lexicologie” adlı əsərində müasir fransız dilində yeni sözlərin dilin artıq malik olduğu iki üsul vasitəsilə yaradılmasından bəhs edir; bunlardan birincisi, suffikslər və prefikslər vasitəsilə sözdüzəltmə, ikincisi, mürəkkəb sözlər vasitəsilə sözdüzəltmədir. Onun əsərində bəzi frazeoloji birləşmələr də mürəkkəb sözlər bəhsi daxilində tədqiq olunur və mürəkkəb sözlərin dilin leksikasının zənginləşməsində mühüm rol oynaması qeyd edilir. Bu iki üsul müasir fransız dilində ən məhsuldar və ən çox inkişaf edən üsullardır [131, s. 54-70].

N.N.Lopatnikova və N.A.Movşoviç hesab edirlər ki, sözlərin morfoloji yolla düzəldilməsi, yəni affikslər vasitəsilə sözdüzəltmə, müasir fransız dilində məhsuldar üsullardan sayılır [59, s. 135].

Söz yaradıcılığında, o cümlədən də, alınma sözlərdən yeni məfhumların yaradılmasında bu üsulun tətbiqi spesifik xüsusiyyətlərin aşkara çıxarılmasına, bütünlükdə söz yaradıcılığına məxsus halın aşkarlanmasına kömək edir. Belə ki, söz

yaratıcılığında istifadə olunan vasitələr daha geniş və daha rəngarəng olur, ümumi ədəbi dilə nisbətən söz yaratıcılığında əsas kimi, sözdüzəldici şəkilçilərdən geniş istifadə olunur və söz yaratıcılığında sözdüzəldici şəkilçilərdən istifadə etməklə bərabər, bilavasitə dilin özünəməxsus sözyaratma vasitələri fondu da yaranır və belə hesab etmək olar ki, söz yaratıcılığı bütövlükdə dildəki meyillərin həyata keçirilməsini, tətbiqini gücləndirir, çünki söz yaratıcılığı daha dinamik və fəaldır. Sözsüz ki, sözlərin özündə də getdikcə, müəyyən meyillərin güclənməsi nəzərə çarpmaqdadır.

Ümumən götürüldükdə, söz yaratıcılığının əsas əlamətləri belə şərh edilə bilər: a) ümumi ədəbi dil vasitələri əsasında formalaşan sözlər; b) xüsusi fonda məxsus vasitələr əsasında yaradılan sözlər. Ümumiyyətlə, dildə morfoloji üsulla söz yaratıcılığına bu yolla sözyaratma prosesinin tərkib hissəsi kimi baxmaq lazımdır. Dildə yeni sözlərin yaranmasında istifadə olunan vasitələr danışanın həmin dildə daha geniş söz ehtiyatına yiyələnməsinə imkan yaradır, onun fikrini tam ifadə etməsinə xidmət edir.

Xarici dilin öyrənilməsində söz yaratıcılığı mexanizmləri, sözün quruluşu, onun mənasının öyrənilməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Leksik materialı, yeni sözlərin mənasını bilmədən dili mənimsəmək qeyri-mümkündür. Söz quruluşunun öyrənilməsi isə məhz söz yaratıcılığı vasitələrinə yaxşı bələd olduqdan sonra həyata keçirilə bilər.

2.2.1. Fransız dilində işlədilən ingilis dilindən alınmış sifətlər

Tədqiqat materialında ingilis dilindən alınmış sifətlərin miqdarı 76 leksik vahidə bərabərdir və quruluşlarına görə onları iki yerə ayırmaq olar:

- a) sadə quruluşlu sifətlər
- b) düzəltmə sifətlər

1. Sadə quruluşlu sifətlər

Tədqiqat materialında ingilis dilindən alınmış sadə quruluşlu sifətlərin miqdarı 14 leksik vahiddir. Misallara müraciət edək: *beatnik* - «sınımış nəsl»ə aid olan. "Vous savez, les philosophies orientales font partie de la culture *beat*", explique cet

admirateur de Kerouac et de Ginsberg, de jazz et de poésie. (Le Figaro, 30/01/2009); *black* adj. – qara, zənci; *cheap* adj. inv. - ucuz, ucuz qiymətə; *clean* adj. inv. - ciddi (təmizkar); «təmiz, səliqəli». «Enfin, Nina musicienne et ex-droguée toujours pas “*clean*“, veut revoir son fils de sept ans qu’elle a abandonné depuis des mois» (Le Figaro, 20/06/2007); *cool* adj. inv. - sakit (sərin, yüngül). «Il avait dit lors d’un débat présidentiel qu’il souhaitait rendre la politique “*cool*“, qu’il espérait que les gens s’intéressent aux affaires gouvernementales et reprennent confiance dans leur gouvernement» (Libération, 04/02/2009); *cosy* adj. - rahat, əlverişli, münasib; *gay* adj. inv. - pederast, homoseksuallara aid. «Depuis huit ans, la tolérance envers les unions *gay* semble pourtant avoir progressé» (Le Point, 04/11/2008).

O cümlədən *afro* adj. inv- afro; *beat* adj. inv. - yorğun; *groggy* adj. inv. - qroqi (kefli boksçu haqqında); *hot* adj. inv. – isti; *jazzy* adj. inv. - caz (sifət kimi); *kaki* adj. inv.; *light* adj. inv.; *live* adj. inv.; *open* adj. inv. və s. Göstərilənlər bir daha sübut edir ki, bu sifətlərin, demək olar ki, hamısı müxtəlif fransız qəzetlərində geniş işlədilir və onlar fransız dilində cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşır.

2. Düzəltmə sifətlər.

Tədqiqat materialında ingilis dilindən alınmış düzəltmə sifətlərin miqdarı 60 leksik vahiddir. Onlara müxtəlif suffiklər qoşulur. Onları nəzərdən keçirək.

-able suffiksi. Materiallar üzərində apardığımız təhlil bu suffikslə iki sifətin olduğunu aşkarladı: *biodégradable* adj. - bioloji cəhətdən parçalanan. (canlı orqanizmlər, xüsusilə də, bakteriyalar tərəfindən parçalana bilən); *indécidable* adj. - həll olunmayan. Məntiq terminidir: “həll oluna bilməyən”. *Proposition indécidable*. Həll oluna bilməyən təklif. Bu ingilis alınmasının qadın cinsli törəməsi də vardır: *indécidabilité*: «həllolunmazlıq».

-aire suffiksi. Xatırladaq ki, *-aire* ilə olan sifətlərin çoxu klassik latın dilindən alınmışdır. XIV əsrdən başlayaraq, *-aire* suffiksi latın köklərinə əlavə edilərək, nisbi sifətlər yaradır. Ədəbi dildə *-aire* suffiks ilə düzəldilmiş sifətlərin geniş yayılması nəinki latın köklərindən sözlər düzəltməyə imkan verir, həmçinin, bu proses həm fransız, həm də yunan və müasir dillərdən olan alınma sözlərdə də baş verir. *-Aire* suffiks ilə düzəldilmiş sifətlər fransız leksikasının böyük bir qrupunu əhatə edir.

Onların çoxu xüsusi leksikaya: bioloji, botanika, riyazi, siyasi, tibbi, kənd təsərrüfatı və s. sahələrə aiddirlər. Tədqiqat materiallarında isə bu suffikslə 2 leksik vahid yaranmışdır və onlar sifət kimi işlədilir və kimya və etnologiyaya aiddir. Bu suffikslə yaranan leksik vahidlər aşağıdakılardır: *équimolaire* adj. - bərabərmolekullu. Kimyəvi termin kimi «eyni həcmli əridicidə (həlleddicidə) müxtəlif tərkibli molekulların eyni miqdarından ibarət olan». *Mélange équimolaire*. Bərabərmolekullu qatışıq; *matrilinéaire* adj. - ana xətt ilə (mədəşahlıq xətt ilə). Etnoloji termindir. Yalnız ana xəttini tanıyan. *Société matrilinéaire*. Mədəşahlığa əsaslanan cəmiyyət.

- *al*, *-e* və *-el*, *-elle* suffiksləri latın mənşəli *-alis*-dən törəmədir: *-al* latın suffiksinin ədəbi forması, *-el* isə onun xalq (*loru*) formasıdır. Tədqiqat materialında *-al*, *-e* suffiksləri ilə yaradılmış sifətlərin sayı 11 leksik vahiddir.

Anticlinal, *ale*, *aux* adj. - antiklinal coğrafi termindir. *Pli anticlinal* antiklinal qırış. İsim kimi : *un anticlinal*: strukturun tən ortasında yerləşən cavan qatlar ; *digital*, *ale*, *aux* adj. - rəqəmsal, lat. *digitus* «barmaq». *Calcul*, *code digital* (rəqəmli hesab, rəqəmsal kod). Rəsmi olaraq *numérique* tövsiyə olunur .

Environnemental, *ale*, *aux* adj. - ətraf mühitə (ekologiyaya) aid olan aşağıdakı digər sözlər: *interlingual*, *ale*, *aux* adj.; *intertidal*, *ale*, *aux* adj.; *liminal*, *ale*, *aux* adj.; *matrilocal*, *ale*, *aux* adj.; *monoclonal*, *ale*, *aux* adj.; *néonatal*, *ale* adj.; *patrilocal*, *ale*, *aux* adj.; *primal*, *ale*, *aux* adj.

Bu suffiksin xalq (*loru*) variantı *-el* suffiksi ilə tədqiqat materiallarında 8 sifət aşkarlanmışdır. Misallara müraciət edək: *culturel*, *elle* adj. - mədəni (təyin kimi);

Distributionnel, *elle* adj. - distributiv. Dilçilik termini; *factuel*, *elle* adj. - faktlarla (dəlillərlə) bağlı olan. Digər sifətlər: *inertiel*, *ielle* adj.; *opérationnel*, *elle* adj.; *préférentiel*, *elle* adj.; *promotionnel*, *elle* adj.; *tridimensionnel*, *elle* adj.

- *ain*, *aine* suffiksi. Bu suffikslə tədqiqat materiallarında bir ingilis alınması aşkarlanmışdır: *élisabéthain*, *aine* adj. - İngiltərə kraliçəsi I-ci Yelizavetanın hökmranlıq dövrünə (1533-1603) aid olan .

-*ant*, *ante* suffiksi. Bu suffikslə tədqiqat materialında üç ingilis alınması mövcuddur: *battant*, *ante* adj. - fəal. İdm. Döyüşkəniliyi ilə seçilən; *coopérant*, *ante* adj. - kömək, yardım edən; *défoliant*, *ante* adj.- defoliant (yarpaqların tökülməsinə

gətirib çıxaran).

-*é, ée* suffiksi. Bu suffiks ingilis alınmalarından üç sifət yaradıb: *nominé, ée* adj. - təqdim olunmuş, namizəd; *pulsé* adj. m. - titrəyən (pulsasiya verən); *ségrégué, ée* adj. – seqreqasiyaya, ayrışəkiliyə məruz qalmış.

-*en, enne* suffiksi iki sifət tərkibində müşahidə olunur: *booléen, enne* adj. - bul (təyin kimi); ingilis riyaziyyatçısı Corc Bulun adı ilə bağlıdır; *minoen, enne* adj.- minoy, çar *Minosun* soyadından. Krit və yunan mədəniyyətinin arxaik dövrünə aid.

-*ible* suffiksi. Tədqiqat materialında bu suffikslə cəmi 1 sifətə rast gəlirik; *imprédictible* adj. - qabaqcadan deyiləsi mümkün olmayan. Qabaqdan deyilə bilməyən.

-*if, ive* suffiksi. Tədqiqat materialında bu suffikslə 9 sifət aşkar edilmişdir: *abrasif, -ive* adj. - abraziv (Cilalayıcı, itiləyici və parıldadıcı); *contraceptif, ive* adj. - hamiləliyin qarşısını alan; *permissif, -ive* adj. - permissiv «icazə verən» (qadağanın, sanksiyaların olmaması ilə səciyyələnən); *prédictif, -ive* adj. - qabaqcadan xəbər verən. Digər sifətlər: *compétitif, ive* adj.; *coopératif, ive* adj.; *extéroceptif, -ive* adj.; *prédictif, -ive* adj.; *proprioceptif, -ive* adj.

-*ique* suffiksi ingilis alınmalarından 12 sifət yaradıb. Onlar elmin müxtəlif sahələrinə aid terminoloji səciyyəli sifətlərdir: *adrénérgique* adj. - adrenerjik. Fiziologiyaya aiddir. Noradrenalin sekresiya edən əsəb lifləri barədə deyilir; *cénozoïque* adj. - kaynozoy (təyin kimi). Geologiya terminidir; *cladistique* adj. - kladizm (təyin kimi). Bioloji termin. Kladistik. *Analyse cladistique* – Xarakterlərin inkişaf transformasiyalarının istiqamətini öyrənən kladistik təhlil ; *cryogénique* adj.- kriogen (təyin kimi). Fizikaya aid termin. Alcaq temperaturların istehsalına aid. Kriogen maye; *déontique* adj. - deontik (professional etikaya aid); *dysgénique* adj. - disgenik (nəslə pozulmaya aid olan). Biologiyaya aid termin. Reqressiv inkişafa şərait yaradan, nəslin yaxşılaşmasına zidd olan; *électronique* adj. -elektrona xas və ya aid olan. *Charge électronique* Elektron yük. Elektronlara aid olan, elektron qanunları ilə fəaliyyət göstərən; *épirogénique // épeirogénique* adj. - epeyrogenezə aid olan. Geologiya termini. Bunlardan əlavə: *opératique* adj., *optoélectronique* adj., *phonématique* adj., *psychédélique* adj., *sympatrique* adj. Bu deyilənlərdən əlavə anti prefiksi ilə bir - *anticlinal, ale, aux* adj, ; non- prefiksi ilə iki - *non-linéaire* adj. və

non-directif, adj. ; in – prefiksi ilə bir - *in-bord* // *inbord* adj. inv.; multi – prefiksi ilə bir *multidimensionnel*, *elle* adj. və post- ilə *postmoderne* adj. sifətləri yaranmışdır.

2.2.2. Fransız dilində işlədilən ingilis dilindən alınmış fellər

İngilis dilindən alınmış sözlərin suffukslər vasitəsilə söz yaradıcılığının təhlili fransız dilində 6 təsirsiz felin və 51 təsirli felin (ümumən 57 felin) olması tədqiqat materialında aşkarlandı. Bu fellərin hamısı «-er»-lə bitən birinci qrup felləridir. Onların hamısı fransız mətbuatında geniş surətdə işlənir. Misallara müraciət edək.

a) təsirsiz fellər: *collapser* v. intr.- xəstəlikdən üzülmək. «Il a par exemple fallu s’opposer à la tendance de l’instrument à s’effondrer sur lui-même, à "collapser", sous l’effet de son propre champ magnétique».(L’Express, 16/07/2007); *flipper* v. intr. v. - narkotik maddənin təsiri altında bihuş olmaq. « Lui était comme une boule de flipper» (Libération, 05/11/2008); *surfer* v. intr. - serfinqlə məşğul olmaq, «Je n’ai pas l’habitude de surfer en combinaison » (Le Point, 24/04/2008); *zapper* v. intr. - Pult vasitəsilə televizoru bir proqramdan digərinə keçirmək, « Impossible en effet de zapper à plusieurs sur une seule télécommande» (Le Monde, 11/01/1987). Bunlardan əlavə, *jogger* v. intr. - ağır-ağır qaçmaq; *volleyer* v. intr. - topu havada vurmaq.

b) təsirli fellər : *bloguer* v. tr.- bloqlara bölmək. «Elle continue donc à bloguer, "en aveugle", à partir des ordinateurs des hôtels pour étrangers, où elle pénètre en prenant l’air d’une touriste et un accent européen» (Le Figaro, 20/06/2008); *briefier* v. tr.- məlumat mübadiləsi aparmaq. «Les deux candidats ont aussi été régulièrement briefés par les agences de renseignement sur les problèmes les plus chauds, notamment l’Afghanistan et l’Irak. (Libération, 05/11/2008); *chatter* v. tr.- çat vasitəsilə danışmaq. «Parmi toutes les offres proposées, la palme revient à MSN Messenger, fameux logiciel de Microsoft qui leur permet de “chatter” en direct avec une, dix, voire vingt personnes» (L’Express, 29/08/2005); *coacher* v. tr.- komandanı məşq etdirmək. «Selon une information lancée quelques heures plus tard par la radio espagnole Cadena Cope, Fabio Capello, actuel entraîneur de la Juventus, devrait coacher le Real Madrid à partir de juillet 2006» (L’Équipe, 23/11/2005); *dealer*

v. tr. - narkotik maddə alıb satmaq. «Lundi, le prévenu avait expliqué qu'il avait recommencé à *dealer* pour rembourser un ancien fournisseur menaçant sa famille» (Le Figaro, 30/08/2007); *déboguer* v. tr. - proqramda səhvləri düzəltmək. «*Déboguer*, reconforter, initier: "Ma fierté, c'est quand cette dame de 74 ans à qui j'allais régulièrement apprendre à se servir d'un PC a installé une webcam pour communiquer avec son fils", explique Antoine Boinot, 45 ans, intervenant à Paris pour Familic.» (Le Nouvel Observateur, 04/01/2007); *débriefer* v. tr. - yekun vurmaq, nəticə çıxarmaq, hesabatı dinləmək. «Il a donc fallu les *débriefer* pour qu'ils puissent faire partager leurs précieuses informations» (Le Figaro, 27/11/2008); *discount* v. tr.- aşağı qiymətə satmaq. «Ces entreprises ne sont-elles pas obligées de "*discount*" aussi leur personnel?» (L'Express, 04/04/2002); *doper* v. tr. - dopinq vermək. «Les enquêteurs de la brigade des stupéfiants, eux, sont persuadés de tenir un *dopeur*». (Le Point, 24/01/2007); *externaliser* v. tr.- kənar bir müəssisəyə bir işi həvalə etmək. «Cela aura un impact dans notre organisation industrielle et nous amènera à moins *externaliser* la fabrication des coques parallèlement à l'adaptation continue du format de l'entreprise.» (Le Figaro, 24/09/2008); *flasher*. v. tr. - işıq saçmaq. «La programmation reflète avant tout ce que nous a fait *flasher* ces derniers temps, si le festival de cette année est très pop et des genres comme la world music moins représentés, c'est l'état de nos coups de coeur», défend Kem, l'un des deux programmeurs et artisans du renouveau des Eurockéennes (Le Nouvel Observateur, 03/07/2004); *snif(f)er//snifer* v. tr. – iyləməyərək narkotik maddə qəbul etmək (kokain və ya heroin). «Il risque jusqu'à dix ans de prison et 750 000 euros d'amende pour avoir mis sur son site internet un tract expliquant comment "*sniffer* propre" ainsi qu'un autre article sur les mélanges de drogues à éviter» (Le Nouvel Observateur, 17/03/2005); *stresser* (se) v. tr. – özünü stres vəziyyətinə salmaq. «À quoi bon se *stresser* la vie?» (Le Point, 23/05/2008); *taguer* v. tr.- dekorativ məqsədlə kodlaşdırılmış imzadan ibarət qrafiti çəkmək. «Ces dessins sur les murs ne doivent pas inciter à *taguer* ni à enfreindre les règles de sécurité», précise Franck Fiess. (Le Point, 08/08/2003); *zoomer* v. tr.- fokus məsafəsini dəyişdirmək. «On peut *zoomer*, suivre des actions, faire des plans fixes, filmer en quasi-pénombre, l'électronique embarquée se charge de faire tous les

réglages pour immortaliser au mieux les souvenirs que vous filmez». (Le Point, 07/12/2001).

Bu siyahıya aşağıdakı felləri də əlavə etməyi məqsəduyğun sayırıq: cannibaliser v. tr. < *to cannibalize*; coloriser v. tr. < *to colorize*; corrélér v. tr. < *to correlate*; décimaliser v. tr. < *to decimalize*; déclassifier v. tr. < *to declassify*; décodér v. tr. < *to decode*; déconnectér v. tr. < *to disconnect*; désaisonnaliser v. tr. < *to deseasonalize*; détectér v. tr. < *to detect*; dévaluer v. tr. < *to devalue*; driver v. tr. < *to driv*; dropper v. tr. < *to drop*; dynamiser v. tr. < *to dynamize*; émuler v. tr. < *to emulate*; exfiltrér v. tr. < *to exfiltrate*; finaliser v. tr. < *to finalate*;

implémentér v. tr. < *to implement*; formater v. tr. < *to format*; impulser v. tr. < *to impulse*; initialiser v. tr. < *to initialize*; kidnapper v. tr. < *to kidnap*; lifter [lifte] v. tr. < *to lift*; maximiser v. tr. < *to maximize*; mixer v. tr. < *to mix*; optimiser v. tr. < *to optimalize*; paupériser v. tr. < *to pauperize*; pénaliser v. tr. < *to penalize*;

positionner v. tr. < *to position*; potentialiser v. tr. < *to potentialize*; pressuriser v. tr. < *to pressurize*, programmer v. tr. < *to program*; scratcher v. < *to scratch*;

sélectér v. tr. < *to select*; signaler v. tr. < *to signalize*; standardiser v. tr. < *to standardize*; vampér v. tr. < *to vamp*.

2.2.3. Fransız dilində işlədilən onomastik motivlərlə bağlı ingilis alınmaları

Dilçiliyin gənc sahəsi olan onomastikanı öyrənən elm onomalogiya (yunan sözü *onoma* “söz, isim” və *logos* “elm”) adlanır. Onomastika dilin leksik tərkibindəki xüsusi adların məcmusunu öyrənir. Tədqiqatlarda onomastikaya müxtəlif tərzdə yanaşırlar. H.Ə.Həsənov hesab edir ki, “onomastika” termini üç mənada işlədilməlidir:

1) *bir dildə olan xüsusi adların məcmusu*; 2) *şəxs adları-antroponimiya mənasında*; 3) *dilçiliyin xüsusi adları tədqiq edən hissəsi kimi*.

Alimin fikrincə, onomastika dilçiliyin bir sahəsi olsa da, məntiq, tarix, sosiologiya, etnoqrafiya, coğrafiya, ədəbiyyatşünaslıqla da əlaqədardır. Göstərilən sahələrin mütəxəssisləri ona köməkçi bir fənn kimi baxırlar, çünki bu fənnin özü

tətbiqi bir elm kimi yaranmışdır [3, s. 98]. Lakin alimlərin fikrincə, onomastikanı müstəqil elm sahəsi hesab etmək olar. “Dilçilik ensiklopediyasına” əsasən, onomastika dildə şəxs, xüsusi adları və onların sistemliyini öyrənən elm sahəsidir və toponimika, antroponomika, etnonimika və sairəni əhatə edir [141, s. 35].

A.Qurbanov onomologiyayı aşağıdakı yarımsöbələrə bölür: antroponimiya, etnonimiya, toponimiya, hidronimiya, kosmonimiya, ktematonimiya, zoonimiya [6, s. 35].

B.Xəlilov onomastik leksikanı aşağıdakı kimi təsnif edir: 1. Antroponimlər. 2. Etnonimlər. 3. Toponimlər. 4. Hidronimlər. 5. Ktematonimlər. 6. Kosmonimlər. 7. Zoonimlər [4, s. 212-213].

A.Qurbanov qeyd edir ki, dildəki hər bir xüsusi ad - onomastik vahid ictimai-tarixi inkişafın məhsulu olub, keçmişin izlərini özündə mühafizə edərək müasir zamana kimi gətirən real faktlardır, tarixin canlı şahididir. A.Qurbanov “Azərbaycan onomastikası” əsərində onomastik vahidləri etnonimlər, antroponimlər və toponimlər ardıcılığı ilə öyrənir [6, s. 3-14].

A.Babayevə görə, ad haqqında elm olan onomastika dilimizdə hələ sabit şəkil almamışdır. Ölkəmizdə bu elm sahəsi XX əsrin 50-ci illərindən geniş surətdə tədqiq edilməyə başlanmışdır [2, s. 194].

Onomastik vahidlər, bədii ifadə forması kimi, müəllifin fikir və məqsədinin daha qabarıq şəkildə üzə çıxarılmasında, əsas ideyanın oxucuya daha tez çatdırılmasında böyük rol oynayır. Xüsusi adlar yüksək üslubi imkan və çalarlıqları ilə bəzən hətta gizli fikirlərin, sətiraltı mənalara verilməsinə də imkan yaradır. Roman dillərində (o cümlədən, fransız dilində) onomastika sahəsinə aid olan leksika tarixi inkişaf nəticəsində formalaşmış və müasir dövrdə gəlib çıxmışdır. Bu deyilənləri fransız dövrü mətbuatında ingilis dilindən alınan onomastik vahidlər barədə də demək olar.

Bizim tədqiqatımızda onomastik qrupa daxil olan ingilis alınmaları aşağıdakı ardıcılıqla göstərilən yarımqruplara bölünür və tədqiq edilir:

- 1) toponimlərə aid olan ingilis alınmaları.
- 2) antroponimlərə aid olan ingilis alınmaları.
- 3) etnonimlərə aid olan ingilis alınmaları.

1. Toponimlərə aid olan ingilis alınmaları .

Onomastikanın yer adlarını öyrənən şöbəsinə toponimika deyilir. Toponim sözü yunan mənşəlidir (*topo* “yer” və *onima* “ad”), bildirir. Özünün çoxtərəfli və zəngin olması ilə əlaqədar olaraq ,toponimika müxtəlif yer adlarını öyrənir .Tədqiqatımızda onların sayı 15 leksik vahiddir.Onlardan 10 leksik vahid oykonimlərlə (yaşayış məntəqələrinin adları ilə) bağlıdır. Misallara müraciət edək: *airedale* n. m. - erdel terryer. «Dale» və l'Aire vadisinin adından. *Zool. Cod* tüklü, qısa bədənli və əzələli it – terryer cinsi; *jodhpur* n. m. - qalife şalvar *Jodhpur*,Rajastanda (*Hindistan*) şəhər adı. *Budu* dizdən ayağadək sıxan, çəkmə geyməyə ehtiyac qoymayan, at sürmək üçün qalife şalvar; *tangerine* n. f. - tanjerin «mandarin», «*Tanger* (şəhər adı) *naringisi*»: mandarin və naringinin turş dadlı hibridi (calağı, peyvəndi). Bu misallara digər sözləri də əlavə etmək olar: *bourbon* n.m. – berbon; *californium* n.m. – kalifornium; *charleston* n. m. – çarlston və s.

2. Antroponimlərə aid olan ingilis alınmaları

Antroponim, müxtəlif şəxs adlarının məcmusunu bildiren termin olub, şəxsin öz adını, atasının adını, soyadını, ləqəb və təxəllüslərini və s. əhatə edir [10, s. 56] .

Dilçilikdə onomastika, xüsusilə də, onun geniş yayılmış bir sahəsinə əhatə edən antroponimlər maraqlı və səciyyəvi cəhətlərə malikdir,işlənmə dairəsindən asılı olaraq, onlar bu və ya digər ideyanı, məzmunu, mənanı ifadə edir.

İngilis alınmaları onomastik leksikaya daxil olan xüsusi isimlər (eydonimlər) olduğundan, təbii ki, onların mənşəyi də öyrənilməlidir. Məntiqi olaraq belə düşünülməlidir ki, fransız onomastikasının tarixi əsasını qall, yəni, kelt dilində mövcud olmuş xüsusi isimlər təşkil etməlidir, lakin tarixən fransız eydonimlərinin böyük bir hissəsini fransız, eləcə də, başqa roman dillərinə keçmiş latın eydonimləri təşkil etmişdir. Buraya əyalət dialektlərindən gələn eydonimləri də (məs. provans, oksitan, katalan, norman və s.) əlavə etmək lazımdır. Fransız onomastikasında xeyli german sözləri mövcuddur. Təbii ki, onların arasında ingilis dilindən alınan xüsusi çəkiyə malik olan xeyli söz də vardır.

Qeyd etmək lazımdır ki, ümumi adlardan və ya apelyativlərdən xüsusi adların əmələ gəlməsi danılmaz bir faktdır və bu üsul onomastikada “onim” adlanır. Tədqiqat

materiallarında bu tipli ingilis alınmaların da xüsusi əhəmiyyətə malikdir.

Bəzi ingilis alınmaları bitki adlarından ibarətdir, məs.: granny smith – qrani smis ingilis *Maria Ann Smithin* soyadındandır. Parlaq yaşıllığı olan, bərk və turş alma növü; digər sözlər onları icad edənlərin soyadları ilə adlandırılmışdır. Məs.: immelmann n. m.-immelman (yarımdövrə), alman qırıqı təyyarəçisi *Immelmannın* soyadından. Aeronavtika termini kimi: Yarım Nesterov dövrəsindən, ardınca yarım-çəlləkdən ibarət ali pilotaj; booléen, enne adj. - bul ingilis riyaziyyatçısı Corc Bulun adı ilə bağlıdır. Riyaz., məntiq, inform. Bul cəbrinə aiddir. Buraya digər sözləri də əlavə etmək olar: bloody mary n. m. inv. - bludi meri; chippendale adj. inv. - şippendal; dalton n. m.- dalton və s.

Tədqiqat materiallarında antroponimlərlə bağlı ingilis alınmalarının sayı 20 leksik vahiddir.

3. Etnonimlərlə bağlı ingilis alınmaları

İngilis alınmalarının bir qismi etnonimlərlə bağlıdır. Tədqiqat materiallarında bu tipli ingilis alınmalarının sayı bir neçə leksik vahiddir. Onlar yalnız başqa xalqların adları ilə bağlıdır: pdotlatch n. m. - potlaç Amerika hindularının dilindən ingilis dili vasitəsilə alınıb. Etnol. Müqəddəs xarakterli bəxşiş və s.

2.2.4. Fransız dilində işlədilən ingilis alınmalarındakı səs təqlidi yolu ilə yaranan sözlər

Bu qəbildən olan alınmaların sayı dörd leksik vahiddir: *bang* interj. et n. m. inv.- banq, partlayış səsi. 1). Güclü partlayış səsini bildirən səs təqlidi. 2). Səs həddini keçmə zamanı baş verən alovlanma. *Les bang des avions supersoniques*. Səsdən sürətli təyyarələrin partlayış səsi. Aeronavtika termini kimi. *Le grand bang*. Böyük partlayış; *be-bop* n. m. - bibop. Köhn. Mus. Caz üslubunda və musiqisi altında akrobatik hərəkətlərlə ifa olunan yeyin rəqs. Cəmdə : *Des be-bops*. qısaldılmış formada: BOP.; *dring* interj. - zırınq. Zəng səsini, xüsusilə də elektrik zənginin səsini xatırladan səs təqlidi: *ping-pong* n. m. inv. - pinq-ponq. Stolüstü tennis.

Beləliklə, ikinci fəsildə aparılan tədqiqat əsasında aşağıdakı nəticələr əldə edilmişdir:

“Fransız dilində işlədilən ingilis alınmalarının assimilyasiyası, onların derivatoloji-struktur, leksik-semantik və funksional xüsusiyyətləri” adlanan II fəsildə alınma sözlərdə assimilyasiyanın tiplərindən (fonetik adaptasiya - əcnəbi sözün alan dildə mövcud olması və inteqrasiyası üçün əsas şərtlərdəndir; aksentoloji adaptasiya - alan dilin aksentoloji modellərinin qəbul edilməsindən ibarətdir; qrafik planda adaptasiya - alınmış sözün fransız modelinə uyğun yazılması; sözün yazılış formasının yeni dil əhatəsinə uyğunlaşması), ingilis alınmalarının derivatoloji-struktur xüsusiyyətlərindən: sadə isimlər, suffikslər vasitəsilə düzəldilən sözlərdən, mürəkkəb quruluşlu sözlərdən ibarət ingilis alınmalarından, tərkibində ingilis alınmaları olan mürəkkəb komponentli sözlər, tərkibində hər ikisi ingilis alınmaları olan mürəkkəb komponentli sözlər tədqiq edilərək öyrənilmişdir; həmçinin prefikslər və parasintez (prefiks+sözün kökü+suffiks) vasitəsilə ingilis alınmalarından düzəldilən sözlər aşkarlanıb tədqiqatə cəlb edilmişdir.

İkinci fəsildə, həmçinin, ingilis dilindən alınmış sifətlər (sadə və suffikslər vasitəsilə düzəldilən sifətlər) və ingilis fellərindən fransız modelləri əsasında düzəldilmiş I qrup (təsirli və təsirsiz) fellərindən, həmçinin onomastik motivlərlə (toponimlər, antroponimlər, etnonimlər) bağlı ingilis alınmalarından və onomatopeik (səs təqlidi yolu ilə yaranan) sözlər təhlilə cəlb edilib öyrənilmişdir.

NƏTİCƏ

Fransız dilinin leksik sistemində ingilis alınmalarının sosio-lingvistik xüsusiyyətləri, bu sözlərin fransız dilinə daxil olması tarixi, fransız-ingilis dil əlaqələrinin lingvistik aspekti nöqteyi-nəzərindən, həmçinin onların fonetik, morfoloji, semantik səviyyələrdə adaptasiyası (mənimsənilməsi), bu alınmaların derivatoloji-struktur xüsusiyyətləri, alınmaların quruluşca növləri (sadə düzəltmə, mürəkkəb), tərkibində ingilis alınmaları olan mürəkkəb komponentli sözlər, tərkibində hər ikisi ingilis alınmaları olan mürəkkəb komponentli sözlər; prefikslər vasitəsilə və parasintez yolla (prefiks+sözün kökü+suffiks) sözdüzəltmə, sadə və düzəltmə sifətlər, ingilis köklərindən düzəldilmiş I qrup fransız felləri, onomastik motivlərlə bağlı və səs təqlidi yolu ilə yaranan sözlər, leksik kompressiya, alınmaların funksional-semantik xüsusiyyətləri (franqlə –hibrid sözlər), leksik, semantik, sintaktik franqlə, yalançı anqlisizmlər, ksenizmlər, fransızlaşmış franqlə, franqlenin xüsusi işlənmə sahələri, həmçinin fransız dilində işlədilən anqlisizmlərin leksik-semantik cəhətdən təsnifatının mətbuat ədəbiyyatı əsasında tədqiqi və öyrənilməsi aşağıdakı nəticələrə gəlməyə imkan verir:

- fransız dilinin lüğət tərkibindən mənşəcə ingilis dilinə və müxtəlif dövrlərə aid olan seçilmiş sözlər vahid bir söz qrupu təşkil edir;

- tədqiq etdiyimiz ingilis alınmaları içərisində elə sözlər vardır ki, onlar başqa dillərə məxsusdur və fransız dilinə ingilis dilinin vasitəsilə gəlmişdir. Bu sözlər əsasən terminoloji xarakter daşıyır. Tədqiqatımız göstərdi ki, ingilis alınmalarının xronologiyası fransız dilinin inkişafının müxtəlif dövrlərini əhatə edir (XVII əsrdən bugünədək);

- leksik kompressiya anlayışı fransız dilində işlədilən ingilis alınmalarında da dil vasitələrinin qənaəti meylinə müvafiq olaraq universal proseslərdən biri kimi öyrənilir, onun nəticəsində məzmun planı tam saxlanılır və ifadə planında söz qısalır. Tədqiqat nəticəsində ingilis alınmalarında müşahidə olunan kompressiyanın söyləmin ekspressivliyinə yönəlmə imkanı da aşkar edilmişdir;

- tədqiqat materialı yeni məfhumların adlandırılmasında ingilis dilindən götürül-

müş terminoloji elementlərdən istifadə zamanı müxtəlif vasitələrə müraciət olduğunu göstərir. Bu baxımdan fransızlar ana dilinə ingilis dilindən bir çox söz-termin daxil etmişlər ki, bunların da böyük bir hissəsi fransız-ingilis sözlərinin calağı (hibridi) adlanan *franqle* ilə bağlıdır və tədqiqatımız franqle ilə yanaşı, yalançı anglisizmlər, ksenizmlər, fransızlaşmış franqle olduğunu da müəyyən etmişdir. Bu calaq sözlər tam olaraq vətəndaşlıq hüququ qazanmasa da, onların musiqidə, filmlərdə, internet saytlarında, televiziya, radio, və dövrü mətbuatda, idmanda geniş işlənmələri sübut olunmuşdur;

- Müasir fransız dövrü mətbuatında işlədilən ingilis dilindən alınma sözlər leksik-semantik nöqteyi-nəzərdən 18 tematik qrupa ayrılır. Bu tematik təsnifatla bağlı aşağıdakılar müəyyənləşdirilmişdir:

Hərb və dənizlə bağlı, elm və texnikaya aid, kimiya və biokimiyaya aid, biologiya, fizikaya və fiziologiyaya, tibb və əczaçılıq, elektronika və informatikaya, maliyyə, ticarət və mühasibatlığa, geologiya və coğrafiyaya, bitki aləminə, dilçiliyə, idmana, astronomiya, aviasiya, astronomiyaya, musiqiyə, audiovizual vasitələrə, kinoya, iqtisadiyyata və bir çox başqa sahələrə aid olan terminlər, həmçinin fotoqrafiyaya (2 söz), metrologiyaya (5 söz), kənd təsərrüfatına (2 söz), zoologiyaya (5 söz), psixologiyaya (7 söz), reklam (5 söz), psixiatriya və psixanalizə aid (4 söz) və bir çox digər sahələrə aid az miqdarda da olsa terminlər araşdırılmışdır.

- fransız və ingilis dillərinin səs tərkibində olan fərqlər, xüsusilə də, bu dillərin sait fonemləri, diftonqlar, həmçinin müxtəlif tarixi dövrlərdə fransız dilinin sait və samit sisteminin mənimsədiyi alınma sözlərdə bir sıra dəyişikliklərə gətirib çıxarır. Təmasda olan dillərin fonetik sistemlərinin qarşılıqlı surətdə öyrənilməsi məsələsinin müxtəlif aspektləri yad mənşəli sözün fonetik cəhətdən mənimsənilməsi ilə birbaşa bağlı olduğunu bir daha sübut edir;

Tədqiqatın gedişində fonetik mənimsəmə sahəsində ingilis leksik vahidlərinin təhlilində biz iki əsas fonetik dəyişikliklə qarşılaşırıq:

1) sistemlararası dəyişikliklər: bu cür dəyişikliklər fransız və ingilis dillərinin fonoloji sistemlərinin müxtəlifliyi ilə bağlıdır. Bu dəyişikliklər alınmış ingilis sözlərindəki həm sait, həm də samit səslərə aiddir;

2) sistemlərdaxili dəyişikliklər: sonuncular alınmış sözlərin fransız sözlərilə təmasda olmasının nəticəsi kimi, fransız dilinin qanunauyğunluqlarının təsiri ilə şərtlənir;

Tədqiqatımızın materiallarına əsaslanaraq söyləmək olar ki, ingilis sözlərinin heç də hamısı eyni tərzdə fonetik dəyişikliklərə uğramır. İngilis alınmalarında fonetik dəyişmələr, hər şeydən əvvəl, ingilis səslərinin onlara keyfiyyətcə daha yaxın olan fransız səsləri ilə əvəzlənməsindən ibarətdir. Fransız və ingilis dillərinin səs sistemində bir-birinə çox yaxın səslər asanlıqla əvəzlənə bilər. İngilis dilində səslərin artikulyasiyası fransız dili səslərinin artikulyasiyasından çox fərqli olduğundan onlar fransız dilində təkrarlana bilmir. Məhz buna görə də, ingilis saitləri və diftonqları nə kəmiyyət, nə də keyfiyyət baxımından fransız saitlərinə uyğun gəlmədiklərinə görə, fransız dilinin fonetik sistemində daxil ola bilmirlər. Bu baxımdan hər bir ingilis saitə və diftonquna fransız dilində uyğun substrat (əvəzedici) tapılması aşkarlandı;

- samitlərin uyğunluğu nöqtəyi-nəzərindən tam ekvivalentlik müşahidə olunur, çünki:

a) fransız və ingilis dilləri latın əlifbasından istifadə edir.

b) sözalma prosesində yazılı yolla alınan sözlərin şifahi yolla alınan sözlər üzərində üstünlük təşkil etməsi alınan sözün orfoqrafiyasını düzgün verməyə imkan verir.

c) XIX əsrin sonundan etibarən ingilis alınmaları fransız dilinə ingilis orfoqrafiyası formasında daxil olur. Lakin, alınma sözlərdə orfoqrafik variantların olması hələ o demək deyildir ki, söz alındığı dildə pis mənimsənilməmişdir və ya ümumiyyətlə, mənimsənilməmişdir.

- aksentoloji planda alınma sözün adaptasiyasında vurğu dəyişmələri və aksentoloji modellərin qəbul edilməsi labüddür. XX əsrin sonundan başlayaraq, ingilis dili leksik vahidləri aparıcı donoru kimi getdikcə daha çox özünü təsdiqləyir. Bu da vurğunun ingilisləşməsinə gətirib çıxarır. Əksər hallarda bütün ingilis alınmaları fransız dilinin vurğu sistemində tam tabe olur ;

- ingilis sözlərinin qrafik cəhətdən mənimsənilməsi söz verən və söz alan dilin sistemləri arasındakı fərqdən irəli gəlir və iki mərhələdə baş verir: 1) ingilis qrafik

formasında alınmış sözün fransız modelinə uyğun yazılması; 2) sözün yazılış formasının yeni dil əhatəsinə uyğunlaşması. Burada sözün şifahi və ya yazılı yolla gəlməsi nəzərə alınmışdır.

- alınma sözlərin derivatoloji-struktur xüsusiyyətlərinə görə, ingilis sözlərinin sadə (və ya ümumi söz korpusunun 34.6 %-i), düzəltmə (25.9 %) və mürəkkəb (21 %) quruluşlu olduğu aşkarlandı və müasir fransız dilində sözdüzəltmə modelləri, xüsusilə də morfoloji sözdüzəltmə modelləri çox əhəmiyyətli yerlərdən birini tutmasının böyük rol oynaması özünü göstərir;

- sözdüzəltmənin leksik-semantik səviyyəsindən fərqli olaraq, morfoloji sözdüzəltmə yeni leksik vahidlərin yaranmasında ən məhsuldar və çoxaspektli vasitədir ki, bu da dildəki mövcud modellərin əsasında həyata keçirilir. Tədqiqat materialları göstərdi ki, ingilis alınmalarından suffikslər vasitəsilə düzəldilən yeni adlar fransız dilinin sözdüzəltmə nüvəsində ən çox təmsil olunan modellər əsasında baş verir və düzəltmə sözlərin sayı 259 leksik vahid, və yaxud ümumi söz korpusunun 25.9 % -nə bərabərdir.

- fransız suffikslərinin əksəriyyəti latın mənşəli olduğundan, alınmalardan yeni adların əmələ gəlməsində iştirak edən suffikslərin bolluğu, fikrimizcə, fransız dilində cins kateqoriyasının mövcudluğu ilə əlaqədardır. Tədqiqat nəticəsində fransız dilində yeni adlar düzəldən aşağıdakı suffikslər aşkarlanmışdır: - *ade*, - *age*, - *ain*, - *e*, - *aire*, - *ance* (-*ence*), - *at*, - *erie*, - *eur//euse*, - *er // -ère*, - *er//esse*, - *et // ette*, - *ier // ière*, - *if // ive*, - *in // ine*, - *ien // ienne*, - *ique*, - *isme*, - *iste*, - *ité*, - *itude*, - *logie*, - *ment*, *tion* və *onun variantları* : - *ation*, - *isation*, - *ion* və bir yad ingilis suffiksi - *ing*. Tədqiqat zamanı ingilis alınmalarından yeni sözlərin düzəldilməsində iştirak edən suffikslərin, əksəriyyətinin fransız dilinin məhsuldar suffiksləri qrupuna daxil olması müəyyən edilmişdir;

- yeni sözlərin yaranmasında ən fəal üsullardan biri kimi son vaxtlar fransız dilində *super-*, *ultra-*, *archi-*, *extra-*, *sur-* yeni prefikslər meydana çıxmış və dil daşıyıcıları onların vasitəsilə yeni sözlər yaradırlar. Müasir fransız dilində ən məhsuldar və fəal prefikslərin iki semantik qrupa ayırmaq mümkündür. Birinci qrupa intensivlik bildirənlər daxildir. Bu prefikslər asanlıqla həm isim, həm də sifətlərə

qoşulur. Fəal prefikslərin ikinci semantik qrupuna inkarlıq bildirən *dé –*, *in,- anti*, - *non* kimi prefikslərin aid olduğu üzə çıxarıldı;

- alimlər suffikslər və prefikslər (parasintez) vasitəsilə soz yaradıcılığının müasir fransız dilində məhsuldarlığına görə digər soz yaradıcılığı üsullarından seçilən üsul olduğunu söyləyirlər. Tədqiqat materialı bu qəbildən olan sözlərun sayının 42 leksik vahid olduğunu üzə çıxarmağa imkan vermişdir;

- fransız dilində işlədilən mürəkkəb quruluşlu ingilis alınmalarında baş verən dəyişiklikləri daha yaxşı başa düşmək üçün fransız lüğətinin xüsusi sahələrinə aid olan və tərkib hissələri müstəqil fəaliyyət göstərən üç sözü (*freelance*, *offshore*, *showroom*) dərinlən təhlilinə ehtiyac duyulmuşdur;

- mürəkkəb sözlərdən ibarət ingilis alınmalarının elmi təhlili müasir fransız dilində isimlərin geniş semantik diapazona malik olması, müxtəlif sahələrdə (elmi, ictimai-siyasi, məişət leksikasında və s.) yeni anlayışların müəyyənləşdirilməsində istifadə olunmasını müşahidə etdik. Bu onunla izah olunur ki, iki və daha artıq sözdən ibarət olan alınmalar mürəkkəb anlayışları kompressiya (sıxılmış) formasında çatdırı bilir, bu da terminlərin yaranmasında vacib amildir;

- tədqiqat materialının təhlili göstərdi ki, müasir fransız publisistikasında tərkibində ingilis mənşəli sözü təyinedici komponent rolunu oynayan birləşmələrdən də geniş istifadə edilir. Müasir fransız publisistikasında elə hallar qeydə alınmışdır ki, mürəkkəb tərkibli sözlərin ikinci komponenti ingilis sözüdür və təyinedici funksiya daşıyır. Adətən, belə konstruksiyalar qəzet mətnlərində ölkənin iqtisadi həyatını əks etdirmək üçün işlədilir. Apardığımız təhlil göstərdi ki, belə birləşmələrin əksəriyyəti *marketing* və *shopping* sözlərinin bazasında yaradılır: *espace (m) shopping* - «ticarət məkanı, kataloq», *effort (m) marketing* – marketinq tədbirləri və s.

- tədqiqat göstərdi ki, hər iki komponenti ingilis alınması olan mürəkkəb sözlər, fransız publisistikasında az da olsa işlədilir və onlar digərlərindən öz struktur xüsusiyyətləri ilə fərqlənir. Məs: *show-business (m)* - şou-biznes, *drag (m) queen* - kral ovu və s.

- tədqiqat materialında ingilis dilindən alınmış sifətlərin miqdarı 74 leksik vahidə bərabərdir və onlar quruluşlarına görə sadə (14 leksik vahid) və düzəltmə (60

leksik vahid) olaraq iki yerə ayrılır. Tədqiqat materialında miqdarı 60 leksik vahid olan ingilis dilindən alınmış sifətlər müxtəlif suffiklər vasitəsilə düzəldilməsi aşkar edilmişdir. Bunlar aşağıdakı suffikslərdir:

-able, -aire, -al //ale və – el // elle, - ain // aine, -ant // ante, - é, ée, -en // enne, -ible, -if // ive, - ique. anti prefiksi ilə bir - anticlinal, ale, aux adj, ; non- prefiksi ilə iki - non-linéaire adj. və non-directif, adj.; in – prefiksi ilə bir - in-bord // inbord adj. inv.; multi – prefiksi ilə bir multidimensionnel, elle adj. və post- ilə postmoderne adj. sifətlərinin yaradılması da müəyyən edilmişdir:

- ingilis dilindən alınmış sözlərin suffukslər vasitəsilə söz yaradıcılığının təhlili fransız dilində « -er » -lə bitən və fransız mətbuatında geniş işlədilən 6 təsirsiz felin və 51 təsirli felin (ümumən 57 felin) olması tədqiqat materialında aşkar etməyə imkan vermişdir;

- tədqiqat materialında onomastik motivlərlə bağlı (toponimlər, antroponimlər və etnonimlərlə bağlı) ingilis alınmaları olduğu üzə çıxarıldı. Tədqiqat materialı fransız dilində işlədilən ingilis alınmaları içərisində səs təqlidi yolu ilə yaranan dörd leksik vahidin olduğunu sübuta yetirmişdir;

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan dilində

1. Adilov M.İ, Ağayeva F.M, Verdiyeva Z.N. İzahlı dilçilik terminləri. Bakı: Maarif, 1989, 364 s.
2. Babayev A. Azərbaycan dilçiliyinin tarixi. Bakı: 1996, 276 s.
3. Həsənov H.Ə. Müasir Azərbaycan dilinin leksikası. Bakı: Maarif, 1988, 306 s.
4. Xəlilov B. Müasir Azərbaycan dilinin leksikologiyası. Bakı: Nurlan, 2008, 441 s.
5. İsmayılova M. Terminşünaslığın əsas məsələləri. Bakı: Elm, 1999, 99 s.
6. Qurbanov A. Azərbaycan onomalogiyasının əsasları: 2 cilddə. I c. Bakı: Maarif, 1988, 339 s.
7. Qurbanov A. Azərbaycan onomastikası. Bakı: APİ nəşri, 1986, s. 116.
8. Verdiyeva Z. N., Ağayeva F.M, Adilov M. İ. Dilçilik problemləri: I h. Bakı: Maarif, 1982, 327 s.

Rus dilində

9. Акуленко В.В. Вопросы интернационализации словарного состава: Автореф. дис ... докт. филол. наук. Л., 1972, 40 с.
10. Алексеев Д.И. Графические сокращения и слова-аббревиатуры // Развитие современного русского языка. М.: Изд-во АН СССР, 1963, с. 145-160
11. Алисова Т.Б., Репина Т.А., Таривердиева М. Введение в романскую филологию. М.: Высшая школа. 1982, 343 с.
12. Аллендорф К. А. Очерк истории французского языка. М.: Учпедгиз, 1959, 182 с.
13. Аристова В. М. Англо-русские языковые контакты (Англицизмы в русском языке). Л.: Изд-во Ленингр. ун-та. 1978, 152 с.

14. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка. Л.: Просвещение. 1966, 346 с.
15. Баранникова Л.И. О языковых контактах // Взаимодействие и взаимообогащение языков народов СССР. М.: Наука, 1969, с. 197-222
16. Баш Л.М. Дифференциация термина "заимствование": хронологический и этимологический аспекты // Вестник Московского университета. Сер. 9. Филология, 1989, № 4, с. 22-34
17. Белецкий А.А. Генезис и этимология / Проблемы языкознания. Доклады и сообщения советских ученых на X Международном конгрессе лингвистов. М.: Наука. 1967, с. 251-255
18. Белецкий А.А. Лексикология и теория языкознания (ономастика). К.: Изд-во Киевск. ун-та, 1972, 209 с.
19. Белкин В.М. Арабская лексикология. М.: Изд-во МГУ, 1975, 200 с.
20. Береговская Э. М. Характеристика арго французских книготорговцев / Э. М. Береговская // Язык в современных общественных структурах (социальные варианты языка – IV) / Материалы международной научной конференции 21-22 апреля 2005 года. Нижний Новгород: Нижегородский государственный лингвистический университет им. Н.А.Добролюбова, 2005, с. 72-75
21. Блумфилд Л. Язык (перевод с английского). М.: Прогрес , 1968, 494 с.
22. Бодуэн де Куртене И.А. О смешенном характере всех языков // Избранные труды по общему языкознанию. М.: Изд-во АН СССР, 1963, 384 с.
23. Брагина М.К. Заимствование англо-американизмов французским языком с середины XIX века (на материале нарицательных имен существительных): Автореф. дис. ... канд. филол. наук. М., 1968, 24 с.
24. Брагина А.А. Неологизмы в русском языке: Пособие для студентов и учителей. М.: Просвещение, 1973, 224 с.
25. Будагов Р.А. Новые слова и новые значения / Человек и его язык. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1974, 362 с.
26. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие / Новое в лингвистике (пер. с

- английского). Языковые контакты. М.: Прогресс. 1972, вып. 6, с. 25-60
27. Вайнрайх У. Языковые контакты. Киев: Вища школа, 1979, 253 с.
  28. Вандриес Ж. Язык. М.: Соцэкгиз, 1937, 410 с.
  29. Васильев А.В. Слово в российском телеэфире: очерки новейшего словоупотребления М.: Флинта, 2003, 223 с.
  30. Володарская Э.Ф. Заимствование как отражение русско-английских контактов // Вопросы языкознания, 2002, № 4, с. 96-118
  31. Волошин Е.П. Структура аббревиатур и способы образования в современном английском языке // Уч. записки I МГПИИЯ, 1966, № 35, с. 80-111
  32. Гаврвнек Б.К. К проблеме смешения языков (пер. с немец.) // Новое в лингвистике. Языковые контакты. М.: Прогресс. 1972, вып. 6, с. 94-11
  33. Гак В.Г. Сравнительная типология французского и русского языков. Уч. для студентов пед. ин-тов. 2-е изд. М.: Просвещение 1983, 126 с.
  34. Гак В.Г. Теория и практика перевода. М.: Интердиалект, 2001, 456 с.
  35. Ганиев Ж.В. История фонетического освоения русских лексических заимствований в узбекском литературном языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. М., 1963, 15 с.
  36. Гасанов Б.С. Процесс заимствования и особенности освоения заимствованных слов в языке (на материале тюркских лексических элементов в немецком языке): Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Баку, 1975, 42 с.
  37. Горнунг Б.В. К вопросу о типах и формах взаимодействия языков. // Доклады и сообщения института языкознания АН СССР. М.: 1952, № 2. с.3 – 27.
  38. Десницкая А.В. К вопросу о взаимодействия языков / Доклады и сообщения инс-та языкознания АН СССР. М.: АН СССР 1956, № 9, с. 70 - 77
  39. Джаббаров Р. Дж. Арабские заимствования во французском языке. Дис. ...канд.филол.наук. Баку: 1984, 252 с.
  40. Доза А. История французского языка (пер.с франц.). М.: Изд-во иностр.

- лит., 1956, 265 с.
41. Дьячковский Н.Д. О фонетическом освоении заимствованных слов в якутском языке. Якутск.: Кн. изд-во, 1962, 72 с.
  42. Елькин В.В. (3) Эллипсис как способ реализации принципа языковой экономии // Некоторые проблемы германской филологии. Межвуз. сб. науч. трудов. Пятигорск, 2000, с. 72-79
  43. Ефремов Л.П. Сущность лексического заимствования. //Вестник АН Казах. ССР. 1959, № 5 (170). с. 19 - 29.
  44. Жлуктенко Ю.А. Лингвистические аспекты двуязычия. Киев: Изд-во Киевск. гос. ун-та, 1974, 176 с.
  45. Захиди А.И. О нескольких фонетических явлениях в заимствованных тюркских словах в арабском языке // Вопросы арабской филологии. Баку: Элм, 1973, с. 131- 138
  46. Зорко А.С. Сравнительное исследование заимствований в родственных языках (франко-итальянские контакты): Автореф. дис... канд. филол. наук. М. 1975, 35 с.
  47. Ибрагимов У.З. Лексико-семантические и функционально-стилистические особенности аббревиатур в периодике современной Франции. На материале ежедневных французских газет «Le Monde», «Le Figaro», «Libération»: Дис. ... канд. филол. наук. Баку, 2008, 185 с.
  48. Катагощина Н.А, Гурычева М.С, Аллендорф К.А. История французского языка. М.: Высш. шк., 1976, 319 с.
  49. Кнабе Г.С. Словарные заимствования и этногенез // Вопросы языкознания, 1962, № 1, с. 65 - 76
  50. Комарова Е.А. Лексико-семантическая ассимиляция и интеграция французских глаголов в значении «достигать», «получать» в современном английском языке: Автореф. дис... канд. филол. наук. Киев, 1974, 28 с.
  51. Костомаров, В. Г. Языковой вкус эпохи. 3-е изд. испр. и допол. СПб.: Златоуст, 1999, 319 с.
  52. Красных В.В. "Свой" среди "чужих": миф или реальность. М.: ИТДГК

- "Гнозис", 2003, 375 с.
53. Крысин Л.П. Вопросы изучения иноязычных заимствований в лексике русского языка советской эпохи: Автореф. дис... канд. филол. наук. М., 1965, 25 с.
  54. Крысин Л.П. Иноязычные слова в современном русском языке. М: Наука. 1968, 208 с.
  55. Крысин Л.П. Иноязычное слово в современной жизни // Русский язык конца XX столетия. М.: Языки русской культуры, 1996, с.145 -150
  56. Куряков В. Н. Компрессия как особенность американского военного текста (на материале боевых приказов армии США): Автореф. дис. ... канд. филол. наук. М, 1991, 17 с.
  57. Левит З.Н. Очерки по лексикологии французского языка. М.: Высшая школа, 1969, 160 с.
  58. Линник Т.Г. "Проблемы языкового заимствования // Языковая ситуация и взаимодействие языков. Киев: Наук, думка, 1989, 230 с.
  59. Лопатникова Н.Н., Мовшович Н. А. Лексикология современного французского языка. Москва: Высшая школа, 1982, 256 с.
  60. Лотте Д.С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминоположений. М.: Наука, 1982, 149 с.
  61. Любишева И.В. Функционирование графических средств в текстах массовой информации // Грамматическая и речевая коммуникация. М.: МГЛУ, вып. 401, 1992, с. 62-71
  62. Любицкая Е.В. Англизация молодежного сленга // История языкознания, литературоведения и журналистики как основа современного филологического знания. Материалы Международной научной конференции. Семантика. Грамматика. Стил. Текст. Ростов-на-Дону: 2003, вып. 3, с. 27-29
  63. Люблинская А.Д. Очерки истории Франции с древних времён до окончания Первой Мировой войны. М.: 1991, 176 с.
  64. Маринова Е.В. Проблемы отечественной неологии. Материалы к

- спецкурсу. Нижний Новгород: Нижегород. лингв. ун-та, 2003, 71 с.
65. Маринова Е.В. Семантическая деривация на базе новых иноязычных слов / История языкознания, литературоведения и журналистики как основа современного филологического знания. Материалы Международной научной конференции. Семантика. Грамматика. Стиль. Текст. Ростов-на-Дону: 2003, вып. 3, с. 29-30
66. Мартине А. Принципы экономии в фонетических изменениях (пер. с франц.). М. Изд-во иностранной литературы. 1960, 261 с.
67. Мурычева А.С. О некоторых особенностях конфронтации аббревиатур / Семантика и функционирование единиц языка и речи в теоретическом и прагматическом аспектах. Межвузовский сборник научных трудов МОПИ им. Н.К.Крупской, 1991, с. 52- 60
68. Немченко В.Н. Основные понятия лексикологии в терминах: Уч. словарь-справочник. Нижний Новгород, Изд-во ННГУ, 1995, 248 с.
69. Общее языкознание. Формы существования, функции, история языка. М.: Наука. 1970, 604 с.
70. Поливанов Е.Д. Фонетические конвергенции // Вопросы языкознания. 1957, № 3. с. 77 - 83
71. Помирко Р.С. Франко-испанские языковые соответствия (сравнительно-сопоставительное исследование заимствований): Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Киев, 1979, 25 с.
72. Постовалова В.И. Существует ли языковая картина мира? // Язык как коммуникативная деятельность человека. М.: МГПИИЯ, 1987, вып. 284, с. 65-72
73. Реформатский А.А. Введение в языкознание. М.: 1955, 400 с.
74. Росетти А. Смешанный язык и смешение языков (пер. с франц.) / Новое в лингвистике. Языковые контакты. М. Прогресс, 1972, вып. 6, с. 112 - 119
75. Сахибгареева Л.Ф. Проблемы аббревиации в разноструктурных языках: деривационно-номинативные аспекты: Автореф. дис... канд. филол. наук. Уфа, 1998, 19 с.

76. Семчинский С.В. Семантическая интерференция языков: Автореф. дис.... докт. филол. наук. Киев, 1973, 56 с.
77. Серебренников Б. А. Проблема субстрата // Доклады и сообщения ин-та языкознания АН СССР. М.: АН СССР, 1956, № 9. с. 33 - 56
78. Скуратов И.В. Усечение как один из способов образования новых слов в современном французском языке (на материале «Словаря модного французского языка» П.Мерля) // Лингво-стилистический анализ языковых единиц на уровне текста и предложения (синхрония и диахрония). Межвузовский сборник научных трудов. М.: МПУ, 1996, с. 77- 82
79. Скуратов И.В. Буквенные сокращения как один из способов образования неологизмов, в современном французском языке (на материале «Словаря модного французского языка» П.Мерля) // Сочетаемость свойства языковых единиц (типология и перевод). Межвузовский сборник научных трудов. М.: МПУ, 1998, с. 99 -103
80. Солганик Г.Я. О закономерностях развития языка газеты в XX веке // Вестник Московского университета. Сер. 10. Журналистика. 2002, № 2, с. 39-53
81. Сорокин Ю.С. Развитие словарного состава русского литературного языка в 30-90-е гг. XIX века. М.-Л.: Наука, 1965, 565 с.
82. Степанов Ю.С. Структура французского языка. М.: Высшая школа, 1965. 184 с.
83. Степанова М.Д. Методы синхронного анализа лексики. М.: Изд-во литература на иностранных языках, 1968, 203 с.
84. Сычева В.А. Арабские и персидские лексические заимствования в гагаузском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. М., 1972, 29 с.
85. Телия В.Н. Роль образных средств языка в культурно-национальной окраске миропонимания // Этнопсихолингвистические аспекты преподавания иностранного языка. М. : Язык. Культура. Познание. 1996, с. 82 - 89

86. Тимескова И.И. и Тархова В.А. Лексикология французского языка. Л.: Просвещение, 1967, 190 с.
87. Урысон Е.В. Языковая картина мира и лексические заимствования (лексемы округа и район) // Вопросы языкознания, 1999, № 6, с. 79-82.
88. Фомина М.И. Современный русский язык. Лексикология. 4-е изд. испр. и доп. М.: Высшая школа, 1996, 415 с.
89. Халифман Э.А., Макеева Т.С., Раевская О.В. Словообразование в современном французском языке. М.: Высш. Шк., 1983, 128 с.
90. Хауген Э. Языковой контакт (пер. с английск.) / Новое в лингвистике. Вып. 6. Языковые контакты. М.: Прогресс, 1972, с. 61 - 80
91. Хауген Э. Процесс заимствования / Новое в лингвистике. М., 1972, вып. 6, с. 344-382.
92. Чантурия И.Г. Итальянские заимствования во французском языке XVI века: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Минск, 1979, 19 с.
93. Чекалина Е.М. Язык современной французской прессы. Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1991, 130 с.
94. Чекалина Е.М., Ушакова Т.М. Лексикология французского языка. Учебное пособие. Спб.: Изд-во С-Петербур. ун-та, 1998, 158 с.
95. Чекалина Е.М. Лексикология французского языка: Учебное пособие. СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 1998, 285 с.
96. Чекалина Е.М. К проблеме языкового регулирования в современной Франции / Современные языковые процессы: Межвузовский сборник. СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2003, с. 109-121
97. Штейнберг Н.М. Аффиксальное словообразование во французском языке: суффиксация и префиксация. Л.: Изд-во ЛГУ, .1970, 204 с.
98. Щерба Л.В. О понятии смешения языков // Избранные работы по языкознанию и фонетике. Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1958, т. I, 182 с.

İngilis dilində

99. Haugen Einar. The Analysis of Linguistic Borrowing // Language, 1950, p.

210-231.

Fransız dilində

100. Bally Ch. Les mots de la didactique des langues, Paris : Orphys, 1998, 221 p.
101. Brunot F. Histoire de la langue française dès origines à nos jours (tome I). 1966, 597 p.
102. Causse R. La langue française fait signe(s). Ed. du Seuil. Paris: 1998, 245 p.
103. Chachourina A.Y. La presse écrite en France: quotidiens et périodiques I. A.Y.Chachourina II. Иностраннные языки в школе. 1993, № 3, p.60-73
104. Corbin D. Morphologie dérivationnelle et structuration du lexique français, Lille: PUF, 1991, 1ère éd. 1987 , 254 p.
105. Darmesteter A. Traité de la formation des mots composés dans la langue française, 2e édition, Paris: Bouillon, 1894, 154 p.
106. Debras S. Des journaux et des femmes [Texte] I. S.Debras II Communication et langage. Paris, Presse universitaire de France, 1999, № 122, p. 58-72
107. Désirat C.; Horde T. La Langue française au XXe siècle. Paris: Bordas, 1976, p.201-202 .
108. Deroy L. Emprunt linguistique. Paris: Belles Lettres. 1956, 470 p.
109. Djabbarov R.Dj. La lexicologie du français contemporain. Bakou: Turxan 2013, 246 p.
110. Doppagne A. Majuscules, abréviations, symboles et sigles. Pour une toilette parfaite du texte. Paris-Louvain-la-Neuve: Duculot, 1991, 319 p.
111. Dubois J. L'emprunt en français // Information littéraire. Paris, 1963, № 1, p. 10-15
112. Dubois J. Étude sur la dérivation suffixale en français moderne et contemporain. Paris : Larousse, 1962, 465 p.
113. Dubois J., Guilbert L., Mitterrand H., Pignon J. Le mouvement général du vocabulaire français de 1949 à 1960 d'après un dictionnaire d'usage. Le Français Moderne, 1960, № 2, 3.
114. Dubois M.M. Télescopages linguistiques // Vie et langage, 1966, № 168, p.

156-160

115. Galisson R. Lexicologie et enseignement des langues, essai méthodologique. Paris : Hachette, 1979, 216 p.
116. Goes J. L'adjectif entre nom et verbe. Bruxelles: Duculot, 1999, 147 p.
117. Grevisse M. Le Bon Usage. Paris: Ligel, 1968, 401p.
118. Guilbert P. Dictionnaire des mots nouveaux. Paris: Hachette-Tchou, 1971,572 p.
119. Guiraud P. Les mots étrangers. 2ème éd. Paris: Presse universitaire de France, 1971, 125 p.
120. Lizelotte Biderman-Pask, John Humbley. La réception de mots anglais dans les journaux français: l'application de quelques principes d'harmonisation graphique // Langue française, 1995, №108, p. 57 - 65
121. Lopatnikova N.N., Movchovitch N.A. Lexicologie du français moderne. M.: Высшая школа, 1982, 256 p.
122. Marouzeau J. Les déficiences de la dérivation française // Le Français moderne, 1951, №1 p. 1- 6
123. Martinet A. Eléments de linguistique générale, coll. Collin, 1967, Paris: 224 p.
124. Peytard J. Recherche sur la préfixation en français contemporain. Lille: Atelier de diffusion des thèses, 1975, vol. 3. 177 p.
125. Pichon É. Les principes de la suffixation en français. Paris: D'Artey, 1942, 544 p.
126. Picoche J. Précis de lexicologie française. Paris: Nathan, 1992,192 p.
127. Picoche J. et Marchello-Nizia C. Histoire de la langue française, Paris: Nathan, 1992, 387 p.
128. Redoux J. Les medias francais: presse ecrite, radio, television. Grenoble: Universite Stendhal-III, 2002, 257 p.
129. Rey A. La lexicologie. Paris: 1970, 323 p.
130. Rigel M. et alii. Grammaire méthodique du français. Paris: PUF, 1998, 646 p.
131. Salminen A. N. La lexicologie. Paris: Cursus, 1997,188 p.
132. Sauvageot Au. Portrait du vocabulaire français. Paris: Librairie Larousse, 1964,

285 p.

133. Treville M., Duquette L. Enseigner le vocabulaire en classe de langue. Paris: CLE International, 1991, 103 p.
134. Walter H. le français dans tous les sens. (Préfacé d'André Martinet). Paris: Robert Laffon, 1999, 416 p.

Lüğətlər

135. Axundov A. Azərbaycan dilinin orfoqrafik lüğəti. Bakı: Lider nəşriyyatı, 2004, 723 s.
136. Azərbaycanca-Fransızca lüğət / R.C.Cabbarovun redaktəsi ilə. Bakı: Şərq-Qərb, 2007, 624 s.
137. Orucov Ə. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. Bakı: AMEA, I-IV hissə, “Şərq-Qərb”, 2006.
138. Fransızca-Azərbaycanca yeni lüğət: 2 cilddə. / Ç.Babaxanovun redaktəsi ilə. Bakı: Kövsər, 2005, I c. – 1082 s.; II c. – 1274 s.
139. Fransızca-Azərbaycanca müasir lüğət / B.B.İsmayılovun redaktəsi ilə. Bakı: Nurlan, 2006, 912 s.
140. Fransızca-Azərbaycanca lüğət. 2-ci nəşr / R.C.Cabbarovun redaktəsi ilə, Bakı : 2006, 459 s.
141. Dilçilik ensiklopediyası / F.Veysəllinin müəllifliyi və redaktəsi ilə. I c. Bakı: Mütərcim, 2006, 516 s.
142. Dilçilik ensiklopediyası / F.Veysəllinin müəllifliyi və redaktəsi ilə. II c. Bakı: Mütərcim, 2008, 526 s.
143. Əhmədov B.A. Azərbaycan dilinin qısa etimoloji lüğəti. Bakı: Mütərcim, 1999, 274 s.
144. Musayev O. English-Azerbaijani Dictionary (Second Edition). Bakı: Qismət 2008, 1674 p.
145. Новый французско-русский словарь / Под ред. В.Г.Гака и К.А.Ганшиной.

- М.: Русский язык, 2002, 1195 с.
146. Гак В.Г. Новый Большой Французско-русский фразеологический словарь. М.: Русский язык, 2005, 1624 с.
  147. Гак В.Г., Ганшина К.А. Новый французско-русский словарь. М.: Русский язык, Медиа, 2006, 1160 с.
  148. Гринева У.Ф., Громова Т.Н. Словарь разговорной лексики французского языка. М.: Цитадель, 1997, 508 с.
  149. English Dictionary. London: Harper Collins Publishers, 1992, 1374 p.
  150. Longman Dictionary of Contemporary English. Great Britain: Pitman Press, 1978, 1303 p.
  151. O. Bloch, W. Von Wartbourg. Dictionnaire étymologique de la langue française . Paris: Larousse, 1956, 740 p.
  152. Dauzat A. Dictionnaire étymologique. Paris: Seuil, 1960, 824 p.
  153. Dauzat A., Dubois J., Mitterand H. Nouveau dictionnaire étymologique et historique. Paris: Larousse, 1978, 804 p.
  154. Gilbert P. Dictionnaire des mots contemporains, les usuels du Robert, Paris : Le Robert, 1987, 739 p.
  155. Ginguay M., Lauret A. Dictionnaire d'informatique. Paris : Masson, 1987, 3e éd., 325 p.
  156. Ginguay M. Dictionnaire d'informatique, français-anglais, Paris : Masson, 1990, 5e éd., 198 p.
  157. Dictionnaire des termes officiels, Direction générale à la langue française et Direction des journaux officiels, 8e éd., Paris : 1993, 305 p.
  158. Larousse du XX siècle (sous la direction de Paul Augé). Paris: Larousse, 1929-1933, vol. 1- 6, illus. Vol. I – 1044 p.; vol. 2 – 1028 p.; vol. 3 – 1124 p.; vol. 4 – 1072 p.; vol. 5 – 1108 p.; vol. 6 – 1153 p.
  159. Petit (le) Larousse. Paris: Larousse, 2003, 1818 p.
  160. Le Grand Larousse Universel. Grand dictionnaire encyclopédique. Paris : Larousse, 1991, 2246 p.
  161. Lenoble-Pinson M. Anglicismes et substituts français, Paris : Louvain-La-

- Neuve, Duculot, 1991, 172 p.
162. Rey-debove J., Gagnon G.: Dictionnaire des anglicismes, les mots anglais et américains en français, les usuels du Robert. Paris : Le Robert, 1986, 1150 p.
163. Robert P. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. (Le Petit Robert) en 2 volumes. Paris: Le Robert, 2000. I vol. – 2552 p.; II vol. – 2259 p.
164. Dictionnaire Quillet de la langue française. Dictionnaire méthodique et pratique rédigé sous la direction de Raoul Mortier. Paris : Librairie Aristide, 1959, Vol. 1-3, 2132 p.
165. Warnant L. Dictionnaire de la prononciation française. 3e éd. Paris: Gembloux, 1968, 676 p.
166. Cellard J., Rey A. Dictionnaire du français non conventionnel. Paris: Hachette, 1980, 894 p.
167. Fremy D. et M., QUID. Paris: Robert Laffont, 2001, 1697 p.

İnternet ünvanları

168. <http://fr.wikipedia.org/w/index.php?title=Franglais&oldid=93454736>»
169. www.yahoo.com.fr/lexicologie
170. www.google.com.fr/lexicologie
171. virtual kitabxana (RF) / сайт-филология
172. www.x.recherche.com
173. www.voila.fr
174. www.free.fr
175. www.fle.fr
176. Charles de Mestral. Les langages médiatiques [Elektron resurs] I Charles de Mestral, Cegep du vieux Montréal II CVM, 2004. – Daxil olma rejimi
177. <http://www.cvm.qc.ca/encephi/Syllabus/Articles/Langagesmediatiques.htm> 2004.

ƏLAVƏLƏR

MÜASİR FRANSIZ MEDIASINDA İŞLƏDİLƏN İNGİLİS ALINMALARI,
ONLARIN AİD OLDUQLARI SAHƏLƏR VƏ MƏTBUATDAN GÖTÜRÜLMÜŞ
MİSALLAR CƏDVƏLİ

<i>after-shave</i>	kosmetika	«J'ai toujours été très curieux et je touchais les produits de maquillage de ma mère ou l' <i>after-shave</i> de mon père. (L'Express, 18/09/2008)
<i>aïkido</i>	idman	«En s'inspirant de l' <i>aïkido</i> , le formateur propose également des pistes pour régler les conflits grâce à la non-résistance.» (Le Figaro, 20/11/2006)
<i>antilook</i>	dəb (moda)	«Mark Kropfler cultive son <i>antilook</i> à grand renfort de jeans tirebouchonnés.» (Le Nouvel Observateur, 21/06/1985)
<i>apartheid</i>	siyasət	«Celui qui fut le leader du Congrès National Africain (ANC) et héros de la lutte contre l' <i>Apartheid</i> va pouvoir aller et venir librement aux Etats-Unis et ne sera plus considéré comme un terroriste potentiel.» Le Figaro, (02/07/2008)
<i>axel</i>	idman	«Le Poitevin passait un quadruple saut avant de réaliser un triple <i>axel</i> .» (Le Figaro, 22/03/2008)
<i>Baba cool</i>	həyat tərzi	«Il a pour collègue un certain Peter Pattieson, ancien <i>baba cool</i> solitaire, mutique et négligé, au passé mystérieux, qui passionne ses élèves les plus "gothiques" par ses cours sur le romantisme anglais.» (Le Figaro, 05/02/2009)
<i>baby-boom</i>	sosiologiya	«Le développement économique sur l'ensemble du territoire national, l'augmentation permanente du pouvoir d'achat, l'ouverture de l'enseignement supérieur aux enfants issus du <i>baby-boom</i> , la démocratisation et l'allongement des congés, l'explosion du confort domestique, la télévision pour tous avaient, entre bien d'autres changements, modifié en profondeur la vie des Français et le visage de la France qui, dix ans auparavant, était traitée "d'homme malade de l'Europe!" (Le Figaro, 18/04/2008)
<i>baby-foot</i>	Idman/əyləncə	«Le <i>baby-foot</i> ne compte que 800 licenciés à la fédération française mais 400 000 personnes y jouent quotidiennement en France.» (Le Figaro, 08/01/2009)
<i>baby-sitter</i>	sənət/ixtisas	«Fatima, qui habite chez ses parents, avait passé une petite annonce sur internet pour proposer ses services comme <i>baby-sitter</i> .» (Le Figaro, 15/05/2008)
<i>baby-sitting</i>	xidmət	«Ce n'est pas un hasard si les agences de <i>baby-sitting</i> qui fleurissent, actuellement portent des noms comme SOS Urgences Maman ou Allô Maman Dépannage.» (Madame Figaro, 05/09/2007)
<i>background</i>	incəsənət	«Si on se réfère à un <i>background</i> historique, à une

		géographie répertoriée, à un fait social, les lecteurs ne pardonnent aucune erreur.» (Libération, 15/11/2007)
<i>bagel</i>	mətbəx	«Et pour ceux qui veulent manger sur place leur <i>bagel</i> ou leur chicken burger, deux fours à micro-ondes sont en libre-service. » (Le Figaro, 22/01/2009)
<i>bang</i>	ailə	«Son arrivée a été annoncée par un double <i>bang</i> qui a retenti au-dessus du Centre spatial Kennedy. » (LeFigaro, 23/12/2006)
<i>beat</i>	həyat tərzi	« “Vous savez, les philosophies orientales font partie de la culture <i>beat</i> “, explique cet admirateur de Kerouac et de Ginsberg, de jazz et de poésie. » (Le Figaro, 30/01/2009)
<i>beatnik</i>	həyat tərzi	«Le jeune homme commence alors à mettre en images son road-movie échevelé avec quelques copains <i>beatniks</i> . » (Le Figaro, 03/04/2007)
	incəsənət	«D`où cette idée de lancer un magazine qui, outre de grands débats, traitera notamment des livres étrangers portant un regard sur la France, qui ne négligera pas les <i>best-sellers</i> des cinq continents et évoquera les livres censurés dans le monde.» (Le Figaro, 04/12/2008)
<i>big-bang</i>	elm	«Cette machine, qui ressemble à une gigantesque toile d`araignée totalement futuriste, de toutes les couleurs, a pour mission de recréer les conditions qui dominaient dans l`univers un centième de milliardième de seconde après le <i>big bang</i> . » (Le Figaro, 07/11/2008)
<i>bit</i>	informatika	« Mais les spécialistes conseillent des caractéristiques supérieures, l`idéal étant un PC avec un processeur double coeur en 64 <i>bits</i> , 2 GB de mémoire vive et une carte graphique de nouvelle génération. » (Le Figaro, 31/01/2007)
<i>black-jack</i>	əyləncə/qumar oyun.	«On joue gros au <i>black jack</i> , en luttant contre la touffeur tropicale à coups de mojitos et de cuba libre. » (Le Figaro, 01/07/2008)
<i>blog</i>	informatika	« Des milliers de <i>blogs</i> s`enchevêtrent aujourd`hui sur la Toile et, pour trouver son bonheur dans cette jungle virtuelle, quelques conseils s`imposent. » (Le Figaro, 10/02/2009)
<i>bloguer</i>	informatika	«Elle continue donc à <i>bloguer</i> , “en aveugle“, à partir des ordinateurs des hôtels pour étrangers, où elle pénètre en prenant l`air d`une touriste et un accent européen.» (Le Figaro, 20/06/2008)
<i>blogueur, euse</i>	informatika	«C`est en tout cas ce que révèle une récente étude du Crédoc (Centre de recherches pour l`étude et l`observation des conditions de vie): un chiffre en augmentation constante depuis ces deux dernières années, notamment chez les (Le Figaro, 10/02/2009)
<i>bloody(-)mary</i>	mətbəx	«“Une victoire, une défaite“: au bar du Plaza, devant un <i>bloody mary</i> , Marc-Antoine Jamet commente avec gourmandise les deux faits marquants de sa semaine. » (Le Nouvel Observateur, 19/01/2006)

<i>bob</i>	geyim	«“Mon <i>bob</i> serpillière est aussi mon objet protecteur.“» (Libération, 21/11/2008)
<i>body</i>	geyim	«Tandis qu`une quinzaine de petites Anglaises font la queue devant les cabines d`essayage, d`autres, moins patientes, enfilent un <i>body</i> à paillettes ou un pantalon moulant au beau milieu des allées. (Le Figaro, 10/11/2008)
<i>bodybuildé, e</i>	idman	«Sur ses photos apparaissent des hommes et des femmes au corps “ <i>bodybuildé</i> “ à l`excès : ils ont entrepris une telle reconstruction d`eux-mêmes qu`ils en deviennent méconnaissables. (L`Express,29.06.2000)
<i>bodybuilding</i>	idman	«Hygiène, diététique, bronzage, <i>bodybuilding</i> , chirurgie plastique, piercing, tatouage et mille autres soins prodigués au corps pour entretenir son énergie, remodeler son esthétique, retarder son vieillissement ont existé dans pratiquement toutes les civilisations.» (Le Nouvel Observateur, 10/02/2005)
<i>boots</i>	geyim	«Maje, la petite marque de vêtements qui monte, a signé une minicollection pour le chausseur André: ballerines, sandales, <i>boots</i> “loose“ qui tombent sur la cheville, de 99 euros à 149 euros, à découvrir en mars dans les magasins André. » (Le Monde, 27/01/2009)
<i>boxer-short</i>	geyim	«Pour surfer à l`aise, Laetitia Casta porte une brassière et un <i>boxer-short</i> bicolore noir et blanc confortables pour le sport.» (Le Nouvel Observateur, 03/06/1999)
<i>brain drain</i>	siyasət/iqtisadiyyat	«À un peu plus d`un an des prochaines élections législatives, le “ <i>brain drain</i> “ allemand commence à occuper les partis politiques.» (Le Point, 27/06/2008.
<i>brain-storming</i>	ticarət	« Le chef de l`État a réuni ses proches à deux reprises dans l`après-midi de samedi et d`hier pour un “ <i>brainstorming</i> “ sur “la grève et l`après-grève“, selon l`un d`entre eux. » (Le Figaro, 19/11/2007)
<i>brieffer</i>	ticarət	« Les deux candidats ont aussi été régulièrement <i>briefés</i> par les agences de renseignement sur les problèmes les plus chauds, notamment l`Afghanistan et l`Irak. (Libération, 05/11/2008)
<i>broker</i>	maliyyə-ticarət	«Selon les calculs du <i>broker</i> américain, les banques européennes devraient donc déprécier 18,8 milliards d`euros d`actifs en 2008. » (Le Figaro, 16/06/2008)
<i>brunch</i>	mətbəx	« Le <i>brunch</i> est le plaisir des lève-tard ; le drunch est aujourd`hui l`affaire des couche- tôt. » (Le Monde, 22/01/2009)
<i>brushing</i>	kosmetika	«Avec son <i>brushing</i> soigné et ses costumes impeccables, il a le look d`un animateur de jeu de la télévision italienne. » (Le Point, 16/10/2008)
<i>bug</i>	Informatika	«On espère en apprendre plus à cette occasion,

		notamment sur les moyens humains et techniques déployés afin de faire en sorte que l'Internet ne connaisse pas de <i>bug</i> majeur.» (Le Point, 09/07/2008)
<i>buzzer</i>	texnologiya	«Et c'est finalement le capitaine Ricardo Greer qui a forcé la décision après l'égalisation à trois points `Abdou Mbaye, Chatfield manquant le tir à trois points de la victoire au <i>buzzer</i> . » (L'Équipe, 07/12/2008)
<i>byte</i>	informatika	«Sur un disque dur, elles s'expriment en gigabytes (Gb) ou en gigaoctets (Go) (pour les disques durs, 1 <i>byte</i> équivaut à 1 octet). » (Libération, 16/11/2007)
<i>call-girl</i>	ixtisas/sənət	« Accusée de diriger un réseau de <i>call-girls</i> , elle se défend en balançant les noms de clients haut placés. » (Le Figaro, 05/05/2007)
<i>cash-flow</i>	iqtisadiyyat/maliyyə	« Yahoo tente de redorer son blason, après la tentative d'OPA hostile de Microsoft: le portail internet affirme qu'il est capable de doubler son <i>cash-flow</i> opérationnel, pour atteindre 3,7 milliards de dollars, d'ici à trois ans. (L'Express, 19/03/2008)
<i>casting</i>	ticarət	«Le <i>casting</i> , particulièrement impressionnant, rassemble par ailleurs Daniel Day-Lewis, Marion Cotillard, Nicole Kidman, Penelope Cruz et Sophia Lauren. » (L'Express, 11/02/2009)
<i>cédérom</i>	texnologiya	« Des courriers anonymes, dont l'un accompagné d'un <i>cédérom</i> , a conduit les juges d'instruction dans les locaux de la société luxembourgeoise soupçonné d'avoir couvert les transactions. » (Le Nouvel Observateur, 25/06/2004)
<i>charter</i>	nəqliyyat	«Désormais, les <i>charters</i> de Volare ou de Fram, affrétés spécialement par Aeroviaggi, assurent la liaison à partir de Paris, Metz ou Nantes et déversent chaque vendredi leur lot de touristes. » (L'Express, 31/07/2003)
<i>chat</i>	informatika	«À l'occasion de la Journée internationale pour l'élimination des violences faites aux femmes, la secrétaire d'État à la Solidarité fera aujourd'hui un " <i>chat</i> " sur stop-violences-femmes.gouv.fr. site créé en octobre par son ministère.» (Le Figaro, 25/11/2008)
<i>chatter</i>	informatika	«Parmi toutes les offres proposées, la palme revient à MSN Messenger, fameux logiciel de Microsoft qui leur permet de " <i>chatter</i> " en direct avec une, dix, voire vingt personnes.» (L'Express, 29/08/2005)
<i>cheap</i>	iqtisadiyyat/maliyyə	«Assez gâtée du côté rangements, la planche de bord est bien étudiée, la banquette se rabat facilement pour former un plancher plat, les plastiques ne font pas <i>cheap</i> , et, surtout, l'habitacle et les sièges bicolores sont une réussite.(Libération,29/02/200)

<i>check-list</i>	Texnologiya	«C'est une véritable " <i>check-list</i> " «À sa descente d'avion, l'ancien Premier ministre devait être conduit, à bord d'une voiture médicalisée, dans un hôpital parisien pour subir pendant deux jours "un <i>check-up</i> complet", avait annoncé dimanche son secrétariat parisien.» (Libération, 17/07/2007) comme pour les pilotes lorsqu'ils paramètrent le décollage de leur avion. » (Le Figaro, 05/03/2008)
<i>check-up</i>	təbabət	«À sa descente d'avion, l'ancien Premier ministre devait être conduit, à bord d'une voiture médicalisée, dans un hôpital parisien pour subir pendant deux jours "un <i>check-up</i> complet", avait annoncé dimanche son secrétariat parisien. » (Libération, 17/07/2007)
<i>cheeseburger</i>	mətbəx	«On réchauffe son <i>cheeseburger</i> au micro-ondes, bien à l'aise dans ses santiags. » (Le Nouvel Observateur, 09/12/1999)
<i>cheese-cake</i>	mətbəx	«La tarte aux fraises des bois avec sa crème citronnée ou le <i>cheese-cake</i> en superposition de petits-beurres sont à se purlécher. » (Le Point, 13/09/2007)
<i>chromodynamique</i>	elm	«Il a aussi influencé de façon importante le développement de la <i>chromodynamique</i> quantique, une théorie qui décrit certaines interactions entre les (particules) quarks et entre les protons et les neutrons.» (Le Nouvel Observateur, 07/10/2008)
<i>cibiste</i>	texnologiya	«Façon <i>cibistes</i> des années 1980, ses compères de Seattle et de San Francisco ont fait de la wireless fidelity (wi-fi) attitude, ou comment se brancher sur le Web par les ondes, un véritable mode de vie. » (L'Express, 20/02/2003)
<i>cinérama</i>	media	«Kirk Douglas se bat pour protéger un petit cinéma du Nebraska qui abrite le plus grand écran en <i>Cinerama</i> des États-Unis. » (Le Nouvel Observateur, 18/07/2001)
<i>clap</i>	media	«En attendant le <i>clap</i> de tournage, de jolies mamans sont venues rejoindre Valérie Lemerrier, qui incarne la mère du célèbre héros de papier. » (Le Figaro, 16/10/2008)
<i>clash</i>	siyasət	«À trop vouloir imposer des réformes radicales sans écouter autour de lui, il risque désormais le <i>clash</i> . » (Libération, 20/09/2007)
<i>clean</i>	səhhət	«Enfin, Nina musicienne et ex-droguée toujours pas " <i>clean</i> ", veut revoir son fils de sept ans qu'elle a abandonné depuis des mois.» (Le Figaro, 20/06/2007)
<i>clip</i>	media	«Le <i>clip</i> du premier titre de Music Hole, une parodie de gospel (Gospel With No Lord), est d'ailleurs assez significatif de cet acharnement à exister : pas moins de quatre Camille dansant sur fond noir.» (Le Monde, 12/04/2008)

<i>close-combat</i>	idman	«Ils y apprennent le maniement des armes et des explosifs, le <i>close-combat</i> .» Express, 28/09/1995)
<i>cluster</i>	elm/musiqi	«Le Japonais Toshio Hosokawa propose un concerto, Voyage II, où il oppose le grain propre du basson, sa gravité boisée, à un <i>cluster</i> de sonorités plus heurtées.» (Libération, 26/05/2006)
<i>coach</i>	idman/ticarət	«Selon une information lancée quelques heures plus tard par la radio espagnole Cadena Cope, Fabio Capello, actuel entraîneur de la Juventus, devrait <i>coach</i> le Real Madrid à partir de juillet 2006. » (L'Équipe, 23/11/2005)
<i>coaching</i>	idman/ticarət	«Le Portugais a reconnu que cette troisième saison au sein du club londonien était la plus difficile au niveau du <i>coaching</i> , avec notamment la longue blessure du capitaine John Terry. » (L'Équipe, 23/02/2007)
<i>cocooning</i>	həyat tərzi	«Il découvre la paternité et les joies du <i>cocooning</i> . » (Libération, 24/01/2008)
<i>collapser</i>	texnologiya	«Il a par exemple fallu s'opposer à la tendance de l'instrument à s'effondrer sur lui-même, à " <i>collapser</i> ", sous l'effet de son propre champ magnétique. (L'Express, 16/07/2007)
<i>come-back</i>	media	«"Il est clairement décidé à viser la présidentielle de 2012", confie un de ses fidèles, ravi par le <i>come-back</i> du chef. » (Le Point, 11/10/2007)
<i>consumérisme</i>	cəmiyyət/ həyat tərzi	«Mais l'argent a aussi déstabilisé une société à peine éduquée, qui s'est lancée dans un <i>consumérisme</i> débridé. » (Le Point, 21/08/2008)
<i>consument</i>	cəmiyyət/ həyat tərzi	«"Nous devons absolument éviter ce tourisme <i>consument</i> et coordonner les différentes initiatives", souligne-t-on à Bruxelles. » (Le Figaro, 18/11/2008)
<i>contraceptif, ive</i>	elm/təbabət	«Les connaissances demeurent lacunaires, le parcours <i>contraceptif</i> reste très normé (préservatif au début, pilule quand on est en couple, stérilet après les enfants). » (Libération, 30/04/2008)
<i>cookie</i>	mətbəx/informatika	«Par le biais d'un <i>cookie</i> [un fichier espion, placé à l'occasion de la consultation d'un site sur le disque dur de l'utilisateur, qui permet de reconnaître l'internaute] qui cumule un nombre de critères donné.» (Le Point, 16/11/2007)
<i>cool</i>	dəb/ həyat tərzi	«Il avait dit lors d'un débat présidentiel qu'il souhaitait rendre la politique " <i>cool</i> ", qu'il espérait que les gens s'intéressent aux affaires gouvernementales et reprennent confiance dans leur gouvernement.» (Libération, 04/02/2009)

<i>coprocesseur</i>	Informatika	«Un simple tournevis suffit, en effet, pour installer un nouveau disque dur, une carte son, un <i>coprocesseur</i> (un deuxième microprocesseur), de nouvelles barrettes de mémoires, etc. »(Le Point, 16/01/2007)
<i>cortisone</i>	elm/təbabət	«Les produits, notamment <i>cortiso</i> pour réguler ce travail.»(Libération, 13/10/2008)
<i>country</i>	musiqi	«Le duo a obtenu le prix le plus prestigieux, celui de l'album (Raising Sand), du "single" (Please Read the Letter), de la collaboration pop, de la collaboration <i>country</i> vocale et du meilleur album folk. » (Le Monde, 10/02/2009)
<i>cover-girl</i>	media/dəb	«Il y a cinq ans déjà, sa brève liaison avec une <i>cover-girl</i> scandalisait l'Allemagne. » (Le Point, 17/01/2007)
<i>crack</i>	Narkotik vasitə	«Ce n'est pas la "ville debout" de New York – comme l'avait définie Céline – , mais son envers, son ombre sous terre que Chantal Lasbats palpe dans ce film, à la recherche du peuple des sous-sols, enfoncé dans le noir et le <i>crack</i> . » (Le Monde, 08/02/2009)
<i>cracker</i>	informatika	«Très vite, la table se remplit d'autres trentenaires, soucieux d'expliquer qu'il faut bien distinguer les hackers des " <i>crackers</i> ", les seuls à faire sauter des sites Internet à des fins criminelles. » (L'Express, 14.08/2007)
<i>crash</i>	iqtisadiyyat/nəqliyyat	«Des embarcations participent aux recherches pour retrouver le dernier militaire disparu dans le <i>crash</i> d'un hélicoptère français à 50 km des côtes du Gabon.» (L'Express, 19/01/2009)
<i>crash test</i>	texnologiya	«L'industrie fait largement appel à ces calculs lors de simulations de <i>crash test</i> dans l'automobile ou encore dans l'industrie textile avec le développement de combinaison de natation capables de faire gagner quelques millièmes de seconde aux champions lors des compétitions. » (Le Figaro, 08/10/2008)
<i>crumble</i>	mətbəx	«Les desserts (<i>crumble</i> de pomme et cidre réduit à la vanille, plus sablé à la cannelle, soufflé chaud au citron vert, tarte au chocolat noir) sont des plaisirs d'enfance.» (Le Point, 29/01/2009)
<i>custom</i>	minik vasit./əyləncə	«Les fans de " <i>customs</i> ", du style Harley-Davidson, apprécieront une selle très basse et de larges marchepieds. » (Le Figaro, 14/05/2008)
<i>cutter</i>	alət	«Le lendemain matin, les agents de sécurité de l'immeuble découvrent l'homme d'affaires mort, allongé dans son fauteuil, le poignet et le biceps du bras gauche taillés par un simple <i>cutter</i> normalement destiné à ouvrir les cartons. » (Libération, 26/12/2008)
<i>cyan</i>	texnologiya	«L'autre technique, celle de l'anaglyphe, mise au point 1858, consiste à regarder le double cliché à travers des filtres de couleurs complémentaires, rouge et <i>cyan</i> . » (L'Express, 15/05/2008)

<i>cyberespace</i>	informatika	«L'espace de sécurité a pris en quelques décennies une nouvelle dimension, celle du "cyberespace" lié à la révolution électroinformatique. » (Le Figaro, 24/07/2007)
<i>cyberguerre</i>	informatika	«La <i>cyberguerre</i> , à laquelle les États-Unis ne se privent pas de se préparer, est une nouvelle étape. » (Libération, 06/09/2007)
<i>cybernaute</i>	informatika	«Les moteurs de recherche sont aux <i>cybernautes</i> ce que les points d'eau sont aux nomades du désert. » (Le Monde, 05/05/1996)
<i>daiquiri</i>	mətbəx	«Le soir, une formule apéro particulièrement originale: pour 11 euros, une assiette d'amuse-gueule antillais et les vasques de <i>daiquiri</i> , planteur et piña colada à volonté! » (L'Express, 07/08/2008)
<i>dan</i>	idman	«"Quiconque regardera cette vidéo n'apprendra cependant pas de votre humble serviteur mais d'un véritable génie du judo", a tenu toutefois à souligner l'ancien président russe, qui est 6e <i>dan</i> de judo (un niveau supérieur à la ceinture noire) (Le Figaro, 07/10/2008)
<i>dance</i>	musiqi	«Quant au duo français, il se trouve actuellement aux États-Unis, où il a été récompensé dimanche à Los Angeles de deux Grammy Awards : l'un pour Alive 2007, dans la catégorie du meilleur album électronique ou <i>dance</i> , l'autre pour le single Harder Better Faster Stronger, sur ce même album, dans la catégorie du meilleur single électronique ou <i>dance</i> . » (Libération, 10/02/2009)
<i>D. A. T.</i>	texnologiya	«Oubliées les cassettes <i>DAT</i> (Digital Audio Tape), dont la durée de vie n'excède pas dix ans.» (L'Express, 27/05/1999)
<i>deale(u)r</i>	ixtisas	« On avait parlé alors d'un groupe de jeunes <i>dealers</i> , voulant imposer le silence sur leur trafic. » (Libération, 21/10/2007)
<i>dealer</i>	xidmət	«Lundi, le prévenu avait expliqué qu'il avait recommencé à <i>dealer</i> pour rembourser un ancien fournisseur menaçant sa famille. » (Le Figaro, 30/08/2007)
<i>déboguer</i>	informatika	« <i>Déboguer</i> , reconforter, initier : "Ma fierté, c'est quand cette dame de 74 ans à qui j'allais régulièrement apprendre à se servir d'un PC a installé une webcam pour communiquer avec son fils", explique Antoine Boinot, 45 ans, intervenant à Paris pour Famalic. » (Le Nouvel Observateur, 04/01/2007)
<i>débrief(er)</i>	ticarət	«Il a donc fallu les <i>débrief(er)</i> pour qu'ils puissent faire partager leurs précieuses informations. » (Le Figaro, 27/11/2008)
<i>débriefing</i>	ticarət	«Lors d'un <i>débriefing</i> , un porte-parole a en effet déclaré qu "en attendant les conclusions de la réévaluation fondamentale des relations entre l'UE et la Russie, nous devrions suspendre les négociations sur un successeur à l'accord de partenariat et de

		coopération entre l'UE et la Russie“. » (Le Nouvel Observateur, 02/09/2008)
<i>denim</i>	paltar	« En tout cas, les jeans en <i>denim</i> surteint, mais aussi les jupes droites en laine, les twin-sets et les blouses en soie arborant ce ton délicat dessinent une silhouette élégante et ultrasensuelle. » (Le Point, 28/08/2008)
<i>déodorant,-e</i>	kosmetika	«En plus d'une combinaison orange assez peu "glamour", les détenues se voient remettre à leur arrivée une trousse qui contient une brosse à dents, un tube de dentifrice, du savon, un peigne, du <i>déodorant</i> , du shampoing, du matériel de rasage, un crayon, du papier à lettres, des enveloppes et des timbres. » (Le Nouvel Observateur, 24/06/2008)
<i>design</i>	incəsənət	«Le <i>design</i> réalise une sorte de grand écart entre l'infiniment petit et l'infiniment grand, faisant du même coup cohabiter les extrêmes au sein de la maison.» (Le Monde, 22/02/2008)
<i>designer</i>	sənət	«Souriante, dans une robe en soie du <i>designer</i> japonais Jason Wu, elle explique son nouveau rôle, celui de "mère en chef" dans le numéro de mars. (Libération, 13/02/2009)
<i>diariste</i>	sənət	«Jacques Julliard, écrivain engagé, ex-syndicaliste tendance chrétien de gauche, est un <i>diariste</i> pudique.» (L'Express, 15/02/1996)
<i>digicode</i>	texnologiya	«Qui n'a jamais oublié le <i>digicode</i> de son immeuble, le code pin de son téléphone portable, ou encore le code secret de sa carte bancaire ?» (Le Point, 17/01/2007)
<i>digit</i>	informatika	«En effet, ce qui permet cette fusion de l'informatique, du téléphone et de l'audiovisuel, c'est la digitalisation, autrement dit la capacité de traduire tous ces signaux, naguère différents, dans le même alphabet, le code binaire de l'informatique, le bit (abréviation de "binary <i>digit</i> "), une suite de 0 et de 1. » (L'Express, 24/02/1994)
<i>discount</i>	ticarət	«On retrouve aussi de plus en plus demarques dans des magasins <i>discount</i> . » (Le Figaro, 07/08/2008)
<i>discounte(u)r</i>	ticarət	«Les magasins appartenant aux <i>discounters</i> allemands Lidl ont proposé le panier moyen le plus bas, à 43,32 euros, mais en augmentation de 9% par rapport à 2006. » (Le Point, 26/01/2009)
<i>discountier</i>	ticarət	«Ces entreprises ne sont-elles pas obligées de " <i>discountier</i> " aussi leur personnel ? » (L'Express, 04/04/2002)
<i>disque-jockey</i>	musiqi	«Tel est, à l'évidence, le dessein de Andry Rajoelina, 34 ans, le maire de la capitale malgache, ancien <i>disc jockey</i> aujourd'hui responsable de deux sociétés spécialisées dans l'affichage publicitaire.» (Le Monde, 01/02/2009)
<i>doberman</i>	heyvanat aləmi	«D'un seul regard charismatique, il apaise deux <i>dobermans</i> écumants de furie». (Le Figaro, 29/03/2007)

<i>dopeur</i>	sənət	«Les enquêteurs de la brigade des stupéfiants, eux, sont persuadés de tenir un <i>dopeur</i> ». (Le Point, 24/01/2007)
<i>dragline</i>	alət	« Les <i>draglines</i> – excavatrices tirées par des câbles – sont de la taille d'un immeuble parisien.» (L'Express, 09/05/2002)
<i>drag(-queen)</i>	sənət	«Banquier le jour, <i>drag-queen</i> la nuit, la double vie d'Adrien et son cortège de quiproquos ont été l'un des plus retentissants succès du cinéma français il y a deux ans. (Le Point, 03/10/1998)
<i>dragster</i>	əyləncə / idman	« Avec 505 chevaux prêts à partir au triple galop, ce <i>dragster</i> abat le 0 à 100 km/h en moins de 5 secondes. (Le Point, 13/04/2006)
<i>dreadlocks</i>	dəb/həyat tərzi	«Jackie, 64 ans, et son fils Shannon, 36 ans, aux longues <i>dreadlocks</i> sur la tête, sont venus voter Obama en famille. »(Libération, 05/11/2008)
<i>drone</i>	hərbi	"Un autre responsable a déclaré que la frappe aérienne avait été effectuée par un <i>drone</i> en provenance du territoire afghan". (LeFigaro11/06/2008)
<i>duffel-coat</i>	geyim	«Exemple typique, le <i>duffel-coat</i> , un brave manteau à capuche vendu chez Old England 4000 francs en vingt-sept coloris. » (Le Point, 30/07/1999)
<i>gaba</i>	biokimiya	«Au lieu de se servir classiquement d'électrodes pour stimuler cette zone du cerveau, l'équipe de Cornell y a injecté directement une solution contenant un adénovirus inoffensif porteur d'un gène capable de synthétiser l'enzyme indispensable à la production de <i>Gaba</i> .» (Le Nouvel Observateur, 01/08/2007)
<i>DVD</i>	texnologiya	«Apprenez le développement durable aux petits à partir de 3 ans avec ce <i>DVD</i> ludique. » (Le Figaro, 24/03/2008)
<i>DVD-ROM</i>	texnologiya	«La nouvelle édition est riche de 30 volumes et, bien entendu, d'une version <i>DVD-ROM</i> de qualité. » (Le Point, 24/04/2008)
<i>e-book</i>	informatika	«À la rentrée, on devrait aussi tester dans 50 classes de 6e les premiers <i>e-book</i> , ces terminaux portables sur lesquels on peut charger des centaines de livres numérisés. »(Libération, 15/01/2008)
<i>ecstasy</i>	narkotik maddə	«La police espagnole a saisi aujourd'hui 120.000 pilules d' <i>ecstasy</i> , une des plus grosses prises effectuées dans le pays, et a arrêté trois hommes, deux Colombiens et un Italien, dans la banlieue de Madrid, a indiqué la police. » (Le Figaro, 19/07/2008)
<i>écu</i>	iqtisadiyyat/maliyyə	«Doivent-ils se préparer à l'introduction d'une monnaie unique – qu'elle s'appelle <i>écu</i> ou autrement – et, si oui, quand, comment, selon quel calendrier. » (Le Point, 04/03/1995)
<i>e-mail</i>	informatika	«Selon l'agence de presse japonaise Kyodo, la compagnie Air China au Japon a reçu un <i>e-mail</i> menaçant de faire exploser l'appareil: "Nous demandons à Air China de suspendre immédiatement

		tous ses vols, sinon nous ferons exploser ses appareils“, indique le message.» (Libération, 08/08/2008)
<i>émoticône</i>	informatika	« Surtout l' <i>émoticône</i> animée, celle qui saute sans arrêt au milieu de plein de coeurs et qui vous ramène direct au stade Teletubbies saison 1. » (Le Nouvel Observateur, 10/08/2006)
<i>enduro</i>	idman/əyləncə	« Ce spécialiste de l'enduro, déjà vainqueur d'une étape similaire l'an dernier sur la plage de Castellon, enregistre ainsi sa quatrième victoire d'étape sur le Dakar. » (L'Équipe, 31/12/2004)
<i>establishment</i>	cəmiyyət/siyasət	«Ce parti est la plus vieille formation politique de Thaïlande et dispose de puissants relais dans l' <i>establishment</i> conservateur de Bangkok, que ce soit dans l'armée, dans l'administration ou au palais royal.» (Le Point, 15/12/2008)
<i>externalisation</i>	ticarət/iqtisadiyyat	« L' <i>externalisation</i> des actifs immobiliers a encore de belles marges de progression en Europe : 70 % des entreprises sont encore propriétaires de leurs murs, contre 30 % aux États-Unis.» (Le Figaro, 07/12/2007)
<i>externaliser</i>	ticarət/iqtisadiyyat	«Cela aura un impact dans notre organisation industrielle et nous amènera à moins <i>externaliser</i> la fabrication des coques parallèlement à l'adaptation continue du format de l'entreprise. » (Le Figaro, 24/09/2008)
<i>eye-liner</i>	kosetik məmulat	«Comme l'argent a tendance à affadir le regard, on souligne la paupière d'un trait fin d' <i>eye-liner</i> . » (Madame Figaro, 06/01/2007)
<i>factoring</i>	iqtisadiyyat/maliyyə	«Comme l'argent a tendance à affadir le regard, on souligne la paupière d'un trait fin d' <i>eye-liner</i> . » (Madame Figaro, 06/01/2007)
<i>fanzine</i>	media	«Son projet, c'est de transformer Vinyl, son canard, un petit <i>fanzine</i> sur le rock, en un vrai magazine culturel hebdomadaire vendu en kiosque. » (Le Point, 15/09/2005)
<i>faq</i>	media/informatika	«Le site de l'Agence de l'environnement et de la maîtrise de l'énergie aide les entreprises à améliorer leur gestion des déchets électroniques à travers des <i>FAQ</i> , des points sur la réglementation et de nombreux conseils pratiques. » (L'Express, 25/04/2004)
<i>fast-food</i>	mətbəx/xidmət	«Il a déjà la tête pleine de projets, notamment de <i>fast-food</i> et de fondation "pour lutter contre la malbouffe".» (Le Monde, 24/02/2009)
<i>feed-back</i>	ticarət/tehnologiya	«Cette entreprise a importé une technique américaine d'évaluation en entreprise appelée " <i>feedback 360</i> ". » (Le Figaro, 11/04/2007)
<i>feng shui</i>	yaşam tərzı	«Depuis plusieurs saisons, sous influences voyageuses, la décoration contemporaine et l'art de vivre au quotidien s'inspirent du <i>feng-shui</i> , cette science chinoise de l'harmonie entre l'homme et son environnement. » (Le Nouvel Observateur, 01/03/2001)

<i>fish-eye</i>	texnologiya	«Imaginé par Franziska Faoro, le Triops est un appareil photo numérique équipé de 3 objectifs <i>fish-eye</i> assurant une couverture de 360 degrés. » (Le Point, 19/06/2008)
<i>fitness</i>	idman	«En 2002, vous avez rendu publique une étude sur le dopage dans les centres de <i>fitness</i> en Europe. » (Le Monde, 14/11/2003)
<i>flashant, e</i>	dəb/moda	«C'est très flashant, plein de couleurs, et le commerce pointe son nez, avec propositions de performances et trames de contrats. » (Le Point, 26/05/1997)
<i>flasher</i>	moda / texnologiya	«“La programmation reflète avant tout ce que nous a fait <i>flasher</i> ces derniers temps, si le festival de cette année est très pop et des genres comme la world music moins représentés, c'est l'état de nos coups de coeur“, défend Kem, l'un des deux programmeurs et artisans du renouveau des Eurockéennes.» (Le Nouvel Observateur, 03/07/2004)
<i>flip</i>	narkotik maddə	«“Notre époque est en plein <i>flip</i> spirituel“, déplore Jean-Charles de Castelbajac. » (L'Épress, 24/12/1992)
<i>flipper</i>	narkotik maddə	« Lui était comme une boule de <i>flipper</i> . » (Libération, 05/11/2008)
<i>flop</i>	iqtisadiyyat	«2008 a été dramatique pour les personnes les plus riches du monde en raison de l'effondrement des marchés, mais dix personnes se distinguent particulièrement par leurs <i>flops</i> retentissants. » (Le Figaro, 12/01/2009)
<i>F. M.</i>	texnologiya /musiqi	«Plus proche du smartphone que de l'assistant personnel communicant, le Prada dispose de certains des attributs de ses concurrents, dont l'écran tactile et aussi – c'est un petit plus – d'une radio <i>FM</i> . » (L'Express, 29/11/2007)
<i>foil</i>	avadanlıq	«Sa conception est simple : pas de <i>foil</i> , un mât fixe, pas de ballast d'équilibrage (sauf au centre, pour alourdir la coque par tempête), un plan de pont fonctionnel conçu en fonction de ses capacités. » (Le Point, 10/02/2005)
<i>folk</i>	musiqi	«Guitariste prodigieux, qui influença aussi bien Eric Clapton que David Gilmour ou Paul Weller, il repoussa les limites du <i>folk</i> en l'ouvrant au jazz, au rock et même au reggae. » (Le Monde, 11/02/2009)
<i>fortran</i>	informatika	«“On a réquisitionné tous les spécialistes de l'ancien langage informatique <i>fortran</i> , en leur demandant de reconfigurer les ordinateurs“, raconte Eyal Meshulam, responsable commercial de l'Israel Export Institute. » (L'Express, 06/04/2000)
<i>freak</i>	yaşam tərzı	«“Ce que j'aime ici, c'est qu'on peut être totalement <i>freak</i> et personne ne vous dit rien.“ » (Libération, 08/03/2008)
<i>free-jazz</i>	musiqi	«Cet ancien pionnier du <i>free-jazz</i> a pris ses distances avec ce genre difficile pour revenir aux racines musicales classiques. » (Le Point, 18/08/2000)

<i>free-lance</i>	Ticarət/ professiya	«Ce Canadien qui travaillait en <i>free-lance</i> pour le bureau londonien d'ABC avait refusé de se rendre en Irak pour "des raisons familiales". » (Libération, 04/01/2006)
<i>freezer</i>	avadanlıq	«Enfin, nous avons laissé le sac, rempli d'eau à température ambiante, puis d'eau très chaude, dans le <i>freezer</i> jusqu'à ce que l'eau gèle. » (Le Point, 22/11/2007)
<i>frisbee</i>	oyunlar/əyləncə	«Sur la place de l'Hôtel de ville, le beach volley, le sandball (handball sur sable), le <i>frisbee</i> , le badminton et le beach rugby ont séduit quelque 32.000 personnes, sans compter les spectateurs des matchs, souvent nombreux. » (Le Nouvel Observateur, 21/08/2004)
<i>full-contact</i>	idman	«Tels Hbib, 25 ans, champion de boxe anglaise, et ses copains, les rois du <i>full-contact</i> ou du kung-fu, sports plus ou moins homologués mais dont les tournois font vibrer les cités. » (L'Express, 10/11/1994)
<i>gay</i>	sosiologiya	«Depuis huit ans, la tolérance envers les unions <i>gay</i> semble pourtant avoir progressé. » (Le Point, 04/11/2008)
<i>gin-rummy</i>	oyunlar	«On chahute, on joue au <i>gin-rami</i> jusqu'au petit matin. » (Le Point, 18/03/2004)
<i>glamour</i>	moda/dəb	«Humour et <i>glamour</i> , rivalités amoureuses, complot politique, espionnage, cascades, on ne s'ennuie pas une seconde. » (Le Figaro, 10/11/2008)
<i>glamoureux, -se</i>	moda	«À la stupéfaction générale, il y a deux ans, il quittait ce job de rêve très grassement payé et sa confortable maison pour retourner sur la côte Est et replonger dans le quotidien bien moins "glamoureux" du jazz pur et dur. » (Le Point, 22/01/2007)
<i>gloss</i>	kosmetika	«Il faut toujours être généreuse à l'application, que ce soit avec un rouge à lèvres ou un <i>gloss</i> . » (Le Figaro, 04/11/2008)
<i>go</i>	oyunlar	«Un gigantesque jeu de <i>go</i> se met en place en Asie, où le paysage stratégique est entré dans une phase de turbulence. » (Le Point, 24/01/2007)
<i>gore</i>	media/incəsənət	«La violence est rude, réaliste, imaginative et volontiers <i>gore</i> . » (Le Monde, 27/01.2009)
<i>gospel</i>	musiqi/din	«La veille, Motorhead, groupe de hard rock britannique qui revendique le son le plus fort d'Europe, avait précédé le californien Ben Harper et sa "musique subtile" rock, condensé de folk et de <i>gospel</i> , avec un gros succès à la clé.» (Le Nouvel Observateur, 21/07/2008)
<i>GPS</i>	texnologiya	«Et les conseillers recommandent d'être patient : le 17 juillet, une version plus évoluée (3G, <i>GPS</i> intégré) sera dans les rayons à un prix qui devrait avoisiner les 200 euros.» (Le Figaro, 15/06/2008)
<i>granny(-)smith</i>	mətbəx/meyvə	«"J'ai découvert que le caviar se mariait étonnamment bien avec la pomme <i>granny-smith</i> ."» (L'Express, 04/12/2006)

<i>groove</i>	musiqi	«Emmené par un chanteur dandy dont l'idole est Prince, ce groupe de Glasgow mélange funk, glam rock, electro <i>groove</i> et disco avec une fièvre joyeuse et communicatrice.» (Le Point, 20/04/2006)
<i>groupie</i>	həyat tərzi	«Le nombre des <i>groupies</i> a diminué d'autant. » (L'Express, 10/06/2008)
<i>GSM</i>	texnologiya	«Pour ces raisons, on promet au radiotéléphone un bel avenir, lui qui appartient à la famille <i>GSM</i> (global system for mobile communications), une norme européenne utilisée pour les réseaux dits numériques.» (Le Monde, 17/10/1995)
<i>hacker</i>	informatika	«Un tribunal américain de Miami (Floride) a condamné à six mois de prison un jeune <i>hacker</i> de 16 ans, a annoncé vendredi le département de la Justice américain. » (Le Nouvel Observateur, 22/09/2000)
<i>half-pipe</i>	idman	«Le <i>halfpipe</i> est un parfum, celui du "teen spirit", "l'esprit adolescent" propagé jadis par feu Kurt Cobain, sur la musique duquel une Suissesse s'exécutait hier à Bardonecchia, pendant la compétition des filles.» (Libération, 14/02/2006)
<i>happening</i>	incəsənət/əyləncə	«Tout ce que Paris compte d'intellectuels et d'artistes est invité à ce <i>happening</i> festif et féroce. » (Le Figaro, 26/06/2008)
<i>haptique</i>	elm/təbabət	« Un retour de force (technologie <i>haptique</i>) permet, par ailleurs, de ressentir la pression sur la touche. » (Le Point, 22/07/2008)
<i>haptonomie</i>	elm/təbabət	«Après guerre, il [Frans Veldman] développe l' <i>haptonomie</i> , ou art du toucher affectif. » (Le Nouvel Observateur, 16/12/2004)
<i>hardware</i>	informatika	«Le design et le <i>hardware</i> sont conçus dans les zones à bas coût.» (Libération, 30/05/2008)
<i>hi-fi</i>	texnologiya	«Après les chaînes <i>hi-fi</i> , les télévisions grand écran, le compact-disc, la radio par satellite est à la mode. » (Le Monde, 13/08/1995)
<i>high-tech</i>	texnologiya	«Le magazine mensuel <i>Que Choisir?</i> dans son numéro de décembre 2007 notait que sur tous les produits <i>high tech</i> ou de grande consommation, aucune entreprise ne tentait de faire bénéficier le consommateur européen d'un change euro-dollar favorable. » (Le Monde, 21/03/2008)
<i>hip-hop</i>	mədəniyyət	«Cette université ambulante a pour objectif de diffuser la culture <i>hip-hop</i> en la débarrassant des clichés qui lui collent aux basques. » (Libération, 28/11/2008)
<i>hippie</i>	yaşam tərzi	«Anciennement fréquentée par les <i>hippies</i> , l'île attire désormais surtout les noctambules du monde entier.» (Le Figaro, 14/07/2007)
<i>HIV</i>	elm/təbabət	«Le nombre de personnes porteuses du virus <i>HIV</i> en Russie croît d'environ mille par mois. » (Le Monde, 13/10/1999)

<i>home-trainer</i>	idman	«Ou encore ce <i>home trainer</i> disposant d'une trentaine de programmes d'exercices physiques différents. » (L'Express, 14/11/2008)
<i>hooliganisme</i>	yaşam tərzı	«Et, globalement, le <i>hooliganisme</i> en France est en voie de régression. » (Le Figaro, 11/12/2006)
<i>horse-ball</i>	idman	«Idem pour le <i>horse-ball</i> , un basket à cheval qui dépote.» (Le Nouvel Observateur, 07/12/2006)
<i>hot dog</i>	mətbəx	«Pour choisir entre un hamburger et un <i>hot dog</i> chez MacDo, ce n'est peut-être pas nécessaire, mais pour décider entre un coq au vin et un boeuf miroton, c'est indispensable. » (Le Point, 01/04/1995)
<i>hot-line</i>	xidmət	«Parallèlement, une <i>hot line</i> a été ouverte en juin 2005 pour venir au secours de ces femmes. » (L'Express, 16/03/2006)
<i>LCD</i>	texnologiya	«Toutefois, le téléviseur <i>LCD</i> reste le roi des produits d'électronique grand public. » (Le Figaro, 28/01)
<i>leasing</i>	iqtisadiyyat/maliyyə	«Certes, c'est un peu plus cher qu'une Twingo en <i>leasing</i> , mais que ne ferait-on pas pour sauver la planète ? » (Le Point, 03/04/2008)
<i>lifting</i>	təbabət	« Pour le pli sous-fessier, où se trouve une réserve adipeuse anatomique, les mouvements de squats "remontent" le volume et créent un effet <i>lifting</i> naturel. » (L'Express, 29/05/2008)
<i>light</i>	sağlamlıq/mətbəx	«Les autres spiritueux pourraient suivre la tendance de ces nouvelles versions " <i>light</i> ", en raison des coûts de production. » (Le Figaro, 25/08/2008)
<i>listing</i>	texnologiya	«Franchement, avant de parler de <i>listing</i> , on peut tout simplement aller faire un tour sur un marché. » (Libération, 13/10/2008)
<i>live</i>	media	«Lors de sa récente tournée européenne, le groupe américain de hard rock Kiss a enregistré pas moins de 14 albums " <i>live</i> ".» (Le Monde, 10/10/2008)
<i>lobbying</i>	siyasət	«L'UIMM intensifie son <i>lobbying</i> au sein du Parlement. » (L'Express, 31/10/2007)
<i>lobbyisme</i>	siyasət	«Métier de l'ombre et des réseaux, le <i>lobbyisme</i> a mauvaise presse. » (Le Monde, 22/06/2007)
<i>lobbyiste</i>	siyasət	«Les <i>lobbyistes</i> se sont déjà mobilisés pour protéger leurs "clients". » (Le Monde, 18/11/2008)
<i>loft</i>	daşınmaz əmlak	«Rue Robespierre, un <i>loft</i> rénové de 89 m ² a été vendu 350 000 euros, soit près de 4000 euros le mètre carré. » (L'Express, 04/09/2008)
<i>look</i>	moda/dəb	«Même des sympathisants du parti lui envoient par courriel des messages de félicitations pour son nouveau <i>look</i> . » (Le Monde, 21/01/2006)
<i>looké, e</i>	moda/dəb	« Son revêtement vernis est substantiellement <i>looké</i> . » (Libération, 11/07/2008)
<i>lo(o)ser</i>	sosologiya	«Une tragédie en deux actes, séparés par dix années d'asile pour le héros, un <i>looser</i> alcoolique et brutal qui n'a qu'une passion, sa femme, la blonde Maureen, pour laquelle il est devenu criminel. » (Le Point, 23/01/19)

<i>lurex</i>	geyim	«Le <i>Lurex</i> brille de tous ses feux.» (Le Monde, 28/09/2007)
<i>mail</i>	informatika	«La lettre envoyée jeudi par <i>mail</i> à tous les lecteurs est tombée comme un couperet. » (Libération, 17/02/2009)
<i>majorette</i>	əyləncə	« Avec elles, la troupe de <i>majorettes</i> de Montpellier est devenue la plus renommée de France et... d'Europe.» (L'Express, 06/11/2008)
<i>marina</i>	daşınmaz əmlak	«Jusque-là, la <i>marina</i> ensoleillée de la Floride était synonyme de havre de paix pour retraités richissimes.» (Libération, 25/02/2009)
<i>maul</i>	idman	«Un nos joueurs est tombé sur lui dans un <i>maul</i> . » (L'Équipe, 09/09/2006)
<i>média</i>	texnologiya	«Les <i>médias</i> ont-ils leur part de responsabilité dans le carnage de Bombay qui a fait plus de 170 morts, en novembre 2008. » (Le Monde, 23/01/2009)
<i>médiatique</i>	texnologiya	«Si l'association investit le terrain <i>médiatique</i> , elle ne délaisse pas pour autant le champ institutionnel. » (Le Figaro, 21/03/2008)
<i>médiatiquement</i>	texnologiya	« Si l'association investit le terrain <i>médiatique</i> , elle ne délaisse pas pour autant le champ institutionnel. » (Le Figaro, 21/03/2008)
<i>médiatisation</i>	texnologiya	«Il y a enfin la question du lien entre la <i>médiatisation</i> et communication. » (Le Figaro, 04/10/2008)
<i>médiatiser</i>	texnologiya	«Mon avocat mexicain m'avait demandé de ne pas <i>médiatiser</i> mon affaire. » (Le Point, 14/05/2008)
<i>MIRV</i>	hərbi	«Celui-ci comprend actuellement, pour les États-Unis, 2 450 ogives multiples (<i>MIRV</i>) montées sur 1 000 engins intercontinentaux (ICBM). » (Le Monde, 29/09/1991)
<i>mobile(-)home</i>	yaşayış avtofurqonu	« Des dizaines de maisons, de <i>mobiles homes</i> et de commerces ont brûlé, et deux autoroutes ont été fermées dans cette région. » (Libération, 14/10/2008)
<i>modem</i>	informatika	«Le <i>modem</i> ne peut établir la connexion Internet parce qu'il est occupé. » (Le Monde, 27/10/1999)
<i>monitorage</i>	médecine/technologi	«C'est pourquoi les auteurs de cette étude s'interrogent sur la nécessité d'un <i>monitorage</i> , d'une surveillance systématique de l'activité cérébrale des patients endormis. » (Le Point, 17/03/2000)
<i>monitoring</i>	médecine/technologi	«Quant aux parents, désemparés et dépossédés, ils sursautent à chaque sonnerie de <i>monitoring</i> (signe de bradycardie) et guettent la courbe du poids. » (Le Point, 08/04/1995)
<i>motor-home</i>	habitation/véhicule	« De son <i>motor-home</i> aux vitres teintées qui trône au milieu des paddocks, il a l'oeil sur tout. » (Le Point, 07/03/1998)
<i>mountain bike</i>	sports/loisirs	«En élargissant son territoire au tout-terrain, le " <i>mountain bike</i> " a envahi villes et campagnes. » (L'Express, 29/08/2005)
<i>narcodollars</i>	maliyyə	«Il n'y a pas que des <i>narcodollars</i> de Colombie ou d'Asie centrale. » (L'Express, 07/04/1994)

<i>net</i>	informatika	«Vidéos ou blogs : quand le <i>Net</i> rapporte de l'argent» (Le Point, 13/02/2009)
<i>nétiquette</i>	informatika	«C'est une nouvelle religion dont les adeptes, de plus en plus nombreux, parlent tout seuls dans la rue, passent leurs nuits à cliquer devant leur ordinateur et ponctuent leurs phrases de formules ésotériques: cyberculture, e-commerce, webzine, MP3, <i>netiquette</i> ... » (L'Express, 09/12/1999)
<i>NTSC</i>	texnologiya	«Sorties PAL et <i>NTSC</i> , cinq modes de compression, transmission immédiate par ligne téléphonique, et connexion directe à l'ordinateur personnel. » (Le Point, 22/03/1997)
<i>offshore</i>	iqtisadiyyat.texnolog	«Aujourd'hui, l'essentiel de sa production est <i>offshore</i> .» (Le Point, 14/07/2005)
<i>omerta</i>	sosiologiya	«L'affaiblissement des groupes clandestins a permis de briser l' <i>omerta</i> , la loi du silence. » (Le Point, 26/01/2007)
<i>one man show</i>	incəsənət	«Ses <i>one-man-show</i> attirent les foules. » (Le Point, 23/03/2006)
<i>outplacement</i>	siyasət/professiya	«L' <i>outplacement</i> est, depuis quelques années, l'une des rares consolations pour les cadres licenciés. » (Le Monde, 05/01/1994)
<i>overdose</i>	narkotik maddə	«Un bébé de 14 mois victime d'une overdose de cocaïne » (Le Nouvel Observateur, 17/02/2009)
<i>overdrive</i>	avadanlıq	«La sixième vitesse fait office d' <i>overdrive</i> . » (Le Figaro, 13/10/2006)
<i>pacemaker</i>	təbabət	«Les <i>pacemakers</i> et les défibrillateurs du futur n'auront peut-être plus besoin de source d'énergie externe. » (Le Nouvel Observateur, 12/11/2008)
<i>package</i>	informatika/media	«Difficile aujourd'hui d'ouvrir un compte bancaire sans signer une convention de services ou " <i>package</i> ".» (Le Monde, 20/01/2008)
<i>packaging</i>	texnologiya	«Sur tous nos <i>packagings</i> , nous expliquons l'impact du commerce équitable et renvoyons vers notre site Internet. » (L'Express, 06/11/2008)
<i>PAL</i>	media	«Jusqu'à présent, il s'agissait essentiellement du <i>PAL</i> et du <i>secam</i> , tous deux offrant 576 lignes à l'écran. » (Libération, 13/05/2006)
<i>patch</i>	informatika	«Les ventes de pastilles, gommes, <i>patches</i> et autres comprimés se sont envolées de plus de 40 % en janvier 2008. » (Libération, 22/04/2008)
<i>patchwork</i>	qarışıq mədəniyyət	«Et comme le créateur n'aime rien tant que de mélanger les mondes, ces mannequins de la ligne Burberry Prorsum, la plus chic, ont les yeux masqués par des chapeaux cloches comme rapiécés, leurs bracelets de bois cachent des incrustations d'alligator et le sac qu'elles balancent à bout de bras se présente tantôt en <i>patchwork</i> de raphia tantôt en plissé de cuir crocodile. » (Le Monde, 24/09/2008)
<i>P. C.</i>	informatika	«Comme pour les <i>PC</i> et les mobiles, le phénomène de crise n'est pas étranger à cet effondrement des ventes.» (L'Express, 04/03/2009)

<i>peep-show</i>	xidmət sahəsi	«Dans une cabine de <i>peep-show</i> , derrière une vitre sans tain, Jane apparaît, en tenue assez déshabillée, pour le plaisir d'un seul spectateur. » (Le Monde, 12/07/2002)
<i>pesticide</i>	kimiya	«Plusieurs dizaines d'études relèvent une augmentation des risques de cancers et d'autres pathologies graves chez les personnes fréquemment exposées aux <i>pesticides</i> . » (Le Monde, 11/06/2007)
<i>piercing</i>	moda/dəb	«Si tatouage et <i>piercing</i> ont acquis une forte visibilité, les autres pratiques, en provenance directe des Etats-Unis, commencent à se développer en France sur un mode plus discret. » (Le Monde, 25/10/1998)
<i>pit(-)bull</i>	heyvanat aləmi	«Un <i>pitbull</i> s'attaque seul à une voiture de police » (Le Nouvel Observateur, 19/11/2008)
<i>pixel</i>	informatika	«En faisant le sacrifice d'un nombre élevé de <i>pixels</i> et du zoom, on accède à cet appareil qui coûte deux à trois fois moins cher que ses concurrents. » (Le Monde, 19/06/2003)
<i>pole position</i>	idman	«Michael Schumacher (Ferrari) devait s'élancer en <i>pole position</i> du Grand Prix d'Australie, dimanche 7 mars. » (Le Monde, 07/03/2004)
<i>pop</i>	musiqi	«Quatre ans après son acquittement dans un procès retentissant pour attouchements sur un adolescent, le Roi de la <i>pop</i> annonce qu'il donnera 10 concerts en juillet à Londres. » (L'Express, 05/03/2009)
<i>pop art</i>	incəsənət	«Les enfants spirituels du <i>pop art</i> . » (Le Figaro, 13/02/2009)
<i>poster</i>	incəsənət	«Un <i>poster</i> de 60 x 80 centimètres issu d'une œuvre coûte 50 euros. » (Le Point, 05/12/2003)
<i>post-it</i>	avadanlıq	«Près du téléphone, il y avait deux <i>post-it</i> , avec Kamel écrit dessus et un numéro de téléphone. » (Le Point, 02/07/1999)
<i>prime time</i>	media	« Le suicide assisté a bien été diffusé en <i>prime time</i> » (Le Nouvel Observateur, 11/12/2008)
<i>propfan</i>	avadanlıq	«Le constructeur d'avions américain Boeing, faute de commandes, a décidé de retarder le développement du " <i>propfan</i> " 7J7, destiné à concurrencer l'A 320. » (Le Monde, 26/08/1987)
<i>proxy</i>	informatika	« Selon de récentes statistiques, moins de 5 % des internautes chinois utilisent des <i>proxy</i> . » (L'Express, 20/03/2008)
<i>pulsar</i>	astronomiya	«Ce fut la même chose avec la découverte puis l'étude des étoiles à neutrons tournant sur elles-mêmes, les <i>pulsars</i> . » (Le Figaro, 07/11/2007)
<i>punk</i>	yaşam tərzı	«Ce jeune groupe anglais a su récupérer l'énergie brouillonne du <i>punk rock</i> et lui redonner une crédibilité contemporaine. » (Le Point, 05/02/2009)
<i>quad</i>	idman	«Les enquêteurs ne savent toujours pas qui a abattu un jeune pilote de <i>quad</i> dimanche dernier dans un quartier de Beaubreuil de Limoges. » (Le Figaro, 30/12/2006)

<i>quasar</i>	astronomiya	«Un <i>quasar</i> est une galaxie possédant un trou noir extrêmement massif en son centre. » (Le Point, 15/12/2008)
<i>quiz</i>	oyunlar	«Une série de <i>quiz</i> permet aux participants d'accumuler des points pendant plusieurs mois. » (L'Express, 15/12/2008)
<i>racketter</i>	sociologiya	«D'autres ont été découverts entassés à 40 dans un appartement, violés et <i>rackettés</i> pour certains. » (Le Figaro, 05/02/2009)
<i>raft</i>	idman	«Ses eaux tumultueuses se prêtent idéalement à la descente en <i>raft</i> , une embarcation à la portée de tous qui allie convivialité et sensations fortes. » (L'Express, 20/07/2006)
<i>rafteur</i>	idman	«Ses rivières, paradis des canoteurs, des <i>rafteurs</i> et des pêcheurs à la ligne, sont les moins polluées d'Europe. » (L'Express, 07/04/2008)
<i>rafting</i>	idman	« <i>Rafting</i> , canoë-kayak et nage en eau vive sont devenus des loisirs de plus en plus pratiqués. » (Le Monde, 04/09/1997)
<i>raider</i>	t/ticarət	«Nous ne sommes pas une équipe de <i>raiders</i> assoiffés de coups. » (Libération, 21/11/2008)
<i>RAM</i>	informatika	«Une version encore plus puissante équipée d'un microprocesseur à 400 MHz et 64 Mo de <i>RAM</i> est également en vente pour 420 euros. » (Le Point, 14/02/2003)
<i>rand</i>	iqtisadiyyat/maliyyə	«Le dollar namibien sera échangé sur une base de parité avec le <i>rand</i> (environ 1,75 franc) jusqu'en 1995, date à laquelle la Namibie sera techniquement capable de découpler sa nouvelle monnaie du rand, a ajouté le ministre. » (Le Monde, 16/09/1993)
<i>rap</i>	musiqi	«Depuis quelques années, le fils aîné du président s'illustre dans le milieu du <i>rap</i> sous le nom de Mosey. » (L'Express, 06/03/2008)
<i>rap(p)er</i>	musiqi	« [...] faire danser, déclamer et <i>rappier</i> ensemble leurs élèves et des adolescents handicapés, en fauteuil. » (L'Express, 27/07/2006)
<i>rap(p)eur, euse</i>	musiqi	«En moins d'un an, Live Nation a déboursé près de 350 millions de dollars pour signer des contrats de ce genre avec trois grandes stars : Madonna, le <i>rappeur</i> Jay-Z et le groupe U2. » (Le Figaro, 21/06/2008)
<i>reality(-)show</i>	media	«Une chaîne de télévision organise un <i>reality-show</i> qui se déroule dans "un camp semblable à ceux pas si anciens des déportations nazies". » (Le Point, 25/08/2005)
<i>reggae</i>	musiqi	«Mort de Desmond Dekker, chanteur de <i>reggae</i> » (Le Nouvel Observateur, 26/05/2006)
<i>relax</i>	yaşam tərzi	«Une journée très <i>relax</i> , a confirmé l'Australien, tout sourire. » (Le Figaro, 17/07/2008)
<i>relooker</i>	moda/dəb	« La marque a demandé à quatre stylistes de <i>relooker</i> ce vêtement. » (Le Point, 22/11/2007)

<i>remix</i>	incəsənət	« Il a même enregistré, pour son seul plaisir, un <i>remix</i> techno de la chanson de Tino Rossi “Méditerranée“. » (Le Point, 20/08/1999)
<i>reprint</i>	incəsənət	«Spécialiste des <i>reprints</i> de livres rares, Michel Slatkine imprime les Fleuron dans ses ateliers de Genève. » (L'Express, 29/06/1995)
<i>road(-)movie</i>	media	« Un <i>road-movie</i> belge pas comme les autres. » (L'Express, 19/06/2008)
<i>robotiser</i>	texnologiya	« On accuse Nardelli de faire régner la terreur et de <i>robotiser</i> les employés. » (Le Point, 12/10/2006)
<i>rock (and roll)</i>	musiqi/rəqs	«Malgré une pluie battante, plus de 7.000 fans d'Elvis Presley ont commencé jeudi soir une veillée aux chandelles dans la propriété du chanteur pour rendre hommage au roi du <i>rock 'n' roll</i> vingt-cinq ans après sa mort. » (Le Nouvel Observateur, 17/08/2002)
<i>roqueur, euse</i>	musiqi	«Album mélodique, concert explosif : les <i>rockeurs</i> américains enchantent. » (Le Monde, 18/01/2009)
<i>roller</i>	idman /əyləncə	«C'est devenu un rituel : le vendredi soir et le dimanche après-midi, les <i>rollers</i> envahissent Paris. » (Le Monde, 26/08/2001)
<i>ROM</i>	informatika	«Le CD- <i>ROM</i> (compact disc-read only memory) est la version informatique du disque compact grand public destiné aux lecteurs à laser. » (Le Monde, 17/11/1987)
<i>sampler</i>	musiqi	«Ils ne se contentent pas de <i>sampler</i> , ils composent. » (L'Express, 02/10/1997)
<i>sandwicherie</i>	iaşə xidməti	« Fast-foods et <i>sandwicheries</i> affichent des ventes en hausse et multiplient les créations d'emplois. »(Le Monde, 31/01/2009)
<i>scanner</i>	informatika	«Idéale pour imprimer et <i>scanner</i> textes et photos en couleurs, ce modèle intègre une connexion Wi-Fi pour vous libérer des câbles indésirables.» (Le Figaro, 10/01/2009)
<i>scoop</i>	media	«La publication du moindre <i>scoop</i> est toujours entourée de passion. » (Le Point, 05/03/2009)
<i>scrabble</i>	oyun/əyləncə	«Alors, on joue surtout au bridge, au billard, parfois au <i>scrabble</i> . » (L'Express, 14/11/2002)
<i>semtex</i>	texnologiya	«République tchèque: l'inventeur du <i>Semtex</i> se suicide» (Le Monde, 06/06/1997)
<i>sexe-symbole</i>	moda/dəb	«Le <i>sexe symbole</i> ne se confiera à aucun journaliste de la presse écrite en tête à tête. » (Le Figaro, 04/02/2009)
<i>sex-shop</i>	xidmət	«Rien à voir avec les traditionnels <i>sex-shops</i> . » (L'Express, 22/03/2004)
<i>shampoooner</i>	kosmetika	«On vous colle la chose sur les parties dégarnies, et cela tient durant trois à quatre mois, durant lesquels vous pouvez sans inconvénient vous <i>shampooiner</i> quotidiennement. » (Le Nouvel Observateur, 04/03/1999)
<i>shit</i>	narkotik	«Car en haut du trafic de <i>shit</i> , aujourd'hui très concurrencé par la cocaïne, les réseaux internationaux prospèrent. » (Le Figaro, 08/12/2006)

<i>show-business</i>	media/ticarət	«En effet, le comédien remarque qu'en France, si l'on ne fait pas partie du <i>show-business</i> et que l'on ne possède pas un réseau adéquat, il est très difficile d'adopter un enfant. » (Libération, 28/07/2008)
<i>show-room</i>	incəsənət	«Au <i>show-room</i> de la Via Stendhal, nous avons remarqué des parkas à motifs damier, traités dans un tissage qui donne au final des effets d'hologramme. » (L'Express, 26/06/2007)
<i>sit-in</i>	siyasət	«Grèves, <i>sit-in</i> et blocages de route se succèdent presque chaque jour en Kabylie, pour un motif ou un autre. » (Le Monde, 18/10/2001)
<i>sixties</i>	yaşam tərzi/ dəb	«Depuis les <i>sixties</i> , elle a fait 1250 fois la Une des magazines, tenu la tête des hit-parades et renouvelé le music-hall. » (L'Express, 17/05/2004)
<i>skate-board</i>	idman /əyləncə	«Sans aller jusque-là, certains graffiti artists habillent aujourd'hui les planches de <i>skate-board</i> , éditent des autocollants ou se convertissent dans le tatouage.» (Libération, 11/08/2006)
<i>skinhead</i>	yaşam tərzi/siyasət	«En mai 2006, une Malienne, Oulematou Niangadou, était assassinée par un <i>skinhead</i> dans les rues d'Anvers. » (Le Monde, 24/01/2009)
<i>slash</i>	mətbəə	«Pendant des années, aux États-Unis, on a connu une courbe en /, signe nommé " <i>slash</i> " en typographie. » (L'Express, 05/07/2001)
<i>smörrebröd</i>	mətbəx	«L'un des meilleurs endroits de la ville pour déguster, installé au comptoir, les traditionnelles <i>smörrebröd</i> , ces fameuses tartines de pain noir garnies de saumon, de pommes de terre ou de terrine. » (L'Express, 26/06/2003)
<i>SMS</i>	xidmət/texnologiya	«Certains établissements préviennent les parents rapidement via des <i>SMS</i> ou des appels téléphoniques, mais cela ne suffit pas. » (Le Figaro, 22/01/2009)
<i>snif(f)</i>	narkotik	«Même si le recours à l'injection intraveineuse perdure, le " <i>sniff</i> " (absorption par voie nasale) devient un mode de consommation courant. » (Le Figaro, 05/08/2008)
<i>snif(f)er</i>	narkotik	«Il risque jusqu'à dix ans de prison et 750 000 euros d'amende pour avoir mis sur son site internet un tract expliquant comment " <i>sniffer</i> propre" ainsi qu'un autre article sur les mélanges de drogues à éviter. » (Le Nouvel Observateur, 17/03/2005)
<i>snif(f)eur, euse</i>	narkotik	« Il serait aussi dangereux pour la santé d'être héroïnomanes qu'alcoolique à haute dose, <i>sniffeur</i> de cocaïne que gros fumeur de gitanes. » (L'Express, 25/06/1998)
<i>sniper</i>	professiya	« Si l'on veut rester en position de <i>sniper</i> , il n'y a pas d'avenir. » (Le Figaro, 10/02/2006)
<i>snowboard</i>	idman/əyləncə	«170 paires de ski et 150 <i>snowboards</i> au banc d'essai.» (Le Point, 13/12/2007)
<i>snowboarder,euse</i>	idman	«Il faisait un temps à lâcher une volée de <i>snowboarders</i> sur les plus beaux sports sauvages d'Alaska. » (Libération, 13/02/2006)

<i>soap-opéra</i>	media	«La plainte a finalement été retirée, mais les initiés se sont régalez de ce <i>soap opéra</i> judiciaire. » (L'Express, 26/01/2004)
<i>software</i>	informatika	« Moteur de recherche, portail, groupe multimédia, fournisseur de <i>software</i> ... » (Le Point, 03/08/2006)
<i>soul</i>	musiqi	«ARTHUR CONLEY, chanteur nord américain de musique <i>soul</i> , est mort, lundi 17 novembre, à son domicile de Ruurlo, aux Pays-Bas, d'un cancer de l'intestin. » (Le Monde, 27/11/2003)
<i>speed</i>	narkotik	«J'ai commencé à fumer à 13 ans, puis à 14 ans, je suis passé aux champignons [hallucinogènes], au <i>speed</i> à 15, à la cocaïne à 16 ans. » (Libération, 26/01/2008)
<i>speed-sail</i>	idman	«De très nombreuses activités sont proposées par ce centre nautique: planche à voile, <i>speed-sail</i> , char à voile (simple ou double), catamaran, kayak, bodysurf, cerf-volant, surf, beach-ball... » (Le Point, 10/08/2006)
<i>spoiler</i>	avadanlıq	«Mais l'on retrouve la signature du préparateur mythique à travers, entre autres, des jantes spécifiques, un <i>spoiler</i> qui améliore l'aérodynamique de la voiture et une double sortie d'échappement. » (Le Point, 03/08/2006)
<i>sponsor</i>	maliyyə	« À elle de trouver des <i>sponsors</i> pour le gala annuel. » (Libération, 15/01/2009)
<i>sponsoring</i>	maliyyə	«La multiplication des opérations de mécénat et de <i>sponsoring</i> a engendré la naissance de nombre d'agences-conseils spécialisées. » (Le Monde, 17/08/1990)
<i>squat</i>	boş mənzilə köçmə	«La police d'Amsterdam a "nettoyé", lundi 18 juillet, les derniers <i>squats</i> de la ville, après deux heures de bataille rangée contre des centaines de "squatters" et leurs sympathisants. » (Le Monde, 21/07/1988)
<i>squatter</i>	boş mənzil köçmə	«Certains <i>squattent</i> un bout de rue et jouent au foot. » (Libération, 01/09/2008)
<i>squeezer</i>	oyunlar	«Autrement dit, le parti ne doit pas être livré à une personne-comprenez Ségolène Royal-qui aurait la tentation de le <i>squeezer</i> ou de le mettre en coupe réglée. » (Le Point, 06/03/2008)
<i>stagflation</i>	iqtisadiyyat	«Le retour de la <i>stagflation</i> affole les Bourses » (Libération, 30/06/2008)
<i>start-up</i>	iqtisadiyyat/ticarət	«Les <i>start-up</i> européennes ont de plus en plus de mal à lever de l'argent. » (Le Monde, 18/02/2003)
<i>stop-over</i>	nəqliyyat	«Et on peut imaginer que c'est pure coïncidence qu'il ait soudain annoncé qu'il allait se rendre en Colombie, avec un <i>stop-over</i> au Mexique sur le chemin du retour, il y a deux semaines. » (Le Point, 04/07/2008)
<i>story-board</i>	texnologiya	« <i>Story-board</i> : littéralement, planche à histoire. » (Le Monde, 19/10/1989)

<i>stresser</i>	sosiologiya	«À quoi bon se <i>stresser</i> la vie ? » (Le Point, 23/05/2008)
<i>stretch</i>	texnol./geyim	«Parmi les autres matières, les consommatrices apprécieront également les tissus "poids plume", comme le crêpe, le tulle ou la soie, ou encore le satin <i>stretch</i> . » (Le Nouvel Observateur, 26/01/2004)
<i>stretching</i>	idman	«Le <i>stretching</i> plutôt que la musculation, la randonnée plutôt que le jogging... » (L'Express, 15/09/2005)
<i>string</i>	geyim	« 2 grammes, c'est le poids du <i>string</i> poids plume de Darjeeling, deuxième chaîne de boutiques de lingerie en France. » (Le Monde, 15/02/2003)
<i>superstar</i>	media/moda/dəb	«Excédées par la nouvelle réglementation antidopage, les <i>superstars</i> du sport s'agacent. (Libération, 17/02/2009)
<i>supertanker</i>	sənyə	«Un nouveau port destiné aux <i>supertankers</i> pétroliers va ouvrir le 25 décembre près de Saint Pétersbourg.» (Le Monde, 11/12/2001)
<i>surf</i>	idman /əyləncə	«“Cette fois, je ne vois pas comment on va y échapper“, estime ce quadragénaire au regard clair, directeur d'une école de <i>surf</i> . » (L'Express, 26/12/2002)
<i>surfer</i>	idman / əyləncə	«Je n'ai pas l'habitude de <i>surfer</i> en combinaison. » (Le Point, 24/04/2008)
<i>surfeur, euse</i>	sports/ əyləncə	«Mais l'Australie n'est pas qu'un pays écrasé par le soleil, peuplé de <i>surfeurs</i> . » (Libération, 21/01/2006)
<i>swap</i>	maliyyə	«Un sérieux coup de vent va secouer le marché des <i>swaps</i> de taux d'intérêt après l'arrêt d'une cour d'appel britannique qui a jugé, jeudi 22 février, que les collectivités locales de Grande-Bretagne n'avaient pas le droit d'utiliser ces <i>swaps</i> au-delà de leurs besoins, c'est-à-dire de spéculer. » (Le Monde, 24/02/1990)
<i>tacle</i>	idman	«Le premier concerne la simulation de Stéphane Sessegnon lors du match Bordeaux – Paris Saint-Germain (4-0), le deuxième, le <i>tacle</i> dangereux et non sanctionné de Carlos Bocanegra sur Walid Regragui pendant le match Rennes – Grenoble (1-0). » (L'Équipe, 14/01/2009)
<i>tag</i>	əyləncə/incəsənət	« Pour l'essentiel, il s'agit de <i>tags</i> inscrits sur les murs de synagogues et d'autres bâtiments publics. » (Le Figaro, 07/01/2009)
<i>taguer</i>	əyləncə/incəsənət	« “Ces dessins sur les murs ne doivent pas inciter à <i>taguer</i> ni à enfreindre les règles de sécurité“, précise Franck Fiess.» (Le Point, 08/08/2003)
<i>tagueur, euse</i>	əyləncə/incəsənət	«Il arrive que des policiers courent après le jeune <i>tagueur</i> , mais il se sauve toujours. » (Le Point, 11/05/2001)
<i>talk-show</i>	media	«Après l'engouement pour les variétés, est venue la mode des <i>talk-shows</i> et des entretiens avec une personnalité. » (Le Monde, 17/10/2004)

<i>tie-break</i>	idman	«Mais a finalement concédé ce set au <i>tie-break</i> . » (Libération, 14/11/2008)
<i>toner</i>	texnologiya	«En cause: le <i>toner</i> , soit la cartouche remplie de poudre avec laquelle fonctionnent les imprimantes et qui diffuserait dans l'air des microparticules susceptibles de s'infiltrer dans les poumons. » (Le Point, 06/08/2007)
<i>top(-)modèle</i>	moda/dəb/media	«Toutes deux sont à l'origine de la mode des <i>top-modèles</i> , aussi connus et adorés en leur temps que les célébrités du cinéma et de la chanson. » (Le Figaro, 31/08/2007)
<i>top(-)secret</i>	media	«L'affaire était jusqu'à présent <i>top secret</i> . » (Libération, 15/01/2009)
<i>township</i>	yaşayış/cəmiyyət	«En Afrique du Sud, il a inauguré il y a un an un café Internet dans la <i>township</i> de Timibisa, dans la banlieue de Johannesburg. » (Le Figaro, 23/06/2007)
<i>trader</i>	maliyyə/ticarət	«2 milliards de dollars pour le <i>trader</i> le mieux payé du monde (Le Monde, 12/04/2007)
<i>trail</i>	minik növü/idman	«Si, au premier coup d'œil, le gros <i>trail</i> italien semble largement s'inspirer d'une certaine BMW 1200 GS, il s'en distingue par un caractère plus affirmé. » (Le Figaro, 13/01/2009)
<i>trekkeur, euse</i>	idman	«Nouvelle-Zélande, le paradis des <i>trekkeurs</i> » (Le Figaro, 29/10/2007)
<i>trekking</i>	idman	«Mis à la mode par quelques routards et guides de montagne, le <i>trekking</i> permet l'approche la plus naturelle et la plus authentique de contrées lointaines et de leurs populations. » (Le Monde, 31/03/2000)
<i>tumbling</i>	idman	«En athlé, le seul moyen technologique, c'est de mettre des pistes de <i>tumbling</i> sous les pistes pour avoir une meilleure restitution de l'énergie. » (Le Point, 02/06/2008)
<i>tuning</i>	minik növü	«Quant aux amateurs de <i>tuning</i> , ils seront aux anges puisque toute une panoplie d'accessoires est disponible. » (Le Point, 29/11/2007)
<i>tweeter</i>	texnologiya	«En neuf chapitres, illustrés de nombreux graphiques, des mystères du trèfle cathodique au super-hétérodyne, en passant par le <i>tweeter</i> électrostatique.» (Le Monde, 13/10/1996)
<i>twin-set</i>	paltar	« Grace Kelly, du temps de Hollywood, aurait adoré ses <i>twin-sets</i> et ses jupes longues taillées en biais. » (L'Express, 30/03/1995)
<i>twist</i>	rəqs	«Depuis plusieurs heures déjà, cadres stressés et couples âgés de 25 à 45 ans se déchaînent, en tenue de bureau, sur la piste de danse, enchaînant sans discontinuer rock, disco, salsa et <i>twist</i> . » (L'Express, 20/06/2005)
<i>underground</i>	incəsənət	«Aujourd'hui, dans le milieu <i>underground</i> , des jeunes femmes perpétuent la tradition. (Le Figaro, 23/01/2009)

<i>V. I. P.</i>	sosiologiya	«Le gouvernement confirme le renouvellement des avions <i>VIP</i> »(Libération, 11/06/2008)
<i>web</i>	informatika	«Pour le savoir, il suffit de se rendre sur le <i>Web</i> . » (Le Point, 10/12/2008)
<i>webcam</i>	informatika	«Abordable, facile à installer et à utiliser, la <i>Webcam</i> conquiert de plus en plus d'internautes. » (Le Monde, 07/03/2001)
<i>woofer</i>	texnologiya	«Équipée de deux haut-parleurs de 25 watts et d'un <i>woofer</i> de 50 watts, elle accepte n'importe quel modèle d'iPod et peut même restituer le son d'autres sources audio reliées par son entrée mini-jack. » (Le Figaro, 02/04/2008)
<i>zapper</i>	media	«Impossible en effet de <i>zapper</i> à plusieurs sur une seule télécommande. » (Le Monde, 11/01/1987)
<i>zappeur, euse</i>	media	« Peut-être êtes-vous <i>zappeur</i> sans le savoir... » (Le Monde, 11/01/1987)
<i>zapping</i>	media	«Le <i>zapping</i> des ménagères est désormais la règle, la fidélité l'exception. » (Le Point, 28/04/2008)
<i>zoomer</i>	texnologiya	«On peut <i>zoomer</i> , suivre des actions, faire des plans fixes, filmer en quasi-pénombre, l'électronique embarquée se charge de faire tous les réglages pour immortaliser au mieux les souvenirs que vous filmez.» (Le Point, 07/12/2001)